This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

255

UC-NRLF
$B 321 365

Van de Noordkaap

NAAR HET

Kremlin en Alhambra.

REISHERINNERINGEN

DOOR

N. J. SINGELS.

Naar de Noordkaap.
Spaansche indrukken.
St. Petersburg en Moskou.
De Spaansche stierengevechten.

LEIDEN,
S. C. VAN DOESBURGH.

Digitized by Google

GIFT OF
PROFESSOR C. A. KOFOID

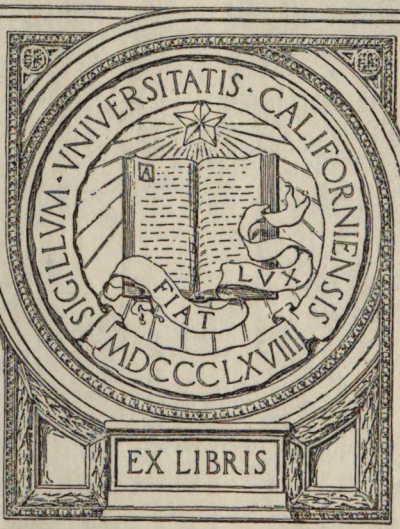

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

VAN DE NOORDKAAP
NAAR HET KREMLIN EN ALHAMBRA.

36

Digitized by Google

Digitized by Google

6

Van de Noordkaap naar het Kremlin en Alhambra.

REISHERINNERINGEN

DOOR

N. J. SINGELS.

Naar de Noordkaap.
Spaansche indrukken.
St. Petersburg en Moskou.
De Spaansche stierengevechten.

LEIDEN,
S. C. VAN DOESBURGH.
1892.

LEES-MUSEUM
BIBLIOTHEEK
Digitized by Google

UNIV OF CALIFORNIA

D919
S53

GIFT OF

PROFESSOR C. A. KOFOID

Digitized by Google

Aan mijne onvermoeide reisgezellin.

M217343

Digitized by Google

Digitized by Google

INHOUD.

Naar de Noordkaap 1

Spaansche indrukken 60

Naar St. Petersburg en Moscou. 117

De Spaansche stierengevechten 227

Digitized by Google

Digitized by Google

NAAR DE NOORDKAAP.

Voor elk land breekt éénmaal het oogenblik aan dat het ontdekt wordt. Duitschland en Zwitserland, Italië en Engeland hebben het tijdstip dier „ontdekking" reeds ver achter zich, in dien zin namelijk, dat zij bereisd werden, en dat de schoonheden door aangename en snelle middelen van vervoer onder het bereik van het reizend publiek werden gebracht. Niet alle landen van Europa evenwel, kunnen reeds terugzien op een ontelbaar aantal bezoekers; bij enkelen blijft het aantal zeer gering. Turkije en Ierland, Griekenland en Rusland zullen nog geruimen tijd zien verloopen, eer zij „ontdekt" zijn, en zullen het naar alle waarschijnlijkheid nimmer in die mate worden,

Digitized by Google

UNIV. OF CALIFORNIA

als de meer onder het bereik der reizigers vallende streken van Duitschland, Zwitserland of België.

De eer van de ontdekking van Noorwegen komt toe aan de Engelschen. En dit is licht te verklaren uit de ligging van Noorwegen en Engeland ten opzichte van elkander. Hoe gemakkelijk toch is voor „zeewaardige" personen het Skandinavisch Schiereiland te bereiken! Uit Hull, uit Edinburg, uit New-Castle brengen de stoombooten in een korten tijd de zonen en dochteren van Albion naar de fjorden-kust, en dáár bevinden zij zich in hun element; een hengel, een kleedij die aan de vochtige elementen weerstand kan bieden — en menig Engelschman is voor zijn korte holidays gelukkig, wanneer althans zalm en forel willen toehappen.

Zóó baande de visschende Engelschman den weg voor het heirleger van reizigers, dat zich thans elk jaar in grooter getale naar het noorden van Europa begeeft, om den vrijen tijd in de aanschouwing van de grootsche natuur door te brengen. En Noorwegen verdient dien toeloop ten volle. Mocht men ook soms terecht verlangen dat de hotels (wij zouden liever zeggen: de boerenherbergen) een weinig meer toilet wilden maken, om hen, die er hun intrek moeten nemen beter te ontvangen — laat men zich dan troosten met de gedachte, dat op de plaatsen, waar het vreemdelingenverkeer toeneemt, de gelegenheden tot herberging reeds beter zijn dan vroeger, en dat, waar

Digitized by Google

de Engelschen toeristenvlucht is komen neerstrijken, ook tal van veranderingen zijn ingevoerd, die men gerust verbeteringen mag noemen. Want voor Noorwegen geldt over het algemeen: waar Engelschen gewoon zijn te verschijnen, dáár is het goed. En goed, zonder dat men daarom nog de nadeelen ondervindt, die een dergelijke toestand dikwerf met zich medebrengt; brutale afzetterij en schromelijke duurte, waaraan men bijv. in Zwitserland en Italië zoo vaak weerloos is prijsgegeven.

En waar een land, zoowel om zijn vriendelijke en welwillende bevolking als om de schoonheden, die de natuur aanbiedt, een bezoek, een herhaald bezoek zelfs verdient, daar zal het niemand verwonderen dat wederom een pen wordt opgevat, om in enkele trekken een verblijf in die streken te schetsen, dat de aangenaamste herinneringen wekt. Men zou geneigd zijn deze poging een „uilen dragen naar Athene" te noemen, wanneer men zich te binnen brengt dat slechts een tiental jaren geleden een reis door Skandinavië werd beschreven door de pen van wijlen Ds. Cohen Stuart; en dat een werk van nog jongeren datum ons Honigh deed kennen als een boeiend en leerzaam reisbeschrijver. Doch vooreerst — ik wensch geen geregeld reisverhaal te leveren, dat als reisgids dienst zou kunnen doen, maar slechts algemeene indrukken weer te geven; en in de tweede plaats: het waren geheel verschillende

Digitized by Google

reisrouten, langs welke èn Cohen Stuart èn Honigh èn de schrijver van deze bladzijden hunne reisindrukken opdeden.

Ten einde mijn lezers den overtocht naar het land der middernachtszon te besparen, breng ik hen terstond op een boot aan de westkust. Men mist daardoor een warm eind sporens naar Hamburg, een niet minder vervelend eind naar Kiel, den overtocht naar Korsör en de onbeteekenende rit naar Denemarkens hoofdstad. Verder zijn ze den dans op het roerige Kattegat ontsprongen. Immers, al heeft men ook het heerlijkste weêr op den Sond tusschen Kopenhagen en Helsingör, al doet dit gedeelte van den tocht gedurende een drietal uren ook steeds denken aan een vaart op het meer van Genève, met de lichtgekleurde villa's tegen de mollig groene, zacht glooiende oevers gebouwd — men heeft nauwelijks den vroegeren Sondtol uit het oog verloren of het water is aan den kook. Voor een persoon niet vrij van zeeziekte, is het geraden zich in de groote of kleine kajuiten een ligplaats te zoeken, die de verkeerd werkende maagstreek in rust houdt. Heeft men éénmaal het Göteborgfjord bereikt, dan is het leed geleden en mag men zich op het dek komen verwonderen over de ontelbare menigte kale rotsen, die, langs de kust verspreid, soms doen denken aan reusachtige zeemonsters, die hunne ruggen een weinig uit het water opheffen, en de verwondering wekken wijl ze hier en daar bewoond zijn.

Digitized by Google

En bewoond niet alleen door scharen van glimmende, slaperige zeehonden, wier ideaal zich niet boven een koesterend zonnestraaltje verheft, maar door menschelijke wezens, wier afzondering en eenzaamheid hen zeker verwijderd houden van de voordeelen, maar ook van de nadeelen der beschaving. Wij laten Göteborg voor wat het is: een aangename, levendige, ruimgebouwde stad, met tal van uitgebreide liefdadige instellingen, met sierlijk aangelegde parken en wandeldreven, die aan het Bois de Boulogne doen denken en die men in het Noorden niet zou zoeken; een plaats in één woord, vol levensgenot, en die het in dat opzicht wint van Christiania, waarheen de nachttrein ons brengen zal. Van deze stad is reeds zóó dikwerf verteld dat ze vervelend en saai verdient te heeten, dat men van de herhaling van dit gezegde hetzelfde zou mogen beweren.

Ik wil dus het tegenovergestelde doen, doch er deze beperking bijvoegen: men zie Noorwegens hoofdstad bij zonneschijn, wanneer door den gloed der stralen alles in warme tinten baadt, wanneer de grauwe kleur der huizen verlevendigd is, wanneer in de nieuwgebouwde rechte straten, (die der stad evenals aan Berlijn, het uiterlijk van een reusachtigen wafel geven, en een zeker niet zoo schilderachtigen aanblik opleveren als de houten huizen, voor welke zij sedert den grooten brand van 1855 in de plaats kwamen), wanneer in die straten het licht en de schaduw eenige afwisseling brengen, wanneer

Digitized by Google

een keur-corps van jonge dames in lichte, kleurige costumes (naar onzen smaak al te veel opgesierd en daardoor opzichtig), des morgens reeds vroeg langs de straten flaneeren, evenals de honigbijen door een zonnigen, tintelenden dag uit hare korven gelokt — dan ziet men Christiania op zijn voordeeligst. Het volk joelt en krioelt op straat, heeft de behoefte zich te vertoonen, en zich in het zonnetje te koesteren, dat wellicht zoo spoedig voor geruimen tijd zal verdwijnen achter de duistere wolken, wanneer herfst en winter den korten zomer vervangen. En het volk is overal en altijd hetzelfde. Evenals in Italië een troep leegloopers een uur, ja, uren achtereen, met genot naar een nietig schouwspel staat te kijken, zoo ook het volk van het Noorden. Of zagen wij niet, hoe in een zijstraat voor een winkelraam zich een volksmenigte had opgehoopt, die bij ons zou doen denken aan het opbrengen van een beschonken stads-type. Nieuwsgierig, als een vreemdeling behoort te zijn, spoedden wij er ons heen, en zagen dat de algemeene belangstelling werd gaande gemaakt, door twee dansende marionetten, die voor 't winkelraam hare kunsten vertoonden. En toen wij in den namiddag er weder voorbijgingen was de menigte, zoo het kon, nog aangegroeid.

Doch, zie welke stad gij wilt bij regen, onder een aschgrauwe lucht, en nooit zal ze u vroolijk of vriendelijk tegenlachen en zeker geen weldadigen indruk

Digitized by Google

achterlaten. Ook *wij* zagen Christiania (Xania schrijven de Noren) éénmaal bij regenweer en onderschreven gaarne Kellers ongunstig oordeel, door vele anderen gedeeld. Doch de zon moest komen om onze stemming te veranderen. En waar juist in Noorwegen een zonneschijn dikwijls meer kwaad dan goed sticht, zooal niet voor den landbouw, dan toch voor den reiziger, die de kale rotsen en de grootsche omgeving gaarne wil zien onder een nevel-licht, dat bij die aangrijpende natuur past — daar doet hij in steden een goed werk, waar 't niet de natuur is, die ons trekt en die onder een grauwen hemel wil gezien zijn, maar menschenwerk, dat tot vervroolijking een zonnestraal noodig heeft.

Van Christiana voert de trein den reiziger in ongeveer zeventien uur naar Trondhjem. Men kan die reis (niet altijd even belangwekkend) wèl afwisselen en daardoor verlengen, niet bekorten. Men kan, na een paar uur sporens, den trein verlaten en over het Mjösenmeer varende, daarvan de schoonheden bewonderen, zoo men althans niet doet als de meesten onzer medereizigers, die nauwelijks aan boord, zich door 's hofmeesters bel naar de benauwde kajuit lieten drijven, als een kudde schapen door den belhamel, om daar van 's mans kookkunst de bewijzen te proeven en zóó, al etende, niets te zien van de heerlijke bergstreek. Het Mjösen-meer (eigenlijk geen meer, doch een

Digitized by Google

verbreeding van de rivier de Lougen,) staat bekend als het schoonste van Noorwegens oostelijke meren, en de vergelijking met het meer westelijk gelegen Rand-fjord kan het glansrijk doorstaan. Jammer dat de afwisseling slechts eenige uren duurt en de trein ons te Hamar moet opnemen, daar de waterplas zich naar het westen buigt, terwijl de spoorbaan zich in noord-oostelijke richting kromt. Vóór ik echter Hamar vaarwel zeg, moet ik wijzen op de overeenkomst tusschen het Mjösen en de Noord-Italiaansche meren. Zelden zag ik grooter gelijkenis in natuurtafreelen, en toen wij aan den oever zaten, en onze blikken lieten weiden over het donkerblauw gekleurde water, over de kusten, waar zich hier en daar een dorpje half verscholen hield tusschen het groen, terwijl het kerkje met zijn spitsen toren ten hemel wees, toen konden we een oogenblik in den waan verkeeren dat wij ons niet op Europa's noordelijkst schiereiland bevonden, maar aan de andere zijde der Alpen. Het waren herinneringen aan het Como-meer, die het kleppende kerkklokje, de klotsend het water doorsnijdende roeiboot wekten. Voeg daarbij ter volmaking van het beeld de schoongelijnde ruïne van een Christenkerk uit de middeneeuwen, (overblijfsels in Noorwegen zoo zeldzaam) en de illuzie is volkomen.

De in den aanvang tamelijk eentonige spoorbaan doorkronkelt onmetelijke, veelal nog ongerepte wouden, waar-

Digitized by Google

van de eigenaren, voor een tiental jaren eenvoudige boertjes, wier bezitting weinig waarde had bij gebrek aan exploitatie-middelen, door den aanleg van den spoorweg groote landbezitters zijn geworden met onschatbare fortuinen. De bosschen, waardoor de Vestre Linie loopt, zijn geheel gelijk aan die welke zich in Zweden uitstrekken tusschen Trondjhem en Stockholm. Bosschen, waarin tot voor korten tijd de natuur zelve voor het boomenrooien zorgde en waarin men duizend rijzige, half vergane stammen, half steunend, half hangend ziet wachten op een rukwind, die hen zal doen neerploffen, om wellicht in hun val weêr andere boomen te ontwortelen en mee te slepen. De baan stijgt steeds, aan bijkans elk station moet de locomotief haar watervoorraad aanvullen, waartoe haar steeds tijd in overvloed wordt geschonken. Zelfs aan de kleinste halten heeft men tien, vijftien, soms twintig minuten oponthoud. Gelukkig dat de in Noorwegen zoo heilzaam werkende en streng toegepaste drankwet geen „vergunning" geeft aan de bewoners der stationsgebouwen. Om den vervelenden tijd van het wachten te dooden, zou wellicht menigeen te veel tegengif tegen deze kwaal innemen. Verveling toch en niets-doen — wij zien het in ons land op de Zondagen maar al te dikwijls — werken het drankmisbruik in de hand. Is het Zondag, dan kan men er zeker van zijn de geheele bevolking van het dorpje of gehuchtje verzameld te vinden op het stationsperron,

Digitized by Google

dat niet angstvallig met hekken en grendels wordt afgesloten, noch door portiers wordt bewaakt; perronkaartjes zijn tot in die streken nog niet doorgedrongen. Het voorbijgaan van een trein, tweemaal per dag, is een waar volksfeest. Het wuiven met zakdoeken, schorten, hoeden neemt geen eind voor de trein bijkans uit het gezicht is verdwenen, en neemt bij een volgend station met vernieuwden moed een aanvang. Van de gezonde, hooge ligging in de boschrijke streek heeft men gebruik gemaakt, en aan de nieuwe lijn verscheidene Sanatoria, in Duitschland zou men zeggen: „Luftkur-Anstalten", ingericht. Ware oasen in de woestijn. Want het doet tòch goed, te midden der wilde en eentonige natuur menschen van gelijke beweging als wij, met kleeren van steedschen snit aan 't lijf te ontmoeten. En vooral wanneer het menschen zijn, die u weten terecht te helpen met hun taalkennis, wanneer uw boeken-noorsch, geleerd volgens Langenscheidt's methode, dreigt schipbreuk te lijden op de klippen van een volksdialect.

Eén dier Luftkur-Anstalten, Tonsaet, scheen mij een oord, waar de patienten waren heengezonden tot het intoomen van de begeerten der maag. Althans voor diner werd ons, hongerhalzen, soep toegediend, een in Noorwegen zeldzaam voorkomend gerecht, gevolgd door den oorsprong van het vleeschnat, bouillie! Of wij vreemd opkeken, toen hierop de geheele gastenkring als één man opstond, blijkbaar tevreden met het schrale maal, en ons

Digitized by Google

met hongerige magen en lange gezichten liet zitten, wel verplicht hun voorbeeld te volgen! Doch wat de maag moest derven, kreeg het oog in overvloed. Indruk op indruk werd ontvangen, blikken in het diepe en woeste Glommendal, waardoor de herinneringen aan de vallei van de Reuss werden verlevendigd en waar de vergelijking vaak ten voordeele van Noorwegen uitviel. Doch laat geen pen het wagen een beschrijving te geven van het indrukwekkend natuurtooneel, dat zich aan onze oogen vertoonde: van den woesten bergstroom, die in wilde vaart langs de rotsblokken schuimt: van de diepe kloven, welke de trein op duizelingwekkende hoogte door middel van viaducten overratelt. Men zou zoo licht vervallen in het lachverwekkend gebrek van onze oostelijke naburen, waar zij met hun „schön, wunderschön, hübsch, grossartig, aber nein, das ist doch *zu* schön", zoo menigmaal een indruk bederven. Liever een stomme bewondering, die geen termen weet te vinden om 't geen zij gevoelt te uiten, dan een dorre, weinig beteekenende opsomming van bijvoegelijke naamwoorden in den hoogst mogelijken trap.

Eindelijk doemt Trondhjem voor de oogen op, en zijn we aan Noorwegens westkust, waar wij onze lezers lieten, om thans met hen de reis te ondernemen naar de noordkaap, het einddoel van onzen tocht.

Trondhjem maakt een vreemdsoortigen indruk. Terwijl de rechte, ruime en lange straten doen denken

Digitized by Google

aan een groote stad, geven de meerendeels van hout gebouwde, zelden meer dan één verdieping hooge huizen den indruk, te behooren tot een dorp. Doch welk een verschil ook weer met onze dorpen en steden! Even als in geheel Noorwegen zijn de wanden der huizen met roode, gele of grijze verf gekleurd, in welke kleurige vlakken de wit omlijste ramen scherp afsteken. Van dichtbij beschouwd moge het oog door de harde kleuren minder aangenaam worden getroffen, van verre gezien, geeft de houten bouworde, gestoffeerd door groepen van boomen, aan het tafereel iets vriendelijks, eene kalmte, die ook de Duitsche dorpjes ademen, waar de woningen met hare witte wanden, door de zwartgekleurde dwarsbalken geestig en levendig gelijnd worden. Men heeft gelegenheid op de noordelijkste der groote steden van Europa uit de hoogte neer te zien, wanneer men slechts de moeite wil nemen naar de citadel te klimmen, die door hare poort (op gastvrije, doch weinig militaire wijze steeds geopend) u welwillend opneemt. Met moeite houdt de schildwacht (het eenige militaire wezen, dat op de vesting schein te leven) de koeien buiten de muren, die aangelokt door het welig tusschen de kanonnen opschietend gras, telkens een inval op het verboden gebied trachten te bewerkstelligen. Heeft men van den schildwacht door een vriendelijke vraag toestemming gekregen den wal te bestijgen, dan vertoont zich als loon voor de klimpartij langs de sterk hel-

Digitized by Google

lende straat, welke naar de citadel voert, een heerlijk panorama. Het donkere fjord, waarin als een grijze stip zich Munkholmen, een tweede citadel, wiegelt, strekt zich tusschen de grijsgrauwe bergen uit, terwijl de stad, als 't ware voor den golfslag terugwijkend, zich in een boog langs de kust uitstrekt, die geleidelijk oploopend, zich tusschen de bergen verliest als weide en korenveld. Aan de zeezijde het station, waar de treinen aankomen, die hun langen tocht van Christiania of Stockholm hebben volbracht; de eerste, zooals wij zagen, een traject van 17, de laatste van 32 uren. De aankomst aan het station te Trondhjem is een miniatuur-uitgave van die, aan het thans verdwenen hulp-station in Amsterdam. Evenals men dáár over de spoorweg-eilanden reed vóór men het eindpunt bereikte, waar u de houten balkentunnel der bekapping opnam, zoo spoort men te Trondhjem eerst over eilanden of dijken langs reeksen van pakhuizen, insgelijks naar een station geheel uit balken ineengetimmerd. Wat echter in onze hoofdstad slechts tijdelijk bestond, (als is het ook langer geweest dan men dacht), zal in het houtrijke Noorden wel blijvend wezen.

Behalve van de citadel aan de noordzijde heeft men een niet minder heerlijken blik op de stad van de heuvelenrij aan den zuidkant. En te treffender was voor ons het schouwspel, omdat het ons op zulk een vriendelijke wijze te genieten werd gegeven. Een ge-

Digitized by Google

recht, hoe heerlijk ook op zichzelf, wordt dubbel smakelijk wanneer het op een sierlijke wijze wordt opgediend. De weg dan aan de zuidzijde leidt, behalve naar een verdergelegen dorp, met zijtakken ook naar verschillende landhuizen, gebouwd tegen de helling van de lage bergen. Zonder het te weten waren wij voortgewandeld op een dier wegen, en plotseling stonden wij voor een hek, dat wel niet gesloten was, maar toch bewees, dat hij, die 't wilde doorgaan, zich op privaat-terrein zou begeven. Omkeeren, en langs het hek een eindweegs tegen den berg opklimmen was dus de aangewezen wijze om het uitzicht te genieten. Doch nauwelijks hadden we een plekje uitgekozen, om rustig ons voornemen ten uitvoer te brengen, of een stem achter ons noodigde uit tot hooger klimmen en toen wij daaraan gevolg hadden gegeven, stelde de vriendelijke spreker zich voor als den eigenaar van het terrein, waarop wij zooeven bijkans waren verdwaald. Hij had ons zien terugkeeren, zich gehaast om ons in te halen en noodde ons thans uit op zijn villa tot hem te komen. Met te meer bereidwilligheid werd door ons aan dat verzoek voldaan, omdat het uitzicht van het hooger gelegen balkon ruimer en vrijer was. Bovendien schonk het onderhoud met de familie ons de overtuiging, dat al kan men thema's maken en desnoods een brief in het Noorsch samenstellen, er tusschen het geschreven en geleerde woord en de viva vox nog een

Digitized by Google

diepe klove gaapt, welke niet in een enkel uurtje kan worden gedempt. Doch het „utile dulci" werd op het vriendelijke landhuis in toepassing gebracht: menige verrassende bijzonderheid aangaande de uitspraak van verscheidene woorden werd ons medegedeeld, waaruit ons op nieuw bleek, dat er tusschen het Noorsch en het Deensch, hoewel bijkans geheel gelijk geschreven, in uitspraak een groot verschil bestaat, hetwelk de Noren van de Denen doet beweren, dat ze geaffecteerd zijn in hun spreken. En oogenschijnlijk hebben zij daarin wel gelijk: ook bij ons klinkt het uitspreken van een *g* als *j* gemaniëreerd, en iemand, die mor*j*en zegt voor mor*g*en, wordt evenzeer uitgelachen als een Berliner, die van zijn „janz juter jebratener Jans" spreekt. — Waar een Deen „meget" = zeer, doet klinken als „meiet", daar zegt een Noor het woord zooals het geschreven staat. Doch dat een dergelijke overgang tot de geschiedenis van de taal behoort, en niet zuiver dialect is, bewijzen verschillende woorden; om één enkel voorbeeld te noemen: „vei" (= weg) is in beide talen zonder *g*. De grootste moeilijkheid levert het uitspreken van de *kj*, waarbij een zacht sissend keelgeluid wordt voortgebracht, dat voor een oningewijde evenveel oefening vereischt, als voor een niet-Nederlander onze keelklank *g*. Doch hoe gebrekkig eens vreemdelings uitspraak ook moge zijn, hoe belachelijk zeker in de oogen van een inboorling, nooit zal een

Digitized by Google

Noor de onbeleefdheid zóó ver drijven, dat hij om deze poging lacht. Iets wat men van onze landgenooten niet kan verklaren. Ligt het aan de moeilijkheid van onze taal en aan het geringe accomodatie-vermogen van vreemde kelen, dat de geluiden door andere volkeren voortgebracht, wanneer zij een woord Hollandsch willen zeggen, op alles gelijken behalve juist op onze moedertaal? Zeker is het, dat men niet dikwijls een Nederlander ontmoet, die het van zich kan verkrijgen zulk een poging van een vreemdeling zonder lachen te begroeten, en dat onze natie in dit opzicht, zoowel van Duitschers als Engelschen en Franschen een les in de beleefdheid mag aannemen.

Doch wij keeren naar Trondhjem terug, waar wij de kathedraal, de kroningskerk der koningen in- en uitwendig kunnen zien, en ten deele bewonderen. Vriendelijk verheft zich het eerwaardig gesteente te midden van het groen en de bloemen der begraafplaats. Want bloemen vindt men op elk graf, bloemen die elken Zaterdagavond verfrischt worden: een gewoonte die zóó ingeworteld is, dat men aan den avond van dien dag bij den ingang van het kerkhof tal van bloemenmeisjes vindt, die hare koopwaar aanbieden. De bezoekers met gieters en bekers gewapend behoeven dus nimmer bevreesd te zijn, dat gebrek aan materiaal haar een beletsel zal zijn bij de uitoefening harer vrome plichten.

Digitized by Google

Verrassend is het intusschen, een dergelijk monumentaal kunstgewrocht te vinden in een plaats zóó noordelijk gelegen als Trondhjem, zóó ver buiten het verkeer der menschen; en onze verwondering stijgt, wanneer wij vernemen dat deze geheiligde plaats, waar het lijk van Olaf heet begraven te liggen, een bedevaart-oord was, dat op de geloovigen van heinde en ver een groote aantrekkingskracht uitoefende. Men herstelt thans het verheven bouwwerk in zijn vroegere gedaante, een arbeid welke, als meermalen met restauraties het geval is, niet aller goedkeuring kan verwerven. Uit de aanschouwing van dat gedeelte 't welk zoowel uit- als inwendig gereed is, kan men opmaken hoe het geheel zal zijn, wanneer het met zijn stemmige, licht-grijze spitsbogen, die door slanke kolommen worden gesteund, een machtigen en toch liefelijken indruk zal maken. Slechts één vleugel met de sacristie is gereed; en het middenschip biedt meer punten van vergelijking met een steenhouwerswerkplaats, dan met een kerk. Daar de gelden, benoodigd voor den opbouw (ik zeg „opbouw", daar het grootste gedeelte van hetgeen thans nog te herstellen overblijft zóó vervallen is, dat geen herstel, doch slechts geheele opbouwing helpen kan), daar de gelden, zeg ik, niet in ruime mate toevloeien, ofschoon het rijk en enkele rijke liefdadige instellingen milde bijdragen schenken, zal het nog geruimen tijd duren eer zich dit oude monument in zijn passende

Digitized by Google

gedaante kan verheffen. Men spreekt wel van vijftig jaar. Een bus bij den uitgang geplaatst, schenkt den bezoekers de gelegenheid hunne opgewondenheid over het aanschouwde in metaalklank om te zetten; doch dat men niet gewoon is daarin ruime bijdragen voor den bouw te ontvangen (een lot dat gesloten bussen dikwijls treft!) leid ik af uit de omstandigheid dat de wachter mij overvriendelijk dankte, toen ik er een muntstuk inwierp, dat zeker zijn verwachting verre overtrof, doch in mijne oogen eenvoudig een fooi vertegenwoordigde, dien ik anders aan een lastigen cicerone zou geschonken hebben.

Doch de „Sirius", het stoomschip dat ons naar de Noordkaap zal brengen en ons de schoonheden van het Noordland zal doen aanschouwen, wacht. Reeds hadden wij den ganschen dag in Trondhjems straten een buitengewone levendigheid kunnen bespeuren; een publiek, dat niet het Trondhjemsche was, bewoog zich door de breede straten, vulde de winkels waar reiskaarten van de Lofoten, Tauchnitz-edities, reisbenoodigdheden, photographiën werden gekeurd en gekocht. Het waren de passagiers, die reeds een drietal dagen op de van Bergen gekomen Sirius hadden doorgebracht en thans gebruik maakten van den dag oponthoud in Noorwegens kroningstad, om hunne inkoopen te doen en in de plaats een kijkje te nemen. Hoe meer het uur van het vertrek naderde, des te meer trok zich de drukte

Digitized by Google

in den omtrek van het havenhoofd samen, waar de Sirius voor anker en aan de kade gemeerd lag. Het is een rank, groot en toch sierlijk vaartuig; één der vier stoomschepen die, des zomers slechts voor passagiers ingericht, in de maanden Juni en Juli drie reizen doen tusschen Bergen en de Noordkaap, des winters (dat is van Augustus tot half Juni) als postschepen dienst doen tusschen Hamburg en Vadsö, waarvoor de reederij van het rijk een zware subsidie, anderhalf millioen kronen, ontvangt.

Te tien uur zou de Sirius het anker lichten, doch reeds geruimen tijd te voren bevonden wij ons aan boord, om van het eigenaardig schouwspel te genieten, dat de drukte op de kade aanbood. De afvaart van een Noordkaapboot wordt door het Trondhjemsche publiek als een feest beschouwd, een groot deel van de bevolking stroomt naar de haven, wellicht uit nieuwsgierigheid welke vreemd uitgedoste en opzichtig toegetakelde reizigers zullen worden ingescheept. En het bonte krioelen is een kijkje waard. We zagen Amerikaansche dames met grijze heerenhoeden half bedekt door blauwe voiles; dames met jockey-petten, oude heeren met korte broekjes en witte stoflamfers alsof ze zoo even uit Algiers of Egypte waren aangekomen; dames, die zich geheel van het „ewig weibliche" hadden ontdaan en op alles geleken, behalve op vrouwen. Onophoudelijk rolden rijtuigen af en aan, die nieuwe

Digitized by Google

passagiers aanbraehten, omnibussen, die hun inhoud aan het havenhoofd afzetten, karren, die koffervrachten en stapels valiezen torschten. Waar dit alles bleef? Voor hen die aan land stonden en alles zagen binnenslikken door de mondingen der dekkajuiten een raadsel — voor hen die op het schip waren een vraag, slechts op te lossen door een gang naar beneden om dáár te zien hoeveel in corridors en doorgangen opgestapeld stond. Eindelijk klonk het sein van het vertrek en na de gewone voor- en achter-waartsche bewegingen gleed de Sirius over het donkere fjord, aan den bewonderenden blik der passagiers de stad onttrekkend, die langzamerhand verdween in den violetkleurigen nevel, welke zich innig diep boven het water van het fjord tegen de bergen optaste.

Zoo waren wij dan gevangen, gevangen voor acht dagen. Doch indien deze gedachte ook al een oogenblik een bijzondere gewaarwording mocht wekken, we konden troost vinden in de overdenking dat het een vrijwillige gevangenschap was en dat wij ze met ongeveer honderd lotgenooten deelden. Een honderdtal passagiers, allen met hetzelfde doel: de schoonheden van Noorwegens Westkust te bewonderen! Een zóó groot aantal reizigers had geen Noordkaap-schip ooit gevoerd en ook slechts met moeite kon men zulk een talrijk gezelschap bergen. Reeds was er geen ruimte genoeg om allen tegelijk een plaats te geven aan de tafel in

Digitized by Google

de groote kajuit, die voor eetzaal diende, en op den morgen nà ons vertrek las men op het bord der aankondigingen de uitnoodiging om op een lijst te willen aanteekenen of men aan de eerste, dan wel aan de tweede eet-serie wenschte deel te nemen. Bloot toeval was het zeker niet, dat op de eerste lijst al de Engelschen en Amerikanen, op de tweede lijst al de Duitschers hadden geteekend, terwijl de overige natiën, die in geringer hoeveelheid vertegenwoordigd waren zich tamelijk gelijk verdeeld bij de twee partijen hadden aangesloten. Want men telde onder de passagiers Franschen, Italianen, Spanjaarden, Noren, Denen, Oostenrijkers, Nederlanders, Engelsch-Indiërs, en eindelijk de twee hoofdgroepen: Duitschers en Engelschen. Dadelijk bij het begin der reis konden wij de ijverzucht tusschen de twee laatstgenoemde volkeren bespeuren, een ijverzucht, die zich niet steeds op beleefde en welwillende wijze lucht gaf en waarvan de Duitschers ongetwijfeld de oorzaak waren. Reeds vroeg in den morgen van den eersten dag had zich een deputatie der Germanen naar den kapitein begeven, om hem de verwachting der Duitschers mee te deelen, dat hunne rechten even goed erkend zouden worden als die der Engelschen, nu zij zich in even grooten getale op de boot bevonden. Het gevolg daarvan hadden wij reeds aanstonds op het aankondigingsbord kunnen bespeuren: de mededeelingen werden in beide talen neergeschreven: iets wat te voren,

Digitized by Google

op deze boot althans, nooit was geschied. Een feit is het, dat men de Engelsche reizigers op dit traject, zooveel men kan, naar de oogen ziet, dat de spijzen zóó zouteloos worden voorgediend, als met de uiterste grens der eetbaarheid in overeenstemming te brengen is, ten einde de Engelsche verhemelten te behagen. En dat alles, naar men zegt, uit vrees voor mededinging, die aan de „Bergenske og Nordenfjeldske Dampskib-compagnie" grooten afbreuk zou kunnen doen, door haar van het vette kluifje te berooven. Wanneer men nagaat, dat bij een gemiddeld vervoer van tachtig passagiers elke boot per reis 22.000 kronen oplevert, dan komt men voor drie reizen op 66.000 kronen voor elke boot, en daar er vier booten zijn, tot een totaal bedrag van 264.000 kronen. Zoo is het te begrijpen dat men concurrentie vreest en alles vermeden wordt dat de geringste reden tot ontevredenheid zou kunnen geven, en het verdwijnen van de 10 à 12 pCt. dividend ten gevolge zou hebben. Voor den kapitein is de lastige taak weggelegd om, in overdrachtelijken zin, tusschen de klippen door te zeilen en noch de eene, noch de andere partij te kwetsen. Doch kapitein Juell is een man van takt, die op meesterlijke wijze weet te laveeren, bij de meesten om zijn onpartijdigheid werd geacht, bij allen om zijn vriendelijkheid en voorkomendheid geëerd was. Een enkel voorbeeld diene daarvan tot bewijs. Het is de gewoonte dat bij het schijnen van de middernachtszon tegen

Digitized by Google

twaalf uur de vlaggen worden geheschen van al de natiën waarvan vertegenwoordigers op het schip aanwezig zijn. Zoo werden ook op de Sirius den 20sten Juli te middernacht een tiental vlaggen geheschen; edoch, de drie Nederlandsche kleuren mochten er zijn — ze wapperden in verkeerde richting als de Fransche driekleur ter eere van onze Fransche medereizigers. Daartegen kwam mijn vaderlandsliefde in verzet. Op mijn vraag aan den kapitein, waarom onze standaard ontbrak, keek de ondervraagde gezagvoerder zeer verwonderd: hij had ons voor Duitschers gehouden; immers wij hadden met hem en zijn stuurlieden Duitsch of Noorsch gesproken, hij had ons Engelsch hooren spreken, en wist van ons Nederlandschap niets af. Den volgenden middag werd ons door den hofmeester een bouquet gebracht met een kaartje van den kapitein met het bijschrift: „Bitte um Gnade". De bloemen (zóó noordelijk, een zóó fraaie bloemruiker! 't trof ons meer dan wij konden zeggen) waren in Tromsö besteld, waar wij des morgens vroeg waren aangekomen, en tevens had de kapitein er terstond een Nederlandsche vlag laten naaien, die den 21sten Juli, bij het schijnen van de middernachtszon, aan de Lofoten kon verkondigen, dat ook Nederlandsche oogen hun schoonheden aanschouwden, en die, vroolijk wapperend op den adem der kille winden van den poolcirkel, de fout, den vorigen dag begaan, schitterend herstelde.

Digitized by Google

Dat een gezagvoerder, die zóó zijn taak weet op te vatten, door allen gewaardeerd werd, spreekt van zelf. Men kon het slechts in hem prijzen, dat hij bij den éénen maaltijd aan de eerste, bij den anderen aan de tweede serie deelnam, om elke partij op haar beurt de eer van zijn gezelschap te gunnen; dat hij na het gedwongen aanhooren der kleingeestige klachten van iemand, die zich verongelijkt meende, terstond een hoog noodige bezigheid vond, die geen uitstel kon lijden, terwijl hij alles bedacht wat den passagiers afleiding kon verschaffen, wanneer men gevaar liep door ongunstig weêr de reis eentonig te vinden. Koersveranderen toch was in dat geval wel noodig. Immers het weêr heeft den goeden uitslag van de reis in zijn macht en niettegenstaande wij drie Engelsch-Indische zonaanbidders aan boord hadden, liet zich de zon den eersten dag in het geheel niet zien. Ja erger, de regen plaste in zulke stroomen neder, dat wij van de kusten, waarlangs en de scheren, waardoor wij stoomden, hoegenaamd niets zagen, en menigeen reeds de opmerking maakte, dat men thuis in studeerkamer of huisvertrek toch eigenlijk beter en gezelliger zou zitten dan op het dek van de Sirius aan Noorwegens kust, wanneer men zich die kust alleen denken moet, zonder er iets van te zien. Te vervelen behoefde men zich echter niet. Vele spelletjes werden verzonnen, waartegen in gewone omstandigheden de ernst en deftigheid der uit-

Digitized by Google

voerenden zich zouden verzetten, doch die thans strekten om de algemeene lachlust gaande te maken. Er werd, om een enkel voorbeeld te noemen, met krijt een haan op het dek geteekend, wiens oogen men wegliet. Geblinddoekt moest nu ieder beurt om beurt er het oog inteekenen. Dat dit natuurlijk terecht kwam op allerlei plaatsen waar geen haan ooit een oog draagt of dragen zal, spreekt van zelf. Een andere bezigheid was het zoeken van een vel postpapier, zóó verborgen dat het voor ieders oog, die wist waar het was, duidelijk zichtbaar was, terwijl iemand die er niet op verdacht was, er tienmaal voorbij kon gaan, ja het in zijn handen kon nemen, zonder het te bespeuren. Het werd namelijk om één der kaarsen van de piano gerold. Slechts na zeer langen tijd, en na het verwekken van groote hilariteit kwam het verborgene aan het licht. Door het zingen van het Yankey-doodle verlevendigden de Amerikanen de stemming, die onder den indruk van het weer zoo licht had kunnen bedorven worden: kortom, niettegenstaande de elementen zich tegen onze vreugde kantten en de reis dien dag haar doel miste, (immers wij zagen hoegenaamd niets), leverde toch de eerste reisdag het bewijs, dat een samenraapsel van personen van allerlei natiën en ouderdom zich in een klein bestek zeer goed kan verstaan, en zich onderling het leven kan veraangenamen.

Reeds had ín den loop van den morgen aan de rei-

Digitized by Google

zigers het aankondigingsbord in beide talen doen weten dat om het slechte weder noch de voorgenomen en op het programma aangewezen bestijging van Torghatten, noch het bezoek aan den gletscher Svartisen plaats zou kunnen grijpen. Torghatten is een rots, die zijn naam ontleent aan zijn vorm, die met eenige verbeeldingskracht aan een hoed kan doen denken. Roept niet dezelfde phantasie ook aan de Loreley de gedaante van een Napoleon te voorschijn? Waarom dan hier geen hoed gezien in een stomp uitloopenden bergvorm? Bovendien is de rots door een langen en hoogen natuurlijken tunnel doorboord, die als kijker dienst kan doen, en het landschap als in een groote lijst plaatst. Svartisen is het grootste sneeuwveld, zooal niet van de wereld, dan toch van Europa, een sneeuwveld, dat zich over een lengte van zeventig kilometer uitstrekt, en naar de zee tal van gletscherarmen afzendt, waarvan de laagst afdalende gemakkelijk te bereiken is. Doch thans op de heenreis moest ook van dit bezoek worden afgezien, en wij begaven ons dus ter kooi zonder dien dag een voet aan den vasten wal te hebben gezet, hopende op den dag van morgen, doch vreezende voor een herhaling van het watertooneel, gedurende den afgeloopen dag maar al te lang aanschouwd.

Ieder die, afhankelijk van het weder, onverwacht den regen zag ophouden, en zag hoe de zon de haar

Digitized by Google

toekomende plaats aan den hemel innam, zal de gevoelens weten te schatten die ons bezielden, toen wij, den volgenden morgen ontwakende, den te lang gemisten zonnegloed zijn tooverkracht zagen uitoefenen. En dat juist, toen de Lofoten in het gezicht kwamen. Het kon niet schooner. Die prachtige eilandenmassa, die spitse kegels, die ruwe rotsklompen, voor een groot gedeelte nog met sneeuw bedekt, aan wier voet zich nu en dan een arme visschershut of een traanbewaarplaats tracht te verschuilen — dat alles te zien onder een zonneverlichting, we hadden gehoopt, maar niet gedacht het te zullen zien. Dat schouwspel, te grootsch om het te beschrijven, dat langzaam stoomen door de nauwe doorgangen tusschen de ontelbare eilanden, dat verstomd staan over zóóveel aangrijpende tafereelen, die verrassende wendingen door nauwe kanalen, dat alles duurde den ganschen dag. Ja voorwaar, de dag, dien wij gisteren hadden verloren, werd ruimschoots vergoed, en ook voor de verzuimde uitstapjes wilde de kapitein ons vergoeding schenken, want tegen vier uur in den middag liet hij het anker vallen voor een klein plaatsje, Harstadhavn op één der Lofoten (Hindö), waar ons door een oponthoud van vier uren gelegenheid werd geschonken een wandeling te maken, en de beenen gewend aan zooveel rust eenige beweging te schenken. Het doel was de bezichtiging van de kerk op Throndenaes, één der weinige oude christelijke bede-

Digitized by Google

huizen van Noord-Noorwegen. Het is een overblijfsel uit de 8ste eeuw, niet een oude stave-kirke, zooals men nog enkelen vindt in het Zuiden van het schoone land, maar geheel van steen. Dat de kerk door merkwaardige bouworde indruk maakt, zal niemand die haar zag, durven beweren: dat de wijze, waarop men eenige in de kistjes verdroogde kinderlijkjes uit de vorige eeuw liet bezien, van groote piëteit getuigde, zou ik niet durven verklaren, maar dat het bespelen van het orgel (wij hadden daar geen instrument van dien aard gezocht) waarop één der Duitschers „Ein feste Burg" deed weerklinken, tot eerbied stemde, dàt is zeker. Minder stichtelijk verving een Engelschman de wegstervende klanken van het kerkgezang door het „God save the Queen," alsof hij niet wilde dat er eenige toon van het Duitsche lied in de ooren der toehoorders zou blijven nagalmen. De ijverzucht der beide natiën kwam door dit voorval weêr duidelijk aan het licht.

Onbegrijpelijk kwam het mij voor, dat het meerendeel van onze medereizigers voor dit tochtje dat hoogstens twee uren arbeid van de beenen vergde, gebruik maakte van de karriolen en de paarden, die men bij het naderen van onze boot aan de landingsplaats had bijeen gebracht. Ik maakte bij mij zelven de opmerking, dat de heer, die mij later verklaarde op den steenigen weg zóó geschud te zijn: „dass er Gottes Engel im Himmel hatte singen hören" zijn verdiende loon had

Digitized by Google

ontvangen. Men ziet reikhalzend uit naar de gelegenheid om zijn beenspieren eens te kunnen oefenen, en wanneer zij zich aanbiedt, laat men haar ongebruikt. Vooral in Noorwegen is dit onverstandig. Want, daar de afstanden over het algemeen zeer groot zijn, heeft men betrekkelijk zelden aanleiding tot voettoeren; zoo men althans een uitgestrekt gedeelte van het land wil leeren kennen, dient men van het nationale middel van vervoer gebruik te maken, en zich op stolkjaerre of karriool te laten dooreenrammelen. Aan de weinige wandelaars leverden de rijdenden op Hindö een vermakelijk schouwspel op: langs den weg, die zachtkens opliep, bewoog zich een zeldzame cavalcade: heeren, dames, kinderen op groote en kleine, meest oranje-kleurige paarden (ezels heeft men in het Noorden niet), in stolkjaerren voor twee, in karriolen voor één persoon, terwijl de stoet geopend werd door onzen „Mephisto", een Amerikaanschen Duitscher, of een Duitschen Amerikaan (naar de slimme en guitige uitdrukking van zijn gelaat met den duivelsnaam door één der dames gedoopt), met zóó lange beenen, dat ze hem, op zijn hit zittend, bijkans op den grond nasleepten. Als achterhoede fungeerde onze „Nabab", de Engelsch-Indische zonaanbidder met zijn platneuzig, bruin-glimmend gelaat, waarop onafgebroken een goedige, tevreden lach zetelde. Dat een dergelijke optocht voor de bewoners van Hindö, aan weinig vreemds gewend, een bijzonder feest was, is te

Digitized by Google

begrijpen, en de menschen kwamen van alle zijden aanloopen om zich te vermaken met de vreemde kleedij van hen, die met den algemeenen naam van „Engelschen" werden bestempeld.

Alsof die dag niet genoeg genot had geschonken, zette de avond de kroon op het werk. Wij aanschouwden de middernachtzon in haar volle schoonheid: of liever gezegd: de zon gaf aan het tooneel een onvergetelijk heerlijken glans. Het aanschouwen van de zon des nachts te twaalf uur, een eind boven den horizon is een „idee", te controleeren met het uurwerk in de hand, doch een „idee" waarvoor geen verstandig mensch (vele Engelschen uitgezonderd), de reis naar de Noordkaap zou ondernemen. Maar het is geen „idee", te zien hoe de zon wolken kleurt met al de verven die het spectrum tot haar beschikking stelt, en die door de grillige vormen der wolken worden genuanceerd; de zee te bewonderen, die vóór u als een vloeibare goudmassa glinstert en bewogen wordt op den adem van den nachtwind, en achter u als een donker groene vloeistof wordt begrensd door de violet en paarsch gekleurde rotsen van de kust. Het is geen „idee" wanneer men zich door dit verheven schouwspel onnoemlijk klein vindt, en het oogenblik betreurt, wanneer zich de zon achter de wolken verschuilt, den goudgloed ontneemt aan het water en aan de wolken voor een deel hare toovertinten onttrekt. Zelfs de bij andere

Digitized by Google

gelegenheden met hun bijvalsbetuigingen niet karige Duitschers waren thans onder den indruk en uitten hunne bewondering op minder luidruchtige wijze, zoodat ik mij niet over een „aber das ist doch zu schön!" behoefde te ergeren.

Hoewel geen duisternis ons aankondigde, dat de tijd van rust was aangebroken, begaven de meeste passagiers zich toch naar de kajuiten. Immers de kapitein gaf den raad dat men zich door slaap zou voorbereiden op de vermoeienissen van de beide volgende dagen en nachten. Er werd namelijk koers gericht naar Tromsö, waar wij des morgens te zes uur aankwamen en van waar wij een paar uitstapjes zouden ondernemen. Na een in haast genuttigd ontbijt werden de passagiers aan wal geroeid, niet naar de stad, doch naar de overzijde, waar we in het dal het Lappenkampement konden bezoeken. De wandeling was wederom een welkome afwisseling, te meer omdat ze ons op een dag geschonken werd, die ons den lentetijd voor oogen tooverde. Nog eerst voor een korte poos was de sneeuw in het dal gesmolten, nog lag zij blank en donzig tegen de berghelling, glinsterend in den zonnegloed; de stralen der zon hadden in weinig tijd reeds het groene kleed op den bodem doen ontwikkelen, de fijne varens en mosplanten schitterden nog met hare licht-groene, teedere tinten in de volle frischheid van haar kortstondig bestaan. Het was het

Digitized by Google

genot van een verkwikkenden lentedag, zooals slechts een boschstreek dat schenken kan. Het doel van den tocht, dat zich bij het uittreden uit het berkenboschje (Tromsö's glorie!) aan onze oogen vertoonde, was minder frisch en rein, doch des te belangwekkender, daar het de aantrekkelijkheid bezat van het nieuwe en het vreemde. Binnen een omheining waren een paar honderd rendieren samengedreven, waarbij een twintigtal Lappen rondliepen. Hunne halfkogelvormige, van plaggen en balken opgetrokken hutten, in de nabijheid gebouwd, leverden telkens meer levende produkten op; steeds kwam een Lap, die zich nog niet had laten zien uit het duistere hol te voorschijn kruipen, door zijne verschijning geen hoogen dunk gevend aan de reinheid en zuiverheid van dit volkje. Hoe onbeschaafd, onrein en watervreezend de Lappen ook mogen zijn, in één opzicht hebben deze exemplaren van het genus Lap van de lessen der beschaving partij getrokken. Zij weten hunne vreemdsoortigheid te exploiteeren. Lepeltjes van rendierhoorn, messen met scheden van hetzelfde materiaal, rendierhuiden, tabakszakjes, en allerlei snuisterijen gingen grif van de hand. Gelukkig hij, die zijn kooplust weet te bedwingen tot het oogenblik van 't verlaten van het kamp. Voor de helft van den oorsponkelijk geeischten prijs werden de aangeboden voorwerpen dan gaarne gelaten. Ook hun persoonlijkheid brengt der Lappen voordeel aan. In

Digitized by Google

een minder ongunstigen zin dan bij de oude Romeinen, kan men van hen zeggen: quaestum corpore faciunt. Voor het plaats nemen te midden van den groep, die door photographen uit Tromsö zou worden vereeuwigd, worden aan een Lappenheer drie kronen, aan een Lappendame twee, aan een kind één kroon betaald, terwijl evenmin de tegenwoordigheid van een rendier om niet verkregen wordt. En dat alles bij vooruitbetaling. Zooals de waard is vertrouwt hij zijn gasten. De weerspannigheid van de dieren is groot, en dat ze van de vreemde bewerking niet willen weten, blijkt uit het feit dat zij, (althans op de door ons gekochte groep) slechts als schimmen te aanschouwen zijn. De Lappen daarentegen vertoonen zich in al hun vuilheid. De dame, die één der Lappenkinderen op haar schoot nam, werd door geen der medereizigers benijd. Van de rendiermelk, door één der Lappenvrouwen in onze tegenwoordigheid gemolken, had niemand den moed te proeven, minder uit tegenzin tegen den onbekenden en dus onbeminden drank, dan wel omdat men de melk in aanraking had gezien met de alleronsmakelijkste handen van de melkster. Wanneer men bij deze Lappen, die in den laatsten tijd zoo menigmaal in aanraking kwamen met de Europeesche beschaving, van den invloed dier cultuur op hunne reinheid nog zóó weinig kan bespeuren, dan vaart ons onwillekeurig een huivering door de leden bij de gedachte aan den toestand, waarin dan

Digitized by Google

het volk moet verkeeren, waarvan dezen de pionniers en de meest beschaafde exemplaren heeten te zijn. Na dit bezoek werd in den namiddag de tocht aanvaard naar de stad, aan de andere zijde van de zeestraat op een eiland gelegen. Aan een stadje van twee, drie duizend zielen op die hoogte boven den poolcirkel gelegen, mag men geen zware eischen stellen. Men verwacht er visch en traan. Hoe moet dus de weinig hoogge-spannen verwachting worden overtroffen, wanneer men er een enkelen winkel met spiegelruiten, wanneer men er zelfs een muzea vindt? En nog wel een muzeum, dat door de rangschikking van het tentoongestelde grootere muzeums naar de kroon steekt. In de afdeeling vogels zijn de exemplaren zóó geplaatst, dat men terstond een blik slaat in de geheele familie; het mannetje en het wijfje zijn vergezeld van hun kindertjes, terwijl de daarbij in een natuurlijk nest geplaatste eieren doen zien, uit welken schuilhoek deze laatste zijn voortgekomen. Voorwaar een rangschikking ter navolging aan te bevelen.

Des avonds te half acht werd uit één der kleine kanonnen een schot gelost ten teeken, dat over een half uur de Sirius het anker zou lichten. En noodig was het sein: nog op het laatste oogenblik kwamen in een boot een paar passagiers, hartstochtelijke jagers, aanroeien, met buit beladen bestaande uit sneeuwhoenders, meeuwen en velerlei soorten van watervogels. Een deel

Digitized by Google

van de ongelukkige slachtoffers werd in Tromsö aan de goede zorgen van den conservator van het muzeum toevertrouwd, ten einde, opgezet, te worden teruggezonden aan het adres van de Nimrods, en in Duitschland te dienen als bewijzen van de juist-treffende talenten hunner bezitters.

Thans werd koers gezet naar Hammerfest, waarvan wij in onze jeugd reeds leerden dat het de noordelijkste stad van de wereld is. Na een nachtelijke vaart van twaalf uren bereikten wij dit onherbergzaam oord. Onherbergzaam is het zeker; men ziet geen plekje gras, waarmede een rund of schaap zijn maal zou kunnen doen, en alles glimt van 't vet, en alles riekt doordringend naar traan. Al zou de plaats om die reden alleen reeds onherbergzaam en onbewoonbaar genoemd worden! De walgelijke, weerzinwekkende geur beheerscht het geheele plaatsje, waar een frissche zeewind nu en dan een oogenblik verademing schenkt. Heilig had ik mij voorgenomen een traankokerij te gaan bezien, ja, als het moest, den eeredrank (een glas levertraan, dat den bezoeker wordt aangeboden) te aanvaarden — doch de geest mocht gewillig zijn, het vleesch was zwak, en nog vóór wij in de eigenlijke traanfabriek één voet hadden gezet, waren we van ons voornemen bekeerd, en hadden wij ons zelven absolutie gegeven voor het schenden der in stilte afgelegde gelofte. De geur was ons te krachtig.

Digitized by Google

Schilderachtig is het plaatsje daarentegen wèl, wanneer men langs de steigers wandelt, waar tal van vreemdgevormde zeilvaartuigen liggen. Wanneer men de Finnen, Lappen en Noren in hun wel is waar vuile, maar schilderachtige dracht dooreen ziet krioelen, een bevolking, die, om een Ovidiaanschen versregel te gebruiken: „komt om zelve te zien, maar óók om gezien te worden", dan biedt dit levendig tafereel veel aantrekkelijks aan, en overal vindt men hoekjes die een schilder doen watertanden en naar potlood en schetsboek doen grijpen. Voor de eerste, of wellicht tweede maal gedurende ons verblijf in Noorwegen, zagen wij een beschonken mensch. Nu, de dronkenman was óók in ethnographischen zin een Lap: nomen est omen. Hij gaf ons met sobere, maar veelzeggende gebaren te kennen, dat hij geen geld meer had, en wellicht verwachtte hij van ons de middelen, om langs homoeopathischen weg van zijn roes bevrijd te worden.

Waarheen men ook kijkt, overal pakhuizen met traantonnen, drogerijen van visch en een enkelen winkel waar van alles te koop is. Indien men onder dit alles ten minste wil verstaan, zaken van geringe waarde, een mengelmoes van niet bij elkander passende koopwaren: schoensmeer en ansjovis, geconserveerd vleesch en spijkers, waterlaarzen en rendierhoorns, vosse- en beerehuiden en koffie... Ieder kwam met pakken en pakjes beladen weder aan boord: vooral

Digitized by Google

hadden afschuwelijke oranje-geverfde tonnetjes van berkenbast aftrek gevonden, tonnetjes die zeer goed dienst kunnen doen als bloempotten bij 't een of ander nationale feest, of als tabakspot bij een volbloed oranje-klant.

Doch, waren allen in een vroolijke stemming over hetgeen we reeds genoten hadden, onze verwachting was hoog gespannen op de dingen die komen zouden. We naderden het eindpunt van de reis. En we konden met eenigen grond hopen op blijvend goed weêr, want des morgens vroeg had het gesneeuwd, en de verschgevallen sneeuw (gemakkelijk te onderscheiden van de oudere door haar donzig waas), was naar 's kapiteins woorden een voorbode van goed weêr. Dus met moed de Sirius bestegen en de reis hervat. Vóór wij echter de Noordkaap bereikten wachtte ons een ander schouwspel. De toeristen-schepen nemen hun koers ten zuiden van Magerö (waarvan de Noordkaap de uiterste punt is) om langs de Svärholtklub te varen, een naakten rotswand, een eind in de zee vooruitstekend en bewoond door millioenen en nog eens millioenen zeevogels. De rots is zoo ontzaglijk groot, dat men in den aanvang een ontgoocheling niet kan ontgaan, men heeft zich, naar de officiëele berichten op het zwarte bord, de vogelrots voorgesteld als een klip, geheel als met een wit kleed gedekt, en ziet slechts een rots hier en daar met eenige grijze vlekken geteekend. Doch eerst nadat de vogels door een kanonschot uit hun rust zijn ge-

Digitized by Google

stoord, nadat een deel is opgejaagd en, in een oorverdoovend gekrijsch en gejammer haar angst uitend, langs de rots rondfladdert, bespeurt men hoe elk grijs vlekje bestaat uit duizende dieren, hoe zich een ontelbare menigte langs den rotswand beweegt, en een ontzaglijke zwerm, zich in de lucht verheffend voor een oogenblik een deel van het zwerk met een donkere plek teekent. Slechts korten tijd duurt deze beweging en na een paar minuten is de rust hersteld, zoodat een herhaling van het schrikmiddel noodig is. De vogels zijn ongetwijfeld door de herhaalde bezoeken der stoomschepen reeds aan deze stoornis gewend, en weten dat kanongebulder en stoomfluit geen onheil stichten; zoo is men er toe gekomen vuurpijlen tegen de rots te richten, die natuurlijk levendiger uitwerking hebben. Zoo is ook hier de beschaving er op uit de natuur aan zich dienstbaar te maken. Hoewel het op tamelijk zware straf verboden is op deze meeuwen jacht te maken neemt toch de eigenaar van de rots het beschieten van zijn eigendom in dit geval niet kwalijk, hetgeen bleek uit het feit, dat hij in een roeiboot versche visch aan boord kwam brengen, zonder eenige aanmerking op het schieten te maken. Wat met de inkomsten van de rots, voor zooverre het de eieren betroft, wordt gedaan, kon ik niet te weten komen, de kapitein wist mij slechts mee te deelen, dat ze verkocht worden. Of ze eetbaar zijn zou ik be-

Digitized by Google

twijfelen, de herinnering aan de visch, die tot de vorming diende, mag steeds een onaangenamen bijsmaak leveren. Van de meeuwen zelf worden door den eigenaar nu en dan hoeveelheden gevangen en gedood, in kuilen geworpen en gedroogd om, tot poeder gemalen, als veevoeder dienst te doen. Of dit voedsel bevordelijk kan zijn aan den zuiveren smaak van de melk, moeten de oeconomen maar uitmaken. Dat de mest, als guano verhandeld, niet ongebruikt blijft, spreekt wel vanzelf.

Slechts korten tijd hadden wij de meeuwenrots achter den rug; reeds zagen wij een geruime poos de Noord-Kyn als mat-zilver glimmen in het avondzonne-licht, toen wij van verre de machtige rotsgevaarten van de Noordkaap begroetten. Het was weer in den avond toen de Sirius bij helder-blauwen wolkeloozen hemel en bij kalme zee, het anker in de baai aan de oostelijke zijde liet vallen. 't Ging ons dus gelukkig anders en beter dan het schip dat ons drie dagen vóór was geweest, en door wind, regen en woelige zee verhinderd was geworden voor anker te gaan liggen en de Noordkaap had moeten voorbijvaren! Nog een half uur verliep en de honderd passagiers, bij troepjes van twintig naar den wal geroeid, waren bezig aan het beklimmen van het steile gevaarte. De paden die door de zorgen van de reederij aan de oostzijde eenigszins gebaand zijn, kan men niet juist gemakkelijk noemen; sommige gedeelten zijn zelfs in die mate steil, dat de stevig in de rotsen

Digitized by Google

geklonken ijzeren bouten, verbonden door dikke touwen, volstrekt niet overbodig zijn en goede diensten bewijzen om zich aan op te hijschen. Het was een vermakelijk schouwspel voor hen die de achterhoede vormden, toen zich de geheele bevolking van de boot langzamerhand naar boven werkte; het wekte de gedachte aan een schare mieren, bezig een mierenhoop te beklimmen. Hen die de bovenste paden hadden bereikt, kon men ter nauwernood meer zien, volstrekt niet meer herkennen, iets wat tevens een goeden maatstaf schonk ter waardeering van de hoogte van den rotsklomp.

De aanblik, dien men geniet wanneer men op het plateau is aangekomen en de steil, bijkans loodrecht neerschietende voorzijde nadert, is aangrijpend. Vóór u de middernachtszon, die een gulden gloed werpt op de noordelijke IJszee; terzijde de effen wateren, aan den eenen kant van verre begrensd door de glimmende Noordkijn; achter u, de bergen en rotsen van het vaste land van Noorwegen ten deele met sneeuw bedekt, ten deele in nevelen gehuld; om u heen, op de Noordkaap zelf, een joelend, vroolijk gezelschap, een spraakverwarring als de Babylonische, een dankbaarheid die zich uit in gezang en gelach, in jok en scherts. Was het ook soms de champagne die de opgewondenheid veroorzaakte? Ontkennen durf ik het niet, evenmin bevestigen, want zelfs ouden van dagen deelden in de algemeene vroolijkheid, en ook zonder de kunstmatige

Digitized by Google

opwinding zou de vreugd zeker tot een aanmerkelijke hoogte zijn gestegen. Evenwel gaf het parelend vocht fonkelend in de glazen bij het schijnen van de middernachtszon een eigenaardigen stempel aan deze buitenpartij op Europa's noordelijken uithoek. Men had wel eenige verwarming noodig; de koude noordewind, onmiddelijk van de Noordpool waaiende, verloor door de zon weinig van den killen ademtocht, daar de zon wèl licht, doch weinig warmte gaf, en toch had het vaderlandsch gevoel van sommigen behoefte om zich te uiten. Het „God save the Queen" weerklonk, het „Yankey doodle" trilde door de lucht, en weinig scheelde het of ook „die Wacht am Rhein" had uit de Duitsche kelen haar beurt gekregen, wanneer niet enkele leden van „die grosze Nation" hadden begrepen dat de beleefdheid tegenover de weinige medereizigers van „la grande nation" eischte dat de vaderlandsliefde werd ingetoomd, en dat men liever een onschuldiger lied moest laten hooren, waarvoor Heines „Ich weisz nicht, was soll es bedeuten" op verzoek van eenige sentimenteele Engelsche dames, tamelijk te onpas, werd gekozen. Is het te verwonderen dat de tijd omvloog en niemand wilde gelooven dat het reeds half twee in den nacht was (altijd een nacht met helderen zonneschijn!) toen het fluitje van den eersten stuurman de passagiers waarschuwde dat het tijd werd den terugtocht te aanvaarden? Men wist van vermoeidheid niet af: men scheidde met weemoed van de

Digitized by Google

plaats, die niet licht door één der aanwezigen (een matroos of stuurman uitgezonderd) weêr zou betreden worden. Als om de scheiding gemakkelijk te maken schoof een dikke nevel tusschen het heerlijke tafereel en onze oogen: de zon en de zee werden plotseling in een grauwen mist gehuld; een langer vertoef zou slechts rhumatische aandoeningen kunnen teweeg brengen. Doch had bij het afscheid van den top de nevel aan sommigen een kreet van spijt ontlokt, bij allen wekte diezelfde nevel een gewaarwording van innige dankbaarheid voor het schouwspel, dat hij bij het afdalen deed zien. Terwijl de top van den berg geheel in een grijzen sluier was gehuld en de afdalenden zich in den nevel verloren, zag men plotseling aan den anderen kant van de kloof hen, die bij 't afdalen reeds verder waren gevorderd, als uit een tunnel van wolken te voorschijn treden, en beschenen door de zon, zich in een helder licht voortbewegen. En daar beneden zag men wéér denzelfden mierenhoop als bij het opklimmen. Was dit laatstgenoemde vol bezwaren geweest, bij het afdalen ondervond men dit niet minder, en de opmerking, zoo dikwijls gehoord, dat dalen lastiger is dan stijgen, werd ook thans menigmaal vernomen. Natuurlijk. De korte zig-zag paden, bezaaid met vaak gladde eironde keien, deden menigeen sneller gaan dan hij wel wilde, wanneer hij zijn vaart niet kon inhouden en menig lachverwekkende glijpartij was daarvan het ge-

Digitized by Google

volg. Het was dan ook half drie vóór zich alle reizigers behouden en wèl aan boord bevonden. Een donderende steen-avanlanche in één der tallooze kloven was ons afscheid van de indrukwekkende rots, en gaf ons als het ware nog eene kleine aanmaning, dat niet steeds deze plaats een zoo rustigen en vreedzamen aanblik biedt, als die was geweest, welken wij hadden genoten. Trouwens wij wisten dat we reden tot dankbaarheid te over hadden. De kluizenaar, die gedurende de anderhalve maand, bestemd voor het bestijgen van de Noordkaap, dáár met zijn champagne-handel is opgesloten, had ons medegedeeld hoe de vorige boot van het programma had moeten afwijken, niet had kunnen ankeren en dus het doel van den tocht had gemist, Het doel, althans voor velen. Want het is een feit, dat sommige reizigers (en Engelschen zijn alwéér de hoofdschuldigen) zich weinig bekommeren om het schoon dat de tocht naar de Noordkaap aanbiedt, maar slechts den wensch koesteren naar waarheid te verklaren dat zij, op dezen of dien datum, des nachts te twaalf uur op het begeerde punt zijn geweest, en liefst, als het hun gelukken mag, om der wille van het vreemde van 't geval, een gat in jas of japon branden met de stralen van de middernachtszon door een brandglas geconcentreerd. Een Engelsche dame van ons gezelschap had reeds drie dagen te voren den kapitein verzocht te willen zorgen dat zij de eerste zou zijn, die de Noordkaap mocht zien!

Digitized by Google

Niettegenstaande de hofmeesters bij den terugkeer hadden gezorgd voor sterke koffie werd velen toch de slaap te machtig en het aantal plakkers verminderde. Toch was voor hen, die, zooal niet het onderste uit de kan, toch zeer veel wilden genieten, nog een eigenaardige en, voor de liefhebbers, zeer gewenschte afleiding weggelegd. Op het programma staat: „sea-fishing at the North-Cape" en zij, die de moeite wilden nemen de twee- of driehonderd meter lange lijn, verzwaard met een stuk lood in zee te laten zinken, waar een klein blikken vischje bij den haak bevestigd, als aas dienst doet, zagen de moeite van hun peuren beloond door het toehappen van flinke kabeljouwen. Een ongewoon iets voor een Hollandsche dame, die, zoo ze al eens gevischt heeft, nimmer iets anders mocht ophalen dan een nietig voorntje, een spartelend baarsje of een glibberig bliekje. Een gejuich ging uit al der visschers kelen op wanneer weder een bewoner der diepte op het dek werd getild. En dat het eetbare dieren waren, der moeite van het vangen waard, werd den volgenden dag bewezen, toen de vangst, volgens de eischen der kookkunst opgedaan ter tafel verscheen en de kapitein aan de eenige dame die iets gevangen had vroeg: „of zij de kennismaking met een ouden vriend wilde hernieuwen?" Zoo zorgen mede de passagiers voor de voeding, en verlichten daardoor de uitgaven der reederij.

Digitized by Google

Mochten wellicht enkele dilettant-visschers gedurende de korte rust, die den veel bewogen dag loonde, droomen van reusachtige vangsten, den volgenden dag zouden ze die droomen bijkans verwezenlijkt zien.

De nimfen van de zee die sprongen uit het diep,
Het scheen dat Thetis selfs haer tot den handel riep.
Ick sagh noch onder dies, te midden van de baren,
Dat veel omtrent het werk vol ijver besigh waren.
Een deel wou desen visch nog houden in de zee,
Een ander scheyd' hem af van al 't geschubde vee.
Wat dit beduyden mach en weet ik niet te seggen,
Die wijser sijn als ick, die mogen 't overleggen:
Dit gaet ten minste vast, dat hier wat anders is,
Als bot of kabelliau of maar een slechter vis.

Ja, vader Cats, al hadt gij ook nooit de waarheid gesproken, thans teekent uw vruchtbare pen geen leugen. Het was geen lid van het geschubde vee, geen bot of kabeljauw, neen! het waren walvisschen, die wij hunne waterstralen in de hoogte zagen spuiten, en het was een walvischvaarder, die het tweetal dieren achtervolgde. De spanning aan boord van de Sirius was onbeschrijfelijk: een walvischjacht, wellicht een walvischvangst mee te maken, had zelfs voor den meest geblaseerde de aantrekkingskracht van het nieuwe. Het was ook niet noodig den kapitein den wensch kenbaar te maken, die op aller gelaat te lezen stond, en de Sirius matigde zijn vaart om in breede kringen, onmiddellijk achter

Digitized by Google

den kleinen walvischjager, de verontruste dieren na te volgen. De walvisschen verrieden telkens hun tegenwoordigheid door het opspuiten van den waterstraal, die wel niet den sierlijken fonteinvorm heeft, welke men er op afbeeldingen veelal aan gegeven ziet, maar die toch duidelijk genoeg en zelfs op aanmerkelijken afstand te bespeuren is. Bij elken waterstraal deed de man op den uitkijk in den mast onmiddellijk aanwijzing aan den stuurman, die terstond het vlugge vaartuigje in de aangewezen richting deed wenden, gevolgd door de nieuwsgierige Sirius. Twee honderd oogen speurden nu weder vol inspanning de bewegingen van de dieren na, die op bruinvischachtige wijze zich voortbewogen, eerst hun loggen kop, daarna hun leikleurig lichaam, eindelijk hun gespleten staart lieten zien. Na tal van wendingen, na de dieren verscheidene malen uit het oog verloren, maar door hun eigen aanwijzing teruggevonden te hebben, dacht de harpoenist de kans schoon om zijn kanon af te vuren ten einde de harpoen in het logge lichaam te drijven. Een schot weêrklonk, een ademlooze stilte volgde, ieder was in een spanning, alsof hem zelf de jacht en de vangst golden. Het schot had gemist. Het richten van het kanon, waarin de harpoen is geladen, schijnt een buitengemeene handigheid te vereischen en het al of niet raken hangt van het geluk in minder dan één seconde af: snelheid van beweging en geluk gaan hand

Digitized by Google

aan hand, is de walvisch een oogenblik onder schot — een kleine beweging met zijn staart in een ondeelbaar oogenblik kan zijn richting veranderen, zelfs nog in het onmetelijke geringe tijdsverloop tusschen het lossen van het geschut en het oogenblik van het treffen. Raakte de harpoen het dier, dan is het overige slechts een kwestie van tijd. Gewond, duikt hij naar de diepte met verbazende snelheid het touw medesleepende, waaraan de harpoen bevestigd is. Om het dier af te matten stoomt daarentegen de jager in tegenovergestelde richting, dus terug. De uitslag kan niet twijfelachtig zijn. De levenlooze stoommachine, die onweerstaanbare macht in 's menschen hand, overwint. In vroegere tijden werd de walvisch terstond, na de jacht in volle zee, van vet en andere bruikbare bestanddeelen ontdaan, tegenwoordig evenwel worden zij naar een bepaalde plaats gesleept, waar verder met hen verricht wordt wat de kunst vereischt. De jagers hebben daardoor geen oponthoud. De passagiers van dezelfde boot, die vóór ons de Noordkaap had moeten voorbijgaan, en ook overigens een diep treurige reis had gemaakt, hadden het in zóóverre gelukkig getroffen, dat ze verscheiden walvisschen aan het station zagen binnengesleept.

De overprikkelde zenuwen hadden eenige ontspanning noodig en op verstandige wijze wist de kapitein die te verschaffen door ons een natuurtooneel te doen genieten, zóó heerlijk en zóó grootsch, dat men niet

Digitized by Google

licht de wedergâ er van zou kunnen vinden. De Sirius stoomde het Lyngenfjord in, terzijde latende het ruwe Vogel-eiland, een kale, zelfs niet door vogels bewoonde rots, die zich bijkans achthonderd meter kegelvormig boven den zeespiegel verheft. Het Lyngefjord wordt aan de eene zijde begrensd door een onafgebroken reeks van tweeduizend meter hooge sneeuwbergen, van welke tot diep in de dalen gletschers neêrglijden, bij vijftallen tegelijk: geen insnijding tusschen twee bergtoppen is te bespeuren of een licht-blauwe ijsmassa zendt er hare takken naar omlaag. Bovendien ving de regen aan in stralen neer te plassen, ons het schouwspel schenkend van een dubbelen regenboog, zoo heerlijk als nog geen onzer ooit had aanschouwd. Voeg daarbij een dichten, witten nevel, die als een donzig waas over de zee was verspreid en waarop de regenboog scheen te rusten, en ik ben overtuigd, dat geen pen, door hoe dichterlijk een geest ook bestuurd, een denkbeeld zou kunnen geven van den indruk, die dit natuurtooneel op allen te weeg bracht. Was het wonder, dat de kapitein met zijn gewone welwillendheid geen weerstand kon bieden aan het verzoek van de meeste passagiers om dit tooneel zoolang te mogen genieten als maar eenigszins mogelijk was? De tijd van vertrek wees zich zelf aan, de regen hield op, de bogen verdwenen en de Sirius richtte zich naar Tromsö, waar men de photographiën in ontvangst zou nemen, die gedurende onze afwezigheid

Digitized by Google

in gereedheid waren gebracht. Daar onze aankomst ditmaal in den nacht viel en de vorige dag vele vermoeienissen had gebracht, nam onze eerste stuurman het bestelde in ontvangst. De groep in het Lappen-kampement genomen, was goed gelukt; althans de talrijkheid der poseerende personen in aanmerking genomen. Ééne dame evenwel, die, om vooral goed zichtbaar te zijn, juist in het midden der groep, op een verhooging van het terrein en nog wel te paard had plaats genomen en dus boven alles en allen uitstak, was gehuld in een wolk, die haar geheel onkenbaar maakte. Verdiend loon voor een zich ongemotiveerd op den voorgrond dringen. Het paard had, door zich flink te bewegen, haar een goeden dienst bewezen, want ongetwijfeld heeft het Russische spreekwoord recht: „de vrouw, zooals het behoort, slaat de oogen neer om zich te laten beschouwen en moet zich niet opdringen". Zoo kon evenmin een andere dame genade vinden in de oogen van hare medereizigers, aan wie zij zich steeds rookend vertoonde, en die het zelfs oirbaar achtte zich op de photographie afgebeeld te zien „toeback suygende". Mocht men dit in een Spaansche of Italiaansche vrouw verklaarbaar vinden, van eene Duitsche zou men het zeker niet verwachten. Doch, laat ik mijzelf niet bezondigen aan het euvel, waaraan zelfs een beschaafd publiek als dat van de Sirius, mank ging: aan kwaadspreken. En heeft men het recht, wèl beschouwd, zich daarover zeer

Digitized by Google

verwonderd te toonen? Ligt het niet eenigszins in de menschelijke natuur, om de gebreken van anderen te gaan oprakelen en uitpluizen, wanneer hij niet veel anders te doen heeft? Er schijnt in het vitten op anderen een zoete, bedwelmende wellust te schuilen. En is de bevolking van een boot niet vrij wel gelijk aan die van een kleine stad welke niet door „welt-erschütternde Ereignisze" wordt bezig gehouden, maar voor welke de kleinste gebeurtenissen in eigen omgeving de stof voor tallooze op- en aanmerkingen geven? Zelfs de Engelsche geestelijke, die met zijne familie de reis mede maakte, zou zijne geloofsgenooten op dit punt niet kunnen veranderen. Toch vergat onze clergyman zelfs op dezen pleziertocht zijn roeping niet. Toen de Zondag was aangebroken en de bel, door wier geklep men anders de hongerende magen waarschuwde dat de tijd van spijzen was aangebroken, twee uren vroeger luidde dan gewoonlijk en thans de rol van kerkklok speelde, zag men de Engelschen zich verzamelen in de groote kajuit, hun niet dan na eenige aarzeling door den kapitein voor de godsdienstige bijeenkomst afgestaan. En wie den moed had door de wijdgeopende deur een blik te werpen in die geïmproviseerde kerk, kon zich ergeren aan het weinig stichtelijk geprevel, aan de onwelluidende uiting van godsdienstig gevoel. Dat de toehoorders gesticht waren na afloop van de oefening kon men niet bespeuren, tenzij die stichting zich moest

Digitized by Google

uiten in de uitdrukking van ontevredenheid bij sommigen, in een spottend lachje bij anderen. De oorzaak van deze beide uitingen vernamen wij weldra. De geestelijke had oorspronkelijk beloofd slechts de voorgeschreven formulieren te zullen oplezen, en daarmee de godsdienstoefening als afgeloopen te beschouwen. De geest scheen echter over hem vaardig te zijn geworden en deze had zich naar aanleiding van de bestijging van de Noordkaap geuit in een prediking, waarin hij op Gods hulp, bij dezen tocht ondervonden, wees, een prediking die echter door de onduidelijkheid van uitdrukking en door de onwelluidendheid van 's sprekers orgaan, den vereischten indruk gansch en al had gemist. Zoo had hier de daad, zeker met de beste bedoeling, doch ter verkeerder tijd en plaats verricht, een geheel andere uitwerking te weeg gebracht dan men gehoopt had.

De Zondag ging verder niet zonder wederwaardigheden voorbij: indien men althans daaronder mag rangschikken een eerste en eenige gewaarwording van zeeziekte bij sommige passagiers. De boot neemt haren weg zooveel als mogelijk is, tusschen de eilanden, waarvan het gevolg is, dat men slechts zelden de deining van de open zee voelt, en dus ook nimmer de onaangename gewaarwording in de maagstreek bespeurt. Wel was de kapitein zoo welwillend thans te laten stoppen om der tweede afdeeling passagiers, die juist aan

Digitized by Google

tafel was gegaan, gelegenheid te geven voor hun gewichtige bezigheid, maar de beweging op het Vestfjord (de wijde, trechtervormige opening tusschen Noorwegens vastland en de Lofoten) was toch enkelen te machtig, en werd in elk geval nà het diner zóó sterk, dat verscheiden passagiers het geraden vonden zich terug te trekken om rust te zoeken in hun hut. Doch deze onaangename oogenblikken zullen ook wel de eenige geweest zijn, die een deel der passagiers gekend heeft.

En zoo brak de laatste volle dag aan, die ons op de Sirius zou zien. Nog hadden wij de gunst van het weêr noodig. Een zonneschijn bij het bezoeken van den gletscher, Svartisen, waarover ik in den aanvang schreef, zou slechts welkom kunnen zijn. Helaas, de wolken hadden besloten ons hun vollen inhoud te schenken, en terwijl de bodem doorweekt was van gletscherwater en rijkelijk bevochtigd werd door het hemelnat, werden wij in het uitvoeren onzer equilibristische toeren over blokken en langs hellingen niet weinig bemoeilijkt door regenmantels en regenschermen, die bij zulke buien geen weelde zijn. Toch kwamen wij tot ons doel; we bereikten na een uur gebaggerd te hebben den voet van den gletscher en zagen op tegen ijspieken en blokken, zoo groot als wij ze nog nimmer aan een gletscher zagen, noch in Noorwegen, noch in Zwitserland. Het bestijgen van de glibberige blokken, nog gladder dan gewoonlijk door den regen, ging met

Digitized by Google

groote moeite gepaard, en de meeste reizigers zagen van dit denkbeeldig genoegen af. Zoo echter niet een zeer jeugdig Amerikaansch toeristje, geheel opgevoed volgens het systeem: „wat terecht komt is goed, wat niet terecht komt, was ook niet waard te blijven bestaan." Zonder zijn ouders, zonder eenig geleide was het negenjarig menschje naar den gletscher getogen en ook reeds over eenige blokken geklommen, toen hij uitgleed en in een spleet verdween. Een kreet van ontzetting ontsnapte uit den mond van allen die het zagen; ieder waande hem verloren. Wie de gletscherformatie kent, weet dat zelden een in een spleet gevallene er het leven afbrengt, daar de opening van onderen doorgaans terstond uitloopt in den pijlsnellen gletscherstroom onder het ijs. Bij hooge uitzondering was dit hier niet het geval. Een oogenblik later, vóór nog één der reizigers tijd had kunnen vinden zich op den gletscher te begeven, verscheen het ventje, wel nat en vuil, maar ongedeerd en kalm. In de spleet had hem een ijsblok opgevangen, waarlangs hij rustig was opgeklommen, schijnbaar onbewust van het levensgevaar waarin hij had verkeerd. Wanneer deze Yankee de proef nu nog niet doorstaan heeft, en er geen flink man uit hem groeit, dàn zou hier zeker ons spreekwoord hier van toepassing moeten zijn: onkruid vergaat niet.

Het laatste nummer van het programma, dat num-

Digitized by Google

mer één had moeten wezen, maar zooals wij zagen om den regen was uitgesteld, kon thans, daar het weer was opgeklaard, ten uitvoer worden gebracht. Voor de laatste maal werden de passagiers in de ranke booten van de Sirius naar den wal geroeid. Weer was het een vochtige tocht; de bodem, slechts in een zeer dunne moeras- of veenlaag de rots bedekkende, was geheel doorweekt, en des te verradelijker, daar men door het gras dat er groeide, niet kon zien waar men veilig den voet kon plaatsen. Vele passagiers hadden den moed niet den tocht te volbrengen tot den tunnel, die van weerszijden een prachtigen blik schenkt op het landschap. Een teleskoop van honderd drie en zestig meter lengte, en elf tot zeventien meter breedte, heeft de wetenschap of kunst nog niet vermogen te vervaardigen. Zij, die het tot in den tunnel brachten, hadden geen berouw over hun moeitevol streven, al was de voetbekleeding, nauwelijks gedroogd sedert den tocht in den vroegen morgen, voor dezen dag ook verder onbruikbaar geworden.

Het laatste avondeten hield velen langer bijeen dan gewoonlijk. De kennismaking, zoo kort geleden aangeknoopt, en zoo hartelijk voortgezet, stond op het punt weêr afgebroken, wellicht voor goed verbroken te worden. Men is niet ongestraft een achttal dagen om en bij elkander; men heeft niet tal van gewaarwordingen samen ondervonden, zonder dat het verbreken van den

Digitized by Google

band met een lichte gewaarwording van smart gepaard gaat. Men moge zich voornemen de kennismaking voort te zetten, de kennissen verkeeren, helaas, maar al te dikwijls in overschilligen, evenals zoo vaak vrienden door tijd en plaats van ons gescheiden, in kennissen veranderen. De briefwisseling kwijnt, houdt na verloop van een jaar geheel op. Een ieder is zich daarvan bewust, al wil hij het niet openlijk bekennen, al verzekert hij op dat oogenblik ook plechtig dat het tegendeel het geval zal zijn, en gevoelt daardoor des te meer de smart der scheiding. Een laatste samenzijn krijgt daardoor een diepere beteekenis, en de wederzijdsche hartelijkheid drukt er haar eigenaardig stempel op.

Na den laatsten nacht waren de uren van ons verblijf aan boord te tellen. Te half elf zouden wij in Trondhjem terug zijn. Doch een eigenaardige plechtigheid ging vooraf. De natiën, in het grootste getal vertegenwoordigd, Duitschers en Engelschen dus, hadden elk hun woordvoerder gekozen, om tot den kapitein enkele woorden te richten en hem te danken voor de goede zorgen gedurende de geheele reis aan allen zonder onderscheid betoond. Op het met berkentakken versierde achterdek (een schip dat van de Noordkaap komt, wordt op den laatsten dag steeds met groen getooid; de maatschappij heeft daartoe een berkenboschje op een eilandje aangekocht, waaruit zij door haar scheepsvolk laat kappen), waren allen bijeen, en na de

Digitized by Google

korte redevoeringen van de uitverkoren sprekers stemden de overige passagiers gaarne in, zoowel met de „Three cheers for Captain Juell", als met het: „Dreimal Hoch, Herr Kapitän Juell." Want zoo ooit een eer- en dankbetuiging verdiend was geweest, dan was het deze. Men kan zich geen gezagvoerder denken, dien het den aan zijn zorgen toevertrouwden personen beter naar den zin weet te maken, dan de kapitein van de Sirius. Te benijden is de reederij, die zulke officieren aan het hoofd van hare schepen mag stellen.

Daar naderden wij Trondhjem. Een menschenmassa, die de kade zwart kleurde, wachtte de terugkeerende boot op. Op de citadel werden de kanonnen afgevuurd en toonden daardoor dat zij ook nog op andere wijze konden spreken dan van vrede en rust, tot welke gedachte de onder haar bereik grazende koeien licht aanleiding zou geven. Bij nader informatie bleek echter dat die saluutschoten niet onze Sirius, maar wel een Duitsch oefeningschip golden, dat juist in de haven aankwam en waarvan de manschap in het want paradeerde. Doch wij hadden geen donderende welkomstgroet van noode; het welkom weerklonk uit honderde kelen aan het havenhoofd, en de blijde mare ging weldra van mond tot mond, dat deze laatste reis van de Sirius zóó gelukkig was geweest als nog geen schip (althans in dit seizoen) er een had gemaakt. Waren de vrienden en bekenden van kapitein en stuurlieden

Digitized by Google

blijde, dat zij de hunnen terug zagen, de passagiers waren niet minder tevreden, en zelfs zij, die in het vooruitzicht leefden met hetzelfde stoomschip de reis naar Molde of verder nog, naar Bergen voort te zetten — allen waren vergenoegd dat de reis, zoo treurig aangevangen, zoo schitterend geslaagd mocht heeten, doch vooral, om weêr eens voor eenigen tijd vasten grond onder de voeten te voelen. Men had acht dagen lang gezworven, als op een drijvende oase in de woestenij van het barre Noorden, zoodat men weer dankbaar de kleine stad Trondhjem aanzag, een stad, die met hare 20,000 inwoners, hare breede straten, hare winkels, met geheel andere oogen werd aangezien, dan toen wij haar ruim een week geleden, verlieten. Het scheen ieder toe, dat men een veel langer tijd uit de beschaafde wereld was buitengesloten geweest, dan werkelijk het geval was. Zij kwam ons thans voor als een wereldstad, en iemand die jaren lang in Dokkum of Edam heeft gekerkerd gezeten, kan met niet grooter verbazing de wonderen aanschouwen die den Haag of Amsterdam aanbieden, dan de passagiers van de Sirius Trondhjem. Het postkantoor werd letterlijk bestormd door de 95 passagiers, versch aangebracht uit het Noorden, en verlangend naar berichten uit Zuidelijker streken; de winkels moeten dien dag ongetwijfeld goede zaken gemaakt hebben, overal zag men inkoopen verrichten, vooral photographieën vonden dien

Digitized by Google

dag aftrek. Ook in de hotels, waarvan men er te Trondhjem verscheidene van den eersten rang telt, kon men elkander niet ontloopen; het was voorbeschikt dat men zóó lang elkanders gezelschap zou genieten, tot de uiteenloopende reisplannen de saamgeraapte elementen als kaf voor den wind zouden doen uiteenstuiven. Men kon in het hotel Brittania nog deelnemen aan een vreemdsoortig afscheidsmaal, en de herinnering overhouden dat beerenvleesch taai en droog is, en dat het uiterlijk van een beerenham volmaakt doet denken aan een been van een mummie. Aanlokkend is dus de proefneming niet; doch wat doet men niet ten einde Paulus' les op te volgen, om alle dingen te onderzoeken en het goede te behouden, te meer, daar slechts weinige weken te voren in hetzelfde hôtel van denzelfden ham de Prins van Wales heette gesmuld te hebben.

Eerst na het vertrek van de Sirius, aan den avond van dien dag, kreeg Trondhjem voor de achterblijvenden weêr het uiterlijk van de stad, zooals wij die in een vorig jaar en ook thans ruim een week geleden, hadden leeren kennen. De rust was er weêrgekeerd, en zou thans nog slechts tweemaal op groote schaal verbroken worden, daar geen schip meer naar de Noordkaap zou vertrekken en slechts twee schepen nog moesten terugkeeren. De termijn toch van de Noordkaapreizen strekt zich uit tusschen 20 Juni en 25 Juli, terwijl de middernachtszon gezien kan worden te

Digitized by Google

Tromsö van 19 Mei tot 24 Juli. te Hammerfest van 15 Mei tot 28 Juli, aan de Noordkaap van 12 Mei tot 31 Juli. Binnen den tijd dus van anderhalve maand is het seizoen voorbij en de toeristen-stroom gestuit.

Wie in staat is van de tegenwoordig zoo ruimschoots aangeboden gelegenheid tot het bezoeken van Noorwegens noordelijk deel gebruik te maken, verzuime het niet. Men late zich niet afschrikken door de gedachte aan ongemakken en ontberingen; deze zijn tot een minimum teruggebracht: geen oogenblik is bij één der passagiers, vermoed ik, de gedachte aan verveling of aan langdradigheid der reis opgekomen. Het vooruitzicht van een achtdaagsch verblijf op een schip moge in theorie niet aanlokkend schijnen, de praktijk logenstraft de zwartgalligste beschouwingen, althans zoo men met een gezelligheid zoekend mensch te doen heeft. Men leeft gedurende die acht dagen in een wereld, zoo geheel verschillend van den dagelijkschen tredmolen; men ziet natuurtooneelen, zoo grootsch en verheven, zoo woest en schoon als geen ander land in Europa kan aanbieden; men leert menschen kennen van de meest uiteenloopende karakters; men vangt in zijn geest zóóveel indrukken op, die in staat zijn tobberijen en zelf-kwellingen te verdrijven, dat niemand zich zal durven en willen beklagen, wanneer hij het éénmaal gerijpte plan ten uitvoer heeft gebracht van een reis naar het Noorden.

Digitized by Google

SPAANSCHE INDRUKKEN.

Wie er van houden mocht zich illusiën te scheppen, zich lang van te voren te spitsen op een genot dat hem verlokkend toelacht, en wien 't daarna mocht behagen, zich de weelde eener ontgoocheling te gunnen — zoo iemand make het plan in de zomermaanden Spanje te bezoeken en hebbe daarna de handigheid dit voornemen voor vrienden en bekenden niet geheim te houden. — Wat steeds gebeurt, wanneer men aan anderen zijn reisplannen mededeelt, zal zich in dit geval in verdubbelde mate voordoen. Vindt men toch, in gewone omstandigheden, raadgevers te over, die bij ondervinding of van hooren zeggen, weten dat men liever zus, of eerder zóó behoorde te doen; dat dit de

Digitized by Google

moeite meer loont dan dàt; raadgevers, die een aspirant-reiziger welke niet vast in zijn schoenen staat, licht aan het wankelen zouden brengen, zoo zijn plan niet onwrikbaar vaststond — bij de bovenbedoelde mededeeling winnen de afraders het in aantal zeker van hen, die u slechts veranderingen voorslaan. En zoo het niet als een paal boven water vaststond, dàt ge wildet gaan; zoo uw maatregelen nog niet waren genomen, gij zoudt thuis blijven en uwe Châteaux en Espagne zien ineenstorten; gij zoudt uwe illusiën zien verdwijnen, vluchtig als die etherische gedaanten zijn, weinig bestand tegen de overschrompelende kilheid van een afkoelend nuchterheidsbad.

Honderd tegen één dat het eerste stortbad zal bestaan in den uitroep: „Wie gaat er nu in den zomer naar Spanje! De tijd der hondsdagen is allerminst geschikt om Zuid-Europa te bezoeken en vooral niet Spanje." Onze negen en negentig ontgoochelaars hebben gelijk, groot gelijk. Iemand die niet gebonden wordt door maatschappelijke kluisters, zal niet bij voorkeur gaan onderzoeken hoe de zonnegloed van Juli en Augustus het Zuiden stooft; hij zal eerder (zoo zijn minister van financiën 't met zijn particuliere schatkist kan overeenbrengen) in het vroege voorjaar uit Nizza of Cannes opbreken, waar hij de winterkoude van het Noorden heeft zoeken te ontwijken, en in Maart zijn intreê in 't Iberisch schiereiland doen. Voor hem echter, die

Digitized by Google

niet op deze benijdenswaardige, doch willekeurige wijze met zijn tijd mag doen wat hij goedvindt en slechts een paar zomermaanden tot zijn beschikking heeft, staat de vraag aldus gesteld: Spanje zien in den zomer, òf: Spanje niet zien. Tertium non datur.

Reeds de oude Horatius prees hem gelukkig, die zich door geen alarmkreten laat verschrikken en kalm zijns weegs gaat. Maar nòg gelukkiger hij, die de zelfbeheersching en den moed in voldoende mate bezit, om aan niemand ooit zijn reisplannen vooruit mede te deelen, en de nieuwsgierige vragers, die zoo licht bètweters blijken te zijn, kan afschepen met een vrijmoedig: „ik weet nog niet waarheen ik ga." Zoo ooit een leugen om bestwil gesproken werd, dan zal het deze zijn.

Hoeveel malen de schrijver dezer regelen wel verplicht zou zijn de gelofte af te leggen van huisarrest, en hoe weinig hij van Europa's Zuid-West-hoek onder de oogen zou hebben gekregen indien hij gehoor had gegeven aan alle waarschuwingen, is niet te zeggen. Wat al voorspellingen van treinen door moedwil en uit hebzucht ontspoord, naakt-uitgeschudde en geplunderde reizigers, afgesneden neuzen en ooren; wat al voorzeggingen van een verschroeide huid, van tot „jus" gesmolten lichamen, door hitte verweekte hersenen, zonnesteken, verblinde oogen!

En wat was de werkelijkheid, waarnaar deze hersenschimmige voorstellingen waren genomen; van welke

Digitized by Google

geluiden eener barre realiteit waren deze verschrikkingen de weêrklank? De volgende bladzijden mogen een antwoord op deze vragen schenken aan hem, die nieuwsgierig naar eenige indrukken in Spanje opgedaan, deze bladen doorleest.

Wie tegen sporen opziet, wage zich niet aan den Spaanschen tocht. En dit bezwaar lost men slechts voor een klein gedeelte op, wanneer men per stoomschip Spanje bereikt, en daarmee het langwijlige en matig boeiende traject door België en Frankrijk uitwint. Want in Spanje zelf zijn de afstanden verbazend gerekt, en worden soms als verdubbeld en vervierdubbeld door de doodleuke manier waarop er het spoorwegverkeer wordt opgevat. Reeds terstond bij het overschrijden der Spaansche grenzen ontvangt men van dat verkeer een' zonderlingen indruk. Dat een gewone trein, die geen aanspraak maakt op de onderscheiding van sneltrein, een half uur te laat vertrekt, zal bij ons reeds niet licht plaats grijpen; maar dat zelfs de luxetrein van Parijs naar Lissabon, (slechts bestaande uit drie slaapwagens, een salon- en een restauratiewagen), die den schijn aanneemt van een train-éclair, zulk een mate van vertraging ondervindt, alléén door de langzame wijze waarop de tolbeambten hun plicht al te nauwkeurig vervullen, of, naar men beweert, al te liberaal opvatten, — dàt noem ik de leukheid ten top

Digitized by Google

gevoerd. Nu zou men misschien tot verontschuldiging aanvoeren, dat de bijzondere voorzorgen tegen valsch geld aan de plaatsbureaux genomen, ook bijzonder tijdroovend zijn; en gij van uwen kant zoudt weêr moeten toestemmen dat het nauwkeurig bekijken, laten klinken, ja soms wegen der stukken veel tijd vereischt, maar gij zoudt er tevens kunnen bijvoegen, dat dan ook één kwartier ten behoeve van de uitreiking der kaarten en voor het afwegen der koffers bij een grooten toeloop wat al te krap berekend is — te meer, daar men met echt Spaansche laatdunkendheid altijd een vijftal minuten nà den bepaalden tijd begint. — En bovendien durft de schrijver dezes het wagen er aan te twijfelen of werkelijk in Spanje zóóveel valsch geld in omloop is, als men beweert. Nergens heeft hij geld, als valsch, zien weigeren, hoe nauwkeurig het ook werd onderzocht, en òf hij zelf is bijster gelukkig geweest in het ongemerkt kwijtraken der valsche stukken, òf heeft ze in 't geheel niet ontvangen. En toch was ook dit één van de voorgespiegelde schrikbeelden.

De hoofdschuld van de vertraging aan de grensstations zit bij de douanen. Gelijk in alle zuidelijke landen, zijn de beambten aan de Spaansche grenzen fel op tabak; en ik geloof dat men eer alles zou kunnen binnensmokkelen behalve juist die verboden waar. Door een Spanjaard werd mij dan ook de raad gegeven: wanneer men u vraagt „hebt gij tabak," zeg dan

Digitized by Google

in 's hemelsnaam: ja, ook al rookt gij niet, en al is in uw koffer geen blaadje van dat kruid te vinden. Een ontkennend antwoord wekt hun wantrouwen en doet hen uw koffers onderst boven keeren, alsof zij in u een gesignaleerden smokkelaar meenden te herkennen.

Reeds bij het binnenkomen van de douanen-zaal aan de Spaansche grenzen ontvangt men den indruk van een beveiligde onveiligheid. Onder dien naam toch is de toestand van gewapende bescherming het best aan te duiden. Wie herinnert zich niet, hoe, onder 't ancien régime, toen het geslacht Valois oppermachtig heerschte over en troonde op de planken van den Haagschen schouwburg, bij elke gelegenheid dat een gewapende macht ten tooneele moest worden gebracht (het tijdvak of het land deed er weinig toe) manschappen met zwart lederen steken, gekruiste witte bandeliers en breed gegalonneerde rokspanden uit de garde-robe werden voor dag gehaald? Die manschappen, ze waren onmiddellijk uit de Spaansche gendarmerie gerecruteerd, en wanneer ik hen aan de stations met afgemeten tooneeltred, met het geweer in den arm, den revolver aan den gordel, de patroontasch op den rug, langs de treinen zag stappen, kon ik mij weer een oogenblik verbeelden in de Haagsche komedie als toeschouwer tegenwoordig te zijn, genietende van Aballino's heldenfeiten of mij bedroevend over de noodlottige gelijkenis van den Koerier van Lyon. Gewichtig zien de heeren er uit en deftig doen

Digitized by Google

zij zich voor. 't Is dan ook maar geen kleinigheid, het bewustzijn met zich om te dragen dat aan hunne bescherming een geheele trein wordt toevertrouwd! En dat hun ambt geen sinecuur is, werd in het voorjaar van '89 nog bewezen, toen een trein tusschen de Fransche grens en Madrid door bandieten werd aangehouden. Dezen, wetend dat een rijksontvanger de met moeite bijeengegaarde belastingpenningen ten bedrage van 50000 peseta's (1 pes. = 44 à 45 cent dus ± = 1 fr.) naar een hoofdkantoor zou overbrengen, wilden een poging niet onbeproefd laten, om hem den last van de reis te besparen. — Zoo geeft het reisgezelschap der gendarmerie een gevoel van geruststelling wanneer men de zwaargewapenden op een afstand mag beschouwen. Want van dichtbij is hun gezelschap niet verkieslijk. Zelfs in de reisboeken wordt tegen hunne hooge vetleeren laarzen gewaarschuwd. De walgelijke traanlucht die zij van zich geven, maakt het verblijf in dezelfde coupé met de eigenaars bijkans onuitstaanbaar. Van daar dan ook dat het tweede-klasseverkeer in Spanje zeer beperkt is, en er even als bij ons, van de eerste klasse, (nà de derde) verreweg het ruimste gebruik wordt gemaakt. Tot de rijtuigen toch dier klasse, hebben de gendarmes geen toegang, terwijl zij in 2de en 3de klasse een plaats naar welgevallen mogen uitkiezen. En het spreekt wel van zelf dat de reiziger moeielijk de onbeleefdheid zóó ver kan drijven

Digitized by Google

om een beambte, die ter wille van de veiligheid bij het verkeer naast hem plaats neemt, te verzoeken zijn welwillende bescherming elders te verleenen waar men minder fijn ontwikkelde reukorganen bezit. Van den reuk wordt overigens in Spanje even veel of even weinig gevorderd als in andere zuidelijke landen. De kaas-, uien-, knoflook-, en vleesch-luchtjes, die de smalle Italiaansche buurten soms ontoegankelijk maken, hangen hier ongeveer met dezelfde zwaarte neer, maar men mist er, wat in Italië ons Hollandsch oog zoo onaangenaam aandoet, den vuilen aanblik der straten, die u doet schromen ergens den voet neer te zetten of althans groote behoedzaamheid noodig maakt. Hinderlijk vuil is Spanje niet; voor een zuidelijk land mag het zelfs rein genoemd worden, al ontbeert men er, zooals van zelf spreekt, de uiterlijke Hollandsche zindelijkheid, die men trouwens overal te vergeefs zoekt, zelfs op sommige plaatsen in Nederland. En die verklaring ten voordeele van Spanje zegt veel: want hadden wij onze ongeluksprofeten willen gelooven, er zou geen insectenpoeder genoeg in de wereld zijn om al het ongedierte, krioelend in de Spaansche spoorwegcoupé's en hotel-bedden te verdelgen. Het gevolg der voorspellingen was, dat er doozen met voorbehoedmiddelen in de koffers werden gepakt die even ongerept terugkeerden als ze waren meegenomen.

Nu behoeft men uit bovenstaande lofrede nog niet de slotsom te trekken dat men overal in Spanje een

Digitized by Google

onderkomen zal vinden waarop geen enkele aanmerking te maken valt. De hotels in de groote steden zijn op Europeesche leest geschoeid en zijn over het algemeen uitstekend; zij verschillen van die in noordelijker streken slechts in de berekening der prijzen, die per dag (alsof men „en pension" gaat) worden vastgesteld; en voor datgene wat men geniet, zijn 10 tot 16 pesetas niet schromelijk duur te noemen. Natuurlijk zijn in den drukken reistijd de prijzen hooger, en met name te Sevilla durft men in de levendige kermisweek fabelachtig hooge sommen eischen. Voor een prijs van 30 of 40 peseta's per dag een kamer te vinden is dan dikwijls nog een waar kunststuk, dat volstrekt niet aan een ieder gelukt. Men moet in die dagen reeds dankbaar zijn zoo men een onderkomen aantreft, dat niet te veel verschilt van de verblijfplaats waaraan men gewend is. Die jaarmarkt van Sevilla, welke in de week na Paschen wordt gehouden, is één der groote aantrekkelijkheden van Spanje, en van heinde en ver stroomen vreemdelingen, vooral Engelschen toe, om van de uitbundige vroolijkheid getuige te zijn, die als reactie volgt op de ingetogen levenswijze der laatste weken. Op een uitgestrekte feestweide slaan de bewoners der stad, in den letterlijken zin des woords, hunne tenten op, waarin zij gedurende één week huizen, gasten ontvangen, zich met muziek, dansen en zang vermaken; zij die in de stad winkels houden, brengen

Digitized by Google

hun zaken over naar de tijdelijke woning op het feestterrein; de stad is als het ware verplaatst, men viert het blijde voorjaar en verlustigt zich in de frissche natuur, vóór de verschroeiende stralen van de heete zon het groen doen verdorren en verschrompelen. Slechts bij die gelegenheid is de vreemdeling in staat de Spaansche vrouwen te zien in lichte kleeding, want de voorjaarsmarkt in Sevilla is de eenige tijd, waarop dames van deftige familie zich in witte of lichtgekleurde kleedij vertoonen. Het schijnt in Spanje niet te rijmen met het fatsoen zich anders dan in 't zwart of althans in stemmige kleuren te kleeden. Men kan hiervan stellig op aan: eene in het wit getooide vrouw behoort (buiten de feestweek) tot den lageren stand. Zoo ziet men, dat ook hier de grillige mode het wint van 't gezond verstand, dat in een warm klimaat elke zwarte stof, die lang de hitte behoudt, moest bannen. Doch de donkerkleurige mantilla, van fijne kant, staat ongetwijfeld beter dan de witte, die de blankheid van de huid geel doet gelijken. Want het moge vreemd schijnen, van de bruingetinte, olijfkleurige gelaatstrekken, waarvan de dichters ons zingen, bespeurt men in Spanje niets, of het moest zijn bij de Gitana's in Grenada. Zelfs de zoo hooggeroemde Andaluzische schoonen, zijn blank van vel, tenger van gestalte, maar fraai van gelaatstrekken. Moet die blanke huidkleur geweten worden aan de omstandigheid dat de

Digitized by Google

vrouwen zich overdag schuilhouden en schijnen weg te kruipen voor den zonnebrand, die aan haar huid de blankheid zou ontrooven? Of steekt de felbeschenen omgeving te hel af bij de in werkelijkheid tòch eenigszins gebruinde huid? Wij durven het niet beslissen, doch weten wèl dat de zon, met zuidelijken gloed werkend, krachtig haar invloed doet gelden. En toch is het opmerkelijk dat geen vrouw zich door een zonnescherm beschut, doch de zonnestralen behendig en elegant slechts met een waaier pareert. De magazijnen, waarin men zich van die in het Zuiden onontbeerlijke voorwerpen in alle prijzen kan voorzien, zijn daarom ook talrijk, hebben een uitgebreid debiet, en stellen den kooper door hun uitgezochte verzamelingen voor een moeilijke embarras du choix. Natuurlijk is met het oog op de vreemdelingen dàt aantal waaiers het talrijkst, waarop episoden voorkomen uit de stierengevechten, ofschoon ik mij kan voorstellen dat ook de Spanjaarden zelf, als hartstochtelijke beminnaars van het bedoelde schouwspel, daarvan gaarne elk oogenblik afbeeldingen voor oogen hebben. Een waaier met het portret van den beroemden Frascuelo of den gevierden Gueritta moet voor het Spaansch gemoed iets verheffends hebben, daar hij doet denken aan schoone degenstooten of sierlijk ingeplante banderilla's. Die volgens alle regelen der kunst verrichte heldendaden, leggen bij hen aan de uitingen van het menschelijk gevoel en

Digitized by Google

aan den afschuw over het gestorte bloed het zwijgen op, en de stuiptrekkingen van de arme, gemartelde paarden wekken geen weerzin, omdat men er geen oog voor heeft, wanneer de belangstelling door een luid toegejuichten banderillero of espada in beslag wordt genomen. Beklagenswaard het volk, 't welk zóó weinig oog heeft voor het vreeselijke, dat zich mengt in zijne genietingen en 't welk zijn menschelijkheid in die mate kan afschudden om, met voorbijzien van al het lijden, door hun genot veroorzaakt, tevens opgewonden en gevoelloos te zijn! Men zal mij ter nauwernood willen gelooven, wanneer ik verhaal hoe een deftige dame, die naast mij zat, bij het bloedig verscheuren van een paard, (het derde binnen luttele oogenblikken), voor het arme dier, welks ingewanden onder zijn buik een walgelijke massa vormden, geen anderen uitroep over had dan: „un otro caballo!" op een toon geuit, waarop men zijn verbazing zou te kennen geven over een tamelijk alledaagsch feit. Onwillekeurig bekruipt u de wensch, dat de getergde stier eindelijk eens de onschuldige slachtoffers mocht sparen, en een keuze wilde doen onder zijn beulen, die met bewustzijn het gevaar onder de oogen treden. Zoo er althans gevaar is! Het zeer geringe getal van hen die bij de stierengevechten gewond worden, en het nòg kleiner aantal gedooden geeft stof tot twijfelen of er werkelijk gevaar bestaat, en bevestigt ook

Digitized by Google

voor dengene, die er niet in het bijzonder zijn studie van maakte, de vermoedens der kenners, dat het bevechten of liever het tergen van de stieren een ambacht is, dat handigheid vereischt, maar evenmin als het slagers- of loodgieters-vak aan buitengewone gevaren is blootgesteld. Ook bij de uitoefening dezer twee bedrijven krijgt de onhandige knecht een stoot of trap van het dier dat hij afmaakt, en de loodgieter valt van de dakgoot, wanneer hij niet de noodige oplettendheid in acht neemt bij het neerzetten zijner voeten.

Zijn er dan, zoo zal men terecht vragen, geen andere woorden dan van afkeuring te vinden voor de stierengevechten waarin een geheele natie, van de hoogste tot de laagste rangen, mee-leeft, en waarvoor gansch een volk van belangstelling in vervoering geraakt? Zeer zeker kan ik mij voorstellen, dat iemand met sterke zenuwen, die niet rilt bij het zien van bloed, na het afspelen van het eerste bedrijf met gespannen aandacht uitziet naar het oogenblik, waarop het tweede bedrijf een aanvang zal nemen, en stier nummer-twee uit zijn hok zal worden gedreven. Ook weet ik bij ondervinding, hoe men zich werkelijk in enkele oogenblikken op belangstellende aandacht kan betrappen, wanneer het breedgeschofte dier uit zijn donkere schuilplaats komt aanstormen, en midden in de arena snuivend en stampend blijft stilstaan, onzeker waarheen hij zich zal wenden, in verwarring gebracht door de om

Digitized by Google

hem loeiende menschenmassa. Doch de spanning verandert in schrik, de schrik wordt afkeer, wanneer de stier zich een doel uitkiest, met onstuimige vaart op één der bontgekleurde doeken losschiet, die hem tergend van verre toewuiven, en ten slotte zijn puntige horens in het schavotkleurig staketsel stoot, op de plek waar één seconde te voren de welgevormde kuit van zijn plager zich bevond, om daarna met zijn horens te wroeten in een bloedig doorstoken paardebuik. Eveneens kan een banderillero, die zijn vak verstaat, uw handen tot een toejuichend geklap bewegen, wanneer hij met een eleganten sprong den stier de twee korte, met weêrhaken gepunte banderilla's in den nek plaatst. Het is de sierlijke sprong, dien gij bewondert en de schuddende beweging van het gewonde dier geeft u volstrekt den indruk niet dat hij er pijn door lijdt; het is alsof hem een lastige vlieg kittelt, die hij door zijn schudden wil verwijderen. Ook is het verklaarbaar (al is het niet te verschoonen), dat men aan het slot van het moord-tooneel met verlangen naar een schoonen stoot uitziet waarmee de espada zijn slachtoffer zal verlossen van de martelingen. Maar die enkele oogenblikken van belangstelling, ze worden te duur gekocht. Natuurlijk wordt hier niet gedoeld op den prijs der plaatsen, die op zich zelf reeds tamelijk hoog is: de beste zitplaatsen in de schaduw toch betaalt men met 12 of 14 peseta's, terwijl men ze in het goede seizoen voor

Digitized by Google

50 of 60 peseta's moet vermeesteren. De ondernemer maakt dus goede zaken, wanneer in een gebouw als het Madrileensche, waar 12 of 13 duizend menschen plaats kunnen vinden, alle rangen flink bezet zijn, zooals veelal het geval is. Hij mag dan, naar mij werd verzekerd, op een ontvangst van 20 of 22 duizend peseta's rekenen. Hiervan moeten natuurlijk de prijzen der stieren, die tamelijk hoog, die der paarden, welke zeer laag zijn, worden afgetrokken, en eveneens moeten de loonen der medewerkenden „artisten," uit de ontvangsten worden bestreden. Doch zelfs na aftrek van al deze uitgaven blijft er een flink saldo over, dat in de kas van den ondernemer vloeit.

Merkwaardig genoeg heeft men in Spanje opgemerkt, dat in het voorjaar, wanneer de vreemdelingen bij de stierengevechten tegenwoordig zijn, de rijen der toeschouwers op de eerste rangen langzamerhand dunnen, zoodat, waar bij den aanvang der voorstellingen een dichte menigte de banken bevolkte, die rijen ten slotte aanmerkelijk verlaten zijn. Het schijnt wel, dat het bijwonen van 't moordtooneel ten einde toe voor vreemdelingen een onmogelijkheid is. Trouwens, men ziet (met zeer geringe, door toevallige omstandigheden veroorzaakte veranderingen) zes malen hetzelfde; nauwelijks heeft het vierspan van kleurig uitgedoste muilezels de lijken der paarden en dat van den stier weggesleept onder luid belgerinkel en zweepgeklap, en

Digitized by Google

ter nauwernood zijn de sporen van het gestorte bloed weggeveegd en is het welbesproeide circus hier en daar opgeharkt, of het stierenhok wordt opnieuw geopend om aan een volgend slachtoffer de gelegenheid te schenken voor de laatste maal de stralen der zon te zien, die het in de voorafgaande dagen heeft moeten ontberen. Want om hem op de hoogst mogelijke wijze te prikkelen, en hem vatbaarder te maken voor indrukken, worden de dieren eenigen tijd vóór den hun toegedachten doodsdag in het duister gehouden. Van daar dan ook dat een bul dikwijls het hok niet wil verlaten en met geweld moet worden uitgedreven naar de schouwplaats, waar hem het fluitende en sissende publiek, opgewonden en aan een loeiende zee gelijk, omringt. Op een bij ons ongekende en voor ons bijkans onverklaarbare wijze leven de toeschouwers mee met de vertooners; evengoed als de banderillero's en espada's ontvangen de stieren toejuichingen, en het „bravo toro!" wordt even vaak gehoord als het „foei" of „bah" voor den sierlijk uitgedosten, maar soms onhandigen stierenvechter. Ik zag hoe een espada, die, zeker niet van de voortreflijkste soort, langen tijd met een stier had getalmd vóór hij hem den gewenschten stoot kon toebrengen, en bij wiens geringe kunstvaardigheid het dier, tot vijf malen toe den buigzamen degen, die tot het gevest in zijn vleesch was gedrongen, uit den nek kon zwiepen alsof het een baleintje ware, — hoe deze espada

Digitized by Google

bij den plechtigen omgang door de arena met een waterkruik werd getroffen, geworpen door een man uit het volk, die het zeker niet kon verkroppen, dat men zijn geduld zóó lang op de proef had gesteld. Een droevig loon voor de meer dan sierlijke wijze waarop hij zijn entrée in den kring had gemaakt, waarbij hij op recht theatrale wijze met keurige gebaren den voorzitter van het gevecht voor diens loge had beduid, dat hij aan hèm den stier ging wijden, die op den degenstoot wachtte.

Alles gaat in Spanje met ridderlijken zwier en edele bevalligheid. Een bedelaar, (en dezen zijn in Spanje niet gering in aantal), zal met niet minder sierlijkheid van beweging een aalmoes aanvaarden, dan een galant jongmensch het balboekje uit de hand zijner danseuse aanneemt, en men zal tegenover een Spaanschen bedelaar, zoodra men door eenige exemplaren op voldoende wijze met het soort heeft kennis gemaakt, niet licht op onbeleefde wijze zijn ongenoegen te kennen geven over den last, dien het onophoudelijk vragen veroorzaakt. Daartoe gaat immers zijn optreden, al is het ook dringend en hinderlijk, in te hooge mate gepaard met een, in onze oogen, gansch misplaatst gevoel van trots. Of moet het op ons geen vreemden indruk maken, dat een arme vrouw, met levendige gebaren en op luiden toon onze aandacht wil vestigen op een koperen plaatje dat haar aan den hals hangt, en dat bij nadere beschouwing

Digitized by Google

eene van gemeentewege afgegeven machtiging tot bedelen bevat? Van het standpunt der vrouw was de diep verontwaardigde blik, dien ze ons toewierp toen wij ons medelijden niet in metaalklank omzetten, zeker goed te verklaren, — maar wat te denken van een land waar de bedelarij aldus officieel wordt erkend en gesteund! Of het waar is, wat reisboeken en reisbeschrijvingen ons melden, dat het niet behoorlijk is de vragers af te schepen met een knorrige weigering, maar dat een beleefde zin als: „Het spijt mij zeer, geliefde broeder, om der wille van Christus, maar ik mag en kan u niets schenken" of een korter: „Perdono, V per Dios, hermano," in dat geval de eenig gangbare munt is, die het klinkend metaal kan vervangen, mag ik niet bij ondervinding bevestigen.

Zooveel is zeker, dat een Spanjaard zich licht in zijn trots gekrenkt voelt, en dat men bijzonder op zijn hoede moet zijn iemand, zij het ook onwillens, te beleedigen. Zoo vergeet ik nimmer den diepverontwaardigden blik, waarmee een Sevilliaansche kellner mij dacht te verpletteren, toen ik met den gewonen aanroep: Mozo! (aannemen!) zijn hulp vragend, de *z* wat al te scherp uitsprak, en hem daardoor in den waan scheen te brengen, dat ik hem voor „smeerlap" uitschold, welk woord er slechts één *z* van verschilt.

Wanneer aan de stations de treinen stilhouden en het eentonig geroep: Quién quiere agua fresca? u her-

Digitized by Google

haaldelijk in de ooren klinkt, lokt het schouwspel, hoe de dorstende kelen met het aangeboden frissche water worden gelaafd, u zeker niet aan hun voorbeeld te volgen. Uit groote kruiken, die aan den bovenkant twee tuiten bezitten, wordt het vocht, dat voor den Spanjaard in een onontbeerlijke behoefte schijnt te voorzien, op een onovertrefbaar handige wijze den drinklustige in den mond gegoten, zonder dat ook slechts één droppel buiten het dorstige keelgat geraakt. Deze wijze van dorst lesschen is zeker zeer zuiver, maar vereischt een groote behendigheid. Doch aan de elegante wijze van omspoelen en uitwrijven van het glas, (wanneer men bij voorkeur daarvan gebruik wil maken) zou men zeggen dat de waarborgen voor zuiverheid door hen onomstootelijk worden geacht. De gedachte dat het reinigen van het glas door middel van het water, erin gelaten door een vorigen drinker, en dat het omwrijven met een tamelijk vieze hand voor andere dan Spaansche tongen iets onsmakelijks kan hebben, schijnt in hun brein niet op te komen en in den edelen zwier waarmee zij het glas aan den drinker toereiken ligt de vraag opgesloten: kan ooit een dronk water op meer koninklijke wijze worden toegediend en kan er sprake zijn van betere waarborgen voor de onbetwistbare reinheid van den u geboden drank?

Water is voor Spanjaarden de drank bij uitnemendheid. Het wordt aan draagbare, van koper glinsterende buffet-

Digitized by Google

ten, beladen met kruiken en glazen, op straat verkocht. Dorstige zielen wil men in Spanje niet kennen. En in alle onschuld wordt de dorst gestild. De Spanjaard moge er, om te groote afkoeling te vermijden, een enkel scheutje brandewijn in mengen; er voor de verfrissching een weinig citroen doorroeren of er ter verzoeting een staafje gesuikerd eiwit in oplossen — van bedwelming kan in geen geval sprake zijn. Ook in de hotels zou men de vreemdelingen kunnen aanwijzen, wanneer men slechts den inhoud der wijnkaraffen, naast hunne borden geplaatst, ging vergelijken. Waar een inboorling zich met één enkel glas, vaak nog met veel water aangelengd, tevreden stelt, daar zal een vreemdeling zich licht te goed doen aan den wijn, die, à discrétion, onder zijn pensionprijs begrepen is. Met verwonderden blik ziet dan ook uw Spaansche buurman aan de table d'hôte, hoe uw karaf, geledigd, door den kellner wordt weggenomen, en door eene andere, gevuld, wordt vervangen. En waar hij te beleefd is het u te zeggen, daar drukt zijn blik genoegzaam de gedachte uit, dat hij u voor een gevaarlijken drinkebroêr, of althans voor een onvoorzichtig mensch houdt. Want dat het drinken in een warm klimaat als het Spaansche (althans voor hen, wier bloed aan den invloed van de luchtstreek is gewend) niet zonder gevaar is, leerde ons de ondervinding, daar de eenige persoon, dien wij in Spanje beschonken zagen, het door onze schuld was geworden. Het gebeurde in Aranjuez. We

Digitized by Google

hadden uit de hoofdstad een gids meegenomen, die ons de geheimen van de vorstelijke lusthoven zou ontsluieren. Zijn persoon had ons, overigens nooit gesteld op dergelijke geleiders, aangetrokken omdat hij ook in Nederland was geweest, en wij gaarne zijne indrukken over onze streken wenschten te vernemen. Hij had ons bijzonder vermaakt door de mededeeling, dat hetgeen hem het meest in Holland had getroffen niet was geweest de reinheid der straten, of de schilderachtige grachten, niet de waterrijke landouwen of de wazige met koeien bevolkte weiden, maar wèl het stroo, dat in den wintertijd de tramwagens der Stichtsche Maatschappij in varkenskotten herschept [1]). Tegen zulk een toepassing van practische middelen om koude voeten te weren, kwam zijn schoonheidsgevoel in opstand. Dit en dergelijke gesprekken kortten ons den tijd terwijl een tamelijk olieachtige ommelet en een taaie kip met glibberige olijven ons den honger poogden te stillen, die na een wandeling door de tuinen van het paleis zijn rechten deed gelden, en waarbij een glas gewone landwijn den dorst verdreef. Toen wij buiten kwamen, half voldaan over het slechte maal in het hotel genoten (een der weinige minder aanbevelenswaardige inrichtingen van dien aard in Spanje), bleek ons maar

1) Sedert dit geschreven werd, veranderde die onoogelijke toestand, en zou onze leidsman zich niet meer kunnen ergeren.

Digitized by Google

al te duidelijk dat de drie of vier glazen wijn, door onzen gids genuttigd, hun uitwerking niet hadden gemist. Door de warmte bevangen, bleek hij smoordronken te zijn. Zijn waggelende gang en zijn herhaalde misstappen waren maar al te onmiskenbare teekenen, dat nuchterheid op 't oogenblik zijn hoofddeugd niet was, ofschoon hij nog tegenwoordigheid van geest genoeg bezat om het te doen voorkomen, alsof hij over puntige steenen van het erbarmelijk plaveisel struikelde. Toen wij in het park om het koninklijk slot en langs de Taag ronddwaalden, bleek het uit zijne toespraken tot de naakte Venusbeelden maar al te zeer, dat hij niet juist meer wist wat hij zeide; en dat hij niet goed meer uit zijn oogen kon zien, verried het feit dat hij reeds ontbladerde rozen zeer zorgvuldig en geheimzinnig afplukte en aan mijne vrouw als een kostbaar huldebetoon vereerde, onder bijvoeging dat elke roos hem, bij ontdekking van het strafbare feit van het plukken, op 5 peseta's kwam te staan. Daarom verzocht hij mij ook beleefd maar dringend de rozen zoolang in den zak te willen steken, tot wij na eenige uren het park zouden verlaten hebben. Toen ik hem aanried dit nuttelooze bloem-verknoeien te staken, en zich niet om onzentwille in ongelegenheid te brengen verklaarde hij triumfantelijk: „je m'y connais; n'ayez pas peur!" Zoo leverde Aranjuez ons het bewijs, dat op een noordelijk gestel, aan 't Zuiden nog niet gewend, minder invloed wordt uitge-

Digitized by Google

oefend door de opwekkende kracht van den wijn, dan op een lichaam welks bloed van den zuidelijken warmtegloed is doortrokken. Het veelgeroemde Aranjuez, (welks naam, het zij in 't voorbijgaan gezegd, door ons steeds veel te zacht en liefelijk wordt uitgesproken, daar men de *j* als de scherpste *ch* moet laten hooren), heeft overigens niet veel wat tot geestvervoering stemt. Dat „die schönen Tage in Aranjuez zu Ende sind," zooals Schiller ons reeds, doch in een anderen zin, leerde, kan men aan alles bespeuren. De geheele plaats ademt verval. Voor de fraaie lanen van doodgewone ijpeboomen kunnen wij, verwend aan flinke opgaande stammen, slechts een matige bewondering koesteren; over de boomgaarden, welke in den zomertijd, als de vruchten rijpen, voor het publiek ontoegankelijk blijven, gesloten met een slot dat zelfs met den zilveren sleutel, die bijkans alles ontsluit, niet kan worden geopend, kunnen wij geen oordeel vellen; maar afgaande op 't geen ons vergund was door de traliën van het omringend hekwerk te begluren, leverden ook dezen niets bijzonders op. En dit is licht te verklaren uit de weinige zorg, die men over het algemeen in Spanje voor de vruchtboomen draagt, en die ook, tot loon, een opbrengst schenkt, welke in de verste verte niet kan vergeleken worden in saprijkheid en geur met onze vleezige en malsche vruchten. De ingenomenheid van de Spanjaarden met het oude lustslot en zijn

Digitized by Google

omgeving is slechts te verklaren uit de omstandigheid, dat men blijde is een boomenverzameling te zien, die te midden van een dorre omgeving een oase in de woestijn vormt. Noch het groote, noch het kleine slot hebben iets koninklijks of indrukwekkends. In het kleine slot, dat met valsche nederigheid Casa del Labrador (Hut van den landbouwer), werd gedoopt, doen de benauwde, lage vertrekjes te veel denken aan de Cabinets particuliers eener restauratie, aan wier bestemming ze trouwens, naar men zegt, onder koningin Isabella's bestuur, ook wel beantwoord hebben. De eenige merkwaardigheden zijn vooreerst een met marmer en kristal en kostbare houtsoorten kwistig versierd cabinet d'aisance, (eene Spielerei van Karel IV), en de ongeëvenaarde verzameling uurwerken, meer dan honderd in getal, van allerlei denkbare en ondenkbare vormen, bijeengebracht door Napoleon's broeder Joseph, toen hij voor een korte pooze de twijfelachtige eer genoot als zetbaas voor zijn broer, koning van Spanje te heeten. Fraaier dan al deze klokken en pendules is de verzameling biscuit-faience hier bijeen gebracht als herinnering aan de thans verdwenen porselein-fabriek die, vroeger in de nabijheid van Madrid gevestigd, voor Spanje was, wat Meissen voor Saksen, Sèvres voor Frankrijk is. De booze wereld verhaalt, hoe er alle reden tot verdenking bestaat, dat Engelschen, uit ijverzucht over de smaakvolle kunstvoortbrengselen, de

Digitized by Google

fabriek in brand hebben gestoken. Zoo de vernietiging van dezen tak van nijverheid het doel was, dan kunnen zij met voldoening op hun poging terugzien; de fabriek werd, met echt Spaansche onverschilligheid, in puin gelaten, de fijne appliques met hare teederwitte en melk-blauwe tinten, met hare sierlijke lijnen worden niet meer op het Iberisch schiereiland vervaardigd en rustig dommelt de Spanjaard voort op de vroeger behaalde lauweren wier geur hem nog bedwelmt, zoodat hij met trots wijst op die voortbrengselen, zonder er zich een oogenblik over te schamen dat het nageslacht niets deed om die heerlijke kunst te doen herleven.

Evenmin zou het Groote Slot een bezoek waard zijn van hem, die in zijn leven meer fraaie kasteelen bezocht (en niet licht zal voor den bezoeker van Spanje de tocht daarheen een debuut op het reisgebied wezen), ware het niet dat uit de ramen hier en daar een onvergelijkelijk schoon schouwspel te genieten valt. Het gezicht moet in 't voorjaar, wanneer alles in frisschen tooi prijkt, zeker overheerlijk wezen, en de ruischende Taag, in welke juist onder de ramen van het slot door den somberen Filips II een waterval, of liever een schietstroom werd gevormd, geeft leven aan de stille omgeving, terwijl in de verte de sneeuwtoppen der Sierra de Guadarama zich tegen den strak-blauwen hemel afteekenen. Stil is het er bovenmate. De enkele

Digitized by Google

kameelen die men in Aranjuez door de zandige lanen ziet dwalen, kunnen den doodschen indruk niet wegvagen, en slechts in het voorjaar, wanneer het hof eenigen tijd verblijf houdt op de sloten en de bevolking der stad van vier, tijdelijk aangroeit tot tienduizend, omdat alle deftige familiën uit Spanje zich dan voor een poos op hare villa's vestigen, heerscht er een bedrijvigheid, die daarna maar al te goed het verval en de eenzaamheid doet gevoelen.

Vreemd genoeg is datgene, wat in onze oogen aan het dorre en verschroeide landschap een aangenamen en verkwikkenden aanblik geeft: de nabijheid van frisch stroomend water, voor de bewoners van Spanje een bron van ellende. Men spreekt van de uitwasemingen onzer weiden en van de nadeelige uitwerking van die dampen op het menschelijk organisme! Doch nergens is, naar men beweert, die invloed zóó nadeelig en werkt hij zóó vernietigend als juist in het land dat er, naar men zou vermoeden, verkwikking en verfrissching uit putten moest. Zelfs aan de aandacht van den meest oppervlakkigen beschouwer kan het feit niet ontsnappen dat de oogzieken en blinden niet te tellen zijn; en doet men onderzoek naar de oorzaak van deze treurige kwalen, dan wordt u op alle plaatsen hetzelfde antwoord gegeven: men schrijft deze verschijnselen toe aan het klimaat, en wel in het bijzonder aan de vochtige uitwasemingen gedurende den

Digitized by Google

nacht. Met nadruk werd er ons dan ook o. a. in Madrid op gewezen dat het slapen met open ramen een ongeoorloofde verkwikking is, die men duur zou moeten boeten. En men kan zich voorstellen dat deze waarschuwing op goeden grond steunt, wanneer men des avonds in Madrid wandelend, het einde der straat slechts als door een nevelig, grijs waas kan zien. Zelfs op heldere dagen is dit het geval. Toch stoort zich daaraan de bevolking niet; zij laat zich niet afhouden van hare avondwandelingen. Juist wanneer de nevel zich begint te verheffen, vangt ook het volk aan te leven en vertoont zich de bedrijvigheid, die voor de warmte des daags met zijn zonnegloed vluchtte. En tot diep in den nacht, tot één, twee uur is er niet slechts drukte en gejoel onder de levendig krioelende en luidruchtig dooreenwriemelende massa, maar zelfs het rondventen van dagbladen en allerlei snuisterijen, waaraan men zou meenen dat niemand in het holst van den nacht behoefte kan hebben, duurt voort. Ongetwijfeld geschiedt dit tot groot ongerief van de bewoners der meest bezochte wijken, waar althans de kamers in de hotels aan de straatzijde gelegen voor slaapvertrekken totaal ongeschikt zijn, terwijl men ook in die, welke aan de binnenzijde uitkomen, geen rust kan vinden, daar het binnenplein van het hotel veelal als koffiehuis dienst doet, en tot laat in den nacht een oorverdoovend gedruisch de ruimte vervult.

Digitized by Google

Slape daar, wie 't kan, maar iemand niet gewend aan 't gerinkel van glazen en het eentonig, onafgebroken geroep van de couranten-verkoopsters, wier keel nimmer schijnt te weigeren „La Libertad, El Imparcial" uit te galmen, kan te midden van zulk een kabaal geen oog luiken. Deze toestanden ontmoette ik er in den zomertijd en zonder twijfel zal in het voor- en na-jaar, wanneer de lentelucht naar buiten lokt, de bedrijvigheid niet minder zijn. Toch staat het klimaat van Madrid al in bijzonder kwaden reuk. Dat het spreekwoord waarheid bevat: „de wind in Madrid vermag geen kaars uit te blazen, maar wèl een menschenleven uit te dooven" kan ik mij bij uitstek goed begrijpen. Immers in hetzelfde Madrid dat als een hel, in de zomermaanden althans, wordt afgeschilderd, hebben wij in de maand Juli aan de ééne zijde eener straat in de schaduw gerild en gebibberd, ons beklagend niet door warme kleeding gewapend te zijn tegen dergelijke kille windvlagen, terwijl wij aan den anderen kant dier zelfde straat de koesterende stralen der zon opzoekend, de opmerking niet konden weêrhouden dat Spaansche zomer-zonnestralen het verre winnen van den gloed der Nederlandsche zon, die haar taak minder verschroeiend opvat. Nu oefende zekerlijk ook de koele moesson, waaronder geheel Europa gedurende den denkbeeldigen zomer van 1889 bibberde, zijn invloed op Spanje uit en daardoor lieten

Digitized by Google

zich de koude winden die over de sneeuwvlakten der Sierra de Guadarama waren gestreken meer dan anders gelden, doch het feit maakte toch een vreemden indruk op ons, die gedacht hadden door helsche hitte en opdwarlend stof na één of hoogstens twee dagen uit Madrid verdreven te zullen worden. Overigens bieden de arcades aan weerszijden der straat en de in overvloed aangebrachte zonneschermen voldoende schaduw, die u in de gelegenheid stelt aan de uitstallingen der winkels uwe aandacht te wijden. Zoo gij er buiten kunt blijven, en uw kooplust kunt intoomen, prijs ik u gelukkig, want iets koopen en afgezet worden zijn in Spanje synoniem. Het „precios fijos" dat in alle magazijnen met groote letters staat aangeplakt is een leus, waaraan men zich niet behoeft te houden, en die reeds juist door haar aanwezigheid argwaan wekt. Men kan in elken winkel zonder blikken of blozen twee derden van den gevraagden prijs bieden; en, zoo men voet bij stuk houdt, is men er zoo goed als zeker van, het gewenschte ook voor den geboden prijs te bekomen.

Natuurlijk ondervindt men op de eene plaats meer dan op de andere den invloed van den Spaanschen zonnegloed. Zoo verhief zich in de verlaten buitenwijken van Toledo, op den naakten, stoffigen rotsbodem, die bovendien den gloed weêrkaatste, de hitte ver boven het hoogste zomerpeil onzer streken, terwijl in de stad de enge, kronkelende straatjes het bewijs leverden

Digitized by Google

(zoo men het nog niet wist), dat de practische Mooren er op uitgeleerd waren om den zonnegloed te onderscheppen. De temperatuur op straat, of liever in de schilderachtige gangetjes (want geen straat, behalve het marktpleintje, heeft in Toledo breeder afmeting dan bij ons de nauwste, onaanzienlijkste steegjes), vormt een geleidelijken overgang tot de koelte van de heerlijke kathedraal, waar anders het aanmerkelijk verschil van temperatuur licht nadeelig op het menschelijk gestel zou kunnen werken.

Waartoe een beschrijving van Toledo's hoofdkerk? Hun, die haar zagen, zullen de reusachtige afmetingen, de fijne gebeeldhouwde portalen, de fraai gesmeede koorhekken en de kwistig versierde grafkapellen nog wel voor den geest komen, al kan men ook ten slotte een verwarring en door-een-haspeling van de talrijke kerken, kapellen, voormalige moskeeën en kathedralen van het in dit opzicht hyper-godsdienstige Spanje, niet geheel voorkomen. Die ze niet bezocht zal in een dorre opsomming niets vinden, wat hem eenig nut kan schenken. Slechts deze opmerking. Duidelijk zichtbare sporen dat de hoofdkerken bijkans allen moskeeën waren, vindt men hoogst zelden meer. De Spanjaard, die aan de ten ontijde verjaagde Mooren zoo onnoemelijk veel te danken heeft en nog veel meer kon te danken hebben, wanneer hij niet door opzettelijke verwaarloozing dikwijls den Moorschen in-

Digitized by Google

vloed vernietigd had, — die Spanjaard heeft ook in de Arabische bouwwerken door bijvoeging, verandering en wegbreking vaak alle sporen van hun oorsprong uitgewischt. Dáár, evenals trouwens overal elders, blijkt hoeveel waarheid er schuilt in de bewering, dat het eene geslacht bitter weinig piëteit toont voor hetgeen zijn onmiddelijke voorgangers wrochtten. Voor hen immers zijn de overblijfselen nog niet, wat ze voor de later levenden zullen worden: relieken, die men met eerbiedigen schroom moet behandelen, moet koesteren, voor verval moet bewaren. Nog te versch ligt de herinnering aan de stichters dier werken in het geheugen bij hen, voor wie ze nog niet eerwaardig genoeg zijn, om ze naar behooren te schatten en te waardeeren. Hoe anders het vandalisme van een Karel V te verklaren, die een deel van de heerlijkheden van het Alhambra bij Grenada liet wegbreken, om er een groven steenklomp, die tot paleis moest worden, neer te werpen; een baksteenbouw, geschikt voor het somber klimaat zijner noordelijke erflanden, en die met zijn cirkelvormigen binnenbouw meer overeenkomst met een circus heeft, dan met een vorstenwoning. Het noodlot heeft ook niet gewild dat Karel's stichting ooit aan hare bestemming zou beantwoorden. Als ruïne ligt het half voltooide gebouw op den heuveltop naast de van buiten zoo onaanzienlijke massa van het Alhambra. Welk een tegenstelling vertoont dit overblijfsel uit den Mooren-

Digitized by Google

tijd van buiten met het inwendige! Hoe weinig beloven ons die afgeschilferde, grauw-witte muren, welke zich zonder eenig uitwendig versiersel op den heuvel verheffen, rechtgelijnd opduikend tusschen het donkere groen der duizende ijpen, waarmee in den aanvang dezer eeuw in den zoogenaamden Vrijheidsoorlog door den hertog van Wellington de heuvel van het Alhambra werd beplant. Hoe weinig stemt de buitenzijde met het loflied door honderde dichters en schrijvers, gedurende eeuwen aangeheven! Alles, zelfs de onaanzienlijke ingang, half verscholen in een hoekje naast den massieven muur van Karel's mislukte stichting, is er op gericht u bij het aanschouwen van het inwendige, verrassing op verrassing te bezorgen, die te grooter zullen wezen, naarmate gij bij het aanschouwen van de buitenzijde waart ontgoocheld.

Waartoe mij te wagen aan het beschrijven van het onbeschrijfelijke? Waartoe getracht mededinger te worden van dat aantal lofredenaars op het Alhambra, reeds zóó groot, dat ze een eerbiedwekkende schare zouden vormen, onder hun aller vorst: Washington Irving, die in zijn Tales of the Alhambra de meest boeiende en meest dichterlijke wijze van beschrijven wist te treffen? Wat toch geeft het, te schermen met woorden, te spreken van ranke zuilen, licht en luchtig omhoog strevend als voelden zij niet den last van het op haar rustend bogenstelsel? van zolderingen, fijn als kantwerk, of afhangend als de cellen eener bijenkorf;

Digitized by Google

van kleurrijke arabesken, en tallooze malen herhaalde Arabische spreuken, die het „Allah alleen in overwinnaar!" tot in het oneindige verveelvuldigen, met hare sierlijke krulletters in rood en goud en blauw, tot decoratie zoo bij uitnemendheid beschikt? Men moet hem bewonderen met eerbied die stil maakt, den Leeuwenhof, al is hij ook ontsierd door de fontein wier leeuwen de fraaie lijnen, welke den dierenkoning teekenen, geheel missen. Ware het een Moor geoorloofd geweest af beeldingen van levende wezens te vormen, er zou ongetwijfeld iets edelers voor den dag zijn gekomen, dan die houterige poppen, welke er uitzien als waren ze daareven uit een draaimolen ontsnapt. Men moet den Leeuwenhof zien op verschillende tijden: niet alleen wanneer het zonlicht er zijn middaggloed over uitgiet, en men in de gallerijen of in de zijvertrekken een schaduwrijk punt van waarneming kan uitkiezen, maar ook bij avond, wanneer de maan tot dichterlijke dweeperijen stemt en de slagschaduwen van de talrijke marmeren kolommen u hier en daar in uw verbeelding een gestalte uit vroegere dagen doen bespeuren, de schim van één der bewoners van voorheen, die er over treurt dat zijn heerlijke gewrochten zich in de handen der verachte Christenen bevinden en door verwaarloozing in vervallen staat verkeeren. Doch in den laatsten tijd zal de schim niet zulk een gegronde reden tot klagen hebben, wanneer ze ziet hoe thans de werkzame hand wordt geslagen aan het redden van

Digitized by Google

het geen dreigde onherstelbaar verloren te gaan. Per jaar worden 25000 peseta's besteed aan de restauratie, een som die voor den onder schulden gebukten Spaanschen staat belangrijk schijnt te zijn en, uit het oogpunt der slecht gevulde schatkist het werkelijk ook wel wezen zal, maar die gering is wanneer men in aanmerking neemt wat er gedaan moet worden. Niet alleen toch knaagde de tand des tijds aan den steen en het stuco; ook de hand des toeristen (schenzieker en baldadiger dan de allesverslindende tijd, daar deze althans langzaam knaagt en doet slijten, waar de menschenhand stelend rukt en scheurt), bedierf veel, nam tegels weg (beroemd om hun metalen weerschijn); sneed namen in hout en marmer; brak snijwerk af en bedierf daardoor onnoemelijk veel. Doch sedert de benoeming van een deskundige, uitsluitend belast met het toezicht op het herstellen dezer overblijfselen van het roemrijke bloeitijdperk, gaat het Alhambra een beter toekomst tegemoet en bestaat er hoop dat het den Spanjaard nog geruimen tijd zal herinneren aan de domheid zijner voorvaderen, die hén uit Spanje verdreef welke zóó veel schoons stichten. Trouwens niet alleen hier, ook elders ziet men de noodlottige gevolgen van dien kortzichtigen, politieken misslag; het meest springen zij te Toledo in het oog. Die stad, in den tijd van de heerschappij der Mooren driehonderdduizend zielen rijk, zag hare bevolking thans op een twaalfde van voorheen

Digitized by Google

teruggebracht, en van de zeshonderd kerken, moskeeën en kloosters is slechts een twintigste gedeelte, en dat nog wel in zeer vervallen staat, over; een zwak getuigenis afleggend van de voormalige grootheid der Moorenhoofdstad. Waarheen men zijn schreden ook richte, overal bespeurt men de duidelijke teekenen van het verval; tal van kerken liggen in puin, ontelbaar zijn de onbewoonde huizen, die, zoo ze zelfs na drie eeuwen niet tot puinhoopen zijn vervallen, het bewijs leveren dat de Mooren het in de bouwkunst ver hadden gebracht, en hoe zij van oordeel waren dat men niet slechts voor één geslacht moeite deed, maar dat ook de nakomelingen van hun stichtingen moesten genieten. Weinig vermoedden zij intusschen dat hun nakroost uit de zorgvuldig opgetrokken muren verdreven zouden worden, en dat de verdrijver als straf voor de verwaarloozing van het veroverde, het geroofde zou zien vervallen en verbrokkelen. Zoo ergens, dan geldt hier ten volle het spreekwoord: gestolen goed gedijt niet. Geheel Toledo is een beeld van diep gezonken grootheid: het flinke gebouw van de Hermandad, eertijds de hoofdzetel der Inquisitie, is thans een muilezelstal, en de ketenen, waarmede bij de inname van Toledo door Ferdinand en Isabella, de Christenen waren gekluisterd en die door een praalzieken en pochenden overwinnaar aan de buitenmuren van San Juan de los Reyes werden ten toon gehangen, zien thans als met min-

Digitized by Google

achtenden spot neer op de verlatene en verarmde stad aan welke het niet ten voordeel strekte dat de Koningen haar van het Moorsche juk bevrijdden. Van het oogenblik dier zoogenaamde verlossing dagteekent haar val.

Ook in andere streken ziet men nog enkele overblijfselen, vooral op technisch gebied, van den Moorentijd. Terwijl in Midden-Spanje en in Nieuw-Castilië alle sporen verdwenen zijn van het vernuftig besproeiingssysteem, dat in de provinciën Grenada, Murcia en Valencia zoo uitstekend werkt, moet men van verwondering verstomd staan, dat men het bijkans nergens, (althans niet op groote schaal), ziet nagevolgd, terwijl het toch dáár even goed als in het Zuiden, zou kunnen dienen. En men ziet in de Z. O. provinciën hoe voortreffelijk de uitslag van de betrekkelijk eenvoudige toepassing is. Men behoeft bij het reizen van Grenada naar Valencia (een afstand van 36 uren sporens) slechts op te merken hoe, juist in den Zuidhoek zelfs in de heete zomermaanden het groen zijn frischheid heeft behouden, terwijl zich Spanje's kern als één woestijn vertoont. De bevochtiging van den bodem, werkt met het bijkans tropische klimaat samen om aan de plantenwereld een wasdom te schenken die voor ons bewoners van het Noorden, verrassend is. Door bosschen te sporen van oranjeboomen, waaraan de mat-gouden vruchten rijpen, langs boerderijen en landhuizen te stoomen, die door palmen worden overwuifd,

Digitized by Google

(zoo men al niet van beschaduwen wil spreken op dichterlijken trant), — dat alles heeft voor een Hollander zeker veel bekoorlijks; maar hoeveel te meer nog, wanneer de weg zonder ophouden loopt langs een heg van aloës, waarvan er duizenden en nog eens duizenden in bloei staan. Men maakt in onze streken een reis van een paar uren met het doel ergens als een bijzonderheid een bloeiende agave te gaan zien, hier ziet men ze gansche dagen achtereen bij groepen en rijen haar reuzenkandelabre in de lucht steken. En achter die ondoordringbare heggen, (uitstekende afsluitingen voorwaar!) loopen op de akkers de ezeltjes in een cirkel rond, het scheprad in beweging brengend, dat het water uit putten of stroompjes naar de hooger gelegen gedeelten der akkers opvoert, van waar het dan door gegraven of gemetselde goten over de akkers wordt verspreid, om de wortels der oranjeboomen of de groente- en meloen-velden te bevochtigen. Alleen door dergelijke kunstmiddelen is het mogelijk het groen frisch, de vrucht sappig, en den groei weelderig te houden. Niet minder opmerkenswaard is het verschil tusschen het uiterlijk der boerenplaatsen in handen van buitenlanders, of die het eigendom van Spanjaarden zijn. Zoo kan men in de buurt van Grenada de als met een liniaal getrokken grensscheiding waarnemen tusschen de bezittingen van den hertog van Wellington en de naast-gelegen Spaansche goederen. Terwijl de landerijen,

Digitized by Google

eertijds uit dankbaarheid aan den hertog geschonken voor de hulp in den Bevrijdings-oorlog verleend, nog prijken met de heerlijke ijpebosschen, ook dáár door den Engelschen veldheer geplant en de boerderijen te midden van dat rijke groen op een welvarend uiterlijk kunnen bogen, zien de naast-aangrenzende bezittingen er droevig dor en verbrand uit. Geen boom teekent zijn schaduw af op de wit blinkende muren van stal en schuur. — De kleinzoon van den hertog, die thans (naar men zegt) jaarlijks 7000 pond van deze bezittingen trekt, mag zijn grootvader wel dankbaar wezen voor diens helderen blik in de toekomst en het Spaansche volk mocht door zulke schoone uitkomsten wel uit zijn dommel worden gewekt en tot navolging geprikkeld.

Ook groeit aan die Zuid- en Oost-kust, evenals in sommige deelen van Frankrijk de wijn op de velden; het geen ons, gewend aan de Rhijnlandsche hellingen met den wijnstok beplant, vreemd toeschijnt. Doch in den wijnbouw is men er, volgens mannen van het vak, nog verre ten achter; iets wat intusschen met den landaard geheel strookt. Zich voor iets moeite geven, wanneer het niet door de harde wet der noodzakelijkheid wordt voorgeschreven, staat niet op de agenda der Spaansche natie. Bij de wijnbereiding gaat alles, zóó als het wordt ingezameld, goed en slecht, rijp of onrijp, vuil of rein in de pers. Natuurlijk is de most, die men door deze wijze van werken verkrijgt, niet zoo smakelijk als men

Digitized by Google

zou wenschen, en moet hij door kundige handen, veelal in het buitenland, zuivering en versnijding ondergaan. Zoo gaan groote hoeveelheden wijn uit Noord-Spanje (vooral de zware, donkerkleurige wijn, dáár „ossenbloed" genaamd), naar Bordeaux, waar een lichte soort met den vollen, vaak dikken, altijd koppigen wijn uit Spanje wordt gemengd. Wijn bij Xeres gegroeid b. v. komt aldus gemetamorfoseerd als Sherry uit Engeland te voorschijn. Blijft de wijn in Spanje, dan wordt hij voor ons verhemelte zoo goed als bedorven, wijl men hem in zakken van geitenleer bewaart, welker naden met pik zijn dichtgesmeerd. Dat hierdoor een eigenaardig, voor ons minder aanbevelingswaardig bouquet verkregen wordt, behoeft geen nader betoog. Men zou er aan gewennen, maar als toerist heeft men daartoe geen tijd: iedere wijnsoort heeft in elk hotel zijn eigenaardigheid, en nauwelijks heeft het verhemelte zich met den eenen bijsmaak verzoend, of er wordt door een andere soort opnieuw geduld en oefening gevergd. Het beste middel om zich aan dergelijke kleine onaangenaamheden te gewennen is een spoorrit van eenige lengte. Zulk een tocht brengt de noodzakelijkheid mee zich aan de stations van eet- en drinkwaren te voorzien. En daar men van druiven alleen niet kan leven, al verkwikken ze ook als middel tegen honger en dorst voor een korte pooze, daar de buffetten over het algemeen een zeer onsmakelijke

Digitized by Google

en weinig keurige gelegenheid tot versterking aanbieden, en slechts één enkele hoofdlijn het genot van een restauratie-wagen schenkt, is men vaak gedwongen van den nood een deugd te maken, en een dag lang op wat brood te teren, dat met den aan de stations gekochten wijn het eenig voedsel uitmaakt. Honger doet eten, en is, naar men beweert, de beste saus; dorst is het beste middel om den kieskeurigen wijndrinker zelfs den bokkevelsdrank met pekbouquet, zoo al niet smakelijk, dan toch drinkbaar te doen vinden.

Al drinkt de Spanjaard weinig wijn — „toeback drinken" doet hij des te meer. Zoo niet elke Spanjaard met een sigaar ter wereld komt, het mag hem niet als schuld worden toegerekend, want dat zijn vader een aartsrooker was en hij het worden zál, staat als een paal boven water. Dat in een land, waar de mannen zulke hartstochtelijke rookers zijn, ook de vrouwen het voorbeeld navolgen ligt voor de hand. Het gebeurt niet zelden dat men dames in de sigarenwinkels aantreft bezig een voorraad op te doen. Gelijk in alle landen die zich verheugen in een tabaksregie, heeft men ook in Spanje Bureaux-de-tabac, waaraan tevens een postkantoor in het klein verbonden is: immers men moet de brievenbussen niet op straat, maar in de tabakswinkels zoeken, en te vergeefs zou men aan het postkantoor trachten zich van zegels of briefkaarten te voorzien, daar men dezen slechts bij den sigarenhandelaar kan

Digitized by Google

bekomen. En zelfs niet altijd is dat het geval. In geheel Burgos waren op den dag, toen ik er in verscheiden winkels en aan het postkantoor om vroeg, geen briefkaarten te krijgen; eindelijk werden er tegen den avond eenigen bijeengescharreld, en dat nog wel oude, van een vijftal jaren geleden; het borstbeeld van koning Alfons, reeds geruimen tijd overleden, prijkte er nog op, als had niet reeds zijn jeugdig zoontje zijn plaats op den troon ingenomen.

Aan welke harde verzoekingen moeten de vijf of zes duizend vrouwen in de groote staats-sigaren-fabriek te Sevilla weerstand bieden, die gedurende den ganschen dag de tabakslucht insnuiven, terwijl het haar niet vergund is, ook maar het minste blaadje in damp te doen vervliegen. Gelukkig dat haar niet wordt bevolen een wachter voor haren mond te plaatsen en zij naar hartelust mogen babbelen. Veel van het belangwekkende voor vreemdelingen bij het gebruikelijke bezoek aan de fabriek zou verloren gaan. En, zonder tegenspraak, verdient de verblijfplaats der cigarrera's dat men een uurtje de zwarigheden aan het bezoek verbonden, trotseert. Die bezwaren bestaan niet slechts in een doordringende tabaks-atmosfeer, waarin men verplicht is rond te wandelen; in de honderde fonkelende oogen die ondeugend en vorschend op den bezoeker en vooral op de bezoeksters gericht zijn; in de uitroepen die de werksters naar aanleiding van de

Digitized by Google

nieuwsgierige indringers elkander toeschreeuwen, en waarvan het maar goed is dat men er weinig of niets van verstaat; maar vooral in den onsmakelijken bodem, die tot een wild, glibberig mozaïek werd omgetooverd door schillen van water-meloenen en oranje-appelen, door papieren waarin de mondkost werd meegebracht en allerlei, ook minder noembare bewijzen, dat de rondom u krioelende kindermassa zich in hare natuurlijke rechten niet laat verkorten. Want er schijnt geen beperkende bepaling te bestaan, die de cigarrera's beveelt hare spruiten thuis te laten, waar ze licht een atmosfeer zouden vinden, voor kinderlongen meer geschikt. Doch ongetwijfeld stuit deze verandering, zoo het al een verbetering zou zijn, op de omstandigheid af, dat de meeste der fabrieksvrouwen geen thuis hebben, althans geen woning waar personen achter blijven, die op een betamelijke wijze voor de kinderen kunnen zorgen. Want voor het grootste gedeelte zijn de cigarrera's ongehuwd. Terwijl in de meeste werkplaatsen, waar vele vrouwen uit de lagere rangen der maatschappij bijeen zijn, het peil der zedelijkheid laag is gezonken, zoo schijnt het in Sevilla al bijzonder diep te zijn gedaald. Het verhaal gaat, dat de bazuindragende engel, die boven den hoofdingang troont, haar instrument luide zal doen weerklinken zoodra een reine maagd door de poort het gebouw betreedt. Tot nog toe behoefde zij zich nimmer te vermoeien, niettegenstaande zich elken mor-

Digitized by Google

gen de talrijke zalen met 5 à 6000 vrouwen vullen. Geen enkele kon met goeden uitslag de vuurproef doorstaan. Dat er in de zalen, waar telkens ongeveer honderd vrouwen bezig zijn sigaretten te vervaardigen, te sorteeren, te pakken, een oorverdoovend gedruisch heerscht spreekt van zelf: voeg daarbij nog den klank der nimmer rustende kinderstemmen, het geschreeuw der bloemenverkoopsters, die de zalen doorwandelen haar koopwaar ventend, ter versiering van het gitzwarte kapsel, en gij zult moeten toegeven dat het beeld van een gonzenden bijenkorf gewaagd, maar niet geheel overdreven is. De ééne zaal is juist gelijk aan de andere. Overal de met asters en anjelieren getooide hoofden; overal de kool-zwarte oogen, brutaal elken blik tartend; overal de wanden met de kleurige kleeding behangen. Want bij het binnenkomen ontdoet zich elke cigarrera van haar bovenkleeding om een oud overkleed aan te schieten, dat tijdens den arbeid dienst doet. Zeker staat deze gedaanteverwisseling in verband met de strenge maatregelen, die tegen het smokkelen genomen worden. Vrij gaat alles naar binnen, geen spiedend oog slaat u gade wanneer gij de majestueuze poort binnentreedt, die een waardigen ingang vormt, voor het door een Hollander Van der Beer in 1757 gestichte staatsgebouw, doch bij het verlaten van de inrichting wordt men des te meer in het oog genomen en nauwkeurig onderzocht. Wij zagen hoe een jongen, die op een

Digitized by Google

wagen matten had binnen gebracht, van onder tot boven werd betast, en dat geen plaats hoegenaamd aan zijn lichaam, ondoorzocht bleef. Trouwens in geheel Spanje ondervindt men den last van die nauwlettendheid, waar het tabak geldt. Aan den uitgang van elk spoorwegstation worden de koffers geopend en van elke hoeveelheid tabak zou men in iedere stad opnieuw inkomend recht moeten betalen. Het behoeft geen verwondering te wekken, wanneer men, nà zooeven het station verlaten en zijn koffers geopend te hebben, vijf minuten later langs een politiepost komend, nòg eens een uitnoodiging krijgt, om wéér den inhoud der bagage te laten doorsnuffelen. En die zelfde smokkelvrees veroorzaakt dan ook dat men u bij het bezoeken der fabriek geen oogenblik uit het oog verliest, dat men angstvallig en wantrouwend op elk uwer bewegingen let, zoodat zich onwillekeurig de beklemmende gedachte aan u opdringt, dat ge toch zeker een bijzonder schurkachtig uiterlijk moet bezitten wanneer men u zóó weinig vertrouwt, dat gij geen seconde aan de opmerkzaamheid uwer geleiders moogt ontsnappen. Onwillekeurig kwam in Spanje ons herhaaldelijk het spreekwoord voor den geest: zooals de waard is, vertrouwt hij zijn gasten. Hoe belangrijk ook overigens het bezoek moge wezen, een zucht van verlichting zal u ontsnappen, wanneer gij, buiten gekomen, weêr een lucht moogt inademen vrij van tabaksdeelen en u,

Digitized by Google

door de heerlijke palmentuinen van den hertog van Montpensier wandelend, langs de oevers van de Guadalquivir moogt verkwikken aan het prachtig panorama dat Sevilla met zijn torenspitsen voor u ontvouwt.

Een andere merkwaardigheid van Sevilla zou men kunnen noemen zijn talrijke priesterschare, zóó groot dat elk huis wel een zielverzorger schijnt te bezitten. Doch de lust vergaat u naar de vreemdsoortige kleedij te kijken, zóó haveloos en goor, zóó slecht onderhouden en vlekkig zien de soutanes en pijen er uit. Of het aan die haveloosheid en onreinheid ligt waag ik niet niet te beslissen, maar een feit is het dat de priesterstand in Spanje op eene in het oog loopende wijze wordt genegeerd: geen hoofd wordt voor een geestelijke ontbloot, geen eerbied betoond door een beleefd uitwijken of een vertrouwelijken groet.

Merkwaardiger dan de priesters zijn de zingende en dansende gitano's en gitana's. Zooals men weet, behoort deze door afkomst en levenswijze mysterieuze stam in Grenada thuis, waar zij in hun karakteristiek, tot voor enkele jaren zelfs voor de autoriteiten ontoegankelijk kwartier, luieren, trouwen, geboren worden, sterven, zonder dat zich de buitenwereld daarmee heeft, (thans: had) te bemoeien. Naast den heuvel waarop het Alhambra is gesticht, verheft zich een tweede hoogte, van de eerste slechts door een smal

Digitized by Google

dal gescheiden, een heuvel waarop de Gitanos zetelen in hunne holen, uitgehouwen in den rotswand. Een kijkje door de geopende deuren, doet u vaak een schat van koperwerk aan de wanden waarnemen, waardoor u in herinnering wordt gebracht dat ook deze stam, evenals de ver of nauw met hen verwante Zigeuners, zich met ketel-lappen bezighouden. Of alleen daarvan de gansche krioelende, dooreen wriemelende menigte, dan kan bestaan? Of daarvan de honderde bevuilde en verwaarloosde kinderen te eten krijgen? Men blijft u het antwoord op deze vragen schuldig; een raadsel was het tot nog toe en zal het wel blijven, ofschoon men er deze oplossing aan kan geven, dat bedelen hun voornaamste kostwinning is. Toch treft men buiten hun wijk de gitano's zelden aan, en slechts wanneer een vreemdeling zich (mèt een gids, wel te verstaan) in hunne nabijheid waagt, ondervindt men persoonlijk dat hun talent van bedelen geen ontwikkeling meer behoeft, dat het vragen licht overgaat in eischen en de mondelinge aanmaningen spoedig ontaarden in handtastelijkheden, waarvoor het geraden is zoo snel mogelijk de vlucht te nemen. Bescheiden zijn de Gitano's niet: noch bij de jongeren noch bij de ouderen is die deugd bekend, of wordt ten minste niet in toepassing gebracht. Men bedelt niet in het klein; „una peseta, Signor" is schering en inslag, ofschoon ze innig overtuigd zijn dat er op hun vraag naar zilver, slechts

Digitized by Google

met koper zal worden gereageerd. En het is verwonderlijk te zien hoe in een oogwenk zich het ééne, halfnaakte kind, dat van verre de aankomst der vreemdelingen ondekte, vermenigvuldigt tot eene schare van indringerige en bevuilde wildemannetjes, die, uit alle hoeken en spleten te voorschijn kruipend, den goed overlegden aanval gezamelijk op hun slachtoffer richten. Als met tooverslag rijzen in werkelijken zin uit den grond baardige mannegestalten op en gebruinde vrouwetronies; opgestuwd wordt de schare door een steeds aangroeiende achterhoede, waarbij alle vrouwen, zoo ze niet jong meer zijn, op oude besjes gelijken, die veel overeenkomst hebben met de gedaanten waaronder wij ons steeds tooverkollen voorstellen. Hoe noodig is nu en dan een vermanend woord van den gids om den aandrang wat te temperen, die ten slotte den in het nauw gebrachten vreemdeling zou doen terecht komen in de vinnige stekels der reuzen-aloës of doornrijke cactussen, welke de steil-hellende paden hunner wijk afbakenen en zich, over hunne woningen weelderig woekerend, onbelemmerd voortplanten. Dat zij voor de gidsen meer ontzag toonen dan zij voor de overheid schijnen te hebben, heeft wellicht zijn oorzaak in de overtuiging dat het deze heeren zijn die hun telkens nieuwen toevoer doen toekomen van vreemdelingen en dat die bron van inkomsten kan opdrogen wanneer zij de cicerones niet te vriend houden. Mocht de lust iemand bekruipen zich den

Digitized by Google

sluier der toekomst te laten oplichten, geen bedaagde gitana zal een oogenblik aarzelen u haar wetenschap voor klinkend metaal in ruil te geven, en zoo gij den moed hebt uwe hand aan hare gerimpelde, knokkige vingers toe te vertrouwen, zal zij u gaarne hoop schenkende of vrees-wekkende voorspellingen verkoopen, uit de lijnen uwer hand met haar arendsblik gelezen.

Nog op een andere wijze weten de gitanos hun inkomsten te vermeerderen: zang en dans verschaffen hun vaak een dankbaar publiek, en vooral wanneer zij door vreemdelingen worden aangezocht hunne kunstvaardigheid te bewijzen, brengt hun dit een niet gering voordeel aan: voor minder toch dan 40 peseta's wordt geen zitting gehouden. Om den reiziger van deze afzetterij niet de dupe te doen worden heeft in Sevilla zekere heer Franconetti (ten voordeele van zijn eigen beurs) een troep gitano's tot zich weten te lokken, die men daar in een zaal tegen een geringen toegangsprijs hun toeren ziet verrichten. Bij ons bezoek aan Sevilla was evenwel deze troep afwezig, daar zij in Parijs op het groote tentoonstellingsterrein was gevestigd, in het gebouw, waarin men volgens de kleurige aanplakbiljetten „Les gitanos de Grenade" te zien kreeg. De bende echter, welke er voor een steeds in breeder stroomen toevloeiend publiek hare talenten ten toon spreidde, was niet uit Grenada afkomstig, maar hoorde in Sevilla thuis. Een Fransche Comtesse, die in het voorjaar van

Digitized by Google

1888 Grenada bezocht, kwam zóó in verrukking over de daar aanschouwde heerlijkheden in haar vaderland terug, dat zij al haar invloed bij den Directeur Général wist aan te wenden om der wereld op de tentoonstelling dát wonder te doen zien. Zij wist door haar opgewonden beschrijvingen de machthebbers letterlijk te biologeeren, zoodat een overeenkomst gesloten werd met den gitano-hoofdman, die zijn onderhoorigen met moeite wist te overreden. Alles was vastgesteld: à prix d'or was de tegenwoordigheid te Parijs van een twintigtal Grenadijnsche holbewoners gekocht, — want geld is den Gitano alles; geldverdienen, op welke wijze ook, zijn eenig levensdoel. Men stond op het punt in den trein te stappen, die den troep van Grenada noordwaarts zou voeren; op het beslissend oogenblik sloeg allen op onweerstaanbare wijze de schrik om het hart: het nevelachtig schrikbeeld van Jack the Ripper, wiens beruchte naam zelfs tot hun afzondering was doorgedrongen, doemde voor hun licht ontvlambare verbeelding op — zij weigerden te gaan. Of men al trachtte hun den afstand en het onderscheid te beduiden tusschen Londen en Parijs; of men ook al beloofde hunne verdiensten te verhoogen, te verdubbelen, niets hielp. Zij keerden terug; liever hun armzalig leven in de holen te Grenada, dan rijkdom te vergaren in de groote stad, waar zij aan de ontzettendste gevaren konden blootstaan. De impressario verkeerde in groote verlegenheid,

Digitized by Google

zijn contract legde hem verplichtingen op, die hij thans niet kon nakomen. Zijn redmiddel was Franconetti's troep uit Sevilla, die aldus de eer der Gitanos te Parijs moest ophouden tegenover de wereld, welke zich in Frankrijks hoofdstad rendez-vous had gegeven. En zoo kwam dat men dien zomer op de tentoonstelling niet, zooals werd verkondigd, „les Gitanos de Grenade," maar inderdaad de Gitanos uit Sevilla te zien kreeg. Mundus vult decipi, decipiatur ergo!

De opgeschroefde aankondigingen en overdreven aanbevelingen in de Figaro en andere Fransche bladen moesten het publiek wel doen meenen, dat men iets onvergelijkelijk schoons te zien zou krijgen. En toch geloof ik dat er zeer weinigen het schouwspel hebben bijgewoond zonder ontgoocheld te zijn. En kan het wel anders? Mag men dergelijke vertooningen, geschikt om in de vrije natuur, onder een zuidelijken hemel te worden gezien, (nog bij voorkeur wanneer ze à l'improviste geschieden) verplaatsen in een kermistent, al is die ook met Franschen smaak versierd en al is de kermis ook eene Exposition Universelle? De inrichting van het tooneel, de matten stoelen, alles beneemt de illuzie en men ziet in de vertooners slechts een troep schreeuwende en gillende kermisgasten, die door obscoene gebaren en onaesthetische standen publiek lokken, en wien men het kan aanzien dat zij de toe-

Digitized by Google

schouwers uitlachen om hun lichtgeloovigheid. Van deze driemaal per dag herhaalde voorstellingen krijgen zij zelf uit verveling een walg, daar ze niet als in hun zonnig vaderland, uit den drang des harten voortkomen. Het oorverdoovend gegil van „olèh, olèh!" (goed! goed!) het eentonig handgeklap, het dreunend gestamp met de hielen op den houten vloer, alles zoo luidruchtig mogelijk ter markt gebracht, wekte vaak hun eigen lachlust, en dit lawaai (waarin, het moet gezegd worden, éénig rhythmus niet te miskennen valt) dreef velen, bevreesd voor hun trommelvlies, nog vóór het eind van de voorstelling uit de tent. Is niet dezelfde fout, als met deze Gitanos werd begaan, schuld aan het minder groot succes dat indertijd de gamelang op onze Arnhemsche tentoonstelling behaalde? Uit hun verband gerukt en ontdaan van datgene wat juist den eigenaardigen stempel van originaliteit op hen drukt: hun omgeving, treedt het minder aantrekkelijke hinderlijk en stuitend op den voorgrond. Een Gitano zonder het met cactus en aloë begroeid terrein zijner werkzaamheden, zonder zijn Spaanschen hemel, blijft geen Gitano, maar is een aanmatigende kunstenmaker, een kermisgast, die door zijn brutaal optreden afkeer wekt, terwijl hij zich verbeeldt kunstenaar te zijn; een gamelang zonder de tropische natuur, zonder het geheimzinnig verborgen-zijn in een verwijderde bamboeshut op het erf, van waar door den zoelen avond-

Digitized by Google

wind de tonen worden voortgedragen, is geen gamelang meer, maar een eentonig getjingel, dat spoedig verveelt en wrevelig stemt.

In het trio der uitsluitend Grenadijnsche merkwaardigheden speelt, semper diminuendo, het hanengevecht de derde partij. Ook de sluiting van dit „circo gallinista" leverde alweder het bewijs dat het zomerseizoen niet de tijd is, waarin men in Spanje bezoekers verwacht. Mij werd het dus niet gegund te beoordeelen of de ooggetuigen naar waarheid beweren dat een hanengevecht nòg vreeselijker aanblik oplevert dan een stierenkamp. Een strijd tusschen de vijandige vogels moet dáárom zoo ontzettend zijn, wijl de overwinnaar, niet tevreden dat hij zijn slachtoffer weerloos maakte, het letterlijk vermoordt, verscheurt, uit elkander pikt, terwijl men den indruk moet krijgen van een grenzenloozen haat en wrok. Van grootmoedigheid, die elken overwinnaar siert, en bij den pedanten haan zeker mocht verwacht worden, is geen spoor te bekennen. Doch zooals ik zeide, het circus was gesloten en eerst in October of November zouden de voorstellingen weêr aanvangen. In plaats van ons aan dezen bloedigen kijk te verlustigen, was het ons gegund een staaltje te bewonderen van de goedmoedigheid waarmee men in Spanje de gevangenen behandelt. Toen wij op één der torens van het Alhambra het heerlijk panorama genoten van Grenada, en er ons op nieuw over ver-

Digitized by Google

wonderden, hoe een stad, stoffig en op zich zelf onbelangrijk, in vogelvlucht gezien zulk een verrukking kan teweeg brengen, stegen de vroolijke tonen van een orkest tot ons op. Stel u onze verbazing voor, toen wij vernamen dat deze muziek uit de gevangenis voortkwam, waar een gezelschap, uit de misdadigers zelf gevormd, elken middag gedurende den maaltijd voor vervroolijking zorgde. Muziek aan tafel in de boeien! Men zou er bijkans voor in hechtenis willen zitten. Zóó ver bracht de philanthropie het bij ons dan nog niet. Dezelfde menschenliefde, die voor de blijde stemming onder de gevangenen zorgt, spaart ook zeker hen, die in onze oogen ongetwijfeld ongeschikt voor den dienst zouden zijn. Immers ik had in Madrid op straat iets te vragen, en wendde mij daartoe tot een officier, bij wien ik stellig verwachtte èn beleefd gehoor te zullen vinden èn in het Fransch begrepen te worden. Doch geen van beiden was het geval. Na mij eerst het ééne, en daarna het andere oor te hebben toegekeerd, met alle kenteekenen van iemand die doof is, en mij daardoor noodzakend zóó hard te schreeuwen, dat ik niet tot één persoon scheen te spreken, maar tot alle voorbijgangers, kreeg ik slechts een „no compreno" ten antwoord; waarop de in onze oogen allerongeschiktste militair zich verwijderde, vroolijk met zijn badientje in de lucht zwaaiend.

Hoe zuidelijker men in Spanje komt des te belang-

Digitized by Google

wekkender wordt de tocht en ook omgekeerd, hoe meer men op de terugreis langs de andere zijde van het schiereiland Midden-Europa nadert, des te minder typisch wordt de omgeving. Men ziet langzamerhand den bijkans tropischen plantengroei verdwijnen, de kleederdrachten worden meer Europeesch, de bouw der steden aan de Oostkust, bespoeld door de diep-blauwe Middellandsche Zee krijgen een meer kosmopolitisch karakter. Vooral met Barcelona is dit het geval. In het bijzonder heeft de Internationale Tentoonstelling, die er in 1888 gehouden werd, op de stad een stempel gedrukt, waardoor zij is gaan gelijken op al hare zusters in andere deelen van Europa verspreid. Wèl worden er de tramwagens, evenals in de overige deelen van Spanje, waar men die zuiver 19de-eeuwsche vervoermiddelen vindt, door de vlugge, half geschoren muildieren getrokken, wèl heerscht ook dáár nog tot diep in den nacht een voor ons onverklaarbare levendigheid, die slechts gedurende een paar uren vervangen wordt door de hoog-noodige rust, om vóór dag en dauw met vernieuwde woede te ontwaken; wèl wuiven ook dáár langs de drukke handelskaden de sierlijk gevormde palmboomen, waarover Columbus op zijn hooge zuil, turend naar de zee, den blik laat gaan, maar men mist er het boeiend bonte straatgewoel, het schilderachtig kostuum der Andalusische en Castiliaansche landlieden, het eigenaardig harnachement der ezels met de ge-

Digitized by Google

kleurde wollen ballen en de aan weerszijden uitpuilende vrachtmanden. Ook ziet men er niet meer de reusachtige vrachtwagens, getrokken door zeven of acht vóór elkander gespannen muildieren en tevergeefs zoekt men er naar de schaduw-spreidende zeilen, die op de straten van Sevilla en Grenada zulk een heerlijk stemmig licht werpen, en tevens op het heetst van den dag zulk een verkwikkenden tocht veroorzaken. Het oog vorscht er vruchteloos naar de sierlijke uitbouwsels die in de enge straten van het Zuiden de gevels bijkans tot elkander doen naderen, en slechts zeer zelden kan men er nog de getraliede vensters ontmoeten, waaraan de minnaars, die slechts door die fraai gesmeede ijzeren bouten heen, met hunne liefjes mogen spreken, den naam van „ijzerkluivers" ontleenen. De tijd, die onder de schoonklinkende leus van beschaving alles nivelleert wat nog door een onderscheidend karakter boven het alledaagsche uitsteekt, volvoerde ook in Barcelona zijn sloopingswerk en deed haar op eene nieuwerwetsche stad gelijken, doorsneed haar met een ruimen Boulevard, waarop alledaagsche menschen het weinig verheffend genot smaken om een drukte te zien, die men in vele steden ruim zoo gezellig en met meer afwisseling kan aanschouwen. Kortom, hoe hoog de Spanjaard zelf ook van Barcelona moge opgeven, juist omdat de stad door afschudding van hare ouderwetsche schoonheden iets algemeen „groszstädtisch" heeft vermeesterd — een

Digitized by Google

vreemdeling, die komt om het eigenaardige waardoor Spanje boeit, zal in het oude en deftige Burgos, in het vervallen en schilderachtige Toledo, vooral in het heerlijke Sevilla en het indrukwekkende en herinneringrijke Grenada veel meer voldoening vinden voor zijn belangstellende nieuwsgierigheid.

Bovenstaande bladzijden wenschen geen aanspraak te maken op den naam van een volledige reisbeschrijving. Het zijn losse herinneringen, geen aaneengeschakelde reeks van feiten, in geregelde volgorde plaats na plaats behandelend. Mijn doel was: de overtuiging te wekken, dat men zelfs in het jaargetijde, dat als het minst geschikte voor een reis door Spanje wordt beschouwd, toch nog belangwekkende indrukken kan opdoen, die een verren tocht als deze, ruimschoots loonen. Hij die daartoe in de gelegenheid is, zal zonder twijfel het vroege voorjaar voor deze reis kiezen, doch wie niet in staat is zich in dien tijd los te scheuren van het terrein zijner werkzaamheden en toch een streek wil zien, nog niet door den toeristen-stroom platgetreden, onderneme onbeschroomd den tocht door het Iberisch schiereiland. De rondreisbiljetten, verschillende wegen aanwijzende, en aan de Gare d'Orléans te Parijs verkrijgbaar, ruimen het bezwaar van kaarten-nemen aan de Spaansche stations uit den weg (al moet men ook, geheel anders dan op andere reisrouten, steeds

Digitized by Google

zijn biljet laten afstempelen); de taal vormt geen beletsel in een land, waar men met Fransch zich bijkans overal kan voorthelpen en een geringe kennis van de taal des volks reeds voldoende is; en bij het aanschouwen van het vele verrassende dat hem onder de oogen komt, zal de reiziger moeten bekennen: zij die het plan afkeurden hadden ongelijk, ik genoot op een onuitsprekelijke wijze; en bij het opmaken van de balans van het vóór en tegen, zal ontegenzeglijk het batig saldo een niet onbelangrijk winstcijfer aantoonen van nieuwe, scherpgeteekende indrukken. Verkiest men echter met een onbeschroomd en onbevooroordeeld gemoed de reis te aanvaarden, dan zal men wijs doen Goethe's verstandig voorbeeld na te volgen:

Mein erst Gesetz ist, in der Welt
Die Frager zu vermeiden.

Zwijg vóór de reis; spreek nà den tocht.

Digitized by Google

NAAR PETERSBURG EN MOSCOU.

Voor hem, die na een voorspoedig volbrachte reis door het Skandinavisch schiereiland aan het eindpunt van zijn zwerftocht is gekomen, en Stockholm (een passend slotnommer!) heeft bereikt, eischt de noodzakelijkheid thans voor goed een beslissend antwoord op de vraag, onderweg reeds herhaalde malen gesteld: hoe zal de terugtocht worden ondernomen? Verschillende, en dat wel lange wegen staan open voor den reiziger, die echter (gewend als hij is geworden aan vaak langdurige, soms vervelende tochten) voor lange trajecten niet mag schromen. In geen geval kan de weg, ingeslagen om het vaderland te bereiken, een korte zijn. Hebt gij geen bezwaar tegen een spoorweg-rit, waarbij de

Digitized by Google

trein u, door een vlak, met meren bezaaid landschap voert, waarbij een zoogenaamde expres-trein, den slakkengang onzer boemeltreinen kruipend, u in vier-en-twintig uren naar Malmoe in Zuid-Zweden brengt, van waar de overtocht naar Kopenhagen slechts een plezier-vaartje vordert van anderhalf uur — kies dan de reis per spoor door den zuid-oosthoek van het Zweedsch-Noorsche schiereiland. Gij zult dan gelegenheid hebben u over de kranig-forsche gestalten der Zweedsche conducteurs te verbazen, en over de vuile, witte handschoenen, die blijkbaar bij hun overigens nette uniform behooren, uwe verwondering moeilijk kunnen verbergen. Mocht gij u evenwel van een frissche zeereis meer genot voorstellen, en gij u niet laten afschrikken door de menigmaal voorkomende schipbreuk dier illuziën van zoogenaamd verkwikkende zeetochten, wanneer wind en water meewerken om uw reisgenot te bederven — kies dan ééne der vele stoomschepen, die de reede van Stockholm als uitgangspunt nemen, om van daar den koers te richten naar Stettin, Danzig of Kopenhagen, naar Lübeck of zelfs naar Amsterdam. Om redenen van geldelijken aard zou zeker de laatste weg te verkiezen zijn. Immers, niet alleen dat men langdurige en dus kostbare spoorweg-ritten uit ééne van Duitschlands zeesteden naar ons vaderland uitspaart, maar men heeft ook groote kans de kosten van de ménage uit te winnen, wanneer althans het rumoerige Kattegat, het vaak nòg onstuimiger Skagerak, en de niet

Digitized by Google

steeds kalme Noordzee gezamelijk hun plicht doen en hun ouden roem handhaven. Van een gastronomisch standpunt gezien, (waarvoor toch óók veel te zeggen valt, in het bijzonder na een Noorsche reis, waarbij men niet steeds, of liever zeer zelden de smakelijke voortbrengselen van de Fransche keuken geniet), is dus de lange zeereis alles behalve aanbevelenswaard. Dan kunnen eerder de kortere overvaarten naar Danzig of Stettin in aanmerking komen, om van daar, over Berlijn, de terugreis te aanvaarden. Maar er leiden vele wegen naar Rome. Zelfs verre omwegen.

Wanneer men slechts eenmaal zóóver is gevorderd dat de bezwaren tegen een omweg zijn opgeruimd, dan ligt de terugtocht over Petersburg voor de hand. Niet alleen dat het geheimzinnig waas, hetwelk voor ons, avondlanders, over den Oostkant van ons werelddeel verspreid ligt, de aantrekkingskracht van het mysterieuze aan ons plan verleent, ook de mogelijkheid om nà Petersburg tevens de oude hoofdstad van het Czarenrijk te zien, doet ons nog gretiger toehappen naar het aanlokkend aas, dat „l'appétit de voyager" ons voorhoudt. Want wat bij den een het spel uitwerkt: dat het hem steeds verder meesleept, ongemerkt de macht over zich zelven laat verliezen, dat doet bij een ander het reizen. Men krijgt er zoo langzamerhand smaak in en moet het ook „leeren". En zoo ergens, dan geldt hier het spreekwoord:

Digitized by Google

komt men over den hond, dan komt men over den staart. Want het zaad door vriendenhand bij ons in reislustigen bodem gestrooid, had krachtig wortel geschoten. „Zijt gij éénmaal in Stockholm verzuim dan niet naar Petersburg over te steken." De Finsche en Bottnische golven schijnen op de kaart zoo klein! „En éénmaal in Ruslands hoofdstad, moogt ge een bezoek aan Moscou niet achterwege laten; het is slechts een afstand van veertien uren sporen."

Is het te verwonderen dat iemand in wien een reislustig gemoed woont, die niet weerhouden wordt door beperking in den tijd, zijn reispenningen gaat natellen, watertandend van zóóveel genot in het verschiet, den koers van den roebel nagaat in de finantiëele noteeringen, die op reis slechts bij uitzondering belang inboezemen, en, na bevinding dat ook de beurs geen bezwaren opwerpt, het koene besluit opvat om nog meer oostelijk te trekken dan hij reeds deed, en van dáár den terugtocht te aanvaarden?

Doch het scheiden van Zweden's hoofdstad valt niet zoo licht, hoe verlangend men ook moge zijn naar het nieuwe en onbekende. Waar het publieke leven zóó opgewekt is, de gelegenheid om te genieten zóó aantrekkelijk wordt gemaakt, en die aanlokkingen tevens zóó talrijk zijn, daar moet men geneigd wezen lang te vertoeven. Vooral omdat daar zonder voorbehoud geldt: elk wat wils. Voor den liefhebber van natuur-

Digitized by Google

schoon en wandelingen onder zwaar geboomte: geen gebrek aan groote en kleine tochten. De eilanden in Stockholm's omtrek leveren wouden, die u vaak levendig aan het Haagsche Bosch doen denken. Ja, bij het slot Drottningholm op het eiland Lofoe wordt de illuzie bijkans volkomen, wanneer ge het paleis door de weduwe van Karel X Gustaaf gebouwd gaat vergelijken met het thans zoo verlaten Huis ten Bosch, de stichting van Amalia van Solms. Bewondert men hier de heerlijke Oranje-zaal met hare rijke schilderstukken van Honthorst, Jordaens e. a., ook Drottningholm bezit een eigenaardige beelden-gallerij, een gansche zaal behangen met de afbeeldingen van de regeerende vorsten van Europa tusschen de jaren 1850 en 1860. Onze laatste Koning vindt er zijn plaats in een kopie naar het bekende stuk van Pieneman, waarop den vreemdeling geen gunstige gedachte wordt gegeven van den smaak, die heerscht in onze marine-kleedij. Immers 's Konings Admiraals-uniform is daarop een toonbeeld van burgelijke stijfheid.

Wilt gij liever meer in de nabijheid van de hoofdstad wandelen, en tevens meer menschen zien? Stoom dan met een der talrijke havenbootjes, mouches, pennyboats, of hoe gij ze wilt noemen, naar den Djürgård, een Thiergarten zonder dieren evenals zijne naamgenooten in Duitschland, maar vol van villa's en lommerrijke lanen, van restaurants met vroolijke muziek,

Digitized by Google

met draaimolens, schiettenten en een paardenspel. Zoo gij een Zondag-avond voor uw bezoek uitkiest, geniet gij het schouwspel van de feest-stemming eener opgewonden menigte. Tot het opwekken dier vreugde is geen dichter Bellman noodig, die hier indertijd, vaak in kunstmatig voortgebrachte geestvervoering zijne volksliederen kwam zingen. Het bladerdak, waaronder hij placht te vertoeven, welft zich thans over zijn metalen borstbeeld, en in de schaduw der beuken en eiken zitten de jolige Zweden hun Zweedschen punch, goudgeel als sla-oli, ongemengd te drinken. Laat hen genieten van hun zomer, van den kortstondigen, zonnigen tijd: ze zijn zoo spoedig voorbij, die weinige weken, waarin zij de natuur in haren zomertooi kunnen bewonderen! Het is alsof dat besef in de Stockholmers den boventoon voert, en zij zich allen haasten om te leven. De koffiehuizen, velen met flink bezette orchesten, en vaak door bloemrijke tuinen vervroolijkt, kunnen meermalen de talrijke bezoekers niet bevatten, en deelen aan menigeen minder gunstig door de fortuin bedeeld, ruimschoots mede van het genot, dat de muziek, uit de verte aangehoord, kan schenken.

Verkiest gij daarentegen boven natuurschoon kunstgenot? Ga dan naar het fraaie muzeum, dat, zonder eenige schrielheid opgetrokken, in drie verdiepingen kunstschatten bevat door smaakvolle en geleerde directeuren bijeengebracht en geordend. Een dorre opsom-

Digitized by Google

ming of ook slechts enkele aanwijzingen acht ik overbodig; een catalogus geeft volledige, elk reisboek voldoende opheldering en. Evenmin wensch ik eene beschrijving te geven van 's Konings paleis, dat op een verhevenheid van den rotsachtigen bodem midden in de stad gelegen, een heerlijken blik over het „Venetië van het Noorden" verleent. Terecht verdient Stockholm dien naam; meer in het groen weggedoken, aan frisscher en breeder zee-armen gelegen, heeft Stockholm dit zelfs boven de Koningin der Adriatische Zee voor, dat het op flinke ruime straten en kaden mag roemen, die zich uitstrekken langs de diepe stroomen, waarop de grootste schepen zelfs het midden der stad kunnen bereiken, terwijl Venetië (hoe schilderachtig ook met zijn enge steegjes en smalle grachtjes), reine en dus gezonde lucht slechts op het water der voornaamste kanalen geeft in te ademen.

De voorafgaande uitweiding vindt haar verontschuldiging slechts in de omstandigheid dat de tijd gekort moest worden. Immers, men kan niet steeds wat men wil, en zoo moeten ook wij wachten tot zich een geschikte gelegenheid voordoet, om de reis naar de overzijde van de Bottnische golf aan te vangen. Niet elken dag varen er stoomschepen tot ons doel dienend. Een aardig vrouwelijk klerkje (uiterst bevallig gekleed, net gemanierd, met coquet-bebloemden boezem) van een der talrijke reederij-kantoren had ons niet op het eerst-

Digitized by Google

vertrekkende schip een plaats kunnen bezorgen. De begeerte om Petersburg te bezoeken, of althans het getal reizigers naar die streken, scheen dus wel groot te zijn. Doch bovendien moesten enkele formaliteiten worden vervuld. De pas moest worden afgegeven en afgeteekend vóór men geneigd was onzen naam op de scheepsrol op te nemen. Want vergeet niet, dat wij op weg gaan naar Rusland en dat Nihilisten-vrees, ook tegen dood-onschuldigen, streng gehandhaafde voorzorgen neemt! Zonder pas blijft het Czarenrijk onverbiddelijk voor den nieuwsgierige gesloten.

Eindelijk luidde op een Zondag-avond omstreeks tien uren de bel, ten teeken dat de Vega het anker ging lichten. Het was voor de Stockholmers een alledaagsch schouwspel en niemand dan zij, wier betrekking het medebracht, vonden het de moeite waard ook maar een enkelen blik te gunnen aan het vertrek, dat is onze oogen zoo gewichtig was. Immers wij gingen het groote vraagteeken, het vreemde en onbekende tegemoet, en elke wending van de schroef voerde ons eenige meters nader tot een land dat nu juist niet tot de door West-Europeanen druk bezochte streken kan worden gerekend. Doch het oogenblik was voor dergelijke overpeinzingen weinig geschikt. Onze gedachten werden spoedig door de omgeving afgeleid. Stockholm week meer en meer achteruit, de waarneming van elke zaak afzonderlijk geschiedde steeds onduidelijker, de

Digitized by Google

lijnen smolten ineen; maar de algemeene indruk werd er des te omvattender door. De schemering dompelde de stad in een bad van paarschen nevel: tegen de heuvelen schenen de gebouwen met hunne verlichte vensters op te klimmen als reuzengestalten, wier tallooze oogen fonkelden in den schemer. Een verrassende uitwerking bracht het verschil van licht teweeg: aan de kaden in de loodsen de ouderwetsche, brandgevaar opleverende oli-lantarens, met hare rossige, walmende vlammen en tooverachtige lichttinten; landwaarts-in de meer nieuwerwetsche vleermuis-lichten der straatlantarens, en eindelijk op de heuvelen, de stad als met toortsen bij-lichtend, de schel-blinkende, pretentieuze electrische lampen, waardoor de uitspanningsoorden Hasselbacken en Mosebacken, (met hare verrukkelijke, thans sluimerende vergezichten over golf en meer en stad), hard-brutaal en eentonig werden beschenen. Hoe won in dichterlijken gloed het oude licht hier den prijs op het nieuwe!

Onmerkbaar gleed de boot over den Mälar, terwijl de honderde stoomsloepen als zoovele glimwormen over den waterspiegel schoten, en als bevreesde insecten schenen uit te wijken voor een mogelijken aanval van een grooten vijand, gewaarschuwd door de twee roode lantarens, die op de plecht van de Vega als vurige star-oogen onheilspellend gloeiden. Onvergetelijk schoone avond, nog heerlijker door het verrassend schouwspel dat ons te

Digitized by Google

wachten stond! Een hardzeilpartij had op één der zijtakken van den Mälar duizende toeschouwers gelokt, die in hunne tallooze pleziervaartuigen tegelijk met de hardzeilers den terugtocht aanvaardden, en van verre gezien ons eerst een verlichte stad toeschenen. Langzamerhand naderde echter de drijvende stad, een donkere onregelmatige vlek in de duisternis met duizende flonkerende stippen bezaaid, terwijl, bij afwisseling door gekleurd licht en kunstvuur beschenen, de vormen spookachtig tegen de asch-grauwe lucht afstaken. Oorverdoovend knetterden de donderbussen bij het uiteenspatten en het geluid der scheepsmortieren werd tusschen de heuvelen tienvoudig weerkaatst, als het rollen van den donder in een bergland. Het behoeft wel geen opzettelijk vermelding, dat ook op onze boot de beleefdheid eenige saluutschoten eischte, en dat menige dame zich verplicht achtte hare ooren met de vingers dicht te stoppen, lang vóór dat de ontploffing kon verwacht worden, om ze toevallig juist op het beslissend oogenblik geheel toegankelijk te hebben gemaakt voor het knetterend geluid van den onverwachten, vinnigen knal.

Aan het niet alledaagsche schouwspel dat een regatta op deze wijze gezien, aanbiedt, kwam al te spoedig naar onzen zin een eind, en des te spoediger verdween de betoovering, daar de beide partijen in verschillende richtingen uiteen gingen. De nachtwind en de zeelucht deden hun killen adem gevoelen, de voorzichtigheid

Digitized by Google

gebood in de kooi rust te zoeken, die wel een gedwongen rust bleek te zijn, daar een volwassen persoon in de smalle en korte bedjes juist paste, als een haas in een pijpenmandje. Onbewust van hetgeen er met ons gebeurde stoomden wij de Bottnische golf in, om den volgenden morgen nog even zorgvuldig in ons pijpenlaadje gepakt, te midden van de Alands-eilanden, aan de Finlandsche kust te ontwaken.

Het stoomschip zette koers naar Helsingfors, de hoofdstad van Finland. Met den besten wil van de wereld kon men zich niet voorstellen midden op zee te zijn; het had er veel van of wij in den nacht plotseling en geheimzinnig waren overgeplaatst aan de Noorsche kust en dáár onzen weg zochten tusschen de glad-geschuurde rots-eilanden, die als zeemonsters hunne ronde, glibberige ruggen boven het water verhieven. Uren achtereen niets te zien dan grauw-grijze of lei-blauwe steenmassa's, hier en daar door een witte kalkstreep of een rood baken geteekend, terwijl een enkele maal een visschersschuit aan den horizon opduikt, wordt op den duur zóó vervelend, dat men zijn toevlucht wel dient te nemen tot een studie van zijne medereizigers. Doch niet alle hout is timmerhout; en onder de passagiers was er slechts één, die stof voor waarnemingen bood. De overigen had men zonder veel moeite voor zeer flegmatieke Hollanders kunnen houden, zwijgend en zelfgenoegzaam in zich gekeerd, als over het alge-

Digitized by Google

meen onze landgenooten op reis in openbare middelen van vervoer zich vertoonen. En was nu het ééne studie-individu nog maar een sympathieke verschijning geweest, men zou geen reden gehad hebben, zich over de uren aan die studie besteed, te beklagen. Maar welke vrouw, die de eene sigaar na de andere oprookt, telkens een nieuwe aan het nog brandende stompje aansteekt, daarbij de aller-onsmakelijkste geluiden doet hooren, verbeurt niet bij ons Hollanders den eerbied, aan het vrouwelijk geslacht verschuldigd? De eenig mogelijke verontschuldiging, dat het een Russin zou zijn, bleek (gelukkig voor de dame) gangbaar te wezen: en met een „'s lands wijs, 's lands eer", moesten wij in het stuitend schouwspel van losse houdingen en stoute zeden berusten.

De schemering viel reeds, toen de Vega langs de vesting Sveaborg stoomde, die den ingang van Helsingfors' haven beschermt. Mijne pen zou dus over te groote phantasie moeten beschikken, om eene beschrijving te leveren van de ligging der stad; maar op nog grooter verbeeldingskracht zou ik mij mogen beroemen, zoo ik het waagde de stad zelve te beschrijven, die ik slechts gedurende een paar avond-uren, en dan nog slechts voor een klein gedeelte, mocht zien. Of derhalve aan de waarheid wordt tekort gedaan, wanneer de reisboeken verhalen, dat Helsingfors met zijn breede straten den indruk geeft van een stad, die op te groote

Digitized by Google

schaal is aangelegd, en geen hulpbronnen in voldoende mate aanbiedt, om dien ruimen aanleg tot zijn recht te doen komen, durf ik noch beamen, noch tegenspreken. De indruk, dien ik kreeg, is daartoe te oppervlakkig geweest. Want de Vega, die te negen uren aan hare beweegkracht eenige rust gunde, zou te elf uur hare reis voortzetten. Toch waren die twee uren voldoende om mij van Helsingfors een heugenis te doen krijgen, die niet licht uit mijn gedachten zal worden gewischt. Dat deze herinnering een vreemdsoortige moet zijn, ligt aan mij zelf. Immers, hoewel op weg naar Rusland, had ik er in het minst niet op gerekend te Helsingfors te zullen landen, en nog minder dacht ik er aan, toen ik den voet aan wal zette, dat Finland een afzonderlijk rijk is, aan Rusland slechts door een persoonlijken band gehecht; dat Finland eigen wetten, eigen tollen, eigen munt en papiergeld bezit, ja, zelfs op een eigen vlag en een eigen legermacht mag bogen. Van Aziatischen oorsprong, werden de Finnen reeds in vroege tijden bij hun komst in Europa naar het Noorden gedrongen, en vestigden zich in dat gedeelte van ons werelddeel aan de Oostzee, het welk bestaande uit een rotsbodem vol spleten met water gevuld, een niet zeer aantrekkelijke verblijfplaats aan zijn bewoners kon aanbieden. Niettegenstaande zijn schralen en weinig voordeeligen grond, was Finland vaak de twistappel tusschen Zweden en

Digitized by Google

Rusland, totdat in 1809 de Zweden voorgoed van de heerschappij afstand deden, en Czar Alexander I als Groothertog van Finland de vrije Finsche Staatsregeling bekrachtigde.

Doch is het bijzonder kwalijk te nemen, dat de reiziger, die Finland slechts kent als behoorend bij Rusland, ook in den waan verkeert er zijn glas bier met Russische kopeken te kunnen betalen? Is het dus te verwonderen dat diezelfde reiziger vreemd opziet, wanneer men in een koffiehuis ronduit weigert zijn Russische munt aan te nemen? Ook Zweedsch geld is niet gangbaar, zooals trouwens te begrijpen is, wanneer men slechts terugdenkt aan de lijdensgeschiedenis met de zoogenaamde Brabantsche centen bij ons. — Wilde men bepaald met Russische munt betalen, dan werd slechts bankpapier aangenomen. Nu had de in het nauw gebrachte reiziger weinig lust een banknoot van honderd roebels te geven, en daarvoor een schat van Finsche marken en koperen pasmunt terug te ontvangen, die hem grooten last zou veroorzaken, daar hij ze niet weer zou kunnen uitgeven; en gedachtig aan het spreekwoord: „les brutaux ont le monde," stapte hij op, terwijl er veertig kopeken als behoorlijke prijs voor een paar glazen bier op de tafel achterbleven. Doch de Duitsche kellner (waar vindt men Germania's zonen niet op de wereld!) begreep er meer van te kunnen halen, en een pootigen politie-dienaar wenkend, die de belang-

Digitized by Google

stelling der Finlandsche straatjongens binnen de grenzen der betamelijkheid moest houden, slaagde hij er in mij met eenige, hoewel onverstaanbare termen toch duidelijk te maken, dat er dan nog wat bij moest, om hem zijn schade te vergoeden. Wat doet men al niet, om uit de handen van een Hollandschen, ik zeg nog niet eens van een Finlandschen politie-dienaar te blijven! Zelfs al heeft men het bewustzijn van afgezet te worden, dan nog geeft vrees voor luidruchtige tooneelen, vooral in tegenwoordigheid van dames, den knak aan het meest rechtmatige gevoel van verontwaardiging en eindigt men met toe te geven. Te meer was ik daartoe geneigd, omdat de helsch-valsche tonen van een militair orchestje, dat in een kiosk, veel gelijkend op een Hollandsche koekkraam, het publiek muzikaal trachtte te ontwikkelen, mij een zeer geringen dunk gaven van de aesthetische ontwikkeling der Finlandsche gehoor-organen. Bovendien wachtte de Vega ons.

Dat de rust, die wij opnieuw hoopten te genieten in de vlak boven elkander gelegen laadjes ons aanlokte, mag ik, tegen beter weten in, niet beweren. Daartoe was de heugenis van het leed, in den vorigen nacht ondervonden, nog te versch. Immers elke beweging die de bovenzwevende slaper zich veroorloofde, werkte terug op den tijdelijken bewoner der beneden-verdieping, die op zijn neus bij herhaling den indruk ont-

Digitized by Google

ving van de zelen, op welke het bovenste laadje steunde. Behalve door de bekrompen ligging, werd de rust in de kooi niet bevorderd door de nabijheid van de eetkajuit, waar een Duitsch bewoner van Petersburg zich bijzonder boos maakte, en zich tamelijk heftig uitliet over het in zijn oogen ongehoorde feit, dat er op de Vega door het kajuits-personeel noch Duitsch noch Russisch werd gesproken of verstaan en men het Zweedsch machtig moest zijn om zich verstaanbaar te maken. Wij vernamen later tot onze groote voldoening dat de vrouwelijke kellnerin, juist om den luidruchtigen grootspreker te foppen, zich slechts gehouden had alsof zij geen Duitsch verstond, hoewel zij die taal volkomen machtig was, en zelfs uit Oost-Pruisen kwam. — Want overal waar wat te verdienen valt, treft men tegenwoordig Duitschlands zonen en dochteren aan, en wat vroeger van de Engelschen gold: dat waar deze natie komt, ook hun taal wordt begrepen en gesproken, begint thans meer en meer op de Duitschers van toepassing te zijn.

Toen het achterdek, door de morgenzon beschenen, door ons werd betreden, hadden wij verreweg het grootste gedeelte van de tweede helft onzer reis achter den rug en lag de vesting Cronstadt vóór ons. Gedenkwaardige ure in mijn leven, aan u heb ik het te danken, dat ik er mij op beroemen kan te midden van de Russische kanonskogels den dood van nabij te hebben

Digitized by Google

gezien! Zie toch! Die water-fonteinen, aan de oppervlakte van de zee reeds van verre nieuwsgierig aanschouwd, het kunnen hier geen teekenen zijn, dat zich walvisschen in de nabijheid bevinden. — Weldra komen wij tot de merkwaardige ontdekking, dat van de twee of drie forten, welke Cronstadt beschermen, schietoefeningen gehouden worden, waarbij een schijf, op een voor anker liggend vlot geplaatst, als doel dient. Doch tevens bespeurden wij, dat onze vaarlijn juist tusschen de schijf en één der forten doorliep. Het moet zeker aan een vergissing worden toegeschreven dat, terwijl de batterij op het ééne fort het vuren staakte, de andere er mee voortging en ofschoon gewaarschuwd door het herhaalde gillen onzer stoomfluit (in gewone omstandigheden toch reeds zenuw-schokkend) niet ophield haar kogels over het water te doen dansen. Eén projectiel werd ons zelfs door de masten geschoten, (waarbij één der ra's aan splinters vloog) om aan onze rechterzijde, als in dartelen overmoed op het water voorthuppelend, met onzen angst te spotten. — Het hielp niet of een jeugdig sergeant van de Russische cavalerie zich verontwaardigd uitliet over zulk een ongehoorde onvoorzichtigheid; we waren eenmaal in de lijn en de kapitein liet nu sneller doorstoomen dan anders zou geschied zijn, zoodat het gevaar weldra geweken was. Nog suist het eigenaardig fluitend geluid mij in de ooren, als ik aan die enkele oogenblikken denk, en ik had niet

Digitized by Google

kunnen vermoeden ooit zóó dicht onder het kanonsvuur te zullen geraken. En dat wel het allerminst op een pleizierreis. Hoewel onze warme bewondering voor al wat oorlogszaken betrof in dat uur nu juist niet tot een kookpunt van enthousiasme was gestegen, konden wij toch Cronstadt niet voorbijgaan zonder eenige belangstellende blikken over zijn sterke muren te laten weiden. Als een onwrikbare schildwacht bij den toegang naar de Newa, heft de stad hare muren en bastions recht uit de golven, waaruit zij schijnt op te duiken: muren, waarachter slechts oorlogsvaartuigen en arsenalen, vernieling en dood, schenen te sluimeren.

Vriendelijker en vreedzamer blik leverden ter rechterzijde de keizerlijke lustsloten op: Oranienbaum, en Peterhof, die wij na een paar uren stoomens (vóór het binnenvaren van het lange kanaal, dat de monding van de Newa nader tot Cronstadt brengt), konden zien afgeteekend tegen de mollig groene oevers. Helder-wit, als een paar Italiaansche villa's liggen zij er als aan een binnenmeer, want de oevers van de Finsche golf naderen elkander hier naar de monding der Newa. Wie zich mocht verbeelden dat men te Petersburg een havenplaats buiten aan de golf vindt, vergist zich. Na eerst den gekanalizeerden ingang met hare lijnrechte steenglooiingen te zijn doorgevaren, welke vaart meer dan een uur in beslag neemt, heeft men gelegenheid de stad aan den rivierkant in oogenschouw te nemen. Want

Digitized by Google

men vaart den stroom een eind op tot in de stad, om aan de kade van de Groote Newa het eindpunt van den zeetocht te vinden, een reis, die voor ons alzoo veertig uren had geduurd, zonder dat die veertig uren echter eene vergoeding, naar verhouding voldoende, hadden opgeleverd. Het doel moet ook hier de middelen heiligen en Petersburg moest dus de vergoeding schenken, voor de bezwaren aan de zeereis in zoo ruime mate verbonden.

Voldeed Ruslands hoofdstad aan den haar gestelden eisch? Wij hopen in de volgende bladzijden die vraag onbewimpeld toestemmend te beantwoorden.

Niet aan ieder, die Petersburg bezoekt, valt het te beurt die stad van den zeekant te naderen, d. w. z. van hare schoonste zijde: en dat is te betreuren. Niet alleen omdat men, met een trein aankomende, het grootsche schouwspel mist van de ligging der stad aan de Newa, welke een indruk teweegbrengt, die juist omdat hij de eerste is, grooten kans heeft onuitwischbaar bewaard te blijven; maar ook, omdat bij de verwijderde ligging der spoorweg-stations eerst een lange tocht door onaanzienlijke buurten dient volbracht te worden om tot het midden der stad te geraken, en men daarbij allicht een indruk in tegenovergestelden zin van gunstig zal ontvangen. Het opvaren van den stroom, die na het eindigen der kanaaldammen breeder wordt, imponeert. De Newa, ongeveer zoo breed als de Rhijn

Digitized by Google

bij Keulen, en dus een machtige stroom, stuwt u hare blauwe wateren met groote snelheid en krachtige golven te gemoet, en is de forsche gebouwen waardig die aan zijne oevers verrijzen. Treft gij het, dat de zon de vergulde kerk-koepels glinsteren doet, en op de helder witgekalkte of licht-geel getinte gebouwen speelt, dan kan het niet anders of, ééns gezien, moet dit tooneel in uwe herinnering blijven leven. Aan deze bewondering wordt echter een eind gemaakt door de formaliteiten bij de aankomst in Rusland geëischt; want nauwelijks zijn de kabels aan de dukdalven bevestigd, of de passagiers worden in 's kapiteins hut bijeen geroepen om eigenhandig den veel-kleurig gestempelden en gezegelden pas in ontvangst te nemen, en door een ambtenaar van het Russisch gouvernement van het hoofd tot de voeten met doordringenden blik te worden opgenomen. Een handelwijze, die bange verwachtingen opwekte voor de tweede formaliteit die ons bedreigde: het douanen-onderzoek. Welke schrikbeelden had ik mij daarvan in het hoofd gehaald! Inbeslaggenomen boekwerken, die men eerst zou kunnen terug ontvangen wanneer de censuur ze onschadelijk zou hebben bevonden; het napluizen van zakboekjes met reis-aanteekeningen, wellicht zelfs de vernietiging, wanneer men daaruit niet wijs kon worden, en wat niet al meer! Had men ons niet verteld hoe een Nederlandsch ingenieur, die voor zijn vak in Rusland had gereisd,

Digitized by Google

bij het verlaten van het Czaren-rijk had moeten scheiden van zijn aanteekeningen, die hoofdzakelijk uit cijfers bestonden en voor een gevaarlijk, nihilistisch geheimschrift werden aangezien; ja, hoe de douanen zelfs op een gedrukt logarithmen-tafeltje beslag hadden gelegd! Hadden ijverige grensbeambten aan een dame onzer kennis niet een doosje met dood-onschuldige teer-capsules afgenomen, in de vooronderstelling dat de mogelijkheid niet was uitgesloten om gevaarlijke dynamiet-patronen langs dien schijnbaar onschuldigen weg binnen te loodsen? Als geduldige slachtoffers en lijdzame opvolgers der wettelijke voorschriften staken wij onzen koffers de sleutels in hunne koperen monden, gereed om ze op het eerste bevel niet alleen te openen, maar zelfs uit te pakken en te laten doorsnuffelen. Wie stelt zich echter onze verbazing voor, toen er, vóór wij eigenlijk nog wisten wat er gebeurd was, reeds een merk van „gezien" op onze bagage was geplakt! Geen blik naar den inhoud, geen vermoeden van kwade praktijken! Of wij er zoo onschuldig uitzagen? Gaarne deden wij intusschen afstand van onze illuziën om voor boosdoeners te worden aangezien, nu het ons eene lastige visitatie uitspaarde, doch wij konden toch niet nalaten ons te verbazen over de gemakkelijke wijze van toelating in het ons zoo ontoegankelijk afgeschilderde land.

Daar stonden wij nu aan de zoogenaamde Engelsche kade, het Russisch niet machtig, overstelpt door allerlei

Digitized by Google

vreemde indrukken; de vreemdsoortige kleederdrachten en de reusachtige gebouwen aangapend; de onverstaanbare klanken aanhoorend doch niet begrijpend, die uit tal van zwaar behaarde monden werden uitgestooten of uitgebromd. Lang zal onze toestand van bewonderende verstomming wel niet geduurd hebben, maar toch lang genoeg om eenige koetsiers met goedige, gebaarde gezichten om ons heen te doen samenscholen, die ons blijkbaar hun karretje aanbevalen. De eerste stuurman van de Vega werd door mij in den arm genomen en weldra zaten wij achter een blauw-gejasten en zwart-behoeden voerman, die zijn schoon-gevormden, trotschen, git-zwarten hengst aanvuurde om ons in snellen draf naar het Hotel l'Europe te brengen. De Rus, in wiens gezelschap ons eerste half uur op Ruslands bodem werd doorgebracht, verdient echter, dat we hem een weinig nader beschouwen, dan in de positie, waarin hij vóór ons troont, mogelijk is. Zóó toch wekt hij bij ons slechts herinneringen aan de goede oude Saartje, die sprookjes kon vertellen, die baker welke wij allen zoo goed hebben gekend. Immers zijne heupen vertoonen een omvang, die een familie-trek heeft met dien der Scheveningsche vischvrouwen, van welke de mythe zegt, dat nimmer één der veertien rokken ontbreken. Van waar bij onzen Petersburgschen wagenmenner dit verschijnsel? Ik noemde zoo even een blauwe jas en een hoogen hoed, en wekte daardoor wellicht gedachten aan een

Digitized by Google

Westersche livrei. Doch gij zoudt u op die wijze een gansch verkeerde voorstelling vormen van een Russischen Ischwoschtschik. Stel u liever een hondmensch voor, met lange, in den nek gekrulde haren, waarop een ruig-wollige cylinder-hoed is geplaatst, die zich naar onderen versmalt en welks rand van voren naar den neus, van achteren naar den nek wijst; trek daarna dien vriend een kamerjapon van licht-blauw laken aan, dik gewatteerd, over de borst dubbel dichtgeslagen, met een rood koord of een opgerolden doek vastgesnoerd; trek hem aan de niet zeer reine, en slechts met zwachtels omwonden voeten hooge kaplaarzen met bont gevoerd en afgezet. Dan hebt gij een Russischen koetsier voor u; het type van de twintig duizend man, welke het leger voerlieden vormen, dat het evengroot aantal eenspannige wagentjes langs het Petersburgsche houten plaveisel met zacht gedreun doet vliegen. Meestentijds zijn het boeren, die (vooral in den winter) met hunne troïka's (sleden) den kost komen verdienen, om in den zomer weer het platteland op te zoeken, waar het paard een plaats vindt voor den ploeg. Toch blijven vele dier boeren voorgoed in de hoofdstad waar zij als mededingers der verhuurders van de dubbelspannen voor een gering loon hun vrachtje vervoeren. Want laag is het tarief: voor dertig of veertig kopeken kan men reeds een grooten afstand, soms van een half uur, afleggen. En dat is mogelijk omdat bijkans iedereen

Digitized by Google

rijdt en de stationeerende rijtuigen dus zelden leeg staan. Bovendien houdt de concurrentie het tarief laag, waar men aan geen vasten prijs gebonden is. Wij zagen in Petersburg en Moscou menschen zich van rijtuigen bedienen, die tot den geringsten stand behoorend, er bij ons niet over zouden denken, om van een rijtuig gebruik te maken en welke daar op de oud-roest-markt een ijzeren ledikant hadden gekocht, met dat meubel plaats namen in een wagen om zich naar hun woning te laten brengen: voor een paar stuivers spaarde dit hun het draagloon uit, of de moeite om zelf het gekochte te torschen. De dienstbode, die naar de markt, de bediende, die naar zijn kantoor, de werkman, die naar zijn karwei gaat, alles rijdt. Het heeft er ten minste allen schijn van. In hetzelfde rijtuig waar een oogenblik te voren een havelooze kerel had plaats genomen, wordt een net-gekleed heer of elegante dame vervoerd, zonder dat ook maar een enkele gedachte bij hem of haar schijnt op te rijzen of dit ook om eenige reden minder aanbevelingswaardig zou zijn. De alles-overheerschende doordringende lucht van het Russisch juchtleer verbant ongetwijfeld ongenoode en onwelkome gasten uit de voertuigen.

Pijlsnel reed de wagen langs de kade en schoot de breede schipbrug op, één der velen, welke de Newa overspannen. Een heerlijke blik naar weerszijden, thans vooral op de schoone Newa-kade! Is het mogelijk, dat

Digitized by Google

van die huizen-oceaan, van dien chaos van koepels en torens, van die onafzienbare aaneenschakeling van kaden, ruim anderhalve eeuw geleden nog niets bestond? Men vraagt zich onwillekeurig af, of de geschiedenis te vertrouwen is, waar ze gewaagt van het feit, hoe Peter I in 1703 een sterkte aanlegde op één der vele eilanden, aangeslibd door de wateren der Newa, en hoe het mogelijk is, dat in zóó betrekkelijk korten tijd, om die sterkte als kern, zulk een heerlijke omgeving groeide? Hoe wordt door de nakomelingschap Peters ruime blik gewaardeerd, van hem, die naar zijn eigen woorden Petersburg stichtte om een venster te hebben, waardoor de Russen in het beschaafde Europa konden uitkijken! Hij, de utiliteits-man had een practischen blik op de zaken; hij, die er zich niet aan stoorde of men al van hem zeide, dat hij door zich den baard en het hoofdhaar te scheren, het beeld Gods, waarvan de mensch de drager is, verminkte; hij die met de geestelijke ontwikkeling van zijn volk een zuiver stoffelijk doel beoogde, lokte dan ook geen theologen of wijsgeeren tot zich, maar zag in mijnwerkers, fabrikanten, kooplieden en krijgers meer praktische helpers. Hij trapte wel het ceremoniëel met voeten, wanneer hij, de plaatsvervanger Gods op aarde, zelf de gezegende hand aan de werktuigen sloeg, bestemd voor arbeiders der lagere klassen, doch waar het strekken moest om tot zijn doel te geraken, daar zette zijn verstand

Digitized by Google

(zijn tijd ver vooruit) zich over deze, in zijn oog nietige, zaken heen. — Of toont niet het omhouwen van den eik, waarop de enkele moerasbewoners dier streken het wassen van de Newa bij hoog water hadden aangeteekend, zijn vasten wil om alle bezwaren uit den weg te ruimen? Den eik, die onwederlegbaar de moeilijkheden aanwees, welke zich zouden voordoen, werd het zwijgen opgelegd: aan Peter de taak, voortaan die zwarigheden te bestrijden en te boven te komen. En met te grooter recht mocht hij optreden, waar hij zelf onverschrokken de gevaren onder de oogen zag, waaraan hij duizenden blootstelde. Dat de moeraskoortsen op de drassige eilanden zijne werklieden meedoogenloos wegmaaiden weerhield hem niet, er zelf eene kleine woning te bouwen, waarin hij op weinig vorstelijke wijze de eerste jaren van zijn eenvoudig Petersburgsch leven sleet. Dat dit huisje door het Russische volk nog in eere wordt gehouden, wie zal er zich over verwonderen? Zoek mèt ons, zoodra wij in Petersburg een weinig gewend zijn, die plaats op: een waar bedevaart-oord voor den geloovigen Rus. Want Peter de Groote, de Zaandammer scheeps-timmerman, is heilig verklaard, en de kleine hut aan de Newa een plaats des gebeds geworden. Evenals het huisje van Czar Peter te Zaandam voor verval wordt behoed door een woning welke er omheen is gebouwd, zoo heeft men op dezelfde wijze ook te Petersburg de kleine stulp beschermend

Digitized by Google

gedekt door een dergelijk omhulsel. Verrassend-groot is de gelijkenis van de Petersburgsche hut en die te Zaandam. Beiden even bescheiden uit een paar kleine, drukkend-lage vertrekjes bestaande, zijn ze eer geschikt voor een weinig-eischenden werkman, dan voor een vorst, eer voor een kluizenaar, dan voor een mensch met menschelijke behoeften. De tegenwoordige inwendige inrichting der twee woningen verschilt echter veel: terwijl in Zaandam een paar stoelen, een spiegeltje en een tafel het eenig sieraad uitmaken en een Zaankantsche u in haar zangerig dialect tekst en uitleg geeft, hebt gij in Petersburg moeite binnen te dringen door de lage deur, die versperd wordt door een stroom van vrome bezoekers. Allen, rijk en arm spoeden zich naar het beeld van den heilige, om dit te kussen. De Ikoon, in Byzantijnschen stijl, bestaat uit een gouden plaat waarop het lichaam is gegraveerd, en waarin voor handen en gelaat ovale openingen zijn uitgesneden, waarachter die lichaamsdeelen, dieper liggend en in kleuren geschilderd op metalen vlakken, beter in het oog vallen. Een glazen plaat bedekt hier het gansche beeld, en allen kusten hun heilige op de plaats van het hart, zonder dat iemand er zich om scheen te bekommeren, wie, nauwelijks één seconde vóór hem, met zijn lippen dezelfde plaats had aangeraakt. Het spreekwoord dat ieder voor zijn heilige een kaarsje brandt, gaat hier niet op. Immers wij zagen meermalen, hoe

Digitized by Google

de kaars door een vromen bedevaartganger zooeven aan den ingang gekocht van den priester met den verkoop belast, door den anderen pope, die bij de brandende kaarsen de wacht hield, voor een enkele minuut werd aangestoken, om terstond te worden uitgeblazen en weggeborgen, nadat de vrome offeraar den rug had gewend. Toch bleven er nog genoeg lichtjes over, en daar het allen vet-kaarsen waren, die in het lage vertrekje een long-benauwenden walm veroorzaakten terwijl bovendien de menschenmassa in de zeer beperkte ruimte de atmospheer niet verfrischte, was 't in het Czar Peter-huisje tot stikkens toe onfrisch, zoodat de begeerte naar onbesmette lucht te rechtvaardigen was. En zooals wij later meermalen konden waarnemen, bracht geen feest toevalligerwijs juist op dien dag zulk een bijzonder druk bezoek. Steeds werd het huisje letterlijk belegerd. Trouwens, dit is het geval met alle kapelletjes, groote en kleine kerken. Van het Russische volk zou een Paulus heden ook kunnen getuigen: „Mannen van Rusland, ik zie dat gij alleszins godsdienstig zijt." — Schrik niet, wanneer ge op straat wandelt en gij plotseling naast u een man of vrouw op de knieën ziet vallen en het hoofd op de steenen ziet, ja! hóórt bonzen; het is geen lijder aan epilepsie, die door een aanval van zijn kwaal wordt overvallen; wanneer gij iets nauwkeuriger toeziet, zult gij bespeuren, dat aan den gevel van het

Digitized by Google

huis, dat gij juist voorbij gaat, een beeld is geplaatst, waaraan door het vrome gemoed een groet wordt gebracht. In elken winkel, in elk kantoor, in elke restauratie en kroeg kunt gij in den hoek tegenover den ingang een Ikoon vinden, die op hoog bevel nergens mag ontbreken, waarvoor een Eeuwige Lamp brandt, en waaraan een goed geloovige nimmer zal verzuimen zijn groet te brengen, nog vóór de heer des huizes er een ontvangt. Geen Rus zal, op een omnibus of tram gezeten, nalaten, driemaal een kruis te slaan, wanneer hij een heilige plaats of een Ikoon voorbij gaat; evenmin als een Parijsche blauwkiel onder dezelfde omstandigheden een begrafenis ontmoetend, zijn pet op het hoofd zal houden. Doch het is te bejammeren dat de voorgangers en leiders der geloovigen, de popes of priesters, zelf op de meest oneerbiedige wijze te werk gaan. Of zagen wij niet, hoe bij het bedienen van de mis, in het Alexander-Newsky-klooster, de dienstdoende priesters van het koor met elkander praatten, lachten en door de onsmakelijkste geluiden, die men in onze streken in gezelschap nimmer doet hooren, de plechtigheid stoorden? En dat nog wel in het klooster, dat aan de Grieksche kerk de keurbende harer priesters levert. Een klooster, dat onder de talrijke inrichtingen van dien aard in de hoofdstad de voornaamste plaats bekleedt. Een stad in een stad, die verscheiden kerken, twee kerkhoven (waarvan één het Russisch Père La-

Digitized by Google

chaise) vele woonhuizen, een schat van diamanten tot versiering der beelden, binnen hare muren bergt; die de zetel is van den Metropolitaan van Petersburg! En wanneer het waarheid is, dat eerst voor korten tijd aan ernstige misbruiken in dit klooster een einde is gemaakt, dat de slemppartijen door de geestelijke broeders met wereldlijke zusters in het geheim binnen de geheiligde muren gevierd, nog versch in het geheugen liggen, dan krijgt men geen hoogen dunk van den trap waarop de godsdienstige ontwikkeling moet staan. Dan wordt het verklaarbaar waarom zooveel aan den uiterlijken schijn wordt geofferd en is men onwillekeurig geneigd te denken aan de gepleisterde graven, helder wit van buiten, doch van binnen vol verrotting en onzuiverheid.

Bij het aanschouwen echter van prachtgebouwen als de Isaäkskerk vergeet men onwillekeurig priesterdwang, dweepzucht en heerschersmacht, die er het aanzijn aan gaf, om slechts verstomd te staan over een nooit geziene weelde en ongeëvenaarde praal. Zaagt gij aan de buitenzijde die acht-en-veertig kolommen van 56 voet hoogte, zuilen van rood Finsch marmer uit één stuk? Stondt gij bewonderend stil voor het viertal paren reusachtige vleugeldeuren, deuren in brons gegoten, met tafreelen versierd uit Jezus' leven? Dacht gij, dat men wellicht aan de buitenzijde al dit grootsche werk had aangebracht, om den bezoeker in het inwen-

Digitized by Google

dige over te laten aan zijne godsdienstige overdenkingen? Zoodra gij binnen getreden zijt, zult gij bespeuren hoe gij u vergist. De stemming in een bedehuis vereischt, die u tot ernstige stilte dwingt, moge als het ware neergegoten worden uit den honderd meter hoogen koepel, waar een witte duif, (symbool van den heiligen geest) u niettegenstaande haar vlucht van twee meter, een muschje toeschijnt — de pracht van de omgeving ontneemt u de weldadige kalmte weer, welke gij in een tempel bij voortduring hoopt te vinden. Gij zegent intusschen de fout of het opzet van den bouwmeester, die de ramen in de zijmuren vergat of wegliet, om slechts door den koepel op een hoogte van 65 meter een zwak licht te laten binnen treden. Daardoor worden het goud en de edelgesteenten aan de beelden, bijbels en gebedenboeken (geschenken van de Czarin en andere vorstinnen bij haren overgang tot het Grieksche geloof) niet te schril verlicht en daardoor valt op de 13 meter hooge en één meter dikke malachiet-zuilen niet te veel de aandacht; daardoor is ook de kerkedienaar genoodzaakt één der gewijde kaarsen ter hand te nemen, om de goud-aderen voor u te laten glinsteren, waarmee de lapis lazuli van de twee zuilen aan de deur van het Heilige der Heiligen is doorsprenkeld. Maar daardoor komen ook de heerlijke schilderstukken van den voornamen Russischen schilder Bruni niet tot hun recht, daar ze in volstrekt donker geplaatst zijn. Slechts bij

Digitized by Google

hooge feesten, wanneer alle kaarsen in het heiligdom zijn ontstoken en de kerk in vollen glans prijkt, komt het gebouw met al zijn pracht en praal tot zijn recht. En toch — ooggetuigen verhaalden het mij en de reisboeken bevestigen dit — de natuur weet ook hier schooner te tooveren dan menschenhand. Wanneer in den wintertijd, na langdurige vorst, plotseling een zachtere temperatuur gaat heerschen, vormt zich eensklaps op het gebruinde marmer der wanden en op het zwarte brons der deuren een laag van rijp, die de kerk als met een fijn kantwerk van kristallen overdekt, en haar als uit zuiver-wit marmer opgetrokken doet schijnen. Slechts voor mannen-oog is het Heilige der Heiligen te bezichtigen, slechts door mannen-voet mag het ook betreden worden. Het „waarom"? bleef mij een onbeantwoord raadsel, daar er niets te zien was, dan een massief-zilveren model van de kerk zelve, een sierstuk, dat bij plechtige processiën wordt rondgedragen, en dan tòch door duizende nieuwsgierige vrouwen-oogen wordt begluurd. Of zou het zijn om de vrouwen in den waan te laten, dat daar achter die zuilen van malachiet en lapis lazuli, achter die heerlijke mozaïk-beelden der Apostelen, eigenlijk datgene verborgen is, waarvoor zij knielen, schoon zij het niet kennen; een dagelijksche oefening dus, in het niet-zien en toch gelooven? Die spreuk werd door den Metropolitaan van Petersburg gebezigd, toen de tegenwoordige Keizerin van Rusland haar

Digitized by Google

Deenschen naam en Protestantsch geloof aflegde en den Russischen naam Maria Feodorowna, tegelijk met de leer der Grieksche kerk aannam [1]). Het gebedenboek door haar bij die gelegenheid gebruikt, en aan de Isaäkskerk ten geschenke gegeven, lag als een kostbaar gedenkboek ten toon. Doch de hoofdversiering was verdwenen. Acht paarlen van bijzondere grootte, die te midden van tal van kleinere steenen, diamanten en robijnen, hadden geschitterd aan het Grieksche kruis op den rood-fluweelen band, lieten haar plaats ledig, daar zij bij de laatste Czaren-kroning moesten dienen tot versiering van de kroon, waarvoor men de wederga

---

1) Dat echter de Keizerin, als kroonprinses niettegenstaande hare openlijke toetreding tot de Grieksche kerk zich nog aangetrokken gevoelde tot haar Luthersche geloofs-belijdenis, bewijst het volgend verhaal. Daar zij de godsdienst-oefeningen van hare vroegere geloofsgenooten niet mocht, noch durfde bijwonen, liet zij vaak haar rijtuig in de onmiddelijke nabijheid van één der Luthersche kerken stilhouden, om althans van verre het gezang der gemeente, door de haar dierbare orgel-tonen begeleid, te hooren. De vorige Keizer, haar schoonvader, werd in kennis gesteld van deze ongeoorloofde gehechtheid, die tevens als spijt over het verlorene kon worden uitgelegd; zijn gezag als hoofd der Grieksche kerk beval hem handelend op te treden. Hij naderde éénmaal onverwachts het rijtuig en zeide op bevelenden toon: „Madame, ce n'est pas votre place, que je ne vous retrouve plus ici désormais!"

Digitized by Google

van zulke groote paarlen niet had kunnen vinden. In de schatkamer te Moscou werden de kostbare stukken ons later ook plichtmatig getoond.

Een praal, als Petersburgs kathedraal doet aanschouwen, geloof ik dat men bezwaarlijk elders zal aantreffen. Zij zou, zelfs in Rusland moeielijk meer te scheppen zijn. Het Oeral-gebergte zou nog gewillig zijn malachiet leveren, Siberië zou gaarne zijn goud afstaan, Finland zou geen bezwaar maken zijn marmeren schatting op te brengen, doch de arbeidskrachten zouden thans te duur betaald moeten worden. Toen de Isaäkskerk in den tijd, verloopen tusschen de jaren 1768 en 1860 (het jaar der voleindiging) werd gebouwd en een som van ruim 25 millioen roebels verslond, bleef de arbeid voor het grootste gedeelte onbetaald, want door lijfeigenen werd alles voor uiterst gering loon vervaardigd. Hoe zou thans een mozaïekbeeld, een gecizeleerd-zilveren doodkist voor het gebeente van den Heiligen Isaäk kunnen geleverd worden voor een prijs, als waarvoor dit 50 of 75 jaar geleden mogelijk was? Men spreekt er over, dat een Verzoenings-kapel zal worden gebouwd op de plek waar de vorige Czar, Alexander II, den dood vond, een kapel, die elk tot nu toe gesticht heiligdom in pracht zal moeten overtreffen. Maar men oppert, tegelijk met deze mededeeling, reeds twijfel aan de uitvoerbaarheid van het plan, in de eerste opwelling der

Digitized by Google

verontwaardiging over den gruwelijken moord gevormd. Immers het bijeenbrengen van het noodige geld, zal op onoverkomelijke bezwaren afstuiten. Thans wijst een hooge paal met een crucifix de plek aan, waar de wreede en nuttelooze daad geschiedde, en een schutting omheint de ruimte, die voor de toekomstige kerk is bestemd. Maar hoe lang zal het nog duren eer de kleine hulpkapel buiten dienst kan worden gesteld, waar thans de vromen hun eerbied komen betuigen en hun penningske komen offeren voor het gebouw dat éénmaal zal moeten verrijzen en waarin nu de steen bewaard wordt, waarop Alexander II als slachtoffer viel, een steen die later dienst zal doen als hoeksteen voor het Hoogaltaar? Geen twee uren waren na den moord verloopen, of op de voor eeuwen geschandvlekte plek was reeds eene voorloopige kapel verrezen en zelfs kerkelijk gewijd, een heiligdom van bloemen en groen door dankbare en bedroefde handen opgericht.

Van deze martelaarsplaats naar de gallerij waar de keizerlijke rijtuigen worden bewaard is slechts een afstand van weinig schreden. Er is nauwer verband dan men zou vermoeden, tusschen de zooeven vermelde stichting en het gebouw waarheen wij ons thans begeven. Immers in deze keizerlijke rijtuig-remise wordt de eerste plaats ingenomen door de coupé, die onder Alexander II gedeeltelijk werd verbrijzeld, toen de eerste bom hem dit voertuig deed verlaten. Een oogen-

Digitized by Google

blik later trof hem een tweede moordtuig, toen hij belangstellend onderzoek deed naar het lot van een hem vergezellend soldaat, die gewond was. Die belangstelling kostte hem het leven. De slede waarin het zwaar verminkte lichaam van den vorst werd weggevoerd, wordt naast de coupé getoond. Geheel de bodem van het rijtuig is aan splinters geslagen en het is wonderlijk dat niet reeds het eerste projectiel het beoogde doel heeft bereikt.

„Du sublime au ridicule il n'y a qu'un pas," zou men hier gevoegelijk kunnen toepassen. Terwijl men deze twee eenvoudige voertuigen, die een reeks van gewaarwordingen, gevoelens van medelijden met den armen vermoorden vorst, walging van dergelijke lage staatkundige streken wekken, nauwlijks is voorbij gegaan, wordt de deur ontsloten, die een praal en pronk, grenzend aan het belachelijke, verborgen hield, en staat men plotseling voor een lange rij van zwaar vergulde en kostbaar bekleede wagens, waarbij de voertuigen uit de beroemde „Gallerie des Voitures" in Versailles en de drukbezochte „Wagenburg" te München in het niet zinken. Het zijn de karossen die bij de kroning der Czaren te Moscou dienst deden, en voor die gelegenheid per extra-treinen daarheen werden gevoerd. Om ze uit de zalen gemakkelijk te kunnen verwijderen, bevindt zich bij den uitgang een draaischijf, zooals men die aan de spoorweg-stations vindt om locomotieven

Digitized by Google

te wenden. Een zacht glooiende helling, brengt de rijtuigen van de eerste verdieping, waar zij zich in hun bewaarplaats bevinden, naar den beganen grond. Menigeen zal zich waarschijnlijk nog de beschrijving in het geheugen kunnen terugroepen, die de dagbladen een zevental jaren geleden te lezen gaven van de wagens bij den kronings-optocht gebruikt, en het zou dus overbodige moeite zijn thans in herhalingen te treden. Goud, fluweel, edelgesteenten en zijde in verblindende hoeveelheid opeengehoopt, nimmer met mate toegepast, overtollig en noodeloos ten toon gespreid, voeren den boventoon. Zie daar den indruk, dien de twintig of dertig statiekoetsen te weeg brengen. Rijtuigen zijn er van de oudste tijden af; men ziet er de eenvoudige houten bak-slede van Peter I, en den grooten zeswieligen conversatie-wagen van Katharina II, waarin plaats is voor 12 personen en menig feest is gevierd, terwijl de drie meter hooge wielen met moeite langs Ruslands zware kleiwegen door zestien paarden werden voortgewenteld. Eisch geen beschrijving van de onafzienbare rijen met edelgesteenten en borduursel bedekte schabrakken en hoofdstellen, in glazen toonkasten uitgestald, even zoovele geschenken van Aziatische vorsten ter gelegenheid van de kroning; de opsomming zou voor u vervelend en toch niet doeltreffend zijn. Het zij u genoeg te vernemen, dat ook hierin, evenals bij zoovele zaken in Rusland het oog-verblin-

Digitized by Google

dende meer uwe verwondering dan uwe bewondering gaande maakt.

Vóór gij echter deze kermis der ijdelheid verlaat, waar u duidelijk wordt wat de onbeperkte macht, in één menschenhand geplaatst, vermag, werp dan bij het uitgaan nog een blik op het vernielde rijtuig van den martelaar voor de zaak der alleenheerschappij en bedenk daarbij tevens waartoe dat machtsvertoon leiden kan. Van de slede, waarin het lichaam van den gedooden monarch tot zijn paleis werd vervoerd, naar de plaats, waar voor goed zijn lijk rust, is een fraaie wandeling. Langs de indrukwekkende Keizerlijke Bank en door de Gostinoi Dvor, een groote winkel-gallerij, tamelijk rommelig (doch juist daardoor schilderachtig, en geheel het stijve karakter missend dat de zoogenaamde Passages zoo vervelend doet zijn), met een kortelings op hoog bevel vernieuwden gevel aan de Newsky-Prospekt, de hoofdstraat en hartader van het Petersburgsche verkeer, en langs het Mars-veld waar zestigduizend man tegelijk kunnen manoevreeren, bereikt men de brug die de Peter-Pauls-vesting met de stad verbindt. Welke treurige herinneringen roept reeds het hooren van dien naam voor den geest! Wekt hij niet in zekere mate dezelfde gevoelens, die opkomen bij het lezen der verhalen over de Bastille en de Venetiaansche Piombi, of die zich aan u opdringen bij het aanschouwen van de gemetselde deuren der onder-

Digitized by Google

aardsche gevangenissen in het Nieuwe Slot bij Baden? En toch behooren de kerkers van de Peterburgsche vesting reeds gedurende een vijftiental jaren tot de gedenkwaardigheden van het verleden, daar ze tot kazernen zijn omgebouwd. Siberië heeft ruimte genoeg voor de tallooze zuchten door schuldige en onschuldige veroordeelden geslaakt; zuchten die vroeger, hoe ook gedempt door de zware gewelven, toch vaak de ooren der buitenwereld bereikten en smartelijk troffen. Wat ook van de oorspronkelijke sterkte, door Peter den Groote aangelegd, verdween, de kerk, waarvoor hij een maand na de beslissende overwinning op de Zweden behaald, den eersten steen legde, verheft nog haar spitse naald ten hemel, als een vinger, waarschuwend tegen de hoofdstad opgeheven. De metalen monden, die het heiligdom omgeven, het St. Denis der Russische Czaren, en die bij feestelijke gelegenheden hare vreugde-klanken doen hooren, zouden ook met nadruk en klem tegen de stad kunnen spreken, zoo deze het durfde wagen eenig verzet te plegen. Want het eigenlijk doel: de verdediging van de Newa-monding is gemist; de rivier heeft zelf zóóveel grond aangeslibd, dat de vesting in plaats van aan den uithoek, thans in het midden der stad gelegen is.

Evenals zoovele kerken, die tot begraafplaats van vorstelijke familiën dienen, heeft ook de Peter-Paulskerk meer het aanzien van een wapengallerij dan van

Digitized by Google

een bedehuis. Zij is een massief stuk Russische geschiedenis. De Zweedsche en Poolsche vaandels, de Fransche adelaars, de Turksche paardestaarten, de sleutels van ingenomen steden (o. a. van Parijs), de buitgemaakte wapenen in tropeeën opgesteld, de tallooze kranzen, op en bij de graven neergelegd, doen eer aan een Ruhmes-halle, dan aan een tempel denken. Toch stemt de betrekkelijk eenvoudige inrichting tot eerbied. Al de vorsten en vorstinnen op ééne na (van Peter den Groote af), vinden hier hun eeuwige rust, en hij die lust gevoelt het aantal sarkophagen te tellen kan over het getal dertig komen. Het graf van hem, die hier het eerst werd bijgezet, en die er eigenhandig (in letterlijken zin) zijn graf dolf, van Peter den Groote, onderscheidt zich door geen ander kenmerk dan door een gouden plaat, waarop een dankbaar nakomeling een „Vader des Vaderlands" liet graveeren. Ook al de overige graven zijn slechts eenvoudige, gladgepolijste wit-marmeren blokken, elk over een afzonderlijken kelder geplaatst. Een Eeuwige Lamp hangt boven de groeve van Alexander II, wiens tombe onder kransen van zilver en goud en andere teekenen van vereering en medelijden bedolven is. We lazen er de namen van bijkans alle vorsten van Europa op de afhangende linten. Een schildwacht moet kwaadwilligen, die zelfs een graf niet zouden ontzien, en rooflustigen in bedwang houden. — Nog is de plaats voor den tegen-

Digitized by Google

woordigen Czaar niet aangewezen; eerst nà een sterfgeval wordt er met het metselen der groeve een aanvang gemaakt. Men voelt zich een huivering over de leden gaan, wanneer men Russen met de meeste koelbloedigheid en overtuiging hoort verklaren, dat, volgens hunne gedachte, van daag of morgen ook deze Czaar het slachtoffer moet worden van de politieke toestanden, van zijn onwil of onmacht, dat ook voor hem de ure van een geweldadigen dood te eeniger tijd moet slaan, en deze treurige noodzakelijkheid slechts een kwestie van tijd is. Alsof het de meest natuurlijke zaak ter wereld ware, en alsof een dergelijk einde aan de Russische keizers-loopbaan onafscheidelijk ware verbonden! Trouwens de talrijke kapellen, opgericht als zoovele bewijzen van dankbaarheid over mislukte aanslagen zijn er om het te staven, zoo men het nog niet wist, dat het leven van den beheerscher aller Russen niet steeds rustig en gevaarloos voortrolt. Ook Onze-Lieve-Vrouw van Kazan, vereerd in ééne der meest bezochte en grootste kerken van de stad zou weten mee te praten van vorstelijke dankbaarheid. Geen reis toch werd of wordt door den Czaar ondernomen, zonder den zegen van de Moeder-Gods van Kazan over het dierbaar hoofd afgesmeekt; en geen reis is zonder tegenspoed volbracht of aan dezelfde beschermende macht wordt de tol der dankbaarheid betaald. Zulk een goedertieren hulp verdiende

Digitized by Google

een fraaier woonplaats dan de grootsche, doch gedachte- en smake-looze navolging van den Roomschen St. Pieter. Als niet de kerk van Oudenbosch in ons vaderland er was om het te bewijzen, dan zou de Kazans-kerk kunnen dienen om Busken Huets uitspraak te bevestigen: een nabootsing van den St. Pieter is geen St. Pieter. — De koepel, in verhouding tot de beide zijarmen veel te laag, zinkt weg tusschen de twee wijd-geopende vleugels als een kinderhoofd op een breedgeschouderd lichaam. En het inwendige beantwoordt aan het uitwendige. Een pracht om van te duizelen, ofschoon de aanblik tevens eentonig moet worden genoemd. Ikonostas, altaar, lichtdragers, afsluithek, altaar-treden, lustres, alles is van massief zilver. En voor ons Nederlanders in het bijzonder is deze aanblik hatelijk, niet zoozeer om de overdreven praal van de onberekenbare schatten, renteloos daar opgestapeld, zonder zelfs haar interrest in kunstwaarde op te brengen, dan wel omdat schatten, ook aan ons, Nederlanders, ontroofd, hebben bijgedragen om dien pronk in het aanzijn te roepen. Immers toen de kozakken, die vuile krijgers (waarover onze grootouders met zooveel afschuw wisten te vertellen), met hunne kleine, vurige paardjes, nà Napoleon's val Europa overstroomden en ook in ons land onder den schoonklinkenden naam van bevrijders, hunne strooptochten deden, pakten zij (getrouw aan de beteekenis van hun naam, die in

Digitized by Google

het Turksch „roover" beteekent) al wat van hun gading was, mede, en sleepten hun buit naar Rusland. De Grieksche kerk, die de gelegenheid te schoon vond om zich niet te verrijken, nu zij haar begeerte naar schatten onder een fraai-klinkenden naam kon verbergen, gelastte dat het grootste gedeelte van het geroofde ad maiorem Dei gloriam zou worden uitgeleverd, en thans spiegelt zich Onze Lieve Vrouw van Kazan in den glans van het zilver, aldus uit West- en Midden-Europa geroofd. Mocht men soms niet willen gelooven dat de Kozakken zóó ver uit den koers geraakten, gij behoeft er niet éénmaal ouden van dagen naar te vragen, die zich nog kunnen herinneren, hoe op de pleinen onzer steden de wachtvuren flikkerden der onzuivere krijgers, hoe de hoeven der kleine rossen op de straatkeien tikten en hoeveel vuil er na hun vertrek achterbleef; om u in uw ongeloovigheid tegemoet te komen zijn in de Kazans-kerk de sleutels opgehangen van al de steden door de Kozakken binnengetrokken. Ook Utrechts sleutels prijkten op het bekende half wit, half rood geschilderde wapenbord, en spraken van woelige tijden, toen de Neude hun tot plaats van kampement diende, en de inwoners der Bisschops-stad, (niettegenstaande vrees voor de veiligheid hunner bezittingen hen bevangen had) toch hun nieuwsgierigheid niet konden bedwingen, en voortdurend om het belangwekkende kamp zwierven, als muggen om de vlam der kaars.

Digitized by Google

Men meene echter niet, in het gebouw, hoe groot het ook moge zijn, ongestoord te kunnen rondwandelen. De bedelaars versperren u in letterlijken zin den weg. Men telt ze er bij tientallen; bij al de toegangen der kerken staan ze „en haie" geschaard, en houden u hun groezelige hand, of, zoo ze deftige bedelaars zijn, hun met zwart fluweel bekleed bedelplankje voor. Deze laatste soort van bedelaars behoort tot een compagnie of georganizeerd lichaam, (bijkans had ik geschreven: Actiën-Geselschaft) welks bestaan in Rusland algemeen bekend is. De een of andere heer, vaak een edelman, neemt een troepje luilakken en nietsdoeners in dienst, die voor een vast dagelijksch loon voor hem gaan bedelen en hem aan den avond van hun werkdag de bijeengegaarde verdienste komen afdragen. Welke contrôle kan worden uitgeoefend is mij niet gebleken, maar zeker is het een treurig teeken van den ongezonden toestand eener maatschappij, waar de toepassing van dergelijke praktijken niet alleen kan gedoogd worden, maar waar zulk een kostwinnerij zelfs kan bloeien. Waag het niet, o vreemdeling, aan den een of anderen ongelukkige den tol van uw medelijden te betalen: de heele kudde zou u blijven naloopen zooals een troep geiten zijn bel-dragenden vóórman volgt. Een verontschuldiging dat gij geen kleingeld hebt, is in Rusland nimmer gangbaar: ieder heeft kleingeld, om de eenvoudige en afdoende reden dat groot geld zoo

Digitized by Google

goed als niet voorkomt of als artikel van weelde moet worden gekocht. Stel u eens voor dat wij in een winkel moesten gaan om een gulden of een rijksdaalder te koopen, en daarvoor de helft van den prijs meer moesten betalen! En toch is iets dergelijks in Rusland het geval: goud krijgt men in het geheel niet in handen, hoogst zelden zilver; alles wordt met papier en verder met koperen of nikkel pasmunt afgedaan. De goudmunt, een Imperiaal, die een waarde van ruim tien roebel heeft, kan men zich als een zeldzaam stuk voor 16 à 17 roebel aanschaffen, en den halven Imperiaal voor $8^1/_4$ à $8^1/_2$ roebel; voor een zilveren roebel betaalt men in een winkel of aan een wissel-kantoor één roebel en 30 à 40 kopeken. — Om aan geldswaarde te komen, zij het dan ook een denkbeeldige, laat zich het gewillige papier gemakkelijk stempelen tot biljetten van een, twee, drie, vijf, tien, honderd roebel: welke papiertjes door hunne kleuren een sierlijk spectrum vormen, zoo zij althans niet te zeer bedunimeld en vervuild zijn. In plaats van met metaal heeft de Rus dus steeds met papier te doen en hij houdt er derhalve ook geen porte-monnaie op na, maar een taschje met afdeelingen voor de verschillende biljetten. Pasmunt gaat minachtend in het vest-zakje, en waar wij met kwartjes, halve guldens en guldens rekenen, staat de Rus met papieren roebels gereed. Dat het in Rusland duur is, moet dus niemand verwonderen. Voor hetgeen men in

Digitized by Google

ons land met guldens betaalt, en waarvoor men in Noorwegen kronen, in Duitschland marken, in Italië lires, in Oostenrijk florijnen, neertelt, legt men in Rusland roebels neer. Natuurlijk gaat dit niet met alles op, maar toch in zeer veel gevallen; zoo o. a. bij hotel-prijzen, kosten van diners, salaris voor gidsen, fooien, kortom in alle zaken, die juist een vreemdeling het meest in het oog en uit de beurs vallen. Doch ook de levenswijze der Russen zelf kan niet goedkoop zijn. Er wordt veel verteerd, vooreerst omdat er zulk een groot aantal feestdagen zijn, die toch niet voor niemendal f e e s tdagen heeten. Op de 92 kerkelijke hoogtijden en de 52 Zondagen, dus op 144 dagen van het jaar, wordt niet alleen niet gewerkt, maar eischt de Rus ook dat hij het goed zal hebben en zich uitstekend zal vermaken. Er wordt derhalve op al die dagen geluierd en dus veel kwaad gedaan. Otia dant vitia! Immers het genieten is voor den Rus niet volmaakt zonder de bijkomende omstandigheid van het bedwelmen: feestvieren gaat steeds gepaard met dronkenschap; dronkenschap met de naweeën, die zich in gebrek aan werklust of onmogelijkheid om iets uit te richten, openbaren. Is het dus te verwonderen, dat velen den dood van Alexander II betreuren reeds dáárom alleen, omdat hij door het afschaffen van eenige feestdagen gepoogd heeft de volksmisbruiken te verminderen? Onder den tegenwoordigen Czaar wordt daarentegen gretig het oor geleend aan

Digitized by Google

de inblazingen der voorstanders van de strenge handhaving der oude gebruiken, en de afschaffing van feestdagen zal thans niet licht met goeden uitslag ter sprake komen. De honderd-vier-en-veertig gelegenheden tot uitspatting zijn integendeel in eer hersteld, ja zelfs met een paar vermeerderd, en het volk erlangt aldus officiëel van kerk en staat toestemming om zich te buiten te gaan. En niet alleen het lagere volk begaat buitensporigheden, die beurs en gezondheid aan elk mensch in ruimere of engere mate verbieden, ook de gegoede burgerij maakt zich aan grove verteringen schuldig en het is vooral de afgod van de maag, die bij het feestgetij met grooten hartstocht wordt gediend. Het moet een opmerkelijk verschijnsel zijn, van ambtswege bewezen, hoe in de weken die op de Paaschdagen volgen, tal van winkels (als uitvloeisel van de uitspattingen na den tijd van ingetogenheid) van eigenaars veranderen: de bewoners van vele magazijnen worden dan gedwongen hun inboedel te verkoopen, wegens schulden in de smulweken gemaakt. Moet men er later voor boeten — het deert niet, zoo men zich tijdens de feestdagen maar niet behoeft te bekrimpen. Dat ook de groote wereld zich in die tijden geen ontberingen oplegt, behoeft wel geen betoog. De schade der vastendagen moet worden ingehaald, wanneer geen komedie- of opera-voorstellingen een welkome afleiding schenken, en slechts con-

Digitized by Google

certen eenige afwisseling bieden. Dan is de gulden tijd in Ruslands groote steden voor artisten van den eersten rang aangebroken: dan garen de Coquelins, de Lucca's en Monbelli's uit de Russische beurzen hun goud bijeen, wanneer zij zich òf in het publiek, òf in de salons der groote wereld doen hooren. Dan is voor diezelfde beau-monde de tijd aangebroken, dat van den dag nacht wordt gemaakt, en dat omgekeerd de tijd voor rust bestemd, in uren van vermaak wordt omgewisseld. Want eerst onbegrijpelijk-laat in den avond beginnen de vermakelijkheden. Wie op een soirée des avonds vóór elf uur durfde verschijnen, zou daardoor toonen dat hij van het „comme il faut" het *a*, *b*, *c* nog niet kende, en wie het mocht wagen, vóór de klok vijf of zes uur aanwees, slaap te krijgen, zou schade lijden aan zijn fatsoen. Natuurlijk gaat het, mutatis mutandis, in de lagere kringen eveneens toe. Jammer genoeg bood de zomertijd ons geen gelegenheid dat leven van het lagere volk bij zijne feesten buitenshuis waar te nemen. Wie weet, hoe wij in de thee-kraampjes zouden gesmuld hebben van den gloeiend heeten drank, die uit de „Samovar", somtijds zoo groot als een badkuip, geschonken of liever getapt wordt? Wie zegt ons echter, of de lust ons ook niet zou vergaan om er lang naar te kijken, wanneer wij op minder beschaafde wijze de schuimende „kwass" hadden zien opslurpen en daarbij de traditioneele worstjes van zeer

Digitized by Google

twijfelachtige hoedanigheid hadden zien verorberen?

Dat een volk hetwelk alleen in Petersburg mag bogen op het bezit van 350 groote en kleine Grieksche kerken, (de 44 protestantsche en 11 katholieke bedehuizen laat ik in dit geval buiten rekening), door al dien godsdienst niet ten goede wordt hervormd, is zeker een treurig bewijs, welk een geringen invloed die godsdienst op de zedelijkheid der volksklasse uitoefent. Men mag gerust aannemen, dat aan de uitroeiing van het onbeperkt heerschend bijgeloof door de priesters niet met grooten ijver wordt gearbeid. Integendeel, het wordt met alle denkkare middelen in de hand gewerkt, zoo al niet rechtstreeks dan toch zijdelings. Zoo ergerlijk als in 1832, toen de cholera voor het eerst in Petersburg heerschte, openbaart het zich evenwel, naar wij vermoeden, niet meer. Aan de ongelukkige Polen werd toen geweten, wat aan slecht drinkwater en aan kwade uitwasemingen der vochtige, aangeslibde gronden moest worden toegeschreven. Bij honderden werden zij aangeklaagd en beschuldigd de waterputten te hebben vergiftigd. De verschijning van een indrukwekkende persoonlijkheid als Nicolaas I was noodig om het volk tot bedaren te brengen; maar er moest ook zedelijke moed en zelf-vertrouwen wonen in de borst van den monarch, die het waagde zich in een eenvoudig rijtuigje midden onder de woest-tierende en tot wanhoop gebrachte volksmenigte te begeven,

Digitized by Google

en die haar door enkele, met overtuiging en overwicht uitgesproken woorden niet alleen deed bedaren, maar haar zelfs deed knielen, zich verdeemoedigend voor den God, uit wiens hand de volksramp als straf voor euveldaden en zonden moest worden aangenomen. En het volk wist werkelijk den vorst, die zich op zulk een wijze een wezenlijk vader voor zijne landskinderen toonde, naar waarde te schatten. Men mag dus aannemen, dat de uiting van dankbaarheid oprecht gemeend was, die op het indrukwekkend groote plein vóór des Czaren woning de reusachtige monolieth, gekroond door den Engel des Vredes deed oprichten, gewijd aan de nagedachtenis van den vorst, die het goed met zijne onderdaden voorhad. Het dankbare Rusland eerde zóó zijn weldoener, en stelde tevens onder de oogen der toekomstige heerschers een waarschuwing op, waaraan de tand des tijds lang kan knagen vóór ze haar vernielend werk zal hebben volbracht. Een kolom van 150 voet hoogte, van 14 voet in middellijn, waarvan de lengte van het marmer alleen 84 voet bedraagt is zelfs voor den „tempus rerum edax" een bijkans onverteerbaar brok. Bevallig zwevend ziet de fraai-gevormde engel van haar verheven plaats neder op het Winterpaleis, de woning der Czaren. Althans de vorige Czaar huisde er, terwijl de tegenwoordige keizer nog steeds verblijf houdt in het gebouw, waarin hij als troon-opvolger woonde en het Winterpaleis slechts voor

Digitized by Google

groote feesten in gebruik komt. Geen aangename indruk wordt door het Winterpaleis, Rastrelli's schepping, teweeggebracht. Het voldoet, met zijn Italiaansche renaissance-motieven, lichte versieringen en balustrades niet aan de eischen, die het strenge Russische klimaat stelt. Bovendien wordt de overzijde van het half-cirkelvormig plein ingenomen door het boogvormige, spaarzaam versierde en eentonige gebouw van den Generalen Staf, dat met zijn 750 vensters minachtend neerziet op zijn vorstelijken overbuur. Doch niettegenstaande den luchtigen stijl en de kwistige versieringen die de afmetingen van het gebouw verkleinen, wekt toch het Winterpaleis onze rechtmatige belangstelling. De plaats, waar Fransche lichtzinnigheid met Franschen smaak vereenigd heerschten; waar de gallomanie, die onder Katherina II in de lucht zweefde, later plaats moest ruimen voor de neiging tot Duitsche ideeën, een gevolg van Napoleon's Russenhaat — die plek wordt reeds op zich zelf belangwekkend door de personen welke er achtereenvolgens troonden. Of mag men Katharina II, niettegenstaande haar groote gebreken, niet eeren als een vrouw, ongemeen begaafd met zeldzame geestkracht en heerschers-talenten; een vrouw, in welke de encyclopaedische ideeën reeds diep wortel hadden geschoten, en die daardoor vele harer tijdgenooten, en al hare landgenooten verre vooruit was? De sporen door Paul, den vrees- en schrik-aanjagenden vorst, achtergelaten,

Digitized by Google

werden uitgewischt door den brand van het paleis in 1837, maar de opbouw werd in zóó korten tijd volbracht, en zóó geheel naar de oorspronkelijke plannen, dat men van de vernieling niets zou bespeurd hebben, zoo niet het inwendige vele veranderingen had ondergaan. Natuurlijk ten goede en tot verfraaiing. De zaal der Ridders van St. George, waar jaarlijks de bekende feestmaaltijd wordt gehouden, steeds bijgewoond door buitenlandsche vorsten die er dronken uitbrengen en op hun beurt bedacht worden, en de Witte Zaal, waar de vreemde gezanten worden ontvangen, zijn met een weergalooze weelde ingericht, om den vreemden een duizeling-wekkend denkbeeld te geven van de heerlijkheid, waarover de Czaar aller Russen kan beschikken. Werd ook niet met dat zelfde doel de wachtzaal der Ambassadeurs in het doge-paleis te Venetië met de kostbare zoldering en het rijke beeldhouwwerk voorzien? Bij den brand werd gelukkig door het vernielend vuur de gallerij gespaard, die het Winterpaleis met het aangrenzend museum: de Hermitage, verbindt. Eerder dan de Czaar-Peter-hut aan de Newa verdiende deze gallerij een bedevaart-oord te zijn. Méér toch dan zijn beeltenis en zijn herinnering wordt hier gevonden: gij ziet hier zijn eenvoudige grove schrijftafel, zijn oude klok, zijne kleedingstukken waarmede men een pop heeft aangekleed, die in was zijne gelaatstrekken weergeeft, en waaraan men tevens

Digitized by Google

kan zien, dat hij een man was van buitengewone lichaamsgrootte. Een passende woning voor een sterke ziel als de zijne. Hoe dikwijls ziet men een edele ziel, gedrongen in, en gedwongen zich te vergenoegen mèt een ziekelijk en gebrekkig omhulsel! Dat dit bij Peter niet het geval was, zien wij aan alles wat hem tijdens zijn leven omgaf; zijn stoel met matten zitting en geverfd houten leuning, (een Hollandsche ouderwetsche keukenstoel heeft in de 17de eeuw daarvoor als model gediend) staat ter vergelijking naast een gewoon exemplaar, en trekt de aandacht door haar reusachtige afmetingen. Aan een persoon, voor wien de stoel pasklaar was, voegde ook de wandelstok van anderhalven meter lengte en niet minder de zware ijzeren bout, waarmee de niet altijd zachtzinnig gestemde vorst de weerspannigen bijwijlen kastijdde. Het beroemde krukje van den ouden Frits is daarbij vergeleken een veêrtje. Peters zak-uurwerk, zóó forsch dat het thans voor boterhammen-trommel dienst zou kunnen doen, ligt naast zijn snuifdoos, die met een reuzen-neus rekening houdt. Vergelijk daarmee eens de prachtdoozen, ook in deze gallerij tentoongesteld, bezet met juweelen en paarlen, geschenken van gekroonde hoofden aan de opeenvolgende Czaren. Verwonderd zien wij, bekend met den berooiden toestand der Turksche financiën, te midden van de honderde snuifdoozen er één geschonken door den Sultan, een flink renteniers-kapitaal ver-

Digitized by Google

tegenwoordigend aan diamanten en paarlen. Ook „de gouden pauw bij den boom", een kunstig uurwerk met robijnen en topazen van zeldzame grootte bezet, een geschenk van Potemkin aan zijne meesteres en vriendin, vindt hier zijn plaats, doch de vogel heeft sinds langen tijd opgehouden zijn staart uit te spreiden bij het aanwijzen der heele en halve uren. De vergelijking met de fraaie bronzen pauw in de vestibule van het Beiersch Konings-slot Herren-Chiem-See, voor Lodewijk II in Parijs vervaardigd, kan het Russisch kunstwerk echter niet doorstaan; trouwens een tijdvak van een honderdtal jaren legt in de kunst-industrie gewicht in de schaal.

Dat er bij al die kostbaarheden die ik noemde, en bij de duizende kleinoodiën, welke ik niet opsomde, nauwlettend toezicht wordt uitgeoefend, spreekt van zelf, en dat men den bezoeker niet toestaat zich van den begeleidenden lakei te verwijderen, is niet dan een eisch der noodzakelijkheid. Wij zagen dan ook hoe één dier goud-gegalloneerde heeren de handen vol had om een troepje Engelschen bijeen te houden, waarvan een tweetal steeds tien of vijftien meter vooruitholde, om toch vooral spoedig alles te doorloopen, zonder evenwel iets met aandacht op te nemen. Ten slotte scheen de Cicerone het op te geven, want hij verdeelde zijn kuddeke in tweeën, en terwijl hij de zorg over de ééne helft aan een kameraad opdroeg,

Digitized by Google

nam hij de andere helft voor zijn rekening. Doch niet alleen vrees voor diefstal doet dergelijke maatregelen nemen: licht zou zich een vermomd zamenzweerder achter een portière, in een nis, desnoods in een der reusachtig marmeren vazen kunnen verschuilen, om zich in het nachtelijk uur toegang tot het Winterpaleis te verschaffen en daar door mijnen of bommen het leven van den Czaar en zijn gezin in gevaar te brengen. De geschiedenis van de ontploffing in de eetzaal voor een zestal jaren is er, om deze vrees te wettigen. Men krijgt tot de gallerij van Peter den Groote slechts toegang door de Hermitage. En de toegang tot dezen heerlijken kunst-tempel wordt niet geheel zonder formaliteiten verleend. Vooreerst is in de maanden Juli en Augustus het gebouw onverbiddelijk voor bewoners van Petersburg gesloten. Men redeneert zeker aldus: de bewoners van de hoofdstad zijn in twee deelen te verdeelen, het kunstlievend gedeelte, dat geld heeft en dus verstand van kunst, en het arme gedeelte, dat niet met kunstzin behoeft bedeeld te zijn. De rijken gaan des zomers op reis, of leven op hun goederen, bezoeken dan de Hermitage niet; de armen moeten in de stad blijven, maar hebben geen behoefte aan kunst-ontwikkeling. Daarom: sluiting gedurende zomermaanden voor bewoners van Petersburg. — Maar ook vreemdelingen hebben niet, zooals elders, op hun eerlijk gezicht ongehinderden toegang.

Digitized by Google

Zonder vertoon van de reispas blijft de kunst-wereld van de Hermitage een gesloten boek, en wij zagen, hoe vier Franschen hardvochtig werden afgewezen en teleurgesteld afdropen, omdat zij hun pas in het hotel hadden vergeten. Nu was dit wellicht minder hun eigen schuld, dan die van hun leidsman. Deze had toch moeten weten, dat van elken reiziger bij het betreden van zijn kamer in het hotel door den kellner terstond de pas wordt afgevorderd, zonder welken geen hotel eenigen gast mag opnemen, en dat die pas, na door den politie-commissaris van de wijk geviseerd te zijn, bij den dvornik, (den portier) blijft berusten. Vóór een bezoek aan de Hermitage dient dus het kostbare stuk uit de handen van den Cerberus in zijn glazen kooi gelost te zijn. En aangezien Petersburg een stad is van ongeveer een millioen inwoners, de plaats ruim gebouwd is, en dus de afstanden groot zijn, wordt het voor een bezoeker een lastige taak zich weer naar zijn hotel te moeten terugbegeven, om den pas te halen. Toch bleef het aanbieden van een fooi aan den portier en een paar lakeien zonder de gewone uitwerking, met den zilveren sleutel openden zij zelfs de deur niet; wèl een bewijs dat hier streng wordt toegezien, want overigens is in Rusland veel, zoo niet alles, voor geld te koop. Hier evenwel komen keizerlijke veiligheids-maatregelen in het spel, en niet minder heeft men zich hier te houden

Digitized by Google

aan keizerlijke beleefdheids-voorschriften, daar men bij het binnenkomen niet slechts, als in andere musea, van regen- en zonne-schermen beroofd wordt, maar ook „à cause de la révérence due au Musée Impérial" verplicht is den hoed in de garde-robe af te leggen, daar het niet geoorloofd is zich in het gebouw gedekt te houden. Dat de Fransche revolutie evenwel nog niet over allen den adem der gelijkheid deed waaien, bleek ons toen wij in een der zalen een heer met den hoed op het hoofd zagen rondwandelen, die bij navraag de Engelsche gezant bleek te zijn, en dus klaarblijkelijk in zijn gezantschappelijke hoogheid niet den eerbied aan 's keizers museum verschuldigd was, dien gewone stervelingen verplicht zijn te betoonen.

Wallace in zijn werk „Rusland en de Russen" zegt ergens: „de toerist kan zijn tijd veel aangenamer besteden met de straten en de bazars door te drentelen, dan dat hij zich met het zien van de merkwaardigheden der Hermitage gaat vermoeien." Geen oogenblik heb ik er berouw over gekoesterd dezen philister-achtigen raad niet te hebben opgevolgd. Zoo ooit een museum een blijvenden indruk achterlaat, dan is het de Hermitage. Reeds de buitenzijde maakt met zijn door tien kolossale mannen-figuren gesteunden uitbouw een forschen indruk, en het inwendige overtreft alles, wat men ooit, wáár ter wereld ook, aan een museum zou kunnen bewonderen. Men weet niet wat men eerder

Digitized by Google

zal prijzen, de hier zoo smaakvol aangebrachte pracht, ten koste gelegd aan de licht-getinte marmer-bekleeding van de wanden, of het mozaïek der vloeren, de sierlijke en toch rustige beschildering der zolderingen of de onvergelijkelijke kunst-schatten, die op oordeelkundige wijze gerangschikt, op het voordeeligst uitkomen. Velen zullen het aan elk museum, en dus ook der Hermitage als een gebrek aanrekenen, wanneer de aandacht door een sierlijken bouw en door smaakvollen tooi der zalen van de tentoongestelde kunst-schatten wordt afgeleid, maar wanneer een prachtige uitmonstering vergezeld gaat van wezenlijken smaak, die sober weet te blijven en wanneer dus aan de uitingen van verheffende kunst een passende omgeving wordt geschonken, dan moet men de gedachte van den stichter goedkeuren, die begreep dat men gouden vruchten ook in schalen van edel metaal behoort voor te dienen.

Ik zou u thans kunnen vervelen met een opsomming van tal van meesterstukken, die in het museum voor goed hun rustplaats hebben gevonden, velen na lange en belangwekkende, niet altijd eerlijke en eervolle zwerftochten. Doch elk reisboek wijst u de stukken, die de meeste aandacht (officiëel!) verdienen, door zijn waarschuwende sterretjes en in elk werk over kunstgeschiedenis vindt gij melding gemaakt van de belangrijkste voortbrengselen der beeldhouw- en schilder-kunst hier aanwezig. Slechts dit: een verzameling Rembrandts als in de Hermitage

Digitized by Google

bijeen is, heeft haar wedergade niet, en een zaal met Wouwermans (hier steeds, met volharding een betere zaak waardig „Vowerman" of „Woërman" genoemd) ten getale van wel 50 of 60, doet u opnieuw over de ongeloofelijke vruchtbaarheid en tevens over de eentonigheid van zijn penseel verstomd staan. Hun aantal in de Dresdener Gallerie of de Münchener Pinakotheek haalt hierbij niet. De rondwangige, warme-bollen-aankondigende bakker van Adriaan van Ostade is voor ons, als landgenoot door afbeeldingen van ouds bekend, te belangwekkend, dan dat wij niet gaarne met het origineel, over de onderdeur hangend, zouden kennis maken. Wij willen niet spreken over de zoogenaamde Madonna van den Hertog van Alva, die door Rafaëls genie als de geïncarneerde moederweelde op het doek werd getooverd, noch melding maken van de slinksche en vaak misdadig-bedriegelijke wegen, langs welke dit en nog vele andere stukken indertijd in het bezit der keizerlijke verzameling zijn gekomen. Ook zullen wij geen dorre opsomming leveren van de rijke beelden-collectiën, antiek en modern; waar, onder zooveel, eene Venus van Canova èn om de uitvoering, èn om de geschiedenis aan hare schepping verbonden, belangstelling wekt. Een princes van den bloede wekte dáárdoor in hevige mate de ergernis des Czaren, dat zij voor den kunstenaar in het meest primitieve kostuum als model had gediend. — Ook de verzameling antieke

Digitized by Google

vazen verdient naast de beroemde uit de Münchener Vasen-Sammlung genoemd te worden. Doch als het meest belangwekkende, zelfs voor leeken, verdient de zaal met „de oudheden van Kertsch" een afzonderlijke vermelding. Want zonder nog te letten op de hooge kunst- en metaal-waarde van vele der opgedolven zaken, moet het hooge belangstelling wekken, dat reeds in zoo vroege tijden zulk een wrijving en levendig verkeer bestond tusschen de in Zuid-Rusland wonende kolonisten en het Grieksche moederland, ja, dat de Grieksche kunst onder de daar levende barbaarsche stammen zelfs navolgers had gevonden. In de nabijheid van de oude Milesische kolonie Pantikapaion in den Taurischen Chersonesus werden in den grafheuvel van een Scythisch vorst, bij de lijken van den koning en de koningin tal van lijf-sieraden gevonden. Een nog belangrijker vondst deed men in het graf van een priesteres van Demeter, die met haar priesterlijke dracht en met een viertal, rijk getooide paarden in haar laatste woning was bijgezet. Een gebeeldhouwde sarkophaag bevatte haar lijk en onder meer, een kostbaar gouden hoofd-sieraad en een bijzonder fraai bewerkte gouden krans van olijfbladeren. Van al die voorwerpen nu, (in een marmeren zaal, streng van lijnen en streng van decoratie, tentoongesteld) is vooral door de smaakvolle plaatsing gemakkelijk een overzicht te verkrijgen. De vitrines,-pronk-stukken elk op zich zelf, inwendig met zwart fluweel bekleed,

Digitized by Google

doen de fraai geciseleerde edele metalen scherp uitkomen, en van de gesneden steenen en kameeën behoeft er geen enkele aan uw aandacht te ontsnappen. Aan alles kan men bespeuren dat bij het ordenen uit een ruime beurs werd geput, en dat geen op kunst-zaken beknibbelende Tweede Kamer schraalhans voor de musea tot keukenmeester benoemde. Reeds uit dit oogpunt alleen beschouwd, zou men er toe kunnen komen de alleen-heerschappij niet onvoorwaardelijk af te keuren.

Maar ik vrees dat u het museum-zien reeds verveelde, hoeveel afwisseling ook de Hermitage biedt met de rijke bekleeding van wanden en zolderingen, met hare trappen en portalen, hare vazen en luchters, en ik wil dus niet éénmaal voorstellen mij nog te vergezellen naar de Academie van Wetenschappen, waar ik vermoed dat de schilderijen van Russische meesters u met hunne woeste en bloedige voorstellingen slechts matig zouden boeien. Zeker gevoelt gij u evenmin aangetrokken om een bezoek te brengen aan de bibliotheek van dezelfde inrichting, waar de onafzienbare planken boekwerken dragen tot een getal van een millioen banden. Of het moest zijn dat uwe belangstelling werd gaande gemaakt om de enkele curiosa te zien, waaronder boeken gedrukt op menschenhuid? Neen, dan liever genoten van de frissche buitenlucht, gezonder dan de drukkende en duffe atmospheer van boekenstof en geleerdheid, en

Digitized by Google

een wandeling ondernomen naar de eilanden, die de Newa-Delta vormen, met het doel er de zon te zien onderduiken achter de wateren der Finsche golf.

Doch op onzen tocht daarheen leidt onze weg langs den Zoölogischen Tuin, en een bezoek daaraan mag niet achterwege blijven. Niet zoozeer omdat de dieren, die men ook elders en bijkans overal fraaier kan zien, onze aandacht waard zijn, maar wèl, omdat banden van nationaliteit ons aan de eigenares binden. Die banden kunnen evenwel onzen trots als Nederlanders niet opwekken.

Jaren geleden kwam een Friesch wafelmeisje te Petersburg aan, die door haar smakelijk gebak, in Rusland een niet onwelkom nieuwtje, en wellicht ook door andere eigenschappen zich de gunst wist te verwerven van Czaar Alexander II. Zij maakte van dien invloed zulk een practisch gebruik, dat haar van het uitgestrekte Alexander-park naast de Peter-Pauls-vesting een gedeelte werd afgestaan om het in te richten tot uitspanningsoord. Tevens wist zij te bedingen dat haar persoonlijk, levenslang, geheele vrijdom werd verleend van belasting op alle eet- en drinkwaren, die zij in hare inrichting zou willen invoeren. Het verwachte gevolg bleef niet uit; druk werd de tuin bezocht, waar alles goed en bovendien zeer goedkoop kon worden geleverd. Toen het établissement daardoor te groote afmetingen aannam, dan

Digitized by Google

dat een vrouwenhand, al was die ook zóóveel mans, dat ze zelfs een Czaar naar haar zin kon zetten, alleen het bestuur zou kunnen voeren, bood een ondernemend man der vorstelijke gunstelinge zijn krachtige bescherming aan, huwde haar, en (althans tot voor zeer korten tijd was dit het geval) zóó wordt de Petersburgsche Zoölogische Tuin door dit echtpaar bestuurd dat uit zijn mariage de raison rijke vruchten mag plukken. Bij ons bezoek vertoonde zij zich nog met haar Friesche kap in al den glans, die dit eigenaardig hoofdsieraad aan de draagsters verleent. Hoe lang het nog duren zal, dat het beerengehuil en het schelle geblaf van den zeeleeuw zullen wedijveren met het gejodel van Tyrolers en het gezang van concert-zangeressen is niet gemakkelijk te voorspellen, maar wèl dat de Petersburgers zeker de inrichting, zoo ze werd opgeheven, zouden missen, waar aan hun liefhebberij voor sterk-gekleurde tooneelen ruimschoots wordt voldaan. Zagen wij niet op het tooneel van het zomertheater in dien tuin achtereenvolgens voorgesteld: de ontsporing van een trein, die uit een tunnel kwam, een roovergeschiedenis in optima forma, met moord en doodslag, een slaven-opstand, een bosch- en prairiebrand, en als zeer toepasselijk slot (het was er met de haren bijgesleept) een reeks van gezichten uit Europa's hoofdsteden als achtergrond voor een schitterend ballet. Wat hadden die Russen een pret! Hoe

Digitized by Google

meer er geschoten werd, des te hooger rees de thermometer van hun enthousiasme; hoe grooter rumoer op het tooneel gehoord werd, des te sterker weerklank vond dit in hunne voor forsche indrukken zoo ontvankelijke gemoederen. De tooneelen waarin geschoten werd en die waarin paarden voorkwamen, werden allen zonder uitzondering gebisseerd. Werd door ons ook al geen verheven kunstgenot gesmaakt, — de merkwaardige plek van den dierentuin, zoo veilig tegen de Peter-Pauls-vesting geleund, doet een eigenaardigen blik werpen in het leven en de genoegens van den middelstand der Russische burgerij, en deed ons de opmerking maken, dat toch bijkans overal op dezelfde wijze voor krachtig opgedischte geestes-spijzen grage verterings-organen te vinden zijn. De fijner bewerktuigde wezens zijn, waarheen men ook kome, steeds schaarscher en moeten met een Diogenes-lantaarn worden opgespoord met de kans ze onder den grooten hoop slechts zeldzaam aan te treffen.

Had ik u niet beloofd een zonsondergang te gaan genieten op de uiterste punt van het Jelagin-eiland, ik zou u niet uitnoodigen in één der kleine stoomsloepen plaats te nemen, die ons naar de vervallen buurten Nowoja en Staraja Derewnaja zal brengen, vroeger berucht om de talrijke branden, zoo gevaarlijk in deze meest van hout opgetrokken woningrijen. Een twintigtal jaren geleden, toen hier vele deftige familiën

Digitized by Google

hare landhuizen bezaten, vertoonden deze rivieroevers zeker een gansch anderen aanblik. Thans zijn van de villa's herbergen en arbeïders-koloniën geworden, en slechts enkele gebouwen mochten hunne oorspronkelijke bestemming behouden. Maar onze weg leidt nu toevallig hierlangs, en niet alleen de onze, maar ook een dichte menigte heeft blijkbaar hetzelfde doel als wij. Niettegenstaande de Petersburgsche „season" voorbij is, nemen ook vele net bespannen wagens denzelfden koers, en voetgangers zoowel als voertuigen komen ten slotte terecht in het park, dat op het Jelagin-eiland zijn boomen en struiken doet groenen en dat zijn fraaisten blik levert aan de „Pointe" met een verrukkelijk uitzicht op de Finsche golf. Ja, zóó heerlijk schoon is dat vergezicht, dat men er niet gestoord zou willen worden, en men alleen zou wenschen te wezen. Gij zoudt gaarne de drukte en het gewoel rondom u missen, om ongestoord te kunnen genieten. Het goud getinte hemelgewelf schijnt aan den verwijderden gezichteinder op het staal-kleurig water te rusten als een stolp, waarbinnen de door de avondkoelte voortgedreven schepen gevangen schijnen. De rookpluimen der stoombooten gelijken brons-kleurige vederbossen op een reusachtigen hoed rustend en de bij het Newa-kanaal ontstoken seinlamp schijnt een geel dwaallicht, welks flikkerglans bij den gloed van het brekend zonnelicht verbleekt. Doch lang mag de betoovering ons niet beheerschen; onmerkbaar is

Digitized by Google

het goud veranderd in een wazig licht-groen en dit wederom door een donkerder tint dier kleur overgegaan tot bruin en grijs in de verschillende schakeeringen; de nachtwind steekt op, doet de bladeren der struiken en boomen tegen elkander zweepen en geeft het beeld van een volmaakten herfstdag. En toch leven we in de eerste helft van Augustus. Doch zoo is het klimaat van Petersburg, onderhevig aan de sterkste afwisselingen. Terwijl men op den dag de tropische hitte soms verwenscht, die u noodeloos en nutteloos afmat, omdat gij onder haren invloed verkeerend, toch niets kunt uitrichten, brengt de avond een koude mee, die u rilling op rilling door de leden jaagt, en aan iemand, vatbaar voor verkoudheden, niet licht het niezen en hoesten zal kwijtschelden. En hoe kort duurt slechts de zomer! Slechts vier, hoogstens vijf maanden is men geheel bevrijd van ijs en sneeuw. Want heeft September éénmaal zijn intreê gedaan, dan raakt het uit met bloem en blad; de nachtvorsten verschrompelen en verzwarten al wat er groende, en eer October ten einde is gespoed, breekt de winter aan. Wanneer slechts een flinke vorst de straten doet drogen, en het watervlak doet verstijven, zoodat het ijsveld in een straat kan worden omgewisseld, dan is de bewoner van Petersburg in zijn element, en dan schijnt ook de meest geschikte tijd te zijn aangebroken voor een bezoek aan Ruslands groote steden. Of levert niet

Digitized by Google

dan juist het Russische leven zijn schoonste en merkwaardigste tafereelen? De straten wemelen van sleden van allerlei vorm, en de gladde ijsvloer doet als straat dienst, omdat de schipbruggen zijn weggenomen zoodra zich het ijs begon te vertoonen, en slechts de twee indrukwekkende, des avonds met electrische lampen verlichte vaste bruggen leveren de gewone verbindingswegen tusschen de oevers van den bevroren stroom. Door eene laan van pijnboomen, met aangepunte stammen in het ijs geplant, worden van November tot April de meest gebruikelijke wegen naar de overzijde aangeduid op de plaatsen, waar bij open water de schipbruggen geslagen zijn; winkels en tentjes, soms geheele vertooningen, (zooals voor een paar jaren een uitgebreid Samojeeden-kamp), vinden op de ijskorst gedurende eenige maanden hun standplaats. Aan feesten van den meest uiteenloopenden aard ontbreekt het niet. Op den Driekoningendag grijpt bijv. de zegening van het water plaats, eene herinnering aan Jezus' doop in den Jordaan. Een kapel wordt voor die gelegenheid op het ijs gebouwd, het gansche garnizoen van Petersburg, soms wel 40.000 man sterk, dient tot opluistering der plechtigheid, tevens tot bewaring der orde, en de Metropolitaan wordt met den verblindenden luister, eigen aan den Griekschen eeredienst, naar de kapel geleid, waar hij door een opening in de ijsmassa gehouwen, een kruisbeeld in het koude water dompelt. Het vertrek van

Digitized by Google

den prelaat is voor het volk, overtuigd van de heilzame werking van het water een sein, om zich naar de opening te spoeden, waar men in kruiken en flesschen het gewijde vocht opschept. Dit water vervult bij de Russen de rol, die het Lourdes-water bij de Roomsch-Katholieken speelt. Bij den aandrang van die duizenden, welke gedurende drie dagen de opening belegeren, is het merkwaardig dat van al de kostbaarheden waarmee de kapel is versierd, volgens officiëele getuigenissen, nimmer iets vermist werd. De begeerte om het heilige water machtig te worden, neemt aller gedachten in beslag.

Van niet minder gewicht is het feest van de vrijwording der Newa. Wanneer in het voorjaar het ijs op den stroom loslaat, kondigt de Chef der Admiraliteit aan den Commandant van de vesting op officiëele wijze deze gebeurtenis aan, en terstond worden maatregelen genomen voor de bekende plechtigheid, (die ons doet denken aan het jaarlijksch „Huwelijk" van Venetiëns doge met de Adriatische zee) de aanbieding nl. van een glas water uit den van haar boeien bevrijden stroom aan den Czaar. De grootsche Newakade moet dan wel een onvergelijkelijken aanblik schenken. Ook zonder een dergelijk ceremoniëel biedt die kade een schouwspel, waarop geen van Europa's groote steden zich kan beroemen. Langs den stroom strekt zich een paleizen-reeks uit, waarvan sommigen

Digitized by Google

wel is waar leelijk van bouw en versiering zijn, doch de meesten toch van smaak getuigen; terwijl zij te zamen alle eentonigheid missen. Hier, het uitgestrekte Admiraliteits-gebouw met zijn beide zijarmen naar de Newa wijzend, als naar den oorsprong van zijn glanzend bestaan, aan de ééne zijde geflankeerd door het gebouw der Synode, waarin de President van dit lichaam woont, nà den keizer de invloedrijkste man in den staat; aan de andere zijde begrensd door het park naast het Winterpaleis, waar te midden van het geboomte het ruiter-standbeeld van Peter den Groote, veelzeggend door zijn eenvoud, prijkt. „Petro Primo Catharina Secunda" staat te lezen op het voetstuk dat slechts door een enorm onregelmatig rotsblok wordt gevormd. Beschermend strekt de krachtige vorst, in de dracht eens Romeinschen Imperators gekleed, zijn hand uit, als reikte hij naar het ideaal, hem door zijn verbeeldingskracht voorgespiegeld: St. Petersburg, dat als het gewrocht van zijn hand en zijn geest thans bloeiend en uitgestrekt vóór hem ligt. De moeilijkheden die hij overwon, zijn symbolisch voorgesteld in het beeld van de slang, die onder de hoeven van zijn steigerend ros wordt vertreden. Zich aansluitend aan die reeks naast het Park: het Winterpaleis, verbonden aan de daarop grenzende Hermitage door Peter's gallerij. Thans volgt een onafgebroken reeks van Groot-Vorstelijke verblijven en hotels van Ambassadeurs. Ook de verblijfplaats

Digitized by Google

van onzen Gezant schenkt den bewoner het benijdenswaardig uitzicht op de Newa langs deze kade, die zich over een lengte van een half uur tot den Zomertuin uitstrekt. In dit park liet zich Peter de Groote een paleisje bouwen, toen zijn eerste hut hem te bekrompen werd. Toch was ook die tweede woning met haar tiental kamers (een verblijf voor een gegoed burgergezin!) een stulp, vergeleken bij de tegenwoordige woonplaatsen der keizerlijke heerschers. Des avonds, wanneer de Newa-kade is verlicht met hare fraaie, vier-armige kandelabres op korten afstand van elkander geplaatst, levert deze weergalooze straat een heerlijken aanblik op. Voor ons ten minste. Want het is te begrijpen dat de arme, door de fortuin slechts karig bedeelde Rus, die zijn hersens tot denken gebruikt (helaas, ze zijn er te weinig!) ontevreden gaat mokken en murmureeren, wanneer hij moet zien, hoe die kade schitterend wordt verlicht voor de weinig talrijke voorbijgangers, welke in de avonduren hun weg daarlangs kiezen; terwijl het in zijne achterbuurten, waar het krioelt van zwoegers en tobbers, die vermoeid van hun werk naar huis keeren, te donker is om de gaten en oneffenheden in het slechte plaveisel op te merken, (als er ten minste nog bestrating is!) omdat een armzalige petroleum-lamp slechts hier en daar een zeer zwak schijnsel op de groote ellende werpt. Ellende, die niettegenstaande de duisternis,

Digitized by Google

evengoed wordt gevoeld, ook al valt ze niet door eene schrille verlichting duidelijk in het oog. Men moet allen zucht naar maatschappelijke hervorming gesmoord hebben in een verstokt optimisme, zoo men, zelfs als vreemdeling, bij het zien van dergelijke feiten, die zich elk oogenblik in Rusland voordoen, zijn kalmte weet te bewaren, en om verschijnselen van dien stuitenden aard goed te keuren, moet men het eens zijn met de ultra-patriottische uitspraak eenigen tijd geleden door de vleesch-geworden slavophilie wereldkundig gemaakt: „Het verleden is bewonderenswaardig, het „tegenwoordige is meer dan prachtig en de toekomst „zal alles, wat de menschelijke verbeelding zich kan „voorstellen, overtreffen."

Nooit komt men meer tot de overtuiging dat die geprofeteerde gouden eeuw voor Rusland nog in een ver verwijderd verschiet ligt, dan wanneer met den trein één der plaatsen gaat bezoeken rondom Petersburg gelegen. Na door de voorsteden te zijn gespoord komt men in een landschap waaraan men niet zou zeggen, dat men onder den rook is van één van Europa's hoofdsteden. Armoede, verlatenheid en verwaarloozing trachten zich hier te vergeefs te verbergen en geven aan de streek een treurig vervallen aanzien. En toch zijn wij op weg naar één der keizerlijke buitenverblijven, en niet één der minst aantrekkelijke: naar dat bij Zarskoje-Sselo gelegen. Voor de bewoners der residentie

Digitized by Google

wordt de grootste trekpleister gevormd door de concerten in Pawlowsk (vlak daarbij gelegen) georganiseerd door het Spoorweg-bestuur, dat de lijn van Petersburg naar de plaats onzer bestemming (de oudste lijn van Rusland) beheert. Dit gebrek aan mededinging drijft dan ook den prijs voor het plaatsbiljet tot een buitensporige hoogte op, en mij werd verzekerd dat deze korte lijn, een monopolie, het duurste vervoermiddel is ter wereld en duizelingwekkende, elders onbekende dividenden afwerpt.

Het paleis, of liever de twee paleizen liggen in een park met verrukkelijk geboomte, waar echter naar den smaak der vorige eeuw, allerlei „Spielereien" zijn aangebracht. Vindt gij een popperig dorp, met gewone Europeesche huisjes belangrijk, omdat de daken den bekenden Chineezen vorm vertoonen, en aan het gehucht den naam van „Het Chineesche dorp" verleenen? Of wekken de Moorsche kiosken uwe belangstelling? Geven de kunstmatige ruïnen u soms een idee van de overblijfselen uit het antieke Rome, die ze moeten nabootsen? Lilliput-pyramiden, caricatuur-watervalletjes, tooneelmatige grotjes kunt gij er zien en, zoo gij er smaak in vindt, bewonderen: allerlei peuterige nietigheden leggen er getuigenis af van de kinderachtige wijze, waarop men in Rusland in de vorige eeuw het geld met goed succes kon verkwisten, terwijl men in den waan verkeerde iets rechts fraais en keurigs tot stand te brengen.

Digitized by Google

Het inwendige van het oude paleis, door Peter I gesticht vertoont niet veel anders dan de meeste vorstelijke sloten hebben aan te wijzen. Slechts de talrijke zilveren beeldengroepen, zoovele geschenken aan de Czaren bij hun zóóveel-jarig commando over het een of ander regiment, hebben werkelijke kunstwaarde, want in het drijven van zilver tot schoon gevormde groepen en leven-ademende figuren, hebben de Russen het ver gebracht. De talrijke schilderstukken, feiten uit verschillende Europeesche en Aziatische oorlogen voorstellend, maken het oude paleis tot een Russisch Slot van Versailles. Het eenig origineele (bar-prozaïsch, maar daarom niet minder nuttig) dat we er zagen was een sopha, die, na het opheffen van de zitting een witmarmeren badkuip bleek te zijn. Men had geen bezwaar, in dit slechts zelden bewoonde slot, deze en dergelijke intieme zaken te laten begluren; doch in het dichtbij gelegen, en nog steeds bewoonde nieuwe paleis werden, evenals in vorstelijke woningen meestentijds geschiedt, alle slaapvertrekken voor de nieuwsgierige blikken der vreemdelingen gesloten houden. Er mocht eens iemand mee binnensluipen, die zich op deze weinig argwaan wekkende wijze, op de hoogte wist te stellen van verborgenheden die hem later bij het uitvoeren van booze plannen konden dienen!

Dat men in Rusland van nieuwe uitvindingen langen tijd onkundig kan blijven, bleek mij in den tuin van dit

Digitized by Google

buitenverblijf, waar één der manschappen van het leger tuinknechts, aan welke de zorg voor het plantsoen en de bloemen is opgedragen, bij voorkeur het gras van een groot grasperk maaide, in plaats van het met een rol-machine, daartoe aangekocht, glad te scheren. Hij kon er maar volstrekt niet mee overweg en keek zeer verwonderd toen ik hem de kunstbewerking voordeed en toonde welk een besparing van tijd en krachtsinspanning hem het instrument zou kunnen bezorgen.

Hoe gelukkig treft het dat gij zoo langzamerhand van paleizen zien verzadigd zijt geraakt. Zoo dit niet het geval mocht wezen zou u het Taurische Paleis, na uw terugkeer in Petersburg wellicht nog kunnen bekoren. Een bijzondere toestemming evenwel, van machtiger hand dan die van den concierge, is noodig om toegelaten te worden. Want de kunstschatten, dáár te bezichtigen leggen in hun brutale naaktheid en wulpsche voorstellingen getuigenis af van de niet juist strenge zedigheid der vorstin die ze bijeenbracht. Katharina II liet in marmer een verzameling kunstwerken beitelen wier onkiesche voorstellingen kuische oogen vol schaamte doen neerslaan. Toch zou een bezoek aan de zaal, gevuld met geschilderde afbeeldingen van uitgelezen schoone vrouwen, waaronder zeer vele maîtressen van Russische heerschers, kunnen dienen om den aesthetischen zin voor heerlijke vormen te ontwikkelen. Doch wij zullen dit Taurische Paleis,

Digitized by Google

waar Potemkin aan zijne gebiedster Katharina de luisterrijke en fabelachtig kostbare feesten aanbood, aan den toestand van verval overlaten, waarin het door de keizerlijke beambten wordt gehouden. Van de vijf-en-zestig millioen roebels, die op de civiele lijst van den Czaar staan uitgetrokken voor het onderhoud van paleizen en buitenverblijven, kon echter, o. i. wel een kleinigheid overschieten om het van historische en kunst-waarde niet ontbloote gebouw voor geheel verval te behoeden.

Dan nog liever een enkelen blik geslagen op en in de kerk die den bijkans onuitspreekbaren naam draagt van de Preobraschenskische. Omringd door eene omheining van recht overeind staande kanonnen op Turken en Zweden, Perzen en Franschen veroverd, kan er geen grooter tegenstelling gedacht worden, dan deze oorlogszuchtige attributen, en den vrede, waarvan kerk haar roeping getrouw, het symbool moet zijn. — Toch toont men ook in het bedehuis zelf teekenen van vernieling en doodslag. Immers als reliquieën liggen er, geheiligd onder het Grieksche Kruis, de wapenrustingen en uniformen der beide laatste Czaren in vitrines tentoongesteld, de kleeding van Alexander II, verminkt en bebloed door den wreedaardigen en al te goed gelukten moordaanslag. Het regiment (een keurbende, waarvan beide vorsten de uniform droegen) het Preobraschenskische, verkreeg deze kleederen bij officiëele acte in

Digitized by Google

eigendom om ze in deze kerk te bewaren, die het regiment als een soort van Ruhmeshalle voor zijn heldendaden had gesticht. De keizerlijke Ukaze ligt er bij, om het goed recht te staven. De Newsky-orde siert een der beide militaire kleedingstukken: een orde die in naam van den heiligen Alexander Newsky gegeven wordt, over wiens uitgebreid klooster wij hierboven spraken. Onder de vele voordeelige ridderorden waarmede men in Rusland kan begiftigd worden is die van den grooten Heilige een der voordeeligste. Aan haar bezit is een jaarwedde van 7 à 800 roebels verbonden, die wel is waar het eerste jaar geheel door „leges" en fooien verslonden wordt, maar die den gelukkigen begiftigde daarna in het ongestoorde bezit stelt van een jaarlijksch tractement, waarvoor men niets behoeft te verrichten. Ik liet mij vertellen dat het vergeven van zulk een ridderkruis niet steeds op de meest eerlijke wijze toegaat. Doch wie verwacht iets anders in Rusland waar alles en allen voor geld, zelfs zonder goede woorden er bij, te koop zijn? Nimmer zijn, om één voorbeeld te noemen, de prijzen in de schouwburgen of bij concerten vooruit te bepalen, daar men steeds bij het plaats-nemen rekening moet houden met den toeloop: hij die den beambte of den bureaulist de grootste belooning biedt kan er op rekenen, dat hij het eerst en het best geholpen wordt. Toch was ik er eenmaal getuige van, dat niet plichtbesef, maar de

Digitized by Google

vrees van betrapt te worden, een lakei weerhield vijf-en-twintig roebels te verdienen. Een Engelschman vroeg vergunning zich één oogenblik te mogen neerzetten op den troon, waarop Alexander II bij zijn kroning te Moscou had gezeteld. Daar er een nog al talrijk publiek tegenwoordig was, werd het hem, ofschoon hij de som bood, die ik noemde, geweigerd. Stel u echter de ergernis voor van den bescheiden aspirant-troonbeklimmer, toen hij weinige minuten daarna moest zien, hoe een ander, brutaler dan hij, de vreugd mocht smaken één oogenblik (het was een kortstondig genot, want hij werd terstond tot de orde geroepen, en van zijn hooge zitplaats neergerukt) op den prachtigen zetel te vertoeven. Toch kon die drieste gast het streelend gevoel met zich meedragen, op den Russischen troon te hebben gezeten. Een ander staaltje van excentriciteit werd mij door onzen rood-neuzigen gemoedelijken gids, Woldemar Kenneweg, „Fremden-Führer", meegedeeld (hij is in het hotel l'Europe te bevragen, en zij ieder, die in Petersburg de hulp van een gids behoeft, van ganscher harte aanbevolen). In het Taurische Paleis bevindt zich een ledikant, waarin Katharina II haar weelderige ledematen placht uit te strekken. Het is een rustplaats, ruim als een kamer, en zou plaats opleveren voor minstens een half dozijn slapers. Toen Kenneweg als gids een jeugdig echtpaar op de hoogte stelde van de merkwaardigheden van

Digitized by Google

Petersburg, gebeurde het dat dit sentimenteele paartje aan het reusachtig ledikant gekomen, den lust niet kon bedwingen, even uit te rusten van zijn vermoeienden tocht, en aan den concierge honderd roebels bood, om zich op het feit te kunnen beroemen dat zij eenmaal in het bed van Katharina II hadden gerust. De geest van buitensporigheid schijnt uit dat paleis nog niet te zijn gevaren en er zelfs nog in zulk een mate te blijven rondwaren, dat hij aanstekelijk werkt op sommige bezoekers.

Dat Katharina's ideeën niet altijd eene goede bedoeling misten, blijkt o. a. uit de stichting van het groote vondelingenhuis. Jammer echter dat haar practische blik niet vooruit zag, hoe haar doel zou voorbij gestreefd worden. Immers, hoeveel goeds ook door het kolossale gesticht is gewerkt, al heeft het ook 700.000 kinderen voortgeholpen in de 120 jaren van zijn bestaan, al worden ook nòg jaarlijks 8000 kinderen opgenomen, die voor dood en ellende worden behoed — toch cijfert men het feit niet weg, dat de onzedelijkheid er door in de hand wordt gewerkt. De steeds toenemende getallen zijn welsprekend genoeg. Een ongehuwde moeder weet, dat haar kind in het gesticht een goed onderkomen vindt; wat let haar en honderd anderen, zich niet te bekommeren om de gevolgen harer daden en voort te gaan op den weg der luiheid en liederlijkheid? Bovendien is aan de inrichting eene

Digitized by Google

„Entbindungsanstalt" verbonden, waar iedere vrouw kosteloos opname vindt. Geen enkele beperkende bepaling legt ook maar den geringsten hinderpaal in den weg. Schatten zijn, zooals te begrijpen is, jaarlijks noodig voor het onderhoud; doch ook schatten worden gewonnen uit de speelkaarten- en manufacturen-fabrieken, welke het eigendom van het gesticht zijn, en uit de tienden die geheven worden van de toegangsgelden der comedie- en opera-voorstellingen ten behoeve van dit troetelkind der publieke liefdadigheid.

Men acht het terecht weinig strookend met de wetten der gastvrijheid om, terstond wanneer iemand een woning betreedt, hem de vraag voor te leggen, wanneer hij denkt te vertrekken. In Rusland is in de hotels de eerste vraag steeds: „Votre passe-port, s'il vous plaît, monsieur," doch de tweede vraag heeft ten doel te weten, wanneer gij zult vertrekken. Deze vraag beduidt niet, wat zij in de hotels van West- en Midden-Europa zou beteekenen, dat men zich wil vergewissen, of gij een voordeelige gast zult zijn, die een fraai vertrek waard is, doch dient om maatregelen te nemen voor het afteekenen van den pas. In Petersburg evenwel heeft zij bovendien nog de strekking u te waarschuwen, voor het geval gij naar Moscou wenscht te reizen, om reeds lang van te voren werk te maken van uw plaatsbiljet. Er rijdt namelijk een nachttrein, waarvan als de meest geschikte gelegenheid zeer druk gebruik

Digitized by Google

wordt gemaakt. Een beperkt aantal plaatsen, niet dan eerste klasse, wordt uitgegeven, en het is dus zaak zich reeds dagen te voren aan te geven. Wij ondervonden dat de waarschuwing niet overbodig was, want ofschoon wij bijkans een week vooruit kwamen, konden wij nog juist twee plaatsen in een slaap-coupé machtig worden. De beschikbare kaarten zijn niet talrijk, daar het aantal wagons een vastgesteld maximum niet kan te boven gaan, want de trein heeft, voor een Russischen althans, een tamelijk groote snelheid. De ongeveer 650 kilometer lange baan wordt door dezen sneltrein in den tijd van 15 uren afgelegd, terwijl gewone treinen er 20 uren voor noodig hebben. Men weet hoe deze baan, de meest rechte ter wereld, ontstond; hoe keizer Nikolaas, toen hem in 1842 een plan werd voorgelegd tot het bouwen van den weg, zooals hij, in velerlei bochten kronkelend, tal van kleine steden en dorpen zou raken en dezen uit hun afzondering en dus uit den staat van hun verval zou moeten opheffen, eenvoudig op de kaart een potlood-streep langs zijn degen trok, die Moscou met Petersburg verbond en beval dat de spoorbaan aldus zou worden aangelegd. Een tweede Alexander met een anderen Gordiaanschen knoop.

Daar het station van den Nikolaas-spoorweg, vanwaar de trein naar Moscou afrijdt, aan het eind van het Newsky-Prospect is gelegen, heeft men bij den uittocht nog gelegenheid deze heerlijke straat van het

Digitized by Google

begin tot het eind af te wandelen. Neem daartoe den tijd niet te bekrompen, want deze straat die in breedte nergens, en in lengte slechts in de Rue Rivoli te Parijs haar wedergade vindt, verdient dat gij haar doorslentert. Petersburg telt vele en schoone straten, maar de Newsky-Prospect, die zich uitstrekt van het Admiraliteitsgebouw tot het Alexander-Newsky-klooster, en aan weerszijden bezet is met tal van publieke gebouwen, spant de kroon. De brug van het Fontanka-kanaal, geflankeerd door de bronzen steigerende rossen van Baron von Klodt (waarvan twee copieën vóór het Alte Schloss in Berlijn zijn geplaatst, als geschenk van een der Czaren), verdeelt de straat in twee gelijke helften, waarvan gij de eindpunten ternauwernood kunt waarnemen. Doch de tijd begint te dringen: nog één afscheidsblik naar den vergulden obelisk, die het Admiraliteitsgebouw kroont, voor het laatst een groet aan den hooggewelfden koepel der Isaäkskerk ter zijde, en wij spoeden ons naar den gereedstaanden trein, waar ieder, ofschoon hij een genummerde plaats heeft die niet kan worden ingenomen, toch jaagt en dringt en ijvert, om zoo spoedig mogelijk het voor hem bestemde hokje in te nemen. De laatste oogenblikken geven niet de aangenaamste indrukken: het is of men afgesproken heeft uw beurs te belegeren, en u de laatste veer uit te plukken, die men los kan krijgen. Ik zou niet voor vast durven zeggen, hoeveel perso-

Digitized by Google

nen hun muts kwamen afnemen en de hand kwamen uitsteken om een klinkend aandenken te ontvangen, personen, die ik nooit ter wereld had gezien, van wier bestaan ik mij niet bewust was, en van welke ik niet kon nagaan of ze ooit iets ten mijnen behoeve hadden verricht, dat hun aanspraak op eenige belooning zou kunnen geven. Het beste is in die omstandigheden leukweg te doen, alsof men hunne bewegingen volstrekt niet begrijpt en dan, na hun beleefden groet vriendelijk te hebben beantwoord, te doen als of zij er niet stonden.

De wagens van de Compagnie des Wagons-Lits mogen sierlijk zijn ingericht, ruim zijn ze zeker niet. Maar het morren daarover voegde ons niet, want wij dienden ten slotte dankbaar te zijn, dat wij op den door ons bepaalden dag Moscou konden bereiken. Opgetogen over hetgeen wij in Ruslands eerste hoofdstad: de stad der paleizen hadden gezien, spoorden wij dommelend het nieuwe en onbekende, Ruslands tweede en oudste hoofdstad, de stad der kloosters en kerken, tegemoet.

Er moge in Moscou veel van de originaliteit zijn verloren gegaan, welke die stad vroeger bezat, en de herhaalde branden, door de Tartaren (1571), door de

Digitized by Google

Polen (1611), door de Franschen (1812) veroorzaakt, veel verwoest hebben wat te voren tot het typisch-kenmerkende bijdroeg, toch is de eerste indruk, door de stad teweeggebracht een wonderbaarlijke. Terwijl Petersburg veel meer het uiterlijk heeft van een Europeesche wereldstad, beantwoordt Moscou werkelijk voor een deel aan de voorstellingen, die gij u van Aziatische toestanden kunt gemaakt hebben. Al was het reeds alleen de groezelige tint, die over alles en allen verspreid ligt en u aanwijst, dat gij ver van Hollands hoog — doch niet steeds terecht — geroemde zindelijkheid zijt verwijderd. Of maakt het op den vreemdeling niet een Aziatischen indruk, wanneer hij bij het binnenrijden der stad ziet, hoe een straatreiniger, om het opstuiven der stofwolken te beletten, voor de besproeiing het vuile water uit de goten aanwendt? Ook de bedelaars, zoo mogelijk in nog grooter getale dan te Petersburg zien er vuiler, naakter en haveloozer uit en gedragen zich onbeschaamder dan wij gewoon waren dit van hunne collega's in de hoofdstad op te merken. Doch ook de stad zelve, als huizen-massa beschouwd, heeft haar kenmerkend karakter; naast lage, onooglijke leemen krotten, verheffen zich verdraagzaam fiere paleizen, evenals een vieze, gore mushiek (boer) zich niet zal geneeren met zijn kwalijk riekend schaapsvel naast net gekleede personen te gaan staan. Hij gevoelt niet dat hij er niet bij behoort, en dat men het recht heeft

Digitized by Google

van een mensch, die in gezelschap van beschaafde lieden verschijnt, ook in houding, kleeding, manieren eenige beschaving te eischen. Doch in het schilderachtige wint natuurlijk de Moscousche omgeving het van de Petersburgsche. Men ziet aan Moscou dat het ontstaan en gegroeid, dat het „geworden" is; terwijl de eerste hoofdstad de kenmerken draagt d a t, en duidelijk laat zien h o e zij „gemaakt" is. Slechts enkele straten in Moscou hebben een geheel Europeesch karakter, behalve wat het plaveisel betreft, dat overal erbarmelijk slecht is, a l s het er ten minste nog is. Laat u een paar uren door Moscou over de hobbelige keien rondtoeren in één dier wagentjes, te ruim voor één, te smal voor twee personen; laat de ruige, langharige ischwoschtschik zijn prachtigen hengst wat aanzetten, en deel mij na die twee uren eens mede of gij niet als gebeukt en gemangeld zijt.

Het middenpunt van de stad wordt gevormd door het Kremlin, de Moscousche Akropolis. Wèl verheft het zich niet bijzonder hoog, slechts dertig meter steken zijne wallen boven den beganen grond uit, doch door de witte kleur der muren valt de uitgestrekte burgt genoegzaam in het oog. Bovendien doet aan de eene zijde de aan haar voet stroomende Moscowa de verheffing hooger schijnen dan zij is. Het Kremlin is een bijkans rechthoekige driehoek, waarvan de omtrek vijf kilometer bedraagt en waartoe men onge-

Digitized by Google

veer een uur noodig heeft om ze rond te wandelen. Toch omsluit de ruimte in de buitenmuren gevat, niet anders dan kroongebouwen. Om er binnen te komen zoeken wij één der vijf poorten op, die toegang verleenen en wel bij voorkeur de zoogenaamde Heilige Poort, in welks langen, gewelfden tunnel een Eeuwige Lamp voor een Christusbeeld haar schijnsel mat en eentonig doet glimmen. Ieder zonder onderscheid, ontbloot hier het hoofd en kruist zich. Zelfs een vreemdeling zal aan den algemeenen eerbied niet te kort durven doen en het voorbeeld door allen gegeven, volgen. Geen koetsier zal het wagen er sneller dan stapvoets te rijden, en wij zagen in een rijtuigje een paar smoordronken kerels vervoeren, die onder de Heilige Poort gekomen toch nog het besef hadden hun pet af te nemen en zich vol momentanen eerbied te kruisen. Gij hebt vóór het binnentreden van de poort gelegenheid een blik te werpen op de bontgeverfde, ineengedrongen massa van koepeltjes en torentjes, die de kerk van Wasilii Blajennew kronen: een kerk gesticht door Iwan den Verschrikkelijke. Het verhaal gaat hiervan, dat Iwan den Italiaanschen architekt, die het gebouw voor hem had voltooid, vroeg of hij iets, dat nòg schooner was, zou kunnen leveren. Toen de bouwmeester de mogelijkheid daarvan niet ontkende, liet Iwan hem de oogen uitsteken om hem zoo te beletten ooit iets heerlijkers te wrochten. Een verhaal, dat trouwens ook van andere monumenten

Digitized by Google

de rondte doet. Toch pleit het voor den smaak van den bouwmeester, dat hij zelf inzag een schooner kunstwerk te kunnen stichten, want de blauw, groen, rood en geel geverfde en geschubde daken, de tulband-, peer-, en peen-vormige torens en koepels leveren een wèl eigenaardig maar druk, onrustig en lang niet fraai geheel. Daarbij komt dat de kerk zelf zeer laag is en slechts de hoogte heeft van een woning zonder verdieping, zoodat de torens zonder flink voetstuk uit den grond opduiken. Wilt gij soms liever het Kremlin betreden van een andere zijde, laat ons dan door de nieuwste poort binnengaan, opgericht op de plaats waar Napoleon één der toegangen tot het Kremlin liet springen. Het is de poort die u terstond voor het Czaren-paleis brengt. Voor den korten tijd dien de Russische Keizer nu en dan in Moscou doorbrengt was ongetwijfeld een zoo grootsch verblijf onontbeerlijk en Nicolaas had het er op gezet een kostbaar gewrocht te stichten. Wanneer gij u aan het bureau van den commandant voorzien hebt van een biljet dat u toegang verleent, en dat te verkrijgen is op vertoon van uw pas en tegen betaling van een drinkgeld aan den bediende, die zonder het ontvangen van een fooi, voor zijn heer licht „niet thuis" zou geven, — dan gaat gij onder geleide van zwaar gegaloneerde lakeien de zalen door, die ook in hare doodsche ledigheid een geweldigen indruk maken en u doen duizelen bij de gedachte aan den betooverenden

Digitized by Google

glans der feesten, hier gevierd. Wanneer de luchters hun glans gieten op de marmeren zuilen, op de in zijde geweven en met zwaar gouddraad geborduurde behangsels, en vooral op de zilveren serviezen, schenkkannen, plateaux en schalen, die bij de afwezigheid van het hof in de schatkamer staan opgeborgen, doch bij de feesten op de schenktafels langs de wanden de lichtzee weerkaatsen, — dan moeten zij die het heiligdom mogen betreden zich wel verbeelden in een toover-wereld te verkeeren. En niet slechts de drie groote feestzalen, (elk genoemd naar één der drie voornaamste Heiligen, naar wie ook de drie meestbegeerde ridderorden van het Russische rijk hun naam ontvingen) zijn kostbaar en weelderig versierd, de slaap- en logeervertrekken zijn het niet minder, en een kreet van verbazing ontsnapt u als ge hoort, hoe in één dier zalen bij het laatste bezoek van den Schach van Perzië de marmeren vloer droop van het bloed der schapen, elken morgen door hem in zijn kamer geofferd. En dat in vertrekken waar malachiet-zuilen dienen tot stut voor kostbaar geschilderde plafonds, en waar men schroomt zijn voeten te zetten op den kunstigen mozaïek-bodem! Deze pracht werkt nog levendiger op de verbeeldingskracht, dan die welke men in de zalen aan de andere zijde van het plein gelegen, in de schatkamer, aantreft. Die opeenhooping toch van edelgesteenten, verschillend van vorm en tint, de bonte kleurschakeeringen

Digitized by Google

van robijnen, smaragden en topazen, van diamanten en paarlen mogen voor mannen van het vak en voor kenners aantrekkelijkheid bezitten, een leek ziet de steenen, op een enkele uitzondering na, met onverschilligheid aan; de onbegrijpelijke kostbaarheid moge hem een oogenblik verbaasd doen staan, kunstwaarde vertoonen de rijk versierde voorwerpen weinig. Men vindt stof tot ergernis te over. Waartoe, vraagt men zich af, moet bij elke kroning opnieuw een paar zetels vervaardigd worden, die schatten kosten, en die steeds duurder en rijker zijn dan die bij een vorige plechtigheid waren aangeschaft! Waarom, is men geneigd te vragen, moeten ceremoniemeesters, herauten, pages, kamerheeren steeds nieuwe staven en waardigheidsteekenen ontvangen, terwijl die van vroegere gelegenheden nog ongerept en gloed-nieuw in al hun pracht voor het grijpen staan? Dat een Czaar zich zelf en zijn gemalin kostbare en nieuwe staatsie-kleederen laat borduren met adelaars, die elk op zich zelf een meesterstukje van naaldkunst vormen, is te begrijpen, — doch dat alle bijkomende zaken voor elke gelegenheid geheel vernieuwd moeten worden gaat een gezond begrip van zuinigheid te boven en stuit ons tegen de borst. Men wordt dan ook bij het bezoeken van de Moscousche schatkamer wrevelig gestemd over de in ons oog zoo onredelijke verspillingen, en geen smaragd van ongeevenaarde grootte of parel van zeldzamen vorm en kleur

Digitized by Google

vermogen den wrevel te drijven die door het zien van zulk een verkwisting wordt teweeg gebracht.

Welk een tegenstelling wederom, het nieuwe paleis dat wij zooeven bezochten, en het oude dat wij thans ingaan! Het nieuwe met zijne zalen als kerken, het oude met zijn vertrekken als kelders en kazematten; het nieuwe waar alles van marmer en goud schittert, het oude met eenvoudig, ja grof gepolychromeerde wanden en zware muren, gewelven en pijlers. Thans valt het ons niet zwaar in te zien, hoe de Russische heerschers van den tegenwoordigen tijd zich in de oude woning niet thuis gevoelden, waar zij met hun hand bijkans de lage zoldering konden aanraken, en het is zelfs te verwonderen, hoe eerst in 1849 in de behoefte aan een minder somber paleis is voorzien. Tot op dien tijd is het verblijf te Moscou voor de in Petersburg zoo ruim gehuisveste vorsten een treurig behelpen geweest. En toch kwamen zij er steeds, om juist dáár hun grootsten luister ten toon te spreiden. Daarvan kan de oude kroningskerk getuigen, wier Ikonostas geheel van goud is, waar de ééne zijwand een bewerkte plaat van goud, dertig meter hoog en even breed, vertoont. Maria, Jezus, Jozef, Johannes de Dooper, de Apostelen en de Aarts-Engelen vinden op dien wand elk een afgepaalde ruimte, zoodat het geheele platte vlak ongeveer in 24 vakken, over drie rijen boven elkander verspreid, is verdeeld. Vóór het

Digitized by Google

beeld van Maria bevindt zich een soort van vooruitspringende kast, fraai gedreven in verguld zilver, die den kostbaren schat beschermt waarmee het beeld is versierd. Deze tooi, een diamanten kroon, juweelen oorbellen en armbanden, en een halsketen van dezelfde steenen zijn aan het beeld geschonken door een treurenden vader, die zijne dochter als bruid zag sterven en haar bruidstooi aan de Moedermaagd schonk. Zeker worden de deuren niet dikwijls geopend, die de beeltenis voor de oogen der geloovigen verbergen; immers wij zagen, hoe een arme vrouw, die beurtelings voor alle beelden knielde en zich kruiste, als een roofvogel op haar prooi afschoot, toen zij de deur voor het Maria-beeld geopend zag, en hoe door een straal van gelukzaligheid haar gelaat verhelderd werd, toen het haar gegeven was, (misschien voor het eerst van haar leven), op het beeld zelf een kus te drukken, in plaats van op de deur, zooals zij een oogenblik te voren had gedaan.

Doch waar zou ik eindigen, zoo ik alle kerken wilde opsommen en beschrijven, die Moscou herbergt? Het getal van 600 bedehuizen, dat oudere reisboeken aangeven, is lang overschreden. Ik zou moeten voortgaan (om nog in het Kremlin te blijven) met de kerk, gewijd aan den Aartsengel Michaël, moeten verhalen hoe in dien tempel de graven worden gevonden van al de vorsten tot Peter den Groote, en dat in dien tempel de Heilige Olie wordt vervaardigd, welke men bij de kroning ge-

Digitized by Google

bruikt. Ik zou niet weten waar ik begon en waar ik moest eindigen, want het aantal kerken en kloosters binnen de gekanteelde muren van het Kremlin zelf is reeds groot. En zoodra men zich daarbuiten begeeft, is het veld niet te overzien. Dan zou in de eerste plaats de Verlossers-kerk onze aandacht vragen, door Alexander I gesticht ter herinnering aan de verdrijving der Franschen. Eerst in 1880 werd dit gebouw voltooid, de eenige werkelijk smaakvolle kerk, die wij in Rusland zagen met moderne wandschilderingen, die den toorn en onwil der orthodoxe geestelijkheid opwekten. Nog schitterde bij ons bezoek het onlangs zwaar vergulde koepeldak met den glans der nieuwheid; een som van f 35.000 werd alleen aan dit vergulдsel besteed! — Of hebt ge lust met mij te klauteren op den klokke-toren van Iwan Weliky, om van nabij de twee zilveren klokken te bezien, waarvan men voor een enkele maal naar waarheid kan getuigen, dat ze zilveren tonen in het luchtruim laten klinken. Gij zijt dan dicht bij het met zwaar dukatengoud vergulde dak zonder dat gij van al die heerlijkheid iets kunt bespeuren, en blijft daarom wellicht liever gelijkvloers bij de beroemde reusachtige Moscousche klok, die nooit aan haar doel heeft beantwoord, daar ze te zwaar was om te worden opgeheschen en thans rust op een gemetseld voetstuk van vijf voet hoogte, terwijl het uit de gebarsten klok neergevallen stuk, dat één

Digitized by Google

vierde van de geheele hoogte heeft, van den beganen grond gerekend, ruim manshoogte bereikt. De klok zelf is dus ongeveer 6 meter.

Of hebt gij genoeg van kerken en kloosters en wilt gij het Kremlin verlaten, neem dan onder de Heilige Poort uw hoofddeksel nogmaals af, zoo gij geen op- of aan-merkingen wilt hooren, die u minder aangenaam zijn, al verstaat gij ze ook niet. Doch de aangrenzende buurt neemt uw aandacht dubbel in beslag. Door een tamelijk breed plein van het hooger gelegen Kremlin gescheiden, strekt zich de Chineezen- of Witsteenen stad voor u uit. De eerste naam dateert nog uit den tijd toen Rusland, dat veel handel dreef met het Oosten, ook tal van Chineesche kooplieden herbergde, die in dit stadsgedeelte hun zaken dreven; den tweeden naam dankt deze wijk aan de spraakmakende gemeente, die de witte kleur der muren het meest kenmerkende vond. Alsof niet het inwendige duizendvoudig merkwaardiger was! Denk u een reusachtige wafel: de ribbetjes in het gebak zijn hier de straten of paden. Uit die enge ruimten zijn benauwdheid en vuil niet te weren, doch brengen als gezellin schilderachtigheid mee. Welke heerlijke licht-tinten worden uitgegoten over die stapels Perzische doeken en tapijten, over dat welriekende Russische leerwerk: hoe spreekt dat zware zilver, weggeduwd in dien donkeren hoek tot u! Nauwlijks laat de smalle gleuf aan den

Digitized by Google

bovenrand der winkels ruimte genoeg open, om het blauw van de lucht te zien, maar ook vindt ternauwernood uw voet een plek, rein genoeg om er te stappen. Na den welriekenden geur van rozen-olie, muskus en amber genoten te hebben, gaan uwe reukorganen minder genotvol te gast aan de doordringende luchtjes die ongelooide schapenvellen van zich geven, waarop duizende vliegen zich te goed doen, en nauwlijks hebt gij uw neus een verkwikking bezorgd voor een uitstalling van juchtleer, of gij weet niet hoe spoedig gij u redden zult uit den stank, die haring- en boter-tonnen, samenspannend met stokvisch verspreiden. Zóó is in de Chineesche stad de Moscousche bazar. Geen koopman laat u rustig voorbijgaan, elk houdt u met de aanprijzing zijner waren tegen. En zoo gij het nu nog treft als wij, en gij ziet in dien chaos van gangen en steegjes een brand, dan krijgt ge een goeden blik in het inwendige, want dan ziet gij wat er in zulk een magazijn geborgen kan worden. Het Moscousche publiek scheen weinig belang te stellen in het brand-alarm. Trouwens ook slechts aan het uitrukken van een paar brandspuiten bemerkten wij wat er gaande was. Na verloop van een paar minuten kwam ook de commandant der brandweer, in zijn open rijtuig met vier neven-elkander gespannen paarden aanrijden. Op zijn bevel werd er een gat in het platte dak gehakt en werden er de smeulende stukken linnen en katoen met lange haken uitge-

Digitized by Google

vischt, op straat uitgespreid, en nat gespoten. De brandweer is in Rusland uitstekend geregeld, en in Moscou zoowel als in Petersburg wordt van een aantal ver uiteen gelegen torens door steeds rondloopende wakers dag en nacht een oog in het zeil gehouden. Doch een brand wordt er niet geteld, zoo er niet minstens vijf of tien huizen tegelijk verbranden. Het gaat niet aan zich over kleine branden bijzonder te verontrusten, daar dezen elken dag voorkomen, want de houten woningen, zooals er vroeger althans vele waren, vatten snel vuur. Wilt gij vermoeid van het zien en verschrikt door het brandalarm van uwen tocht uitrusten, verlaat dan met ons langs de Slaviansky-bazar (de Moscousche „Kras", evenals deze met een wintertuin) de Chineesche stad en zie hoe zich bij de uitgangspoort het volk verdringt voor de deur van het Heiligdom der Iberische Madonna. Deze Moedermaagd, wier beeld van een klooster op den berg Athos hierheen is gebracht, wordt met het grootste ontzag vereerd door al wat goed geloovig is. En niet alleen grijpt die vereering *in* haar heiligdom plaats. Voor geld en goede woorden (en voor het eerste wel het meest) laat zich de Iberische Maagd in een rijtuig met vier paarden bespannen naar de woning brengen, waar men haar hulp noodig heeft. Veelal zijn het woningen, waarin de zaken niet bijzonder naar wensch gaan. Zij wordt door het huis gedragen, er heeft in een der kamers een godsdienstoefening plaats,

Digitized by Google

waarvoor soms wel honderd of tweehonderd roebels wordt betaald. Na het vervullen dier plechtigheden begeeft zich het rijtuig met zijn kostbaren inhoud weer naar de poort aan de Chineezen-stad terug. Het rijtuig is licht te herkennen aan den koetsier die blootshoofds op den bok troont, uit eerbied voor zijn heilige vracht. Ieder die op weg den stoet ontmoet, knielt neer en kruist zich. Maar in dien tusschentijd heeft het bezoek aan de kapel niet stilgestaan. Een rechtgeaard en goed orthodox Rus zal geen kapel of kerk voorbijgaan zonder één enkel oogenblik zijn hart voor de godheid uit te storten en zijn eerbied te toonen. De talrijke bezoekers zouden bij ontstentenis der Moedermaagd zonder offerande de kapel moeten verlaten. Om dit te voorkomen, en het mes tevens van beide zijden te laten snijden, werd voor den Ikoon der Iberische Madonna een plaatsvervanger vervaardigd, die bij afwezigheid van het ware beeld dienst doet. En de geloovigen, hoewel hiermee bekend, laten zich foppen. De priester is er, om hunne beden aan de Madonna bij haar terugkeer over te brengen! Doch wèl moet die kapel in grooten reuk van heiligheid staan, een heiligheid zelfs niet door vroom bedrog in gevaar te brengen. Want de Czaar brengt er zijn eerste bezoek: zoodra de trein hem te Moscou heeft aangebracht, rijdt hij naar de Iberische Madonna, nog vóór hij zich naar zijn paleis, binnen de muren van het Kremlin, begeeft.

Digitized by Google

Van deze plaats, waar de vrome geloof-versterking hoopt te vinden, brengen ons slechts weinig schreden naar een Tracteur, waar de maag haar eischen vervuld kan krijgen. Want wij willen het Moscouski Tractir, dat met zijn talrijke vensters zoo trotsch naar het Kremlin en de Chineezen-stad blikt, als Russische merkwaardigheid niet voorbijgaan, en wandelen weldra door een reeks van zalen, waar een onafzienbare rij van gedekte tafeltjes ons tot uitrusten noodt. In niets onderscheidt zich overigens dit Moscousche restaurant van onze Westersche instellingen van dien aard, dan door het gemis van de zwart-gerokte en wit-gedaste kellnerplaag, die hier vervangen zijn door gedienstige Tartaren in volmaakt koks-kostuum. Zelfs het witte mutsje ontbreekt niet. Wat hier in deze grootsche inrichting niet schaadt, kan echter in minder goed bestuurde restaurants een bron van waar verdriet worden. De witte kleedij toch staat frisch, maar eischt tevens ook vlekkeloosheid en onberispelijke netheid, eigenschappen die in Rusland tot de zeldzaamheden schijnen te behooren. En terwijl wij nu rondkijken, wachtend op de verlangde spijzen, worden wij eensklaps verschrikt door een oorverdoovend rumoer: trompet-geschetter, bazuin-geschal, trom-geroffel, fluit-gepiep, snaar-getril, bel-getjingel, golft met alles overstemmend geraas de kamer in, en dringt door de openstaande deuren naar de opeenvolgende vertrekken. Vanwaar dit helsche concert! Men heeft een

Digitized by Google

orchestrion opgewonden: een reusachtige muziekmolen, die uit hare ingewanden (in de fraai gebeeldhouwde kast geborgen) den woesten tonen-vloed maalt. Nauwelijks heeft het monster, als vermoeid van zijn inspannenden arbeid, na veel gezucht en gezwoeg, zijn metalen en houten longen tot zwijgen gebracht, of uit één der verder gelegen lokalen, golft op dezelfde wijze een nieuw lied u te gemoet. Want deze Tracteur, op grootsche schaal ingericht, heeft drie van zulke orchestrions, reusachtig groot als kerkorgels, instrumenten die, naar men mij vertelde, wel 50 000 roebels per stuk hadden gekost. Gaarne geloof ik dit, maar óók, dat men Russisch-ontwikkelde gehoororganen moet bezitten om een dergelijken zwaren tonenvloed te kunnen aanhooren. Bij ons behoefde men ongetwijfeld dergelijke molens slechts te laten malen en de ramen open te zetten, om het beschaafde publiek op een afstand te houden. Trouwens met de maag is het bij den Rus eveneens gesteld als met de gehoororganen: ook zij voelt geen bezwaar tegen zware spijzen. En dat zou men niet verwachten van magen, toebehoorende aan de natie, die verbazingwekkende oceanen gloeiende thee weet te verzwelgen. Toch zullen de Russische eetwaren in de meeste gevallen geen genadig onthaal vinden bij ons Nederlanders. De modder-vette, uiige kost, eischt een maag, daaraan van jongs af gewend. Zoo gij het nog met den kaviaar wilt beproeven, die, groene-zeep-

Digitized by Google

achtig van aanzien, er gansch verschillend uitziet dan bij ons, — het zij zoo ; maar beproef het niet met de in vet zwemmende kool-gerechten. Waag dan liever een poging met den Russischen wijn, die een schoone toekomst te gemoet gaat. Immers, waar men zich met meer zorg dan te voren op den wijnbouw is gaan toeleggen, daar heeft men reeds een rijke verscheidenheid van geurige wijnen verkregen, die echter voor groote verbeteringen nog vatbaar blijven. Vooral in de Krim en in andere deelen van Zuid-Rusland levert de druif een bron van bestaan op. Over het algemeen is echter de Russische wijn niet „vol", dunner en slapper dan zijne peten. Want, vreemd genoeg, hij draagt dezelfde namen als vele wijnen in Frankrijk: men vindt op de wijnkaart Sauternes, n^{0}. 34; Nuits, n^{0}. 44; La Rose, n^{0}. 18. In dat geval zijn de nummers de officiëele namen, waaraan echter ter verduidelijking bij de keuze voor het publiek de Fransche benamingen zijn toegevoegd.

Wanneer gij u minder krachtig zoudt willen voeden, ga dan naar een bakkerij, maar verwacht niet er te vinden, wat wij met den naam bestempelen van Moscovisch gebak. Gewoon brood, op verschillende wijzen gevormd, zullen er uwe spijze zijn, thee de eeuwige en eenige besproeiing. En wilt gij soms aan snoeplust toegeven — de wegen staan u daartoe open naar alle winkels waar zoetheid te koop is; want gij behoeft het voorbeeld niet te volgen van den bedelaar, die

Digitized by Google

zich een maatje zonnebloem-pitten in zijn hoed koopt, om ze onder het loopen op te knabbelen, terwijl hij daarbij zijn kostwinning niet vergeet. Van deze versnapering wordt in Rusland eene industrie gemaakt. Buiten de steden, ja zelfs in de stad Moscou zelve, ziet men geheele velden met zonnebloemen beplant, zooals in Italië op de velden de maïs golft. Een Rus uit het volk schijnt niet te kunnen buiten snoeperij van welken aard ook: geen koetsier kan op een vrachtje wachten, zonder de verveling te verdrijven door het koopen en oppeuzelen van eene portie zonnebloemzaad, dat in zijn hoed gekocht en op den bok van het rijtuig wordt opgepeuzeld.

Vreemd mag het zeker heeten dat een volk, godsdienstig in die mate, dat in één stad zes- tot zevenhonderd kerken en een groot aantal kloosters onderhoudt, den Zondag zoo weinig eert, dat juist op dien dag de drukste markt wordt gehouden en de meeste zaken worden gedaan. Een blik op de oude-kleeren- en oud-roest-markt, schilderachtig als overal, is hier even loonend als dit vroeger het geval was in de Amsterdamsche Jodenbreêstraat: de familietrek is niet te loochenen en op de Moscousche markt levert Israël niet het geringste getal koopers en verkoopers. Als vliegen om den honigpot zwerven steeds de kleine wagentjes met den verduizendvoudigden zwarten Orlofhengst bespannen, om het levendig schouwspel van

Digitized by Google

koop en verkoop, geduldig wachtend tot er weer een handel zal zijn afgeloopen en er behoefte aan een voertuig zal zijn om een kachel of een ledikant, een stapel oude kleeren of een mand groente, een kalf, een schaap of een korf met kippen weg te brengen.

Vreemd, doch weer echt Russisch mag het heeten, dat het leven te Moscou, evenals te Petersburg, zoo laat op den dag aanvangt. De publieke vermakelijkheden beginnen op een uur wanneer bij ons de klok den tijd aanwijst, waarop men gewoonlijk ter ruste gaat. Toen wij te negen uren in den avond onze toegangskaart afgaven in een park, waar de muziek was aangevangen, en waar verder vermakelijkheden van allerlei slag op het programma waren beloofd, bespeurden wij tot onze uiterste verbazing, dat er zich zoo goed als niemand in de sierlijk verlichte lanen en tusschen de bonte bloemperken bewoog; en eerst toen het in waarheid een „fête de nuit" was geworden werd het er gezellig vol. Natuurlijk lag deze omstandigheid voor het grootste gedeelte aan de soort van menschen die er zich vertoonden; noch in Parijs, noch in Berlijn, noch in welke plaats ook, berucht om de brutale tentoonstelling van menschelijke koopwaar, zou men zulk eene talrijke demi-monde kunnen aantreffen, als in dat Moscousche park. Een wereld waartoe, naar de spraak te oordeelen, Duitschland verreweg de grootste bijdrage had geleverd.

Digitized by Google

Uit dergelijke zaken kan men opmaken, dat men in een wereldstad verkeert: een stad, wier inwoner-tal zoo' langzamerhand het millioen beginnen te naderen. In elke eeuw vermeerderde het zielental ongeveer met honderduizend zoodat in de zeven eeuwen van haar bestaan (Moscou werd in 1147 door een Dolgoroucki gesticht), de bevolking tot ruim 800 000 is aangegroeid. Dat Moscou nog zulke oude brieven kan toonen, zou men, de stad doorwandelende, niet zeggen; doch daaraan hebben de herhaalde verwoestingen en branden, niet het minst de zes-daagsche brand in den Franschen tijd, schuld. Mede één der oudste gebouwen door vuur en vernielzucht gespaard is het stamhuis der Romanow's, door Iwan den Verschrikkelijke voor het eerst bewoond. Door omkooperij wisten wij er toegang te verkrijgen, daar het juist dien dag niet te zien was. Wie zal ons echter zeggen, of deze boodschap niet vaker wordt gebruikt om de nieuwsgierige bezoekers te laten bloeden? Het eenige merkwaardige voor een niet-Rus die voor de bakermat van het Russische Keizerhuis uiteraard weinig of niets gevoelt, is in de woning één lage deur, toegang verleenend tot des bewoners audiëntiekamer, en met opzet zóó laag gebouwd, opdat een ieder gedwongen zou zijn met gebukten hoofde den vorst te naderen. Dezelfde Iwan echter met zijn huiveringwekkenden bijnaam, doet, afgezien van zijn beulenfeiten (denkt slechts aan den moord van Nowgorod,

Digitized by Google

waar in 6 weken 60 000 man onder zijne hand vielen; een Alva met 20 000 levens op zijn geweten is hiermee vergeleken nog zachtzinnig!) ook koren onder het kaf zijner daden vinden, waarvan de eerste boeken in Rusland op zijn bevel gedrukt, nog in het museum aanwezig, getuigen. Hij was de eerste der vorsten van Moscou, die zich tot Czaar liet kronen (1547). Over de kerk, door hem gesticht, met haar verwarde koepelmassa, sprak ik reeds, doch welk een verwarden blik die ineenschuiving en opeenhooping van daken ook moge opleveren, uit de verte kan men het gebouw, door de verscheidenheid zijner vormen terstond herkennen. Zelfs van den tamelijk ver verwijderden Musschenberg. Doorgaans wordt deze heuvel gekozen om een overblik van Moscou te genieten. Het is dezelfde heuvel van waar men verhaalt dat Napoleon uit de verte de stad door hem veroordeeld, heeft beschouwd en beklaagd. Dáár kan men eerst de uitgestrektheid der oude Czarenstad beoordeelen en een totaal-indruk ontvangen, dien men in de stad, zelfs van den grooten klokke-toren neerblikkend, niet bekomen kan. Jammer dat de weg, die naar den Musschenberg leidt, zoo erbarmelijk slecht is. Geen schijn of schaduw van een plaveisel, zelfs geen spoor van grint of puin; in de kleverige, zware klei zakten de wielen van het rijtuig, waarin wij er ons heen lieten brengen een voet diep weg. En dat voor een hoofdweg, die tot verbin-

Digitized by Google

ding dient van Moscou en het dorp op den heuvel, waarheen ook de bewoners der stad vaak komen genieten van het heerlijk uitzicht op hun woonplaats. Russischer kan het niet! De ruime blik doet u de doorgestane schokken vergeten, gij ziet de huizen-zee voor u golven, waarop de koepels der kerken als blinkende boeiers schijnen te drijven; de stad omsloten in de bocht der Moscowa, die hare golven naar de Oka voortstuwt, en die zelfs nu, in de hitte van den zomer nog een waterrijke stroom is; terzijde, ver in de vlakte bespeurt gij de witte tenten van een militair kamp en aan uw voet het sombere klooster, waarin Peter I zijne zuster Sophia liet opsluiten en onder hare oogen haar gunsteling Galizyn liet doodmartelen. Overigens is de omtrek minder woest en eenzaam dan die van Petersburg; en Moscou zendt zijne voorsteden met hare talrijke fabrieken als pioniers van beschaving ver vooruit, en geeft daardoor behalve rook en damp ook leven en beweging aan het uitgestrekte, heuvelachtige terrein.

Van het geestesleven of het politiek bestaan der Moscovieten bemerkt een tourist natuurlijk geen spoor. Of het dus waar is, wat men immer beweert, dat de Moscovieten de quintessens uitmaken van al wat echt Russisch is, zou ik niet durven bevestigen, en moet ik slechts op gezag aannemen. Maar wèl kan ik mij begrijpen, dat in het meer moderne Petersburg de ideeën, gewoonten en gebruiken te Moscou in zwang eenigszins

Digitized by Google

beschouwd worden als een soort van provincialisme. Vijandschap tegen Petersburg en het Petersburgsche tijdvak der Russische geschiedenis is dan ook een karakter-trek van de Slavophilie, die in Moscou haar hoofdzetel heeft. En dat is te begrijpen, daar Moscou in dezelfde verhouding in staatkundige beteekenis verloor, naarmate de nieuwe hoofdstad in aanzien toenam. Toch ging Moscou in omvang en macht, door handel en nijverheid met reuzenschreden vooruit. En dat er vroeger vaak met reden tegen de nieuwe beschaving werd geijverd is niet te verwonderen, wanneer wij door verschillende getuigenissen gestaafd vinden, dat een Rus van de hoogste kringen in de vorige eeuw beter Fransch kende dan zijn eigen taal, en daardoor reeds alleen toonde een slecht patriot te zijn. En zóóver was het zelfs gekomen, dat men de gebreken van volk en staats-inrichting niet slechts verbloemde, maar zelfs ten goede ging uitleggen. In de geschiedenis van het Westen zagen zij slechts geweld, zelfzucht en slavernij, in hun vaderland slechts vrijen wil, vrijheid, vrede. De omstandigheid, dat Rusland een liberale Staats-inrichting miste, werd voorgesteld als een kostelijke vrucht van den geest van Christelijke lijdzaamheid en zelfopoffering, waardoor juist de Rus zich zoo onnoemelijk ver boven de Westerlingen mocht verheven rekenen. De verfijningen van genot en weelde in het Westen, werden de afgoden dier landen genoemd, en het oude Rusland

Digitized by Google

gelukkig geprezen, dat het die zoogenaamde zegeningen kon ontberen. Van de overdrijving in dezen lag derhalve (volgens hen) meer de schuld bij de vooruitstrevenden dan bij de Russische conservatieven.

De nieuwe partij echter, in de laatste jaren opgestaan, de Slavophilen, een tijd lang onder Katkoff's leiding, is slechts een uitvloeisel van dit conservatisme, maar zij zijn dus volstrekt niet van één en hetzelfde maaksel. Op één punt echter schijnt volmaakte eenstemmigheid te heerschen: in hun oorlogszucht. Wanneer patriottische snaren worden aangeroerd, en zoodra er sprake is van een aanranden der Russische volks-eer, dan schijnen de Slavophilen van Katkoff's partij en het oud-Russisch conservatieve element te zamen de lont te vormen, die éénmaal aangestoken in staat zal zijn het buskruit, in het Oosten van ons werelddeel opgehoopt, te doen ontploffen.

Liever dan in een Moscouschen omnibus, zult gij uwen uittocht uit de Czarenstad houden in den door een vierspan getrokken wagen van het hotel. De publieke omnibus toch, lokt iemand, gesteld op nòg zoo geringe mate van zuiverheid, niet aan. Stel u voor, twee ruggelings gestelde banken, die op een onderstel van vier lage wielen zijn geplaatst, de banken overdekt met zeer gore, oude vloerkleeden en het geheel overspannen door een tent, van welks zoldering bij wijze van portière-gordijnen, morsige tapijten afhangen.

Digitized by Google

Denk u zelf daarin, zittend naast het vuilste rapalje, dat niet den minsten eerbied toont voor uw kleeding, die al is ze door de reis van den gloed der nieuwheid beroofd, toch brandschoon is in vergelijking van die van uwen buurman. Het volkje zou uw ter-zijde-schikken slechts beschouwen als een welkome gelegenheid om zelf een ruimere en betere plaats in te nemen; en zeg mij of gij in die omstandigheden niet de eerste de beste gelegenheid zoudt aangrijpen, om uit te stappen en naar een minder onsmakelijk voertuig uit te zien? Dat vooral de laatste indrukken, die u van Moscou zullen bijblijven, gunstig mogen zijn! Indrukken, waarop gij gedurende de lange reis van hier naar Berlijn zult kunnen teren. Want verwonderen zou het mij niet, wanneer gij als een berg opziet tegen den langdurigen weg, die moet worden afgelegd. Drie dagen en twee nachten sporen achtereen is geen beuzelarij! Toch valt het mee, mits men zijne verwachtingen aangaande de verveling maar tamelijk hoog spanne. De Russische treinen kruipen langs hun ijzeren pad, en het landschap toont zelden een loonenden blik: slechts om het half uur biedt een oponthoud van redelijk langen duur eenige afwisseling. Men kan zich dan vermaken met de vergeefsche en pijnlijke pogingen der dorstige reizigers om den gloeienden inhoud der glazen met thee in een korten tijd te verzwelgen of beproeven, om de zandige, vaak ongare spijzen, die de

Digitized by Google

restauratie aanbiedt, te verorberen. Men kan opmerken hoe, terstond bij het stilstaan van den trein bij elk balkon der wagens een gewapend man in militaire dracht postvat, om te beletten dat ongenoode gasten toegang tot den trein bekomen. Een voordeelig gevolg daarvan is, dat men bij het uitstappen alles op de banken kan laten, zooals het er ligt; gevaar voor roof, waarvoor men in Rusland zeker het allermeest beducht zou zijn, bestaat er volstrekt niet; de kostbare verplichting van de militaire bewaking, door de regeering aan de spoorwegmaatschappijen voorgeschreven, is er u borg voor. Gij kunt u op het lange traject verwonderen over de ontzagwekkende hoeveelheden hout welke verbruikt worden door de locomotieven; over de stapels blokken die bij de stations liggen opgelegd. Dit gebruik van hout in plaats van steenkool heeft het onaangenaam gevolg, dat men vaak brandende of gloeiende stukjes, van vrij aanzienlijke grootte door de raamopeningen naar binnen ziet vliegen. Gelukkig nog, indien men het ziet, en wanneer niet eerst de onaangename lucht van de schroeiende bekleeding der banken u waarschuwt, dat er onraad is. Doch vreemd mag het heeten (en het pleit zeker niet voor de Russischen ondernemingsgeest) dat de kostbare bosschen op dergelijke wijze worden verspild, terwijl uitgestrekte steenkolen-lagen blijven wachten op een ontginning, die zeker niet eer met ferme hand zal worden aangevat,

Digitized by Google

vóór de nu reeds ingekrompen houtvoorraad dreigt uitgeput te raken.

Verrassend is de overgang van eigenlijk Rusland in Russisch Polen, en niet minder die van Rusland in Duitschland. Aan het grensstation gekomen, moet u niet alleen de woelige drukte treffen, die er heerscht, zoo verschillend van de doodsche kalmte welke aan de Russische stations was op te merken, maar ook de plotselinge overgang van een dor en schijnbaar onverzorgd landschap, in een welvarende streek. De wegen worden eensklaps met boomen beplant; men ziet andere wezens dan den dik en warm ingebakerden Russischen boer. Die andere wezens, het zijn de Poolsche Joden met hunne drie-verdiepingen-hooge petten, hunne langs de ooren afhangende krullen, hun tot de enkels neervallende jassen, en de tot de dijen reikende kaplaarzen. Onafscheidelijk verbonden aan het valies, dat tot hun uitrusting schijnt te behooren, holden de zóó toegetakelde reizigers van het eene eind van den trein naar het andere, steeds roepende en schreeuwende en groetende, tot dat het vertrek van den trein hen noopt hier of daar een plaats aan te nemen, waarbij er zelfs een enkele maal één door het portierraam naar binnen werd geheschen.

Dank zij de wereld-wijsheid van den portier uit het Moscousche hotel Dusseau, was mijn pas afgeteekend voor een vertrek naar het buitenland, en had de

Digitized by Google

stedelijke politie van Moscou geen bezwaar tegen het vertrek van hem, die het thans met talrijke zegels bontbeplakte en van onleesbare handteekeningen voorziene stuk zijn eigendom mocht noemen. Zoo een reiziger zijn pas laat afteekenen voor een vertrek uit Moscou, zonder meer, dan houdt men hem aan de grenzen een dag op, tot hij 24 uren in de grensplaats heeft vertoefd: dan eerst is het hem geoorloofd verder te reizen. Mijn plakzegel-verzameling was echter in orde, zonder bezwaar werd ons de pas teruggegeven, en toestemming verleend tot het voortzetten van den tocht. Doch het merkwaardige en belangrijke van den rid is voorbij. Op Duitsch grondgebied verkeert men in minder scherp-gekenmerkte streken, en de laatste uren wegen zwaar. Ook is men in de twee laatste dagen niet verwend aan smakelijke spijzen, en de maag begint hare ontevredenheid op hinderlijke wijze te kennen te geven. Eveneens doet zich het gemis aan een behoorlijke slaapgelegenheid gedurende twee nachten, op gevoelige wijze bemerken. Men wordt langzamerhand murw. Niemand zal er rouwig over zijn, wanneer de trein hem eindelijk afzet aan het Centraal-station in de Berlijnsche Friedrichstrasse; want op den langen duur is het verblijf in een spoorweg-coupé voor den vrijen mensch, wat het verblijf van den vogel moet zijn op een kruk: een klein proefje van de vrijheid, terstond gevolgd door een stevigen ruk aan den draad,

Digitized by Google

die hem bindt, en die hem dwingt te volgen, waarheen de kruk hem voorgaat.

Hoe genotvol is na zulk een langdurige gedwongen en toch zelfgekozen gevangenschap de zoo noode ontbeerde vrijheid! Maar Berlijn vond ons niet in de rechte stemming, waarin men dient te wezen om die gezellige stad naar waarde te schatten. De indrukken van zooveel groots en heerlijks, van zooveel verrassende pracht en ongekenden glans waren nog te versch, dan dat het minder pralende genoeg kon boeien. De Oostersche impressies wonnen het van de Westersche. In één opzicht behaalde echter Duitschlands hoofdstad de overwinning op hare Russische zusters: de Westerling gevoelt er zich meer in zijn eigen kring: hij is er meer thuis. Langzamerhand zal dit echter ook in Petersburg en Moscou verbeteren, zoodra meer reizigers de bezwaren van den tocht geringer gaan schatten. De wereld wordt hoe langer hoe kleiner! Nu ook de beide Russische steden zijn opgenomen in het rondreisbiljetten-verkeer is de aandacht er meer op gevestigd en de gang gemakkelijker gemaakt, misschien ligt de tijd niet meer ver in het verschiet, dat een bezoeker van de door mij geschetste steden niet meer een „rara avis" zal wezen.

Digitized by Google

De Stierengevechten in Spanje.

De meeste landen van ons werelddeel verliezen in dezelfde mate waarin de toeristenstroom, die zich over hun gebied uitstort, breeder wordt, ook hunne eigenaardigheden. 't Is als of die stroom juist datgene medesleurt of afslijpt, wat hen tot nog toe van anderen onderscheidde. Weinige streken slechts behouden die kenmerken, welke voor den reiziger de aanlokking vormen, afgezien van het natuurschoon, waarop elk land afzonderlijk, en op zoo verschillende wijzen, zich mag beroemen.

Door zijn afgezonderde ligging en door zijn groote uitgestrektheid behoort echter Spanje tot die landen, welke nog niet door de reizigers tot gemeengoed zijn

Digitized by Google

gemaakt en hier worden dus ook nog eigenaardigheden aangetroffen welke geen ander land kan toonen. En nu moge men de bewering vernemen en er zelfs tot op zekere hoogte mee instemmen, dat hoe Spaansch de edele Murillo ook is, een schilderstuk van dien beroemden Sevillaan toch een Murillo blijft, ook al ziet men het Dresden of in Parijs; dat het Alhambra, hoewel het op 't Iberisch Schiereiland wordt gevonden, toch evengoed in Tanger of in Damascus op zijn plaats zou wezen, wijl het Moorsch is, en dat ook het plompe en vierkante Escorial, en vele der beroemde Kathedralen, als zijnde Romaansch en Gothisch, eigenlijk in Spanje niet thuis hooren — wat men elders niet kan zien, wat werkelijk kenmerkend Spaansch is, en (gelukkig!) ook typisch Spaansch zal blijven, dat zijn de stierengevechten.

Niet licht zal er één toerist gevonden worden die, Spanje bereizende, geen enkel stierengevecht bezoekt. Niemand zal, wanneer hij de lange reis naar het zuidwestelijk schiereiland van Europa heeft aanvaard het land durven verlaten zonder een poging gewaagd te hebben, om de meest Spaansche van alle Spaansche merkwaardigheden te aanschouwen, en een middag door te brengen, zóó rijk aan indrukken als slechts een stierencircus vermag te schenken. Iemand die dit durfde nalaten zou ook in staat zijn Rome te bezoeken, zonder den Paus te zien. Maar hoe weinigen vreemde-

Digitized by Google

lingen zal het gelukken een gunstigen indruk mede te nemen van een dergelijke voorstelling. Of, wij keeren liever de redeneering om en zeggen: slechts enkele niet-Spanjaarden zullen een indruk ontvangen die hen doet verlangen om een tweede maal hetzelfde schouwspel te genieten. Men heeft opgemerkt dat in het vroege voorjaar, dat voor Spanje de eigenlijke reistijd is, wanneer derhalve tal van vreemden het land doortrekken en dus ook de stierengevechten bezoeken, de rijen der kijkers steeds dunnen naarmate de voorstelling vordert. Telkens verdwijnen er toeschouwers, wier gevoelige harten niet bestand zijn tegen de machtige indrukken, totdat aan het slot slechts de inboorlingen, gehard en gestaald door de gewoonte, een belangstellende aandacht schenken aan een in de oogen van niet-Spanjaarden mensch-onteerend en walgelijk bedrijf.

Van waar dat verschil van opvatting? Van waar die uiteenloopende oordeelvellingen? Ik wil in de volgende bladzijden de geschiedenis der stierengevechten in herinnering brengen en tevens van onze eigen gewaarwordingen rekenschap geven.

Hoe verbazend veel er ook door de Spanjaarden over ons onderwerp is geschreven (door hen steeds een kunst genoemd), nog nimmer is er, voor zoover ons bekend is en aan anderen die van de stierengevechten een studie maakten, één volbloed Spanjaard gevonden, die in afkeurenden zin een oordeel velde over de wreede

Digitized by Google

spelen, terwijl zich uit het koor der niet-Spanjaarden zelden een stem op goedkeurenden toon laat vernemen. Ook wij zouden niet gaarne met de uitspraak van Theophile Gautier (een halve eeuw geleden ter neer geschreven) instemmen, dat een stierengevecht het schoonste schouwspel is dat zich denken laat. Stel daarnevens het oordeel van een Engelschman, bij wien de ingeboren sport-natuur boven drijft, en die op niet geheel en al verwerpenden toon zegt: „het stierengevecht is ontaard, het is jammer dat er bloed bij vergoten wordt, maar nooit is de mensch bijzonder fijngevoelig geweest, waar het gold aan den lust tot sport bot te vieren." Hoor daarna een Duitscher: „De stierengevechten strekken Spanje tot oneer en ontzeggen aan dat land het recht om zich onder de beschaafde, groote mogendheden te rekenen."

Deze zoo uiteenloopende oordeelvellingen hebben haren grond in het temperament van hen, die ze uiten. Om recht van een stierengevecht te genieten moet men Spanjaard zijn, men dient bij het bloedig spel te zijn opgevoed, moet er aan gewend zijn, zoodat men ten slotte niet anders weet of het is de natuurlijkste zaak ter wereld. Wanneer men reeds als klein kind naar het schouwspel wordt geleid door ouders, die er het hoogste vermaak in scheppen, die dagen lang over niets anders spreken dan over het genot, dat hun op den eerstvolgenden Zon- of feestdag te wachten staat;

Digitized by Google

wanneer zelfs op de aanplakbiljetten stilzwijgend wordt voorondersteld, dat ook kinderen onder de toeschouwers zullen zijn (immers volgens die progamma's zijn slechts zuigelingen vrij van toegangsgeld), — daar kan het niet anders of het gevoel van den Spanjaard moet op dit punt verstompt zijn. En de gevolgen van wijdere strekking blijven niet uit: het volk is ruw en onbarmhartig, en de statistiek der misdaden wijst een hooger cijfer aan dan voorheen. De opgewondenheid en de zucht om bloed te zien hebben na het bijwonen van een stierengevecht haar toppunt bereikt, en bij de napret valt menig offer, in een twist over de voortreffelijkheid van den een of anderen gevierden circusheld.

Karakteristiek mag het genoemd worden dat van al hetgeen de Spanjaarden in den loop der tijden in hunne koloniën hebben ingevoerd, na eeuwenlange dwingelandij nadat zij duizenden en nog eens duizenden der oorspronkelijke bewoners uitgemergeld of vermoord, en bij auto-da-fés geroosterd hebben, na de oude afgoden te hebben vernietigd en de bewijzen der inheemsche beschaving in beeld en schrift, vaak van hooger gehalte dan hunne eigene, te hebben uitgewischt, na de overblijfselen der onderdrukte volken door vermenging te hebben gelijk gemaakt aan zich zelf — dat zij na al die wederwaardigheden, thans nu zij eindelijk voor een goed deel uit hunne bezittingen zijn verdreven,

Digitized by Google

behalve de taal, niets dan den lust tot stieren- en hanen-gevechten hebben achtergelaten. Wanneer men dit in het oog houdt, dan rijst onwillekeurig de vraag op of het wenschelijk zou zijn, wanneer de woorden van den Spaanschen Staatsman Castelar tot vervulling kwamen, waar hij op hoogdravenden toon vraagt [1]): „Is de roeping van Spanje vervuld, nadat het Amerika „met den glans der beschaving heeft overtogen! Geens„zins! Aan onze voeten ligt nog Africa. De uitge„strekte landstreken van dit werelddeel hunkeren naar „den hemelschen dauw van de goddelijke waarheid, die „de wereld vruchtbaar maakt: God heeft het voor Spanje „en de Spaansche beschaving weggelegd om op Afrika „zijn levenwekkenden regen te doen nederdalen!" En wanneer hij dan in opgewonden stemming voortgaat voortgaat dan vraatzuchtigen adelaar met twee koppen (waarmee hij Duitschland bedoelt) te tarten, dit aan Spanje te beletten, en Bismarck hoont, die (volgens hem) „droomt in de ijskoude nachten van de duistere „steppen van zijn troosteloos Pommeren", dan verklaren wij ons met een „non tali auxilio" niet begeerig naar de vervulling zijner vèr-reikende wenschen en gelooven dat het maar beter zal zijn, wanneer Spanje de hooggeroemde vruchten zijner beschaving binnen de eigen grenzen tot rijpheid laat komen.

1) Nuestro destino en Africa. Sp-Deutsche Revue. Madrid '87.

Digitized by Google

Dat er ook in andere landen kampen tusschen, niet mèt wilde dieren worden gehouden is bekend: de hanengevechten in Engeland en in de Spaansche koloniën strekken tot bewijs, dat den mensch steeds een aandrang tot bloedige schouwspelen bezielde. Op Cuba is de bewoner zelfs zóó aan zijn strijdlustigen haan gehecht, dat hij hem meestal, koesterend in den arm, met zich meedraagt, om terstond het genot van een gevecht te kunnen smaken, wanneer zich een strijdgenoot voordoet. Ook bij de oude Grieken waren hanengevechten een geliefkoosde uitspanning, waarvan men verhaalt dat Themistocles ze heeft ingesteld tot opwekking van het eergevoel bij zijne landgenooten. Evenals in latere tijden werd ook toen reeds bij dit schouwspel druk gewed. Aan het hanengevecht, hoe stuitend het ook moge zijn, ontbreekt echter het komische element niet, ook al is de uitslag bloedig. Twee dieren, die elkander nimmer zagen, zoo plotseling op het eerste gezicht in woede te zien ontsteken, alleen omdat de een durft zijn wat de andere óók is, wekt onwillekeurig den lachlust op; het is een rassenhaat in den meest ongemotiveerden vorm, en daarom dubbel bespottelijk.

Maar het zijn niet alleen hanenkampen waarvan de geschiedenis, zelfs die van den tegenwoordigen tijd, gewaagt. In Indië onthalen de vorsten hun onderdanen op het schouwspel: een tijger met buffel te zien vechten, waarbij aan het rechtsgevoel van den

Digitized by Google

Javaan in ruime mate wordt voldaan, zoo de buffel den bloeddorstigen vijand buiten gevecht stelt. Wanneer men nagaat hoeveel nadeel de gevreesde gast aan den karbouw berokkent, is dit te begrijpen, en het vereischt niet de vèr-gezochte verklaring, (in het brein van een Duitscher uitgebroeid), dat de Javaan in den karbouw, in het stille, geduldige, afgetobde beest zijn eigen evenbeeld ziet, terwijl hij in het sterke, bloedgierige roofdier zich zijn heer en gebieder, den hem zoo weinig sympathieken Hollander verpersoonlijkt voorstelt. Oorspronkelijk was bij de Javanen de strijd tegen de tijgers een godsgericht, waarbij de beschuldigde, slechts met een stompen dolk gewapend, zijn vijand trachtte te dooden. Gelukte het hem zijn tegenstander onschadelijk te maken, dan hield men zijn onschuld voor uitgemaakt. Een verstandiger wijze van oordeelen dan bij de oude heksenprocessen gevolgd werd, waarbij de arme besjes, die bij het godsoordeel verdronken, voor onschuldig gehouden en zij die bleven drijven voor schuldig verklaard werden. De dood volgde in elk geval, was het niet door het water dan door den brandstapel.

Zoo gij begeerig waart naar meer voorbeelden van der menschen ingeboren bloeddorst, dan zou ik u kunnen verhalen van de gevechten tusschen apen en ganzen waarbij doorgaans de aap het onderspit delft; van krekels onderling; van een soort spierinkjes, die in

Digitized by Google

een kleine vischkom elkander verwoed bijten en verscheuren. Doch daarvoor zouden wij ons op al te ver verwijderd terrein begeven. Immers slechts in China, in Achter-Indië en in onze Oost-Indische bezittingen behooren dergelijke wreedheden nog niet tot het verleden.

Slechts Spanje met zijn tegenwoordige en vroegere koloniën mag nog bogen op zijn bloedige stierengevechten, zijne Corridas (Courses) die als het ware een band vormen tusschen dit in de beschaving eenigszins achterlijke land en andere onbeschaafde, barbaarsche streken. Tevergeefs zal men dan ook trachten deze wilde loot te enten op een edeler stam en de pogingen om de stierengevechten de Pyrenaeën te doen overschrijden, leden (tot heden toe) schipbreuk. Welk een storm van verontwaardiging stak er op uit het kamp der dierenbeschermers, toen eenige jaren geleden tot den Haagschen gemeenteraad het verzoek werd gericht om in Scheveningen de badgasten op stierengevechten te mogen onthalen! La mort sans phrase was het antwoord van het residentie-bestuur. En m. i. terecht. Het noodeloos en dus nutteloos bloedvergieten of dierenplagen, mag in een omgeving die op den naam beschaafd aanspraak wil maken, niet geduld worden. Men behoeft niet een overgevoelig dierenbeschermer te zijn, om zulk een uitspraak zonder voorbehoud goed te keuren. — Parijs bood in het jaar 1889 aan de millioenen vreemdelingen den aanblik van stierengevechten, ontdaan van

Digitized by Google

hun meest stuitende verschijnselen, maar daarom juist waren ze in de oogen der Spaansche bezoekers onbeduidend. Met minachting werd door hen over deze vertooningen gesproken; de neus opgetrokken voor een schouwspel waarbij geen paard het leven verloor, geen stier den doodsteek ontving; en evenwel betwistten de Spaansche dames elkander toch met graagte de lansen die met het bloed des stiers bevlekt, voor 5 of 10 francs werden verkocht. Het spel zelf miste echter voor hen elke aantrekkingskracht: het was wat voor den kundigen wijnproever een verschaalde fijne flesch is, voor den smuller een aangebrande lievelingsschotel, voor de modezieke coquette een verknipte japon.

Het Rome der Republiek en der Keizers bood den op ijzingwekkende tooneelen verzotten toeschouwers in het circus reeds den bloedigen aanblik van getergde stieren, en de purperen doeken deden ook toen reeds dienst, zooals enkele plaatsen in de letterkunde, o. a. bij Ovidius bewijzen. Weer uit andere plaatsen blijkt, dat ook het bevechten der stieren door ruiters in zwang was: maar de vraag, of overigens de strijd denzelfden loop nam, als tegenwoordig, moeten wij onbeslist laten. Waarschijnlijk is het niet, dat in denzelfden vorm de spelen werden uitgevoerd: Plinius en Dio althans spreken van een

Digitized by Google

ander soort bestrijding, die uit Thessalië ten tijde van Caesar was overgebracht. Doch — hoe het zij — de smaak voor deze zenuwprikkelende voorstellingen was, in Rome althans, aanwezig en „la bête humaine" vond ook hier voldoend voedsel. Een andere vraag is het, of in Spanje in dien tijd de schouwspelen inheemsch waren. En dan meenen wij deze vraag ontkennend te mogen beantwoorden. Terwijl Pergamus, Milete, Smyrna, Eleusis en Ephesus met name worden genoemd, vinden wij van Spaansche steden met geen enkel woord gewag gemaakt, en de epigrammen-dichter Martialis (zelf een Spanjaard) die tweemalen van stieren melding maakt, kampend met wilde dieren, geeft nergens een toespeling op een stierengevecht in zijn vaderland vertoond.

Evenmin als wij weten of er onder het bestuur der Romeinen in Spanje stierengevechten zijn geweest, even weinig zekerheid hebben wij daaromtrent onder de heerschappij der Gothische Koningen (414—711).

Naar alle waarschijnlijkheid is de hier besproken liefhebberij in Spanje ontstaan na de overwinningen der Mooren, toen dezen, die in Afrika op antilopen en wilde zwijnen naar hartelust mochten jagen, in de nieuw veroverde streken naar een gelegenheid zochten om hun zucht naar jachtavonturen te bevredigen. Vooreerst wendde men daartoe de wilde-zwijnenjacht aan, waarvoor de wildrijke boschstreken ruimschoots

Digitized by Google

gelegenheid aanboden. Nog langen tijd daarna leverde Spanje een uitstekend jacht-terrein; immers Koning Philips IV (1621—1665) doodde eigenhandig meer dan 400 everzwijnen.

Eerst omstreeks 1100 wordt in een kroniek gewag gemaakt van een stierengevecht, en zooals de oude kroniekschrijver toen reeds zeide: „Espectaculo solo de España", een schouwspel aan Spanje eenig. Sedert dat jaar zou men dus eerst kunnen spreken van een Geschiedenis der stierengevechten, als men er meer van wist. Ongeveer in denzelfden tijd wordt van den Cid den edelen ridder, den beroemden strijder voor alles wat edel was en rechtschapen (althans van het standpunt zijner tijdgenooten gezien) gemeld, dat hij de eerste was die, te paard gezeten, een stier door een lansstoot doodelijk trof. Vermoedelijk zal deze mededeeling wel op een vergissing berusten, daar niet de stootlans, maar de werpspies bij dit spel werd gebruikt. Ook onze vorst Karel V doodde op die wijze een stier bij een feest, gegeven ter eere van de geboorte van zijn zoon, onzen afgezworen Filips II; en hij hield de stierengevechten voor iets weldadigs: immers in een brief spreekt hij er van „dat men een dergelijk feest moet geven, of a n d e r e b a r m h a r t i g h e i d moet uitoefenen."

Zoo was de Corrida een ridderspel geworden, een soort van tournooi, waarbij men den stier van verre moest treffen en waarbij men door uitstekende rijkunst

Digitized by Google

evenzeer moest trachten het dier dat men bereed te sparen, als zich zelf tegen onheilen te behoeden. En dat dit pogen niet steeds met goeden uitslag werd bekroond, blijkt uit een mededeeling, dat hij een dergelijk steekspel te Rome gehouden (waar het stierengevecht in de middeleeuwen voor een korte pooze burgerrecht verkreeg, doch zich niet kon handhaven) een groot aantal mannen uit het volk en negentien ridders werden gedood. Niet bij elkeen echter vond deze uiting van ridderlijken moed en behendigheid bijval; zelfs niet in Spanje. Van Isabella toch (bekend door hare gore belofte afgelegd bij het beleg van Ostende), kunnen wij in een eigenhandig schrijven de verklaring lezen, hoe zij éénmaal een stierengevecht bijwoonde, maar tevens plechtig verzekerde, nimmer weer een dergelijk wreed schouwspel te willen zien. Zij voegt er bij dat ze het niet wil verbieden, omdat daardoor te gevoelig zou worden ingegrepen in de rechten van het volk. Een zeer verstandige opmerking, want ongetwijfeld zag zij in, hoe ze kans liep de volksgunst te verliezen, wanneer zij hare onderdanen van zulk een prikkelend genot beroofde. Geen vorst kan het wagen, zonder gevaar voor zijn gezag, inbreuk te maken op deze volksliefhebberij, en even zeker is er voor een Spaansch vorst geen geschikter middel om zich populariteit te verwerven, dan het steunen van de onverkwikkelijke bloeddrama's. Een

Digitized by Google

tijdlang was in Madrid geen man meer geliefd bij het volk, dan de Hertog van Montpensier, die bij zekere gelegenheid, toen er geen paarden genoeg ter slachting voorhanden waren, zijn eigen achtspan, dat buiten stond te wachten, aanbood en daarmee den gewenschten gang van het stierengevecht bevorderde.

Filips II deed in den beginne niet aan deze soort van bloedvergieten. Hij hield zich meer bezig met een anderen tak van sport, dien waarbij men ketters verbrandde. Het was dan ook wel zoo gemakkelijk om, gezeten in een leunstoel, en omringd door adelijke hofdames en bevallige schoothondjes, een terechtstelling van ongeloovigen, van Joden, ketters of Mooren bij te wonen, zonder zich te vermoeien — behagelijker althans dan zelf de gevaren onder de oogen te treden en den kans te loopen aan de horens van den woedenden stier geregen te worden. Een reisbeschrijver uit dien duisteren tijd noemt een auto-da-fé dan ook: „la plus belle chose qu'il eust en Espagne" [1]). Dergelijke in ons oog verre van schoone bedrijven werden natuurlijk bewaard als fijne versnapering bij hooge kerkelijke feestdagen, zooals trouwens ook nu nog de stierengevechten steeds tegen Zon- en feestdagen worden aangekondigd.

Toch liet de sombere vorst, de menschenhatende

1) Journal du Voyage d'Espagne. La Haye 1715.

Digitized by Google

duisterling in wiens leven men eerst een blik krijgt wanneer men, aan de hand der geschiedenis, zijn donkere, ongezellige woonvertrekken in het droevig stemmend Escorial bezocht heeft, zich op het laatst van zijn leven aan de Corridas gelegen liggen. Immers hij stichtte de „Maestranza", een soort van Ridderschap, die al wat er edels en uitstekends in den tijd der middeleeuwen had gebloeid, moest doen herleven en zich ook de stier-tournooien had aan te trekken. Hij schrijft zelf in den stichtingsbrief, dat het stierengevecht een zóó oude instelling is, dat het niet past daaromtrent nieuwigheden in te voeren. De door hem gegrondveste Ridderschap bestaat nòg en neemt nog bijwijlen deel aan de regeling van sommige feesten.

De opvolgers van Filips II, zijne naamgenooten III en IV begunstigden op alle wijzen de ridderlijke stierengevechten en slechts één oogenblik, onder Filips V begon de glorie een weinig te tanen, daar hij het wreede vermaak geen goed hart toedroeg. Doch de ontevredenheid van het volk uitte zich op een voor hem en zijn heerschappij zóó onrustbarende wijze, dat hij meende zich te moeten beveiligen, door aan het volk een gebouw voor de stierengevechten in Madrid te schenken, dat met zijn ruimte voor 15000 toeschouwers alles in de schaduw stelde, wat tot nog toe voor de liefhebberij was beschikbaar geweest.

Digitized by Google

Intusschen was het tijdperk van verval ingetreden. Toen het hof minder belangstelling toonde in de voorstellingen, gevoelden ook de edelen hun ijver verflauwen, en in plaats van een ridderlijk spel, waarbij behendigheid en vlugheid op den voorgrond traden, gepaard aan onbaatzuchtigheid, werd het een laag slachtersambacht, waarbij veile huurlingen de rol overnamen der edellieden, die slechts ter wille van den roem streden. Op dezelfde wijze ontaardde in Engeland het tournooi der edelen in het plompe vuistgevecht en de nobele wedijver van den strijd ging over in den wilden boksers-hartstocht. Een enkele maal komt nog bij buitengemeen plechtige gelegenheden de oude wijze van optreden tot zijn recht: bij de twee huwlijken van Koning Alfonsus in Januari '78 en in November '79 werden in Madrid tournooien gegeven, waar jeugdige Spaansche Grandes zich verwaardigden met lansen den bul in het strijdperk te gaan bevechten, en soms geeft de schatrijke hertogin van Medina Celi feesten, waarvan de stierengevechten de grootste aantrekkelijkheid uitmaken.

Toch waren onder de opeenvolgende vorsten ook weder begunstigers van de volksondeugd, en Ferdinand VII heeft bij de liefhebbers een glorierijken naam verworven. Deze vorst die in 1830 de hoogeschool te Sevilla ophief, beval in de volgende maand van hetzelfde jaar de oprichting eener Stieren-Academie in dezelfde stad, waar

Digitized by Google

de beoefenaars van het vak der Tauromachie in den meest volmaakten graad hun kunst zouden kunnen leeren. Terwijl tot nog toe de kennis van het stierenlichaam (voor zoo ver noodig) door de beoefenaars der kunst werd opgedaan in de slachthuizen, werden de geheimen van den stierenbouw hun voortaan wetenschappelijk ontsluierd door officiëel aangestelde professoren, waarvan de eersten, die een leerstoel bekleedden, twee beroemde torrero's waren, Candido en Romero. De laatste, die gedurende zijn loopbaan bijkans 6000 stieren had getroffen, kon dus geacht worden zijn vak te verstaan. Sedert men den titel van Professeur de danse en Professeur de billard heeft zien ontstaan, kon naast deze titels in Spanje een hoogleeraar in de „Tauromaquia" niet uitblijven. Het eenige dat deze Academie van hare zusterhoogescholen onderscheidde, is dat er het „ius promovendi" niet aan werd verleend. Dat de leerboeken, aan een dergelijke inrichting gebruikt, niet vrij zijn van een kenmerkend iets dat de geheele Spaansche natie onderscheidt: trots, daarvoor staat ons de aard van het volk borg en zinnen als de volgende behooren niet tot de uitzonderingen: „Bij het roemzuchte volk „der Spanjaarden grepen stierengevechten plaats sedert „er stieren in Spanje gevonden werden, daar de Span„jaard in dezelfde mate alle andere volken in dapper„heid overtreft, als de Spaansche stier boven alle „stieren der wereld in wildheid en moed uitblinkt."

Digitized by Google

Zou het mogelijk zijn met meer zelfbewustzijn en gevoel van eigenwaarde te spreken?

De Spaansche stieren, waarop wij daareven onzen torrero José Delgado, bijgenaamd Pepe Illo (zooveel als ons: Joopie) met groote ingenomenheid hoorden pochen, verheugen zich werkelijk in een roem die niet van gisteren dagteekent. Reeds in de sage van Hercules vinden wij van runderen gewag gemaakt, zóó voortreffelijk, dat de tegenwoordige Spanjaard het niet beneden zich acht alle, thans in zijn vaderland voorkomende stieren, daarvan te doen afstammen. En wie aan de juistheid van deze afstamming soms geen geloof mocht slaan, heeft zich slechts te vervoegen bij den hertog van Osuna (die zijn eigen geslachtsboom laat opklimmen tot Geryon, den eigenaar van de kudden, die Hercules kwam rooven) en de hertog zou uw ongeloof op ongetwijfeld afdoende wijze in een onverwrikbare overtuiging doen verkeeren.

De Spanjaard houdt den stier voor het sterkste dier der aarde. Wellicht juist daarom kent hij geen grooter vermaak dan hem te kwellen en te tergen. Het streelt zijn onbegrensden trots zich over zulk een dier heer en meester te toonen. Geen rund dat voor een slagerij zijn lot geduldig staat af te wachten wordt ongemoeid gelaten; geen koe wordt langs de straat geleid of ze ontvangt van dezen voorbijganger een slag met een stok, van genen een schop, van een derde een prik

Digitized by Google

met een zakmes; ja, in de dorpen waarbij de stieren, die nog te jong zijn voor de gevechten, vrij in de weiden rond loopen (met omwoelde horens zoodat ze niet gevaarlijk zijn), kent de jeugd geen grooter vermaak dan met messen de stieren te steken en te porren. En niet minder kenmerkend voor het Spaansche volkskarakter is het feit, dat in de groote slagerijen van Liebig in Zuid-Amerika, waar dagelijks 1500 à 1600 runderen worden geveld, alle slagers (zonder onderscheid) Spanjaarden zijn, terwijl het overige personeel is samengesteld uit een mengelmoes van allerlei natiën.

De beste stieren worden geboren op de uitgestrekte landgoederen van Castilië of Andalusië, waar ze hun eerste jeugd in het wild doorbrengen. Wanneer zij één jaar oud zijn, worden zij gebrand om hun het waarmerk van oorsprong te geven, dat uitwijst van welke kweekerij zij afkomstig zijn. Tevens wordt dan hun aard op de proef gesteld om te weten of zij strijdlustig zijn, ja, dan neen. Die, waarvan men bespeurt dat ze te vredelievend van aard zijn, worden tot ossen gemaakt, een plechtigheid, die koning Ferdinand VII (dezelfde die de stieren-academie grondvestte) nimmer verzuimde, met zijn geheele hofhouding, dames niet uitgesloten, bij te wonen.

Hebben nu de stieren, tot toekomstige acteurs in het bloedige drama bestemd, den ouderdom van 4 of 5 jaren bereikt, dan zijn ze geschikt voor een kortston-

Digitized by Google

dige verschijning van enkele minuten in de wereld, een verschijning, die tevens een lijdensperiode is welke alleen het doel van hun leven uitmaakt.

De ondernemers der gevechten laten door tamme ossen de slachtoffers naar de plaats hunner bestemming geleiden, waarheen wij hen met aandacht, zij het ook gepaard aan een niet misplaatst medelijden, willen volgen.

Een stieren-circus (Plaza de Toros, omdat in den ouden tijd de stierengevechten op het marktplein, Plaza, werden gehouden) heeft geheel den vorm van een reusachtig paardenspel. Om de met zand bevloerde kampplaats cirkelt zich een bruin-rood geverfd staketsel, ongeveer twee meter hoog, en hierachter loopt om de strijdruimte heen, een breede gang, waarin zich op verschillende punten deuren bevinden, die hem kunnen afsluiten, maar die ook, wanneer ze geopend worden, toegang tot de arena verschaffen. Neemt een stier in zijn radeloozen angst een aanloop en springt hij (zooals bij elke worsteling verscheiden malen geschiedt) over de omheining, dan wordt terstond door de naastbijzijnde personen in den omloop een deur geopend die den gang afsluit, de menschen beveiligt en een toegang verleent tot de arena. De stier, verheugd een uitgang te zien, waardoor hij aan zijn plaaggeesten hoopt te ontkomen, stormt de wijde ruimte in, acht zich vrij

Digitized by Google

en ziet zich gevangen in de arena, om op nieuw aan terging en vervolging bloot te staan.

Achter dien gang beginnen ter hoogte van drie meter de zitbanken, en ofschoon zich boven dien hoogen wand nog ijzerdraden bevinden, is het een enkele maal voorgekomen, dat de stier, met buitengewone kracht hem door den angst verleend, zich nog over die beletselen wist heen te werken en onder de naastbijgezeten toeschouwers een panischen schrik veroorzaakte. De zitbanken zijn zonder leuningen, men plaatst zijn voeten ter rechter- en ter linker-zijde van zijn vóór-buurman en leunt zoo noodig tegen de knieën van zijn achterbuur. Boven vijf of zes dezer rijen verheffen zich de loges, die zeer eenvoudig zijn ingericht, en waar elk spoor van weelde ontbreekt, maar waar men ten minste gelegenheid heeft zich op stoelen, zij het ook met matten zittingen, neer te zetten.

De stieren werden in vroegeren tijd (en worden soms nòg) door tamme runderen, idyllisch met klingelende klokjes voorzien, van de weiden naar de Plaza geleid. Thans geschiedt dit bij groote afstanden, per trein, terwijl de weg van het station naar het circus in ijzeren of houten kooien op rollen wordt afgelegd. Deze kooien worden geplaatst vóór de opening van den stal, die verder slechts één uitgang heeft, voerend naar het strijdperk. Deze stallen zijn zonder dak en een hooge muur met een balustrade omringt ze, ten einde het nieuws-

Digitized by Google

gierige publiek niet alleen van te voren het genot te gunnen de slachtoffers te bewonderen, maar hen ook, op een gevaarlooze wijze, door prikken en slaan te kunnen tergen.

De Corrida's worden georganiseerd door ondernemers, die voor de Plaza aan de gemeente een bepaalden huurprijs betalen, en tevens voor elke voorstelling een vaste som, (in Madrid 20 000 francs) voor een liefdadig doel moeten storten. Geruimen tijd vóór den dag, waarop de voorstelling is bepaald, versieren veelkleurige aanplakbiljetten de muren en kolommen voor publieke aankondiging bestemd, waarop in schreeuwende kleuren met vette letters te lezen staat de datum wanneer „onder bescherming van het edelachtbaar stadsbestuur 6 stieren moeten gedood worden". Behalve dit worden de namen genoemd van de leden der cuadrilla (den troep), welke zullen medewerken, en dat dit met den noodigen ophef geschiedt, daarvoor staat ons het Spaansche volkskarakter borg. Niet alleen dat men er soms het verbod op gedrukt vindt om met oranje-appels en met de schillen er van te werpen; dat de een of andere beroemdheid een nog nimmer vertoonden toer zal verrichten, maar ook mededeelingen als de volgende zijn op de ellenlange stukken te lezen: „Onze gasten van de Philippijnen, „die groote, door den beroemden Magellan ontdekte „eilanden, hebben het niet beneden zich geacht ons „de eer aan te doen twee loges in de Plaza aan te „nemen, om zich persoonlijk te overtuigen van de

Digitized by Google

„vorderingen door de Spaansche jongelingschap in het „bevechten der stieren gemaakt." Veelal wordt de dood van 6, soms van 8, een enkele maal van 10 stieren aangekondigd. Ook geraakt het publiek bijwijlen zóó in vervoering dat het om een extra-nummer roept, dat na lang schreeuwen en bidden een enkele maal wordt geschonken, vooral wanneer een vorst, of een andere hooge persoonlijkheid bij het feest mee aanzit en de kosten voor zijn rekening neemt. Voor een paar duizend frans wordt een ongeloofelijke populariteit goedkoop gekocht. Evenals ijsfeesten in ons vaderland steeds worden uitgeschreven: ijs en weder dienende, grijpen ook de Corridas slechts plaats: „si el tempo le permite", een beding dat noodig, is daar de Plaza onoverdekt is en de regen het schouwspel ongenietbaar kan maken. De toeschouwers hebben in dit geval het recht hun geld terug te vorderen. Overvalt echter een donderbui de voorstelling, dan wordt de uitvoering gestaakt en het publiek verliest zijn toegangsgelden. De voorstellingen worden in den namiddag gegeven, wanneer de zon hare stralen slechts in de schuinte werpt en de hooge ringmuur aan een grooter aantal plaatsen het genot der koelte schenkt; een verkwikking die in dit geval goud waard is, want plaatsen in de schaduw worden wel vijftien- of twintig-maal zoo duur berekend als die in den blakenden zonnegloed. Reeds uren van te voren kronkelt zich een reusachtige slang van toeschouwers

Digitized by Google

die te voet gaan of zich in rijtuigen, tramwagens, omnibussen, boerenkarretjes naar het gemeenschappelijk doel laten voeren, langs den weg, die naar de Plaza leidt. Op de kruispunten houdt gewapende macht de slang binnen de perken, waar ze hier en daar in al te levenslustige kronkelingen uit het voorgeschreven spoor zou breken om spoediger haar einddoel te bereiken. Bij de Plaza heerscht een ongeloofelijke drukte en zenuwachtige opgewondenheid. Het gejoel en geschreeuw van programma's ventende jongens, van waaiers en stokken aanbiedende kooplieden, van zenuwachtig heen weer trippelende toeschouwers doet een vreemdeling hooren en zien vergaan. De wijde poorten en breede gangen zijn niet ruim genoeg om u voor gedrang te behoeden, en, ofschoon het aanvangsuur nog in lang niet zal slaan, spoedt en haast men zich alsof reeds de helft van het schouwspel ware afgespeeld. Eindelijk hebt gij te midden van de verwarring in de ontzaglijke ruimte uw besproken plaats gevonden. Al genoot gij voor uw geld slechts het schouwspel, dat zich thans voor uw oogen ontrolt, gij zoudt reeds ruimschoots beloond zijn. Gedurende een korten tijd zijt ge overbluft, gij durft uw oogen niet vertrouwen, weet niet wat ge aanschouwt. Het is een indruk zoo geheel verschillend van hetgeen gij ooit zaagt. Eerst langzamerhand beginnen zich de bijzonderheden aan den forschen stroom van indrukken te ontworstelen, en zich aan uw waarnemingsvermogen op te dringen; gij gaat onder-

Digitized by Google

scheiden, waar gij in den aanvang slechts een verwarde, ongelede massa mocht ontwaren. In de cirkelronde arena, een eind beneden u laat een muziekcorps Spaansche volkswijzen opstijgen; de veertig of vijftig man gelijken een handvol dwergen, en bieden u een maatstaf, om de grootte der omgeving te schatten. De Plaza te Madrid kan 15000 menschen bevatten: één oppervlakkige blik in de rondte geslagen zou u doen twijfelen aan de juistheid dier opgave, maar het oplettend beschouwen van één enkelen moot uit den kring, waar de toeschouwers dicht opééngepakt, één gevulden, veelhoofdigen klomp vormen, doet uw wantrouwen verdwijnen en u de uitgestrektheid van het gebouw gevoelen. Een bonte, nimmer rustende menigte krioelt op de banken, langs de toegangswegen en trappen, door de arena zelve: duizende handen wuiven met waaiers en kleurige doeken, duizende kelen laten de niet altijd even welluidende klanken der Spaansche taal, met haar harde medeklinkers weergalmen: overal heerscht ontstuimig leven en zenuwachtig gedrang, nergens ziet men bedaardheid, die afwacht wat er gebeuren zal. Opgewondenheid houdt die immer golvende menschenzee in rustelooze beweging: men kan het oud en jong aanzien, dat zij geprikkeld zijn door nieuwsgierigheid naar de dingen die komen zullen, dingen door hen reeds tallooze malen, en toch nimmer genoeg naar hun zin aanschouwd. Alle standen der maatschappij zijn onder het publiek ver-

Digitized by Google

tegenwoordigd: de bonte kleedij der mingegoeden, (schilderachtig afwisselend met de nòg kleuriger dracht der buitenlieden, van ver samengestroomd om getuigen te zijn van het bloedvergieten) wordt hoofdzakelijk van de zonzijde opgemerkt, waar de plaatsen het goedkoopst zijn. Juist in dien zuidelijken zonnegloed komt de kleurige schakeering tot haar recht. In de schaduw trekt zich de hoe langer zoo meer verdwijnende eigenaardige tooi der Spaansche dames terug, bestaande uit de zwarte mantilla, die met beredeneerde bevalligheid en coquetterie over het kapsel geslagen wordt. Naast de niet door schoonheid uitmuntende vrouwen, en de over het algemeen ploertige heerengezichten, merkt men, o wonder! ook de zwarte soutanes en bruine of grijze pijen van monniken op; want zelfs de geestelijkheid versmaadt het niet hare belangstelling te wijden aan die bloedige tooneelen. Ja, in sommige Plazas heeft de geestelijkheid haar eigen loge. En kan het wel anders, waar de kerk als zoodanig, zelve het voorbeeld geeft dat men gaven, door zulk een schandelijk bedrijf verkregen, niet behoeft te versmaden? In Sevilla wordt door de Franciskaner Orde een bedehuis gesticht. De gelden daarvoor langs den gewonen weg bijeen te brengen zou wellicht op ernstige bezwaren schipbreuk lijden, of te langen tijd vereischen: men stelt nu een inschrijving open voor het bijwonen van acht stierengevechten, en zij, die deze corridas met hun tegenwoor-

Digitized by Google

digheid en geld steunen, en daardoor langs een omweg hun bijdrage leveren voor den bouw van de kerk, krijgen tot loon van de broeders Franciskaners aflaat van zonden voor verscheidene jaren! Zou men, dit lezende, niet meenen middeleeuwsche toestanden vermeld te zien?

Hoe meer het uur nadert voor den aanvang bestemd, hoe meer woeling en deining er in de menschenzee ontstaat. Het vooruitzicht van bloed, veel bloed te zullen zien zweept de toeschouwers aan en windt hen op. De muzikanten verlaten de arena (waar zij tot nog toe in de schaduw stonden) om de voor hen bestemde, zeer ongunstig gelegen zitplaatsen op het orchest in te nemen, waar ze aan de stralen der zon zijn blootgesteld; de bezoekers die geen besproken plaats konden machtig worden en die heen en weder bleven drentelen, verlaten de kampplaats om elders een goed heenkomen te zoeken; in de arena worden waterslangen aangeschroefd om het zand voor de laatste maal te besproeien, stalknechts in hun bloedkleurige kielen verschijnen om hier en daar oneffenheden in het zand weg te harken. Tusschen de rijen der toeschouwers bewegen zich op bijzonder hinderlijke en onbeschaamde wijze de waterverkoopers met hun draagbare buffetten, waaruit zij dorstige kelen laven en de jongens en vrouwen, die oranje-appels, water-meloenen, programma's en stokken om te applaudiseeren aan den

Digitized by Google

man willen brengen, hinderen door hun dringen en verdooven uw ooren door hun geroep. Hoe meer het gewichtig oogenblik nadert, des te grooter zenuwachtige bewegelijkheid spreidt ieder ten toon en des te luidruchtiger loeit en raast de menschenmassa.

Eindelijk betreedt de magistraatspersoon, de burgemeester (soms bij bijzondere feesten in Madrid de koning) zijn loge; onmiddellijk geeft hij, als president of leider van de corrida het teeken, een trompet-stoot snerpt door de lucht; een langgerekte roep uit meer dan tienduizend kelen davert door de circusruimte, en de poort ter zijde van het orchest wordt opengeslagen, toegang verleenend aan de cuadrilla, den troep, die langzamerhand de arena vult, in schitterende kleurenpracht uit den duisteren gang tredend in den vollen zonnegloed.

Een heerlijker tableau-vivant dan het binnentreden der Cuadrilla in een Plaza de Toros is bijkans ondenkbaar. Wanneer men zoo gelukkig is, een plaats veroverd te hebben recht tegenover den uitgang van het stierenhok en slechts een weinig schuin tegenover de poort, die de Cuadrilla verlaat, dan geniet men den prachtigsten aanblik, die zich denken laat. De bonte stoffen der van goud- en zilverborduursel schitterende kleedij, de schabrakken en tuigen der paarden, kortom de geheele stoet fonkelt in een bad van licht zooals slechts een Spaansche zon

Digitized by Google

kan uitstorten, en om deze levendige en kleurige groep vormt de juichende en joelende menschenmassa, samengepakt binnen het hooge amphitheater, een omlijsting, die een onvergelijkelijk grootschen indruk maakt. Zulk een oogenblik behoort tot die enkele in een menschenleven welke onuitwischbare sporen nalaten.

Eerst wordt een tweetal gerechtsdienaars zichtbaar, die gekleed in hun ridderkostuum (uit onzen Spaanschen tijd bekend) te paard gezeten, aan het hoofd der stoet galoppeeren. Het zijn deurwaarders, die bij de Spanjaarden slechts in geringe mate geëerd worden, ja, zelfs zóó gehaat zijn, dat Theophile Gautier vermeldt het volk nimmer zóó opgewonden gezien te hebben na een sierlijken degenstoot, als toen een Alguacil door een stier bijkans aan zijn horens werd geregen. Hoevele door den deurwaarder vervolgde schuldenaars zagen in het verwoede beest op dat oogenblik den voltrekker eener lang gewenschte, zoete wraak!

Achter de alguacils rijden de picadores, eigenlijk: prikkers, gewapend met een lange lans en gekleed in de dracht der Mexicaansche cow-boys. Een breedgerande hoed beschaduwt hun gelaat; een zadel, dat van voren en van achteren een verhooging heeft, belet hun het vallen en in de reusachtige breede stijgbeugels rusten de voeten tamelijk stevig. Juist daarom brengt de picadore geen sierlijken en vluggen indruk teweeg, zooals zonder onderscheid de overige leden

Digitized by Google

der cuadrilla: zijn beenen steken in een langen lederen broek, en bovendien is hij ingebakerd in zijden omwindsels die hem tot den buik opklimmen: zoovele maatregelen om hem tegen de stooten van den stier te beveiligen, maar die hem tevens hulpbehoevend maken wanneer hij van de been is geraakt, en waardoor hij zich zonder hulp niet kan oprichten. Doch wat de picadores in der vreemdelingen oog doet gelijken op ridders der droevige figuur, dat zijn de schimmen van paarden, waarop ze hun intocht binnen de arena houden en hun heldenfeiten verrichten. Het zijn paarden te ellendig, dan dat zij dien eerenaam nog verdienen, waarbij men toch pleegt te denken aan iets wat schoongevormd is en fier. Het meest afgebeulde jaagpaard, dat zijn treurig bestaan voortsleept, kan er niet ellendiger uitzien, dan dat, wat bij een stierengevecht als de droevige overblijfselen van rossinanten ter slachtbank wordt gevoerd. Een bloedige dood toch is de eenige reden van hun bestaan; slechts die roeping hield hen tot op dezen dag uit de handen van den vilder. Intusschen dwingt de eerlijkheid mij hier tevens tot de verklaring dat bij het binnentreden der cuadrilla iemands aandacht te zeer in beslag is genomen door het levendig en bonte geheel, dan dat men met groote nauwkeurigheid op de onderdeelen kan letten, en eerst later, nadat zich de totaal-indruk gesplitst heeft, wordt men gewaar uit welke armzalige onderdeelen het grootsche

Digitized by Google

schouwspel gevormd was, dat wij in den aanvang zoozeer bewonderden.

Na de picadores treedt de „Espada" nader, de hoofdpersoon, hij die met zijn degen den afgematten stier ten slotte den beslissenden stoot moet toe brengen. Espada heet hij naar zijn wapen; matador (= dooder, dooddoener) wordt hij ook genoemd, (doch zelden in Spanje) naar het werkwoord „matar" dat dooden beteekent. Soms stappen twee espadas mede in den stoet, de tweede is dan plaatsvervanger voor het geval dat aan den eersten een ongeluk mocht overkomen. Bevallig en los gekleed in een rood of groen zijden broek en buis, die, rijk met gouden of zilveren tressen behangen, vaak meer dan 2000 francs kosten, stellen zij u de vleesch-geworden vlugheid en lenigheid voor oogen en toonen een vreemden haardos, bij mannen ongewoon. Hun haar toch, is achter op het hoofd in een wrong samen gebonden, waarop hun platte, zwarte muts steunt, en juist deze haardracht is voor hen kenmerkend, omdat een espada, die voor goed zijn degen in de schede steekt, met het plan nimmermeer voor een publiek in zijn rol als stierenvechter op te treden, tegelijkertijd zijn haarwrong afknipt en zich daarmee ook den weg afsnijdt, om zich ooit weer in zijn waardigheid te toonen. Toch worden er ook onder de medespelers in dit drama gevonden, die met een aangebonden haartooi hetzelfde doel bereiken, als anderen met hun eigen.

Digitized by Google

Op de picadores en espadas volgen de „Banderilleros." Even vlug, kleurig en los gekleed (schoon niet zoo kostbaar) als hun voorman, de held van den middag, die het middelpunt is van de cuadrilla, treden zij vooruit met rappen, veerkrachtigen tred. Met zelfbewustzijn, grenzend aan pedanterie, zien zij om zich heen, de banderilla's zwaaiend, waaraan zij hun naam ontleenen. Deze banderilla's zijn korte lansjes met weerhaken gepunt en bestrikt met gekleurde linten, die er los langs fladderen. Meestal bevinden zich vier of zes van deze mannen in den stoet. Hun volgelingen zijn de „Chulos" of „Capas" (= mantels), die met de schelkleurige kleedingstukken waaraan zij hun naam ontleenen de aandacht van den stier moeten afleiden en hem moeten weglokken wanneer hij één der medespelers tot doel kiest. In hun optreden doen zij denken aan balletdansers, die een shawl-dans uitvoeren. Zij blijven gedurende de gansche voorstelling in de arena, hebben een weinig gevaarlijke rol, waarbij behendigheid of moed in geringe mate te pas komt, en zijn meestentijds eerstbeginnenden, die aldus op den bloedigen loopbaan als stierenvechter hun eerste schreden zetten.

Het slot van den stoet wordt gevormd door een vierspan bont-versierde, van bellen rinkelende muildieren. Zij sleepen achter zich aan niets dan een ijzeren haak, waaraan zij, na afloop van ieder bedrijf de slachtoffers, die hun plicht naar behooren vervulden

Digitized by Google

en dus doodgemarteld zijn, wegsleuren. Stalknechts wier bovenlijf in roode of blauwe kielen gehuld is, geleiden hen onder knetterend zweepgeklap, terwijl bij het optrekken der cuadrilla en den omgang door het circus de muziek volksliederen doet hooren. Voor de loge van den president wordt één oogenblik halt gehouden en front gemaakt, een echt Spaansche, d. w. z. recht hoofsche groet gebracht, en de troep, thans aan het publiek voorgesteld, verdwijnt voor een deel. De espadas en banderilleros werpen (ter bewaring) hunne mantels onder het publiek, dat even gretig grijpt naar zulk een kleedingstuk, als bij ons een neef of zoon van een schutter er roem in stelt, het geweer of de patroontasch van den familie-held te mogen torschen. Een deel van den krijgsroem straalt aldus op den drager af.

Slechts drie picadores, op hunne armzalige rossen, en de capas, met hunne kleurige mantels, blijven. Daar galoppeert één der gerechtsdienaren nog eens de arena door, maakt halt voor de loge van den president en vraagt den sleutel van het stierenhok. De magistraat werpt het gevraagde voorwerp naar beneden, dat de alguacil steeds te vergeefs tracht op te vangen, tot groot leedvermaak van het publiek, dat een oorzaak om het voorwerp van zijn haat uit te lachen gaarne aangrijpt. Dezen sleutel brengt de bode thans over naar één der stalknechts, die de gevangenis van den stier opent, terwijl de alguacil zich snel verwijdert door de

Digitized by Google

naastliggende deur, die zich onmiddellijk achter hem sluit.

Het gewichtig oogenbik is aangebroken, hoogst belangwekkend zoowel voor den Spanjaard, den fijn-ontwikkelden liefhebber (= aficionado), als voor iemand die nog nimmer, of slechts een enkele maal een Corrida mocht bijwonen. Niet zoozeer om de ongeëvenaarde opgewondheid die zich van het publiek meester maakt, niet om het oorverdoovend gegil en gesis, gefluit en geschreeuw, dat als het gieren van een stormwind langs de nimmer rustende menschenstapels loeit, maar wèl om de prikkelende nieuwsgierigheid, die de vragen opwerpt: hoe zal de stier zich gedragen, waarheen zal hij zich het eerst wenden? Een enkele maal stelt een stier het geduld van het publiek betrekkelijk langen tijd op de proef, en wil hij, beangst door het hem van verre tegenklinkend gedruisch, zijn schuilplaats niet verlaten, om zich te storten in die onheilspellende zee van licht, dat hem door de wijd geopende deur in zijn hoog omheinden stal verblindend tegenstroomt. Doch wat niet goedschiks wil, moet kwaadschiks geschieden. Door prikken en slagen wordt hij uitgedreven en rent het strijdperk in. Bij het binnenstormen wordt hem behendig een roset, met een metalen weerhaak in den nek geplant, die door de kleur de afkomst van het dier kenbaar maakt. Deze eerste pijn maakt het trotsche dier reeds ongeduldig, midden in den kring blijft hij staan, steekt snui-

Digitized by Google

vend den neus in de lucht, krabt met zijn voorpooten in het zand, en ziet rond als zocht hij een wezen waarop hij die eerste pijniging zou kunnen wreken. Men maakt hem de keus gemakkelijk: een capa, die zich gesteld heeft in de nabijheid van een picadore, wuift hem met zijn rooden mantel toe en de stier stuift op het hem hinderlijk voorwerp af: de capa springt op zij, terwijl hij zijn mantel van de horens wegtrekt en de stier, die in de lucht heeft gestooten, blijft staan. De stier is dom, onbegrijpelijk dom: in blinde woede, (niet in overdrachtelijken, maar in werkelijken zin; want hij sluit zijn oogen, zoodra hij op iets inrent, wat hem hindert), stormt hij los op hetgeen men hem voorhoudt; en wel steeds in rechte lijn: nimmer buigt een stier van de rechte richting af, en hierin zit juist het weinig gevaarlijke van eens stierenvechters ambacht. Want daaromtrent heerscht bij allen, die over tauromachie schreven, bewonderenswaardige eenstemmigheid: gevaar is niet, of althans in zeer geringe mate te duchten, wanneer domme onhandigheid den vechter slechts geen parten speelt. Een vaardig chulo kan dan ook met een stier op belachelijke wijze spelen; hem als aan een touwtje gebonden met zich mee laten rennen, door hem eenvoudig den mantel vlak voor den neus te houden, terwijl hij snel vooruit loopt. Komt de chulo nu dicht bij het staketsel, in een oogwenk is hij met behulp van een optrede over

Digitized by Google

den twee meter hoogen ringmuur gesprongen en in veiligheid, terwijl de stier in dolle drift met zijn puntige horens in het hout boort, op de plek waar geen seconde te voren het lichaam van den chulo zich bevond. Somtijds gaat deze handeling zóó snel in zijn werk, dat het voor den toeschouwer den schijn heeft, alsof de stier met zijn horens den chulo helpt bij het overspringen. Het eigenlijke doel der chulos is echter niet zich met dit spel bezig te houden, maar om den stier te lokken in de nabijheid van de picadores en hunne rampzalige viervoeters. De paarden zijn geblinddoekt, omdat men de dieren, die toch als bij voorgevoel reeds vermoeden dat een gevaar hen bedreigt, anders zeker met geen geweld hun dood zou kunnen te gemoet voeren. En niet genoeg dat zij van het gezicht werden beroofd, de dierlievendheid der Spanjaarden gaat zelfs zóó ver, dat er maatregelen werden genomen, dat geen schrikwekkende geluiden hun angst kunnen vergrooten: de ooren zijn met uitgeplozen werk dichtgestopt, waardoor het snuiven en brullen van den stier voor de arme slachtoffers onhoorbaar wordt.

Daar staat het fraai gelijnde, krachtige, breed geschofte dier tegenover den picadore, die met gevelde lans het geschikte oogenblik bespiedt, om den stier in zijn linker schouderblad te treffen met de slechts één duim lange lanspunt. Van beide zijden nog ééne schrede toenadering, en de stier, getroffen door de punt stort,

Digitized by Google

meer toornig over de driestheid zijner aanvallers, dan woedend van de pijn op het paard los, dat hij in den buik zijn horens stoot, terwijl hij op zijn puntige wapens ruiter en ros opheft en eenige malen op en neer laat dansen, tot beiden omvallen. Onmiddelijk wordt de stier van zijn slachtoffer weggelokt door de capas, die zijn aandacht afleiden door hunne kleurige schittering en bewegingen. De picadore wordt nooit of zelden gewond: zij verstaan de kunst om zich te laten vallen aan de zijde van den stier afgewend, en bovendien is, zooals wij zeiden, het onderste gedeelte van hun lichaam voldoende tegen verwondingen gevrijwaard. Helaas, met de rampzalige paarden is dit niet het geval. Een picadore die zijn ros, het zij uit medelijden (een groote zeldzaamheid), het zij omdat er weinig paarden zijn, wil sparen, wordt uitgejouwd en uitgefloten, want het volk wil bloed zien. En aan dien wensch wordt voldaan, want een stier spaart zijn slachtoffer niet. Dikwijls gebeurt het dat bij een gewond paard, wanneer het na zijn eersten val is opgeranseld, de darmen ellen lang uit de gapende wonde slepen, dat het gemartelde dier met de beenen in zijn eigen ingewanden verward raakt en een stalknecht de overtollige, walgelijke massa eenvoudig afsnijdt. Een „Ahí por las tripas!" (hoera voor de darmen!) uit honderde kelen is het loon voor deze heldendaad. Op onmenschelijke wijze hoort men over de ongelukkige dieren grappen

Digitized by Google

verkoopen: men roept den waggelende schimmels, wier buik en beenen met bloed geverfd zijn den scheldnaam: „roodbroekjes" toe en een heerlijker schouwspel dan een paard, dat zich zijn eigen maag uit het lichaam trapte en dit deel, door er op te treden met een knal deed uiteenspatten, zal een Spanjaard wel nimmer genoten hebben. De ontbrekende inwendige deelen werden vervangen door werk, dat bij groote proppen in de buikholte werd gestopt om den bloedstroom te stelpen, en het wankelende dier werd met stokslagen opnieuw zijnen vervolgers te gemoet gedreven, om voor de tweede maal, thans de verlossende steken te ontvangen.

Wiens verstand is in staat het te vatten, waarom juist deze onmenschelijke en walgingwekkende wreedheden de groote aantrekking uitmaken van de voorstellingen? Gij vraagt bewijzen dat dit werkelijk zoo is? Waarom gilt en schreeuwt het volk, wanneer het bespeurt dat een picadore zijn paard wil sparen? Waarom wordt in de telegrammen der dagbladen, melding makend van de stierengevechten van niets gesproken, dan van het aantal gedoode paarden; zoodat in de gezamelijke draadberichten na den 1en Pinksterdag van het jaar 1889, 121 doode paarden werden geseind. Enkel en alleen omdat men bloed wil zien, bloed bij stroomen, bloed dat op een spannende en zenuwprikkelende wijze vergoten wordt.

Digitized by Google

Doch keeren wij tot den stier terug, die, na tal van vergeefsche pogingen om aan de kleurige chulos zijn woede te koelen, en na verschillende paardenmoorden vermoeid begint te worden, en door dorst wordt gekweld. Het is alsof hij, verstandiger dan de mensch, genoeg heeft van het bloedbad. Hij schudt den kop en wanneer hij, losgestormd op een roode capa slechts in de lucht heeft gestooten, en daarover meer verdrietig dan verwoed, uit de hel van kwelling bevrijd wil zijn, waagt hij den sprong over de omheining en is in den gang die rondom het strijdperk loopt. Daar verschaft hij aan het nabijzittende gepeupel der goedkoope plaatsen de gelegenheid aan zijn plaagzucht den teugel te vieren, terwijl zij het langs hen hollende dier met stokken slaan en porren en jagen, tot het zoo spoedig mogelijk weer op de plaats zijner pijniging tracht te komen, waartoe hem één der wijdgeopende zijdeuren aanlokt. Thans gevoelt een vreemdeling innig medelijden met het afgetobde dier, dat helaas! juist in zijn diep tragisch lijden de eenige reden van zijn bestaan vindt.

Soms toont de stier zijn vermoeienis door, als een herkauwende koe in het gras, te gaan liggen, als wilde hij zeggen: ik heb er genoeg van, en wil toonen redelijker te zijn dan mijn plaaggeesten. Doch dat ligt in de bedoeling van het publiek niet. Er moet gemarteld en gepijnigd en vooral — er moet bloed gestort. De banderilleros verschijnen: in hun sierlijke kleur-

Digitized by Google

rijke dracht hebben zij iets vrouwelijks, dat trouwens ook overeenstemt met hun veerkrachtige wijze van loopen, die meer van dansen of zweven heeft, dan van een krachtigen stap. Toch wordt van hen iets meer geëischt dan vrouwelijkheid in bewegingen: een groote mate van koelbloedigheid komt hun te stade, waar het geldt, recht op den stier af te gaan, geen seconde de minste zijner bewegingen uit het oog te verliezen, en tevens door het snelle wuiven met de banderillas, de korte lintdragende lansjes, den toorn van den onverschillig geworden stier op nieuw te wekken. In één oogwenk is vaak de handige zet gedaan: zóó ziet men den dansenden banderillero op den stier afgaan en zóó is het feit volbracht: over de horens heen heeft hij de twee weerhaken in de schoften van den bul geplant en is tegelijkertijd door een rappen zijsprong aan den stoot der dreigende horens ontkomen. Verwoed schudt de stier zijn nek, terwijl uit de wonden bloed-robijnen opwellen en afdroppelen. Een herhaald schudden geeft den indruk, alsof afhangende banderillas hem meer vervelen dan pijnigen. Het wil ons toeschijnen, alsof hij een gewaarwording ondervindt van een hinderlijken, reusachtigen horzel, welken lastigen gast hij meent door schudden te kunnen verwijderen. Tot ontzettend genoegen van de verrukte toeschouwers danst en huppelt de stier als een dartel kalfje, en hoe meer men overtuigd is, dat geen aangename stemming die bokkesprongen ver-

Digitized by Google

oorzaakt, welke men van zulk een gevaarte niet zou verwachten, des te uitbundiger zijn de kreten van bijval. Langzamerhand matten de vergeefsche sprongen (die slechts uitwerken dat de op en neer vallende banderillas den stier meer en meer hinderen) den reeds rampzaligen martelaar af, en met bijkans brekende oogen schijnt hij om genade, verlossing van zijn kwelling te smeeken. En dàt juist is het, wat ons, niet-Spanjaarden, zoo onnoemelijk hindert: men zou verlangen dat het dier, na zóóveel lijden voor zijn strijd werd beloond, dat hem genade werd verleend. Maar neen! hij moet sterven: hij moet den voor hem afgepaalden lijdensweg ten einde toe afloopen. Er staat immers op de programma's dat er 6 stieren zullen g e d o o d worden?

En het publiek? Gevoel, genade, medelijden, het zijn termen die in de woordenboeken der Spanjaarden niet worden gevonden: het zijn gewaarwordingen die in hunne ongevoelige harten geen snaren doen trillen. Een stier, die zijn woesten aard aflegt en zich mak als een koe in de arena neerlegt om uit te rusten, is hun een gruwel: een regen van scheldwoorden: cabra (geit), beceritto (kalfje), vaca (koe), daalt van de omringende menschenmenigte op het dier neer, dat zich door deze teekenen van ongenoegen niet laat bewegen tot opstaan. Evenmin heeft een stortvloed van stokken, oranje-schillen, scherven van kruiken,

Digitized by Google

ja, soms gave kruiken of drink-glazen, die zelden hun doel raken, de gewenschte uitwerking; en de kalmte van den toro staat in rechte verhouding tot de onstuimigheid van het woedende volk. Ten slotte, wanneer geen wuivende capa meer helpt, wanneer geen dansende banderillero den stier, genoeg naar den zin van het publiek kan opwekken, weergalmen de kreten van „fuego, fuego!" vuur, vuur, en alleen reeds deze uitroepen schijnen op het publiek een electriseerende werking uit te oefenen, want het gansche gebouw trilt en dreunt, onder de gillende galmen: vuur, vuur! Daar treedt een banderillero, op een toestemmenden wenk van den president nader, en plant in de schoften van het arme dier een paar pijlen, die na een enkel oogenblik van spanning in zijn vleesch ontploffen. Een eigenaardige reuk, van aanbrandend vleesch en schroeiend haar, verspreidt zich in het rond, en als dol springt de stier op, zijn vermoeidheid vergetend, den pijniger achterna, die in een oogwenk achter de schutting verdwijnt. Is het wonder dat in het gemoed van den vreemdeling nu en dan de wensch opkomt, dat den stier één oogenblik de zoete wraak mocht worden geschonken, zijn woede aan zijn pijnigers te koelen, en hen met de horens kennis te doen maken, zoodat ook zij een klein gedeelte der smarten zouden ondervinden, waaraan het arme dier in deze laatste levensstonde ten prooi is? Immers

Digitized by Google

de beulen konden vrijwillig hun wreed beroep kiezen: uit vrije beweging stellen zij zich aan de gevaren bloot, ook al zijn die oogenschijnlijk grooter dan ze in werkelijkheid zijn; doch de arme slachtoffers, wier eenig levensdoel is: het doorstaan van een marteling van een half uur, tot genoegen van een bende bloeddorstige schreeuwers, zouden liever na de eerste pijnlijke ondervinding het terrein van hun doodstrijd verlaten, dan er langzamerhand druppelsgewijze het leven te voelen wegvloeien.

Wanneer nu, wat zelden gebeurt, de stier op niets meer ingaat, maar geheel gevoelloos blijft liggen roept het volk om de honden. Het dier is niet waard den nobelen dood door den degen te sterven. Een prachtige troep uitgelaten beesten vliegt dan op den stier los, en in een oogwenk is het dier uit zijn lijden verlost en liggen de lappen bloedend vleesch verspreid in de arena. Is het publiek minder verwoed, en heeft de toro een uiteinde verdiend, één graad minder smadelijk, dan worden hem met een langen sikkel de pezen der achterpooten doorgesneden, zoodat hij niet kan opstaan, terwijl hem door een der stalknechts met een korten dolk een prik in den nek, door de ruggestreng wordt toegebracht.

Neemt het spel echter den behoorlijken loop dan treedt na den banderillero de espada op: de held van de voorstelling, die zijn moed komt toonen tegenover

Digitized by Google

den toro, welke reeds het grootste gedeelte van zijn krachten heeft ingeboet. Zijn eerste gang, waarbij hij zorg draagt door een sierlijken loop en gemaakte bewegingen de harten van het publiek te winnen (zoo hij reeds niet van vroegeren datum op welwillendheid mag rekenen), is naar de loge van den voorzitter, waar hij in enkele bloemrijke termen op zijn woord als Spanjaard: (d. i. als edelman, want elke Spanjaard meent geboren edelman te zijn) verklaart, zijn plicht te zullen doen, en den stier tot eer van den voorzitter en tot genoegen van het publiek te zullen dooden. Vrij van eigenwaan zijn de heeren matadors niet. Zelfs is het onlangs in Barcelona geschied, dat een espada, sprekend tot den burgemeester en bemerkend dat deze zijn hoed ophield, verklaarde niet verder te zullen gaan, vóór de magistraat het hoofd zou hebben ontbloot. En toen de burgemeester niet snel genoeg aan dien eisch gehoor gaf, begon het volk door dreigende kreten hem er toe te dwingen, terwijl oranje-appels en meloen-schillen kracht bijzetten aan hun eisch. De magistraat was ten slotte niet zoo goed of hij moest, gedwongen door het souvereine volk, dat in de plaza de baas is, voor den wil van zijne onderdanen bukken.

Een degen van bijkans een meter lengte houdt de espada in zijn hand, terwijl hij met zijn linker een rooden lap uitspreidt, welke moet dienen om den blik van den stier te leiden en daardoor den kop in de

Digitized by Google

gewenschte richting te brengen. Want juist daarop komt het aan; niet elke stoot, hoe ook toegebracht, is geoorloofd: één bepaalde plek in den nek is de toegangsweg voor het doodend staal, en ook slechts langs dien weg mag de stier, wil het goed zijn, het leven laten. Niet vaak echter gelukt zulk een stoot bij den eersten aanval. Dikwijls is de degen tot aan het gevest in het vleesch gedrongen en vliegt hij er als een veerkrachtige balein weer uit, omhoog gezwiept door den schuddenden nek. Heeft evenwel de espada te veel moeite met den toro, en kan hij hem, na verscheidene vergeefsche pogingen niet onder den stoot krijgen, dan begint het ongeduld te werken op het publiek, dat van voortgang, van handeling, van daden houdt, en een luid geroep „vacas, vacas" is het teeken dat men verlangt de koeien te zien binnenkomen, die den stier den vorigen dag naar zijn martelplaats geleidden, en hem nu ook uit de arena moeten brengen om aan het vervelende gemar een einde te maken, daar de toro dan in den stal wordt afgemaakt. Weemoedig als een doodsklokje klinkt het kleppend geluid der bellen, bengelend aan den hals der lokdieren. Doch wee den torero die het zóó ver laat komen, of die den stier niet treft, waar hij hen volgens den eisch der kunst moet treffen: een regen van scheldwoorden: slachter, moordenaar, roover, dief, beul, galeiboef, vervangt de toejuichingen, die nog zooeven bij een goede be-

Digitized by Google

weging te zijner eer het luchtruim vervulden, en bewijzen de veranderlijkheid van de volksgunst. Niet minder dan de mensch doet de stier daarvan, zij het ook onbewust, de ondervinding op; want waar hij een torero treft of behendig een stoot ontwijkt, daar weerklinken het „Bravo toro!" en „Viva toro!" alsof men het arme dier, dat na tien minuten vast en stellig sterven moet, nog een lang en gelukkig leven toewenschte. En terwijl het slachtoffer op het punt staat den stoot te ontvangen, die het uit zijn lijden zal verlossen, vangt de muziek aan, door vroolijke en voor dat oogenblik weinig toepasselijke wijsjes de reeds genoegzaam opgewonden gemoederen nòg meer te doen koken van uitgelaten vreugd.

Eindelijk is de stier gevallen; een beambte die daarvan bepaald zijn werk maakt, heeft het dier den afdoenden steek gegeven, welke zijn ruggestreng doorsneed om mogelijke gevaren te voorkomen en de espada doet de ronde door de arena om de huldebetooningen van het publiek voor zijn heldenstuk in ontvangst te nemen. Hij loopt vooraan in den stoet, terwijl zich achter hem de chulos en de stalknechts aansluiten, die de handen meer dan vol hebben om de oranje-appelen, sigaren, zakdoeken en hoeden op te rapen, en (voor zoover de laatsten betreft) terug te werpen. Dat gooien van hoeden is zulk een kenmerkend Spaansch iets: het is een effectvol huldebetoon; het

Digitized by Google

werpen gaat gepaard met sierlijkheid en edelen zwier en .... kost niets. Want karigheid, onder een schoonschijnenden glimp van vrijgevigheid verborgen, is het kenmerk van den Spanjaard; hij zal u de kostbaarste zoowel als de eenvoudigste zaken met schijnbaar goedgemeende hartelijkheid aanbieden, maar verwacht daarbij dat gij van zijn aanbod geen gebruik zult maken, en men kan het een Spanjaard aanzien dat het hem tegenvalt, wanneer men een in de sleur der gewoonte gedaan aanbod niet afslaat. En behalve de sigaren (hij rookt ze zelf beter!), de oranje-appelen, de hoeden, valt den geëerden espada, het enfant gâté van het Spaansche publiek, een storm van toejuichingen ten deel, waarvan iemand, die het niet bijwoonde, zich geen denkbeeld kan vormen. Neen, gij zangers met een metalen keelgeluid, gij danseressen met uw feeëntred, gij tooneelspelers, die aan de menschelijke hartstochten uiting weet te geven, gij dichters, gij allen die meent toeschouwers en hoorders in verrukking te brengen, gij hebt nimmer een espada hooren toejuichen! Een espada, die, wáár en hoe hij den stier ook treft, het dier met zijn doordringend oog moet beheerschen, en hem behalve met de punt van het staal ook met zijn scherpen blik moet doorboren. Zulke toejuichingen hoort men slechts uit de kelen der opgetogen toeschouwers bij een stierengevecht, wanneer voor een oogenblik hun bloeddorst is gestild en zij, dronken van

Digitized by Google

genot, zich in opgewonden zwijmel schor schreeuwen.

Nauwelijks zijn de lijken der paarden weggesleept, de stier bij de overige bloederige lichamen geworpen, de sporen van het afgeloopen gevecht in het zand weggeharkt, of een trompetstoot geeft het signaal dat een tweede slachtoffer de arena zal betreden en het spel weer van meet af aan zal beginnen, met geringe, van toevallige omstandigheden afhankelijke wijzigingen.

En zulk een spel, in onze oogen te stuitend en te walgelijk dan dat men het verscheiden malen met belangstelling zou kunnen aanschouwen, woont een Spanjaard, als hij met zijn beurs slechts eenigszins kan overbrengen, gedurende 7 maanden van het jaar gaarne elken Zondag bij: ja, in groote steden ook nog des Donderdags. Want een Spanjaard laat voor een stierengevecht alles rusten, zijn zaken staan stil, zijn plicht verzuimt hij zonder eenige gewetenswroeging, wanneer het hem slechts vergund is bij een corrida toeschouwer te zijn; een Spanjaard wil liegen en bedriegen, bedelen en stelen, ja werken zelfs, als hij kans heeft daarmee het schouwspel van een stierengevecht te winnen. Zooals wij reeds zeiden, de gevolgen blijven niet uit. Het volk wordt ruwer dan het voorheen was en de misdaden nemen toe in aantal. Reeds in zijn prilste jeugd wordt het Spaansche kind in de geheimenissen van het volksvermaak ingewijd; een geliefkoosd spel

Digitized by Google

is het toro-spelen, dat door de ouders wordt geleid en waarbij door hunne ondervinding op het gebied der stierengevechten het kinderlijk verstand wordt gevormd en op de hoogte gebracht van al de gebruikelijke fijne grepen en knepen. Zoodra de kinderen slechts kunnen loopen worden zij meegenomen naar de bloedige feesten en dat zelfs kinderen, die nog niet het gebruik hunner beenen kennen worden toegelaten, bewijst de reeds vermelde mededeeling op de aanplakbiljetten, dat zuigelingen zijn vrijgesteld van den toegangsprijs. Ruimschoots biedt zich dus de gelegenheid aan, om elk gevoel van medelijden te verstompen en te verstikken, want waar de ouders aldus voorgaan, is het geen wonder dat de kleinen volgen. Zij groeien er bij op, zonder zich ooit rekenschap te geven wàt zij zien. De gewoonte doet hier alles; zij veroorzaakt dat de Spaansche schoone niet belet wordt, des morgens hare godsdienstige plichten met de uiterste nauwgezetheid te verrichten, om in den namiddag met groote zelfvoldoening te gaan zien, naar het doodmartelen van 6 of 8 stieren en van het dubbel aantal paarden. De gewoonte bewerkt zelfs, dat de kerk aan de wreedheid niet alleen geen aanstoot neemt, maar zelfs toestaat dat de priesters de spelen bezoeken en zooals het aangehaalde voorbeeld in Sevilla ons leerde, het met haar beginselen zelfs kan overeenbrengen er voordeel uit te trekken. Met het geheele leven der Spanjaarden is het stierengevecht en al wat daarmee

Digitized by Google

in verband staat, innig saamgeweven. In koffiehuizen, op straat, aan de muren, in winkels, kortom, overal wordt men aan den toro herinnerd; geen uitstallingskast, die niet, het zij in plaatwerk of tot versiering van snuisterijen, prijkt met de zaken op de corrida betrekking hebbende, en op de dagen voorafgaande aan een voorstelling wordt men op straat overstelpt met aanbiedingen van kaarten voor „plaatsen in de schaduw" en levensbeschrijvingen van beroemde toreros.

Nog meer dan de politiek de gemoederen verstrikt en verhit, wekt al wat de corridas betreft, de belangstelling. Toen, om een enkel voorbeeld uit honderden te noemen eenigen tijd geleden de beroemde espada Frascuelo gewond werd, kwamen meer dan 1500 menschen hun naam teekenen in het boek dat daartoe, naar vorstelijk gebruik, in zijne vestibule was neergelegd. Onder die namen las men die van 2 hertogen, 8 markiezen, 11 graven, 2 generaals, verder van senatoren en grootwaardigheidsbekleeders, ja zelfs de koningin, eene Oostenrijksche, die men niet vermag verdenken van groote liefde voor het echt Spaansch vermaak, liet naar 's mans toestand belangstellend vernemen, een daad waarmee zij meer harten won, dan zij ooit door neerbuigende vriendelijkheid of koninklijke milddadigheid had kunnen veroveren. De geneesheeren maakten per bulletin om de 4 uren den toestand van den lijder bekend en het voorportaal van de woning was steeds

Digitized by Google

vol van vertegenwoordigers der pers, die voor hunne bladen de laatste berichten inwonnen. De gewonde ontving ruim 800 telegrammen, afgezonden door vereerders, die hem hunne deelneming betuigden. Toen een andere ster uit de stierenwereld, Mazzantini, verleden jaar in Mexico en op Cuba voorstellingen gaf, meldden elken dag telegrammen uit de nieuwe wereld het aantal gedoode stieren; en dat men in die streken niet minder bloedgierig is dan in het moederland, mag men bijkans reeds opmaken uit het bestaan van een blad, dat op bloedrood papier gedrukt, slechts wetenswaardigheden uit de corrida behandelt.

Ook in Spanje zelf gaf de stierenmanie aanleiding tot het onstaan van een litteratuur; en evenals men Engeland spottender wijze beweert, dat een menschenleven te kort is om al de termen bij de vossenjacht in zwang, van buiten te leeren, zoo mag ook de Spaansche stierenliefhebber er zich op beroemen, voor zijn vak een afzonderlijke taal te bezitten, waarvoor men een afzonderlijk woordenboek noodig en ook ter beschikking heeft, om ze naar behooren te verstaan.

Wanneer men nu nagaat, dat ongeveer vijftig plaatsen in Spanje een Plaza bezitten, dat bijkans elke week een gevecht wordt geleverd, gedurende de maanden Maart tot Juni en September tot December, dan komt men tot de slotsom dat er jaarlijks ongeveer 5 à 600 voorstellingen in Spanje gegeven worden. In Madrid

Digitized by Google

werden in 1886 acht en twintig corridas gehouden, waarin 181 stieren het leven lieten. In het geheel berekent men dat 3000 stieren en ongeveer 4500 paarden per jaar worden opgeofferd aan het barbaarsche vermaak, en de uitgaven, die het volstrekt niet rijke Spaansche volk zich veroorlooft aan toegangsprijzen, worden op 10 à 11 millioen francs geschat. De waarde der gedoode stieren en paarden begroot men op ongeveer 3 millioen, zoodat een som van 7 millioen zou vloeien in de beurzen der ondernemers en hunne helpers, wanneer men niet, wellicht om de gewetenswroegingen te stillen, een groot deel van de winst liet afdragen aan liefdadige instellingen, aan hospitalen, waar men dus door gedoode dieren zieke menschen laat genezen. Zoo vindt men zelfs een gezelschap met het doel: „de ondersteuning van edele daden van deugd en verdienste", dat tot stijving der kas nu en dan stierengevechten laat geven.

De kosten door de ondernemers te betalen zijn niet gering, immers een goed espada is licht zoo duur als een goed opera-zanger, terwijl toch de prijzen, betaald aan de sterren van den zangershemel niet gering te noemen zijn. De espada Frascuelo bijv. was aangenomen voor een reis door Mexico, tegen 400000 francs, benevens vrij reizen voor zich en 16 personen.

Welke sommen! dubbel groot waar men ze noemt in een land waar het geld schaarsch, de schuldenlast

Digitized by Google

der natie groot, de werkkracht en werklust beneden het zeer middelmatige zijn.

En wat brengt men bij ter verdediging van het verfoeilijk, menschonteerend genot? Ach! de armzalige bewijsgronden, die het goed recht van de instandhouding der Fiestas de Toros moeten staven, toonen reeds op zich zelf hoe weinig er voor te zeggen valt. Zal men het gelooven, wanneer ik als eene in de oogen der Spanjaarden geldige reden noem: het nut voor den landbouw? Even dwaas zou de bewering zijn, dat in Engeland of in ons vaderland de landman ook maar het geringste wint aan de hooge prijzen voor de renpaarden besteed! en dat de scheepvaart gebaat wordt door de wedstrijden met gieken en jachten! Neen, in een land waar in 1886 van de 17 millioen inwoners, 12 millioen nog niet konden lezen of schrijven, deed men beter, de aldus nutteloos en tot zedelijk verval verkwiste gelden, te besteden aan scholen, laten het dan zijn: landbouwscholen. Want volgens de uitspraak van een Spanjaard zelf weet die natie van landbouw of veeteelt hoegenaamd niets af, ofschoon elke Spanjaard bijzonder ver gevorderd is in alles wat de stierenfokkerij en de opvoeding dezer dieren betreft.

Zoolang echter de ongeloofelijk wreede voorstellingen, die geen vreemdeling zonder een rilling van afschuw kan bijwonen, (al betrapt hij zich op sommige oogenblikken ook van zenuwachtige belangstelling) nog ge-

Digitized by Google

duld niet alleen, maar zelfs officiëel gesteund en beschermd worden, verbeurt Spanje het recht onder de groote beschaafde mogendheden te worden gerekend, en het beste bewijs dat die barbaarschheid niet strookt met de andere volkskarakters, is, dat zelden een vreemdeling de afspeling van het programma kan afwachten, doch de meesten door een spoedige verdwijning toonen dat de electrische opgewondenheid zich niet aan hem mededeelt, en het zien van bloed bij hem eer walging wekt, dan dat het zijn eigen bloed sneller doet vloeien van bewonderende opgetogenheid. Laat Spanje, dat het monopolie van meer zaken heeft, die zich niet met onze zeden verstaan, ook hierin eenig blijven, en laat midden-Europa zijn bodem niet bezoedelen met het onschuldig bloed van redelooze wezens, aan welke de kracht ontbreekt zich tegen dit machtsmisbruik van den heer der schepping met goeden uitslag te verdedigen.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

YB 58013

M217343

D919
S53

THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA LIBRARY

Digitized by Google

Digitized by Google